

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರ.

THE KUPPUSWAMI SASTRI
~~RESEARCH~~ INSTITUTE.
MADRAS.

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು

ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ

ಮಂಗಳೂರು 1ನೇ ಗ್ರೇಡ್ ವಕೀಲ

ಹಳಿಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಂದ

ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು

ಶಾರದಾ ಮುದ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

1909.

ಇದರ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣಾಗಿವೆ.

ಕ್ರಯ ರೂ. ೨-೨-೦. ಟಿಪ್ಪಣಿಹಾಸಲು ಬೊರ್ನು.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.



ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಉಪೋದ್ಘಾತ.	I—XIV.
Iನೇ ಪಾಠ.	ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕುರಿತು	1
IIನೇ ಪಾಠ.	ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ರೀತಿ ಯಾನೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆ	14
IIIನೇ ಪಾಠ.	ಪುರುಷನ ಶರೀರ ವರ್ಣನೆಯಾನೆ ಗಾಯತ್ರೀ ವಿದ್ಯೆ	20
IVನೇ ಪಾಠ.	ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯೆ ಯಾನೆ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದ ಕುರಿತು	35
Vನೇ ಪಾಠ.	ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ	43
VIನೇ ಪಾಠ.	ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆ	62
VIIನೇ ಪಾಠ.	ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರ	78
VIIIನೇ ಪಾಠ.	ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ	106
IXನೇ ಪಾಠ.	ಮರಣದ ಕುರಿತು	128
Xನೇ ಪಾಠ.	ಗತಿ (ಮಾರ್ಗ)ಗಳ ಕುರಿತು	135
XIನೇ ಪಾಠ.	ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆ	156
XIIನೇ ಪಾಠ.	ಪರಿಶೇಷ.	205
ಸಂಯೋಜಿತ.	233

ಸಂಕೇತಗಳ ವಿವರಣೆ.

ಆ.	ಅನಂದಗಿರಿಯಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ ಟೀಕಾ.
ಋ.	} ಋಗ್ವೇದ.
ಯುಕ್.	
ಕೌ. ಬ್ರಾ. ತ.	ಕೌಷೀತಕೀಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಪನಿಷತ್.
ಛಾ. ತ.	} ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್.
ಛಾಂ.	
ತೈ. ಆ,	ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯ (ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ).
ತೈ. ತ.	ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್.
ಛ.	ಶ್ರೀ ಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಕೃತ ಪಂಚದಶೀ.
ಪ್ರ. ತ.	} ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್.
ಪ್ರ. ಉ.	
ಬೃ. ತ.	ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್.
ಮ.	ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಥಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಯ.
ಮಾಂ. ತ.	ಮಾಂಡೂಕೋಪನಿಷತ್.
ರಾ.	ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥ ಕೃತ ಖಂಡಾರ್ಥ.
ರ.	ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ ಭಾಷ್ಯ.
ಕ.	ಉತ್ತರಾದಿ ಚಿಕ್ಕಸಂಸ್ಥಾನದ ಶ್ರೀಮದ್ವೇದೇಶ ತೀರ್ಥ ಕೃತ ಖಂಡಾರ್ಥ.
ಶಂ.	ಶ್ರೀ ಮಚ್ಛಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ ಭಾಷ್ಯ.
ಸ. ಸೆ.	ಸರ್ವ ದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ (ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ).

ಶುದ್ಧಿ ಪತ್ರ

ಪುಟ.	ಪಂಕ್ತಿ.	ಅಶುದ್ಧ.	ಶುದ್ಧ.
VII	25	ವಿಷಯ	ವಿಷಯ
VIII	15	(ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಯಾವದು)	(ಆಧಾರವಾದದ್ದು)ಯಾವದು
x	„	ನಿರಾಕರ	ನಿರಾಕಾರ
12	5	ಸಾಪನೆ	ಸಾಧಪನೆ
27	20	ಬ್ರಹ್ಮ	ಬ್ರಹ್ಮ
53	14	ನಿಷ್ಕುನ್ನ	ನಿಷ್ಕುನ್ನ.
55	4	ತೃಪ್ತ	ತೃಪ್ತ
73	21	ಪ್ರಕೃತ	ಪ್ರಕೃತ
74	16	ಶ್ವೇತುಕೇತು	ಶ್ವೇತಕೇತು
81	12	ಅನ	ಅನ್ಯ
90	8	ಮಾಲೀಕನಾದ (ದೇವದತ್ತಗೆ)	ಮಾಲೀಕ (ನಾದದೇವದತ್ತ) ಗೆ
„	9		
„	25	ಬೀಳುವಂಥಾದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ.	ಬೀಳುವಂಥಾದ್ದಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ
91.	12	ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ	ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ
97	7	ಇತ್ಯಾದಿ	ಇತ್ಯಾದಿ)
98	27	ಹಿರಣ್ಯಸಾ	ಹಿರಣ್ಯಸ್ಥಾ
105	21	ಅಕ	ಅಕ್ಷ
110	2	ಗುರುವುಳ್ಳ	ಗುರುವುಳ್ಳ
113	21	ವಾಖ್ಯಾನ	ವಾಖ್ಯಾನ
131	18	ಜಾತಿ	ಜ್ಞಾತಿ
„	23	ಇದ	ಇದು
143	15	ಆತಿನಾಹಿಕ	ಆತಿನಾಹಿಕ
145	5	ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ	ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ.
148	8	ಶು	ಶ್ರು

152	10	ಅದಿಯಲ್ಲಿ	ಅದಿಯಲ್ಲಿ
180	24	ವಿಚ್ಛಿತ್ತ	ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿ
182	13	ಸಾವು	ಸಾವು.
184	19	ದೃಷ್ಟಾಂತ	ದೃಷ್ಟಾಂತ
228	19	ಇನ್ನೊಂದುನ	ಇನ್ನೊಂದನ್ನು
236	11	ಮುಖಕಗಳು	ಮುಖಗಳು
239	21	ಅದೇಯಾಗ	ಅದೇಯಾಗಿ

— 0 —

21	16	ಉತವಾನಸ	ಉತಾವಾನಸ
40	10	ಸಂವಿಧಿನಿ	ಸಂವಿಧಿನಿ
48	14	ಭಕ್ಷಿಣಾಧಿ	ಭಕ್ಷಿಣಾಧಿ
53	2	ನೆತ್ತಿ	ನೆತ್ತಿ
54	10	ಸಯೋಗ	ಸಯೋಗ
57	12	ಶರೀಕ	ಶರೀಕ
82	3	ತ್ವರ್ಗ	ತ್ವರ್ಗ
83	8	ಉದಲಂಘ	ಉದಲಂಘ
86	20	ಉಪತ್ತಿ:	ಉಪತ್ತಿ:
89	16	ವಿಜಿಘತ್ಸ:	ವಿಜಿಘತ್ಸ:
„	„	ವಿಗತಾಶನಿಚ್ಛ:	ವಿಗತಾಶನಿಚ್ಛ:
90	15	ಸಂಕಲ್ಪ	ಸಂಕಲ್ಪ
92	16	ವಿಜಯೋ	ವಿಜಯೋ
94	7	ಕಾಮಯಂತೆ	ಕಾಮಯಂತೆ
96	9	ತಮ್ಯ	ತಮ್ಯ
99	5	ಪುರುಷಾಧನ	ಪುರುಷಾಧನ
107	18	ನಿಘಾಲಯ	ನಿಘಾಲಯ
146	1	ಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾ	ಗ್ರಹಸ್ಥಾನಾ
151	1	ವಿತ್ತತ್ವಾ	ವಿತ್ತತ್ವಾ

152	4	ऋसानां	ऋसानां
163	15	अशरीरो	अशरीरो
185	13	वावत्	यावत्
194	9	इयतइत्	इयतइति
197	7 } 8 }	पुरुषब्देन	पुरुषशब्देन
199	22	यादिकञ्च	यादिकञ्च
200	2	वाक्यज्ञातं	वाक्यज्ञातं
„	16	स्वेच्छया	स्वेच्छया
211	8	विशिष्टो	विशिष्टो
212	13	प्राणास्य	प्राणस्य
215	2	प्रणः	प्राणः
216	7 } 8 }	इती	इति
230	3	ष्टं	ष्ट

ಉಪೋದ್ಘಾತ.



೧. ಇದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಪಾಠಗಳೆಲ್ಲದಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲ ಭಾಂಡೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇನ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು. ಶ್ರೀಮದ್ಭದ್ರಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳಿಗಾಧಾರವಾದ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇದು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳೂ ಸಾಮವೇದಿಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮಂಥಪಟ್ಟವು. ಭಾಂಡೋಗ್ಯವು ತಾಂಡಿ ಶಾಖೆಯವರದು. ಕೇನ ತಳವಕಾರರದು. ಆ ಪೈಕಿ ಭಾಂಡೋಗ್ಯವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಅದು ಎಂಟು ಪ್ರಪಾಠಕ ಯಾನೆ ಉಪದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವ ಇವೆರಡು ವಿಷಯಗಳೂ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವಣಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಕುರಿತಾದದ್ದು. ಅಧಿದೈವವೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವರ್ಷಾನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಷಯವಾದದ್ದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಹೊಸ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಅದು ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮವಾಗಿ ತೋರುವದರಿಂದಲೂ, ಕೊನೆಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವದರಿಂದ ಕೂಡಾ, ಆ ಉಪನಿಷತ್‌ನ ಪೈಕಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮಂಥಪಟ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅಗತ್ಯ ತೋರಿದಷ್ಟು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮ್ಮಂಥಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೋಧೆಯಾಗುವಂತೆ ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಕೇನದ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದ ೧ನೇ ೨ನೇ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೇಷವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕ ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕಡೇಲಿ ಸಂಯೋಜಿತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ಶೇರಿಸಿ ಈ ತರಹದ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಕಂಡು ಬಂದದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸುವಣಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೨. ಅರುಣ ಋಷಿಗಳ ಮಗ ಉದ್ದಾಲಕರಿಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಇವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದರು. ೧೨ ವರುಷ ಪ್ರಾಯವಾಗುವ

ವರೆಗೂ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಆ ವರೆಗೆ ವೇದವನ್ನು ಕಲಿಯದೆ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು (ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು) ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿ ಕೊಂಡವನು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಶ್ವೇತಕೇತುಗೆ ಅವನ ತಂದೆಯು ಗುರು ಕುಲವಾಸ ಮಾಡೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಗುರುಕುಲ ವಾಸ ಮಾಡಿ ಸಕಲ ವೇದಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸಮಾನ ಇನ್ನಾರೂ ಇಲ್ಲ, ತಾನು ವೇದಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದೇನೆಂಬ ದುರಾಗ್ರಹ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ಕಠಿನ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ೨೦ನೇ ವರುಷದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ತಿರಿಗಿ ಬಂದನು. ಆಗ ಉದ್ವಾಹ ಲಕರು ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು “ಅಪ್ಪ ಶ್ವೇತಕೇತು! ನೀನು ಈ ರೀತಿ ಅಹಂಕಾರಿ, ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯುಳ್ಳವ, ಮತ್ತು ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಯಾವದನ್ನು ಕಲಿತರೆ ಕೇಳದ್ದು ಕೇಳುತ್ತದೋ, ಯೋಚಿಸ ಕೂಡದ್ದು ಯೋಚಿಸ ಕೂಡುತ್ತದೋ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗದ್ದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂಥಾ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೀ ಯೋ?” ಎಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯ ಕೂಡೆ “ಸ್ವಾಮಿ! ಅಂಥಾ ಪಾಠ ವನ್ನು ಕಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು. (ಛಾಂ-೬-೧) ಈ ಪುಸ್ತಕದ I ನೆ, V ನೆ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೆಲ್ಲ ಉದ್ವಾಹಲಕರು ತಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಉಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಗಳು VI, VIII, IX, ನೆ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

೩. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಒಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ಪಾಂಚಾಲ (ಘರ್ವಾಲ್) ದೇಶದ ಅರಸಿನ ಸಭೆಗೆ ಹೋದನು. ಆಗ ಜೀಬಲನ ಮಗ ಪ್ರವಾಹ ಣನೆಂಬವನು ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಅರಸು ಈ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕಂಡು “ನಿನಗೆ ಯಜಮಾನರು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಯೋ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಹುಡುಗನು “ಹೌದು ಸ್ವಾಮಿ” ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಅರಸನು ಆ ಹುಡುಗನ ಕೂಡೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ೫ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು:—

೧. ಪ್ರಜೆಗಳು (ಮೃತರಾಗಿ ಈ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ಜೀವಗಳು) ಎಲ್ಲಿಗೆ (ಯಾವ ಲೋಕಕ್ಕೆ) ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂಬದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ?

೨. ಅವರು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಗೆ (ಈ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ) ಹೇಗೆ (ಯಾವ ವಾರಿಯಿಂದ) ಬರುತ್ತಾರೆಂಬದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ?

೩. ದೇವಯಾನ ಮತ್ತು ಪಿತೃಯಾನ ಎಂಬ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ?

೪. ಪರಲೋಕವು ಏಕೆ ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ?

೫. ಐದನೇ ಸಲ ಹೋಮಿಸಿದ ಜಲವು ಪುರುಷನೆಂದು ಏಕೆ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ? ಎಂದು.

ಈ ಪೈಕಿ ಒಂದಕ್ಕಾದರೂ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಉತ್ತರಕೊಡಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯುತ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ “ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ” ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಅರಸನು “ಹಾಗಾದರೆ, ಕಲಿತಿದ್ದೀನೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದೆ? ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯದವನು ಕಲಿತಿದ್ದೀನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳ ಬಹುದು? ಎಂದು ಆ ಹುಡುಗನ ಕೂಡೆ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, ಆ ಹುಡುಗನು ವ್ಯಸನದಿಂದ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ನೀವು ನನಗೇನೂ ಕಲಿಸದೆ, ಕಲಿಸಿದ್ದೀನೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಅರಸುಗಳ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ನನ್ನ ಕೂಡೆ ೫ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಾದರೂ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ,” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಉದ್ಬಾಲಕರು “ಆತ ಮಾಡಿದ ಯಾವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನೀನು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನಾದರೂ ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಏಕೆ ಹೇಳದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆ?” ಎಂದು ಮಗನ ಕೂಡೆ ಹೇಳಿ, ಆ ಅರಸಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಬಂದಂಥಾ ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಆ ಅರಸನು ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಮರುದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ತನ್ನ ಸಭೆಗೆ ಹೋದವನು “ಹೆ ಗೌತಮರೆ! ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಿರಿ” ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಋಷಿಗಳು “ಅರಸೇ! ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ. ನನ್ನ ಹುಡುಗನ ಕೂಡೆ ನೀನು ಏನು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ನನಗೆ ಹೇಳು” ಎಂದರು. ಆಗ ಆ ಅರಸನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟು, “ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿರಿ” ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ “ನೀವು ಈ ವಿದ್ಯೆಯ ನಿಮಗಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಲಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಜಾತಿಯವರ ವಿದ್ಯವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. (ಛಾ ೫-೩) ಈ ಪುಸ್ತಕದ IIನೇ ಪಾಠವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರವಾಹನನು ಉದ್ಬಾಲಕರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶದ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಿಕ್ಕ ಅಂಶವು X ನೆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡುಂಟು.

೪. ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ, ಸತ್ಯಯಜ್ಞ, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮ, ಜಿನ, ಬುಡಿಲ, ಈ ಐವರು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹಸ್ಥರು (ಕುಟುಂಬೀಕರು) ಮಹಾ ಶ್ರೋತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ಒಟ್ಟು ಶೇರಿ “ಕೋನ ಆತ್ಮಾ, ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ” ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮ ಯಾವದು ಎಂಬದರ ಕುರಿತು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಡೆಗೆ ಅರುಣ ಋಷಿಗಳ ಮಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉದ್ಘಾಲಕರು ಆತ್ಮನು “ವೈಶ್ವಾನರ”ನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕೂಡೆ ಕೇಳಿ ಇತ್ಯರ್ಥ ಪಡಿಸುವದು ಒಳ್ಳೆದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಆ ಋಷಿಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರು ಆ ಜನರು ಬರುವದನ್ನು ಕಂಡು, ಈ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಮಹಾ ಶ್ರೋತ್ರಿಯರು ವೈಶ್ವಾನರನ ಕುರಿತು ನನ್ನ ಕೂಡೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ, ನಾನು ಅವರು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಉತ್ತರಕೊಡಶಕ್ತನಾಗಲಾರೆನು, ಆದಕಾರಣ ಇನ್ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವದು ಒಳ್ಳೆದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಬಂದ ಆ ಋಷಿಗಳ ಕೂಡೆ “ಸ್ವಾಮಿ! ಕೇಕಯನ ಮಗ ಅಶ್ವಪತಿಯು ಆತ್ಮನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಉದ್ಘಾಲಕರ ಸಮೇತ ಆ ಅರಸಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವನು ಬಂದ ಆ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆತಿಥ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತಾನು ಒಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಒಬ್ಬ ಋತ್ವಿಜಿಗೆ ಕೊಡುವಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ (ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ) ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಇರಿ ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಅವರು “ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನು ಬಂದ ಉದ್ದಿಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ನೀನು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ, ಅವನನ್ನು ನಮಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕವನು ಬೆಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು.

ಆ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಮಿತ್ವಾಣಿಗಳಾಗಿ ಮರುದಿನ ಪೂರ್ವಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಆ ಅರಸಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಆಗ ಅವನು ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು, ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲರು ದ್ಯುಲೋಕವು ಆತ್ಮನೆಂದು, ಸತ್ಯಯಜ್ಞರು ಆದಿತ್ಯನು ಆತ್ಮನೆಂದು, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮರು ವಾಯುವು ಆತ್ಮನೆಂದು, ಬುಡಿಲ ಋಷಿಗಳು ಜಲವು ಆತ್ಮನೆಂದು, ಉದ್ಘಾಲಕರು ಪೃಥಿವಿಯು ಆತ್ಮನೆಂದು, ಸಹ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. (ಫಾಖಿ $\left[\frac{99}{92} \right]$) ಈ ಪುಸ್ತಕದ IV ನೆ ಪಾಠವು ಅಶ್ವಪತಿಯು ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೫. ಜಾನಶ್ರುತಿ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಅರಸು ಬಹು ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯೂ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠನಾಗಿಯೂ, ಉದಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನು. ಅವನ ಯಶಸ್ಸು ಆಕಾಶದಂತೆ ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಕೆಲವು ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅವನ ಮನೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಪಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಪೈಕಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ “ಹೆ ಕುರುಡ! ಕುರುಡ! ಜಾನಶ್ರುತಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಪರ್ಯಂತರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು, ನೀನು ಆ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಡ” ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿತು. ಆಗ ಆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಯು “ಯಾವ ಮಹಾತ್ಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಈ ಅರಸನನ್ನು, ಭಂಡೀರೈಕ್ಕನ ಹಾಗೆ ಎಂಬಂತೆ, ನೀನು ಪ್ರಸಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿ” ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆಗ “ಭಂಡೀರೈಕ್ಕನು ಎಂಥವನು” ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು, ಯಾವದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನಗಳು ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಶೇರುತ್ತದೋ, ಅಂಥಾದ್ದನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ, ಅವನನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದು ಆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳಿತು. ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕಾಸಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದವನೆ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೂತನ ಕೂಡ “ಸ್ನೇಹಿತನೇ! ನಾನು ಭಂಡೀರೈಕ್ಕನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುವಿಯೋ?” ಎಂದನು. ಆಗ ಸೂತನು “ಆ ರೈಕ್ಕನೆಂಬವನಾರೋ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು ಹಂಸ ಹೇಳಿದ ತರವದವರೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಸೂತನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿ ತಿರಿಗಿ ಬಂದು ಅವರು ಶಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಲು, ಅರಸನು “ಎಲಾ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕ ಬೇಕೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ (ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ) ಹೋಗಿ ಹುಡುಕು” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಸೂತನು ಆ ಮೇಲೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಲಾಗಿ ರೈಕ್ಕ ಋಷಿಗಳು ಒಂದು ಭಂಡಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಂಡು ಕಚ್ಚಿ ತುರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ಸೂತನು ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಭಂಡೀರೈಕ್ಕರೆಂದರೆ ತಾವೇಯೋ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು “ಅಹುದಪ್ಪಾ” ಎಂದು ಆ ಋಷಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಸೂತನು ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲು, ಇವನು ೬೦೦ ಗೋವುಗಳು, ಒಂದು ಸರ, ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ರಥ ಸಮೇತ ಆ ಋಷಿಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಗೋವುಗಳು, ಸರ, ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರಥ ಸಹಾ ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. (ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ) ತಾವು ಯಾವ

ದೇವತೆಯನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತೀರೋ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಋಷಿಗಳು “ಹೇ ಶೂದ್ರ! ಗೋವು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ನಿನಗೇ ಇರಲಿ” ಎಂದು ಗದರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಬಳಿಕ ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ೧೦೦೦ ಗೋವುಗಳು, ಒಂದು ಸರ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಥ ಇವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಒಬ್ಬಳು ಮಗಳ ಸಮೇತ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪುನಃ ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ವಂದನೆ ಮಾಡಿ “ಈ ಗೋವುಗಳು, ಅಭರಣ, ರಥ, ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತಮಗೆ ಭಾರ್ಯಾಗೋಸ್ಕರ ಈ ಕನ್ನಿಕೆ, ಅವಾಸಕ್ಕೆ ತಾವು ಇರುವ ಗ್ರಾಮವೇ ಇದೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನನಗೆ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆ ಋಷಿಗಳು ಆ ಕನ್ನಿಕೆಯ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ಹಿಡಕೊಂಡು “ಶೂದ್ರ! ಇಷ್ಟು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಂದಿರುತ್ತಿ, ಪರಂತು ಈ ಮುಖಕ್ಕಾಗಿ (ಇವಳ ಹೇತುವಿನಿಂದ) ನೀನು ನನ್ನ ಕೂಡೆ ಸಂಭಾವಣೆ ಮಾಡುವಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಾವು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಆ ಅರಸನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಆ ವಿದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗ್ರಾಮವು ರೈಕ್ಷಪಣ ಎಂಬದು. ಅದು ಮಹಾವೃಷ ಎಂಬ ದೇಶದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. (ಛಾಂ. ೪. ೧೨). ಈ ಪುಸ್ತಕದ VIನೇ ಪಾಠದ ಅರಂಭದ ೪ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆ ಋಷಿಗಳು ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

೬. ಇನ್ನು ಉಳಿದ III ಮತ್ತು VII ನೆಯಿಂದ XIನೇ ವರೆಗಿನ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿಯೂ, VI ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ೨-೮ನೇ ಪ್ರಪಾಠಕಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು. ಆ ಪೈಕಿ VIIIನೇ ಪಾಠದ ಅರಂಭದ ೪ ಶ್ರುತಿಗಳು ಮತ್ತು XI ನೇ ಪಾಠದ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇವುಗಳ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಯಾರಿಗೆ ಯಾರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದವುಗಳೆಂಬದು ತೋರುವದಿಲ್ಲ. VIIIನೇ ಪಾಠದ ಮೊದಲಿನ ೪ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶಾಂಡಿಲ್ಯರು ಹೇಳಿದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಅದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿದ್ಯವು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಆ ವಿದ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

೭. ಈಗ ಈ ಕಡೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿದ್ಯವು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತಾನೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡದ್ದಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ (VIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದವುಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಈ ಎರಡು ವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಉಂಟು. ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಿವಸವೂ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಹೊರಡುತ್ತಾನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಆ ಲೋಕವು (ಹೇಗೆ ಉಂಟೆಂಬದು) ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರಸನ್ನ (ಸ್ವಚ್ಛ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷನಾದವ)ನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿದರೆ ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ಸಹ ಹೇಳೋಣವಾಗಿ ಇದೆ. ಅಂಥಾ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯು ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಮತ್ತು ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರ ಇವೆರಡೂ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಇವೆರಡೂ ಬರೇ ವಿವರಣ ರೂಪವಾದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳ ಬಹುದಾಗಿ ನಾನು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತೇನೆ.

೮. ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಗ ಈ ಎರಡು ವಿಧ್ಯಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯಾವೇ ಮೊದಲಿನದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಶಾಂಡಿಲ್ಯರ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಷ್ಟು ವಿವರಗಳು ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇದರ ಭಾಷೆ ಕೂಡಾ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ್ದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೂ, ಆ ಎರಡು ವಿಧ್ಯಗಳೂ IVನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯದ ನಂತರದವುಗಳೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ಆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಮಹಾಶ್ವೋತ್ರಿಯಿಗೆ ಆ ವರೆಗೆ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲವಾದರೆ ಅವರು ತಾವು ನಿತ್ಯಲೂ ಉಪಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವೈಶ್ವಾನರನು (ಅಗ್ನಿಯು) ಆತ್ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮನೋ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೋ ಅಥವಾ ಅವ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಬೇರೆಯೋ ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಪುಸ್ತಕದ I, V, VI, VIII, IXನೇ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ತತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಉದ್ದಾಲಕರು ಒಬ್ಬರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರೇ ಮೇಲೆ ೩ ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರವಾಹಣನೆಂಬ ಅರಸಿನಿಂದ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಕಲಿ

ತಂಫವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಿದ್ಯವು ಆ ವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯಕ್ಕೂ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಸಂಮಂಥ ಇರುವ ಹಾಂಗೆ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಉದ್ಧಾಲಕರು ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆನೂ ಅಭ್ಯಂತರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಂಗಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ಋಷಿಗಳು ಅಶ್ವಪತಿಯಿಂದ ಕಲಿತ ಒಂದು ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯವು ಅವರು ತರುವಾಯ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ತತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದ್ದಾಗಿ ಇತ್ತೀ? ಇರಲಿಲ್ಲವಾದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರು ಎಲ್ಲಿಂದ ಕಲಿತರು? ಎಂಬದನ್ನು ನಾವು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಲ ಮೊದಲಾದಂಥಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಿಥಿಲಾ (ತಿರ್ಮುತ್) ದೇಶದ ಅರಸನಾದ ಜನಕರಾಯ, ಕಾಶೀ ಅರಸು ಅಜಾತಶತ್ರು ಇವರ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಕುರಿತು ಬಹಳ ವಿಚಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಉದ್ಧಾಲಕರು ಆ ಪೈಕಿ ಜನಕರಾಯನ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಗ ಆ ವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಚ್ಛೇ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಕೂಡ ಇಹ ಪರ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸೂತ್ರ (ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಯಾವದು) ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಯಾರು, ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆಂತಲೂ ಮತ್ತು ಆ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಕುರಿತು ಮದ್ರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಸ್ತ್ರೀಯ ಮೈಮೇಲೆ ಅವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದ ಕಬಂಧನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಅವರು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೂಡಾ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆಂತ ಸಹ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್‌ನಲ್ಲಿ (೩-೭) ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬುಡಲ ಋಷಿಗಳು ಜನಕರಾಯನ ಕೂಡ ಗಾಯತ್ರೀ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಬ್ರ.ಆ.೫-೧೪.) ಉದ್ಧಾಲಕರು ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಕಲಿಸಿದವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಗಾಯತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾ, ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರ, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಗಳ ಅಂಕುರಗಳು ಆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಉಪೋದ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಪೂರೈಸದು. ಅಗತ್ಯ ಉಳ್ಳವರು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸರಿನೋಡಿ ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬಹುದು.

ಈಗ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿದ ಜನರ ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತು ದೇಶದ ಹೆಸರುಗಳು ಸಹ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಎಲ್ಲಿ, ಹೇಗೆ, ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಮಹಾವೃಷ ಮತ್ತು ಮದ್ರ ಇವೆರಡರ ಏನಹ, ಮಿಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಆರ್ಯಾವರ್ತದಲ್ಲಿರುವಂಥವುಗಳು. ಮಹಾವೃಷವು ಎಲ್ಲಿ ಇರುವದೆಂಬದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮದ್ರವು ಆರ್ಯಾವರ್ತದ ನಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬಾಲ್ವೀಕ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೊರತು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ೩-೧೭-೬ರಲ್ಲಿ ದೇವಕೀ ಮಗನಾದ * ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರು ಉಂಟು. ಈ ಕೃಷ್ಣನು ಭಾರತ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ, ಶಾಲಿನಾ ಹನ ಶಕಕ್ಕೆ ಮೊದಲು 1272ನೇ ವರುಷ ಯಾನೆ B. C. 1194ನೇ ಅಕ್ಟೋಬರ 31ರ, ನಂತರವೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ, ಸುಮಾರು ೧೬ ವರುಷಗಳ ತನಕ, ಇದ್ದಂಥವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ವೆ. ಗೋಪಾಲ ಐಯರ್ ೧೦೪.) ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಅಶ್ವಪತಿಯು ಸೂರ್ಯ ವಂಶದವನಾದ ಭರತನ ಮಾತಾಮಹನು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ ಆ ಅಶ್ವಪತಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಈ ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ವರೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಸಂದಿರುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಿರ ಬಹುದಾದ ಆಧಾರಗಳು ನನಗೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸಂದಿರ ಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಓದುವವರು ತಾವೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದದ ಒಂದು ಋಕ್ ಕೂಡಾ, ಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಾಗಿ, ಸೇರಿಕೊಂಡುಂಟು. (III ೫). ಅದ್ದರಿಂದ ಇದು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದದ್ದಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಒಬ್ಬನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೂ ಅಲ್ಲ, ಇದರ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದಲ್ಲದೆ, ಇದು ಈಗ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಸುಮಾರು ೩೦೦೦ ವರುಷಗಳಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೇನವು ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ನಂತರ ಉಂಟಾದದ್ದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. XIIನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ

* ವಾದ್ವರು ಅವನು ವಿಷ್ಣುವತಾರ ಭಿನ್ನನು, ಎಂದರೆ ಅರ್ಜುನನ ಸ್ನೇಹಿತ ಮತ್ತು ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲ, ಇನ್ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಗೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಬ್ಬ ಏಕನಾಮಕನಿದ್ದನೆಂಬದು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಸಂಗತಿ ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿದ್ಯೆಗಳ, ವ ಇನ್ನೂ ಇರಬಹುದಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ, ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅದರ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶವು ಫಲಾಣೆ ದೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯವಾದೀತೆಂತಲೂ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ ಇದ್ದದರಿಂದಲೇ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಋಷಿಗಳು ಯೋಚಿಸದೆ ಇದ್ದಂಥಾ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅವರ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ ತ್ಯಾರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆಂತ ಸಹಾ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

೯. ಈಗ ನಾನು ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪೈಕಿ:—

(೧) ಶ್ರೀಮತ್ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು—ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಜ್ಞಾನಮಯ, ಆನಂದಮಯ, ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ, ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕರ, ಪುರುಷ ವಿಶೇಷನಲ್ಲ, ಜೀವಾಭಿನ್ನ, ಆತ ಒಬ್ಬನೇ ಸತ್ಯ, ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯ, ಎಂದು ಹೇಳುವವರು. ಇವರ ಮತಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು—ಅವನು ಪುರುಷನು, ಸುಗುಣ, ಜಗತ್ಕರ್ತ, ಮುಕ್ತಿದಾಯಕ; ಜೀವನೂ ಸುಗುಣನೆ, ಮುಕ್ತನಾದರೆ ಈಶ್ವರನ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಪರಂತು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಇವನಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವವರು. ಇವರ ಮತಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು.

(೩) ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು—ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನು, ಸುಗುಣ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ಮುಕ್ತಿದಾಯಕ, ಪುರುಷ ವಿಶೇಷ, ಜಗತ್ಕರ್ತ, ಜಗನ್ನಿಯಂತಾ, ಸರ್ವದಾಸೇವ್ಯ, ಜೀವನೇ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲ, ಜೀವನು ನಿತ್ಯ, ಇವನು ಮುಕ್ತನಾದನಂತರಲೂ ಅವನನ್ನು ಸೇವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರು. ಇವರ ಮತಕ್ಕೆ ದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು*.

* ಮಹಾದೇವ ಮೋಕ್ಷರಕ್ಷಕ ಕುಂಠ ವೇದಾಂತಸೂತ್ರ. ಪು. ೧.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಈ ತ್ರಿಮತಸ್ಥರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾ
ರಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಾನು ಹೇಳ ಬೇಕಾ
ದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳು ಇದನ್ನು ಓದುತ್ತಾ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಕಂಡುಬರುವವು.

ಪರಂತು ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇಯಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೆ
ಮೂಲಕವಾದ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳು ಬೇರೆಯವುಗಳಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಕಾರಣ, ಆ ಎಲ್ಲಾ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಮೂಲಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗು
ವದಿಲ್ಲ. ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ತಮ್ಮ
ನಂತರದವರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮೊಳಗೆ
ಕಲಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಅಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಾಗಲೀ,
ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀತಿಯಗೋಸ್ಕರ
ವಾಗಿಯೂ, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಜನಗಳ ಒಳ್ಳೆತನಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ
ನಗಳ ಪೈಕಿ ನಮ್ಮ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದದ್ದಾವದೆಂಬುದನ್ನು
ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಲಸವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಚಾರ್ಯ
ರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಗೇರಿ, ಮಹಿಸೂರು, ಉಡಿಪಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಠಾ
ಧಿಪತಿಗಳು ಒಟ್ಟುಸೇರಿ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು. ಪರಂತು ಅವರ ಭಾವಗಳು ಅದಕ್ಕೆ
ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ನಾವೇ ಆ
ಕೆಲಸವನ್ನೇ, ಅವರ ತಿದ್ದುಪಡಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ನಮ್ಮ ಯಾವಚ್ಛಕ್ತಿ ಜರಗಿಸಬೇಕಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಕಂಡುಬಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಓದು
ವವರ ತಿಳವಳಿಕೆಗೋಸ್ಕರ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

೧೦. ಸತ್‌ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದವಸ್ತುಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನೆಯಾಗಲೀ,
ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಲೀ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಸಕಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಡ
ಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಎರಡು ಮತದವರು ನಿರಾಕರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಛಾಂದೋ
ಗ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವು, ಈ ಪುಸ್ತಕದ I, IV, XI ನ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ
ಪ್ರಕಾರ, ಪ್ರತಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಅಡಗಿಕೊಂಡು, ಜಾಗೃತ್ಸ್ವಸ್ಥ
ಸುಷುಪ್ತಿಗಳೆಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ ಯಾರು ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಅಮೃತ
(ಸಾವಿಲ್ಲದ), ಮತ್ತು ಭಯವಿಲ್ಲದ (ಎರಡನೇದಿಲ್ಲದ) ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ

ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಮತದವರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆನೂ ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಮಾಧ್ವರು ಸಹಜವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಭೇದಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿರುವ ಸಂಗತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವೆ. ಪರಂತು “ತತ್ವಮಸಿ” (VIII.) “ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ” (ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುವಿ, ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುವೆನು) ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಅವುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಾರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತೋರುವದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಜನಗಳಿಗೆ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಗಳದ್ವಾರಾ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದೇ ಇರುವದರಿಂದ, ಉಪಾಸನಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರೊಳಗೆ ಭೇದ ಉಂಟೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುವದು, ಮತ್ತು ಆಗೋಸ್ಕರ ಜೀವನ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದು ಸಹ ಅಗತ್ಯ, ಮತ್ತು ಅತ್ಮನ ಜೀವರೂಪಾವಸ್ಥೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದು ಇರುವ ಯಥಾರ್ಥವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾಧ್ವರು XIನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ (185ನೇ ಪುಟ) ಜೀವವು, ಈ ಶರೀರದಂತೆಯೇ, ನಾಶಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವದರಿಂದ, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದೇ, ಎಂದರೆ ಜೀವರೂಪಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾನೆ ಸುಮಿಡುಃಖಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವವು ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದೆಂದು, ಆಗಿರುವದಾಗಿ ನಾವು ತಿಳಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು; ಮತ್ತು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಅದು ಸರಿಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಮತದವರು, ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಕೂಡಾ ಕಡೆತನಕಲೂ ಒಂದೇ ನ್ಯಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ (೧ ನೆ) ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಾಲ, ಪುರುಷ, ಜೀವ, ಇವುಗಳೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೆಂತಲೂ; (೨ ನೆ) ಮಾಧ್ವರು ಜೀವನು ಮುಕ್ತನಾದರೆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂತಲೂ $\left\{ \frac{IX}{134} \cdot \frac{XI}{187.8} \right\}$ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಮತ ಪ್ರಕಾರ, ಜೀವನು ನಿತ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಯ

ತ್ಸಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವು ಜೀವಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಧ್ವರ ಹೇಳಿಕೆ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನು (ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವ ವನಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಕಡೆಗೆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ) ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯದೇ ದೂರ ನಿಲ್ಲುವದಾದರೆ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಗಿರುವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವು ಹೋಗಿ, ಅದು ಇಲ್ಲದ ಖಾಲಿ ಸ್ಥಳ ಉಂಟೆಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳೂ ನಮ್ಮ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದವುಗಳು. ಇವೇ ಪ್ರಸ್ತುತವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಕೃತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ಸ್ಥಳವಲ್ಲ, ನಾನು ಶಕ್ತನೂ ಅಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳಿಗನುಸಾರವಾದ್ದೆಂದು ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದರೆ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೧೧. ಇನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾಂಶಗಳಿಗೂ ನಾನು ಮಾಡಿರುವ ಬಾಷಾಂತರದ ಕುರಿತು ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳುವದುಂಟು. ನಾನು ಈ ಮೊದಲು ಇಂಥಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವದಾದರೂ, ಪ್ರಮಾದದಿಂದಾಗಲೀ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಉಂಟಾದ ತಪ್ಪುಗಳು ಇರಬಹುದಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಓದುವವರು ಅಂಥಾ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ನನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ತಂದರೆ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಭಾಷಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಲಿಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದರ ಸ್ಥೂಲ ಮುದ್ರಣ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಕೆಲಸವೂ ನಾನೇ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮೊಳಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಉಳಿದುಹೋಗಿವೆ. ಪ್ರಕೃತ ಅಂಥಾ ತಪ್ಪುಗಳಿಗಾಗಿ ಓದುವವರು ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕಾಗಿ ನಾನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮೆಕ್ಸ್‌ಮೂಲರ್ ತುಕಾರಾಮತಾತ್ಯ, ವಿ. ಶಿ. ಶೇಷಾಚಾರಿ, ಬಿ. ಎ. ಬಿ. ಎಲ್., ಮದ್ರಾಸು ಹ್ಯಾಕೋರ್ಟು ವಕೀಲ್, ಇವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇನದ ಭಾಷಾಂತರಗಳು, ಪಂಡಿತಪೀತಾಂಬರ ಶರ್ಮ ಎಂಬವರು ಮಾಡಿದ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಭಾಷಾಂತರ, ಮತ್ತು III ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಪ್ರೊ. ಡ್ಯೂಸನ್ ಎಂಬವರ ಪುಸ್ತಕದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಂತರ ಸಹ ಬಹಳ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ

ಆ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ, ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಿಗೂ ಕೂಡಾ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ—

ಶ್ರೀಮತ್ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು.

,, ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು.

,, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು.

,, ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಗಳು.

,, ವೇದೇಶತೀರ್ಥರು.

ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೂ, ನನ್ನ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಾಣಾ ಮಗಳನ್ನು ಈ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಈ ಉಪೋದ್ಯಾತವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

एषत्वेन साधुर्कर्म कारयति तं यमन्वातुनेषत्येष एवैनमसाधुर्कर्म कारयति तं यमं भ्योलोकेभ्यो त्रुत्सत एषलोकपाल, एषलोकाधिपति, रेणसर्वेद्वरः, सम आत्मेति विद्यात् । सम आत्मेति विद्यात् ॥

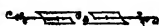
(ಕೌೞಿ ಬ್ರಾಂ ತಂ ೩-೧.)

“ಯಾರನ್ನು ಈ ಲೋಕಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಂದ ತಾನೇ ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ; ಯಾರನ್ನು (ಅವುಗಳಿಂದ) ತಗ್ಗಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಂದ ತಾನೇ ಕೆಟ್ಟಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಹಾಗೆ ಯಾರು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ) ಇವನು ಲೋಕರಕ್ಷಕನು, ಇವನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅರಸನು; ಇವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದವನು. ಅವನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು”.

ಅವನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ.

ಕೀಲಕ್ ಸಂ|ರದ ಫಾಲ್ಗುಣ ಕು. ೫
24 ನೇ ಫೇಬ್ರವರಿ 1909.

ಹಳಿಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣರಾವ್.



1 ನೇ ಪಾಠ.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕುರಿತು.

—೧೦೦೦೦೦೦೦೦೦೦೦೦—

(೧) ಸದೇವಸೋಮ್ಯದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇ- (೧) ಎಲೋ ಸೋಮ್ಯ! (ಮಗು!)
ವಾದ್ವಿतीयಂ । ತದ್ವೇಕ ಆಹುರಸದೇವದಮಗ್ರ ಆಸೀ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು (ಜಗತ್) ಸತ್ ಮಾತ್ರ
ದೇಕಮೇವಾದ್ವಿतीयಂ ತಸ್ಮಾದಸತಃ ಸೃಜಾಯೇತ । ವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಒಂದೇ ಎರಡನೇದಿರಲಿಲ್ಲ.
(೬-೨-೧)- ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅದಿಯಲ್ಲಿ
ಇದು ಅಸತ್ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು, ಒಂದೇ ಎರಡನೇದಿರಲಿಲ್ಲ; ಆ ಅಸತ್‌ನಿಂದ ಸತ್
ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಕುತಸ್ತು ಖಲುಸೋಮ್ಯೇವ ಸಾದಿತೀಹೋ- (೨) ಎಲೋ ಸೋಮ್ಯ! ನಿಜವಾಗಿ
ವಾಚ । ಕಥಮಸತಃ ಸಜಾಯೇತೇತಿ ಸತ್ವೇವಸೋಮ್ಯ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಾಗೆ (ಸೃಷ್ಟಿ) ಆ
ದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿतीयಮ್ । (೬-೨-೨). ದೀತು? ಎಂದು (ಉದ್ಘಾತಕರು) ಹೇಳಿ
ದರು. ಅಸತ್‌ನಿಂದ ಸತ್ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬಹುದು? ಹಾಗಲ್ಲ, ಹೇ
ಸೋಮ್ಯ! ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸತ್ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಒಂದೇ, ಎರಡನೇದಿರಲಿಲ್ಲ.

(೩) ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ । (೩) ಅದು (ಸತ್) ತಾನು ಬಹಳ
ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ ॥ ತತ್ತೇಜ ಏಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ವಾಗಬೇಕು, ಹುಟ್ಟಬೇಕು ಎಂದು ಯೋ
ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ । ತದ್‌ಘೋಽಸೃಜತ । ತಸ್ಮಾಯತ್ರ ಕ ಚಿಸಿತು. ಅದು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು;
ಚ ಶೋಚತಿಸ್ವೇದತೇವಾ ಪುರುಷತೇಜಸ ಆವ ತದ ಆ ತೇಜಸ್ ತಾನು ಬಹಳವಾಗಬೇಕು,
ಧ್ಯಾಪೋಜಾಯಂತೇ । (೬-೨-೩). ಹುಟ್ಟಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿತು; ಅದು
ಜಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಅದಕಾರಣ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಪುರುಷನು
ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರೆ, ಅಥವಾ (ಅವನ ಮೈ) ಬೆವರಿಟ್ಟರೆ, ಆ ಜಲವು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ
ಹುಟ್ಟುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೪) ತಾ ಆಪೇಕ್ಷಂತ ಬಹುಃ ಸ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಜಾ (೪) ಆ ಜಲವು (ತಾನು) ಬಹಳವಾ
ಯಮಹೀತಿ । ತಾ ಅಗ್ರಮಸೃಜಂತ । ತಸ್ಮಾಯತ್ರ ಗಬೇಕು, ಹುಟ್ಟಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಚಿ

ಕವಚವರ್ಷತಿ ತದೇವ ಭೂಯಿಷ್ಠಮಗ್ರಂ ಭವತ್ಯದ್ವಯ ಏವ ಸಿತು; ಅದು ಅನ್ನವನ್ನು (ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು) ತದಧ್ಯನ್ಮಾಚ್ಯಂ ಜಾಯತೆ || (೬-೨-೪). ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು; ಆದಕಾರಣ ಎಲ್ಲಾ ದರೂ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಮಳೆ ಸುರಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಅನ್ನವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜಲ ದಿಂದಲೇ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದವು (ತಿಂದಿರ ವಸ್ತು)ಗಳು ಉಂಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೪) ಸೇಯಂ ದೇವತೈಕ್ಷತ ಹಂತಾಹಮಿಮಾಸ್ತಿ (೫) ಆ ದೇವತೆಯು (ಆಗ) “ಒಳ್ಳೇ ಸೋದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವಿನಾಽತ್ಮನಾಽನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ದು! ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಗಿತಿ || (೬-೩-೨). ನು ಸ್ವತಃ ಈ (ಬುದ್ಧಿಸ್ಥ) ಜೀವರೂಪ ದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿತು.

(೬) ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಂ ಕರ (೭) ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದನ್ನು ವಾಣೀತಿ | ಸೇಯಂ ದೇವತೇಮಾಸ್ತಿಸೋದೇವತಾ ಅನೇ ಮೂರು ಮೂರು ಪಾಲುಮಾಡಿ, ಬೆರಸ ನೈವ ಜೀವಿನಾಽತ್ಮನಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕ ಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಆ ದೇವತೆಯು ರೋ || (೬-೩-೩). ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ಈ ಜೀವರೂಪದಿಂದಲೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು.

(೮) ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಮಕ (೯) ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದನ್ನು ರೋಧಾನುಖಲುಸೋಮ್ಯೇಮಾಸ್ತಿಸೋದೇವತಾ ತ್ರಿವೃ ಮೂರು ಮೂರು ಪಾಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತ್ರಿವೃದೇಕೈಕಾಮವತಿ ತನ್ಮೇ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ || ಒಟ್ಟು ಬೆರಸಿತು. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದುಮೂರು ಮೂರು ಅಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಳಿಕ ಹೇಗೆ ಬೆರದವು ಎಂಬ ದನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ನೀನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ ಎಂದರು.

(೧೦) ಯದಗ್ರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ಭೂಂ | (೧೧) ಅಗ್ನಿಯ ಕೆಂಪು ವರ್ಣವು ತೇ ಯಚ್ಚಕ್ಷುರಂತದಧಾಂ | ಯತಕ್ಷುರಂ ತದನ್ವಸ್ಯಾಪಾಗಾದಗ್ರೇ ಜಸ್ಸಿನದ್ದು, ಬಿಳೀ ವರ್ಣವು ಜಲದ್ದು, ರಗ್ನಿತ್ವಂ ವಾಚಾರಂಭಂ ವಿಕಾರೋನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರಿ ಕಪ್ಪು ವರ್ಣವು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ)ದ್ದು, (ಈ ಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯವಸ್ಯಮ್ || (೬-೪-೧). ಕಾರಣದಿಂದ) ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ಹೋಗಿ ಇದೆ. (ಅದು) ಬರೀ ಶಬ್ದ, ವಿಚಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೯) ಯದಾದಿತಾಃ ಸೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಃ
ಸ್ತದ್ರೂಪಂ । ಯಚ್ಚಕ್ಷುಕ್ತದಪಾಂ । ಯತ್ಕೃಣ್ಣಂ ತದನ್ವಯಾ
ಪಾಗಾಪಾಗಾದಾದಿತಾದಾದಿತತ್ವಂ । ವಾಚಾರಂಭಂ
ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರಿಣಿ ರೂಪಾಣೀತಿವಸತಯಮ್
(೬—೪—೨).
ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೯) ಅದಿತ್ಯನ ಕೆಂಪುವರ್ಣವು ತೇಜ
ಜಸ್ಸಿನದ್ದು, ಬಿಳೀ ವರ್ಣವು ಜಲದ್ದು,
ಕಪ್ಪು ವರ್ಣವು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ)ದ್ದು. (ಈ
ಕಾರಣದಿಂದ) ಅದಿತ್ಯನಿಂದ ಅದಿತ್ಯತ್ವವು
ಹೋಗಿ ಇದೆ. (ಅದು) ಬರೀ ಶಬ್ದ,
ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೧೦) ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಃ
ಸ್ತದ್ರೂಪಂ । ಯಚ್ಚಕ್ಷುಕ್ತದಪಾಂ । ಯತ್ಕೃಣ್ಣಂ ತದನ್ವಯಾ
ಪಾಗಾಪಾಗಾದಾದಿತಾದಾದಿತತ್ವಂ । ವಾಚಾರಂಭಂ
ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರಿಣಿ ರೂಪಾಣೀತಿವಸತಯಮ್ ॥
(೬—೪—೩).
ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೧೦) ಚಂದ್ರನ ಕೆಂಪು ವರ್ಣವು
ತೇಜಸ್ಸಿನದ್ದು, ಬಿಳೀ ವರ್ಣವು ಜಲದ್ದು,
ಕಪ್ಪು ವರ್ಣವು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ)ದ್ದು. (ಈ
ಕಾರಣದಿಂದ) ಚಂದ್ರನಿಂದ ಚಂದ್ರತ್ವವು
ಹೋಗಿ ಇದೆ. (ಅದು) ಬರೀ ಶಬ್ದ,
ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೧೧) ಯದ್ವಿಶ್ವತೋ ಸೋಹಿತಃ ರೂಪಂ ತೇಜಃ
ಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಚಕ್ಷುಕ್ತದಪಾಂ । ಯತ್ಕೃಣ್ಣಂ ತದನ್ವಯಾ
ಪಾಗಾದ್ವಿಶ್ವತೋ ವಿಶ್ವತತ್ವಂ । ವಾಚಾರಂಭಂ
ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ತ್ರಿಣಿ ರೂಪಾಣೀತಿವಸತಯಮ್ ॥
(೬—೪—೪).
(ಅದು) ಬರೀ ಶಬ್ದ, ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೧೧) ವಿದ್ಯುತ್ (ಮಿಂಚಿನ) ಕೆಂಪು
ವರ್ಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನದ್ದು, ಬಿಳೀ ವರ್ಣವು
ಜಲದ್ದು, ಕಪ್ಪು ವರ್ಣವು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ)
ದ್ದು. (ಈ ಕಾರಣದಿಂದ) ವಿದ್ಯುತ್‌ನಿಂದ
ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವವು (ಮಿನುಪು) ಹೋಗಿ ಇದೆ.
(ಅದು) ಬರೀ ಶಬ್ದ, ವಿಕಾರ, ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ.

(೧೨) ತೇಷಾಂ ಖಲ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ತ್ರಿಣ್ಯೇವ
ಬಿಜಾನಿ ಭವಂತ್ಯಾಽಽಹಂ ಜೀವಜಮುದ್ರಿಜಾಮಿ
ತಿ ॥ (೬—೩—೧).
ದ್ವಿಜ (ಜರಾಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು), ಜೀವಜ (ಜರಾಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು), ಉದ್ಭಿಜ (ಬೀಜದಿಂದ ಮೊಳಕೆ
ಬಂದದ್ದು) ಎಂಬವುಗಳು.

(೧೨) ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ
ಮೂರೇ ತರಹದ ಬೀಜಗಳಾಗಿರು
ತ್ತವೆ. ಅಂಡಜ (ಮೊಟ್ಟೆ ಒಡದು ಹುಟ್ಟಿ
ದ್ದು), ಜೀವಜ (ಜರಾಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು), ಉದ್ಭಿಜ (ಬೀಜದಿಂದ ಮೊಳಕೆ
ಬಂದದ್ದು) ಎಂಬವುಗಳು.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

(೧) ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿರುವದೆಲ್ಲ ಇದರ ಉಪೋದ್ಘಾತದ ೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಕೇಳದ್ದು ಕೇಳುತ್ತದೋ, ಯೋಚಿಸಕೂಡದ್ದು ಯೋಚಿಸಕೂಡುತ್ತದೋ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗದ್ದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂಥಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ವೇತಕೇತುಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಆ ವಸ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವದು. ಮುಂದೆ ಬರುವ VIIನೇ ಪಾಠದ ೧೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಮರಣವಿಲ್ಲದ್ದು ಅದು ಒಂದೇಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳೆಂಬ ೩ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪಗಳು ಸತ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದಾದರೂ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಯೋಮ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕವಾದ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಸತ್‌ನಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು Vನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ (ವಿಂಚು) ಎಂದರೆ ಈಚರಾಚರ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮುಷ್ಯವಾದವುಗಳೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ಫಲಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ಒಂದೇಯಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂದರೆ ಎರಡನೇದಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಈಗ ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲಕವಾದ ಸತ್ ಎಂದರೆ ಏನು, ಮತ್ತು ಅದು ಹೇಗೆ ಉಂಟೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಥಮತಃ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು.

(೧) ಅಸ್ತಿತಾಮಾತ್ರಂ ವಸ್ತುಸೂಕ್ಷಮಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅದು ಇರೋಣ ಸರ್ವಗತಮಕಂ ನಿರಂಜನಂ ನಿರವಯವಂ ತ್ರಿಜ್ಞಾನಂ ಮಾತ್ರವೇ ಅದ ವಸ್ತುರೂಪವುಳ್ಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ॥ ೧ ॥ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಣವಿಲ್ಲದ, ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಗಿರುವಂಥಾ, ಒಂದೇಯಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಅವಯವಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇರುವ, ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷಕಾಲಶರೀರಕಂ ಪರ ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅದು
 ಮಾತಮನುಪಸ್ಥಾಪಯತಿ || ೨ || (ಪ್ರಸ್ತುತ ಸತ್ ಶಬ್ದವು) ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ
 ವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷಕಾಲ ಶರೀರಕನಾದಂಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತ
 ದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸನ್ಯಾಮಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ || ೨ || ರಾ. ೩ || ಮಾಧ್ವರು ಅದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಹೆಸರೆಂದು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೩) ಆಸತ್ ಪ್ರಥಮತಃ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು, ಈ ತೇಜಸ್ ಜಲವನ್ನು, ಈ ಜಲ ಅನ್ನ
 ವ (ಹೃದ್ವಿಯ)ನ್ನು ಸಹ ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳೋ
 ಣಾಗಿ ಇದೆ. ಈಗ ಈ ತೇಜಸ್ ಜಲ ಅನ್ನ ಸಹ ಬರೀ ಅಚೇತನ (ಜಡ) ಪದಾರ್ಥ
 ಗಳಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇರಕೂಡದು. ಪರಂತು
 ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ ಜಲವನ್ನು, ಜಲ ಅನ್ನವನ್ನು ಸಹ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವೆಂದು
 ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದರೆ:—

(೩-೪) ತೇಜೋಪಸಂಸ್ಥಿತಂ ಸತ್-ಅವಾ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ತೇಜೋ ರೂಪ
 ಕಾರಸಂಸ್ಥಿತಂ ಸತ್-ಪ್ರಕೃತಾ ಸದಾಖ್ಯಾ ತೇಜಾಽಽ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್, ಜಲಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್,
 ಖಯೋನಿಷ್ಠತೋಕ್ತಾಽಪೇಕ್ಷಿತ || ೨ || ಎಂದರೆ ಆ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್‌ನ
 ರೂಪಗಳೇ, ಅದೇ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅತ್ರಾಚೇತನಸ್ಯತೇಜ ಆದೀರಿಕ್ಷಿತತ್ವಾಸಂಭ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಅ
 ವಾತ್ತೇಜ ಆದಿಶಾಸ್ತ್ರಾಸ್ತತ್ಪರಶರೀರಕ ಪರಮಾತ್ಮ ಚೇತನಗಳಾದ ತೇಜಸ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳ
 ಪರಾಧೀನತ್ವಾಃ || ೨ || ಗೆ ಯೋಜಿಸುವ ಕರ್ತೃತ್ವ ಇರೋಣವು
 ಅಸಂಭವವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ತೇಜಸ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅವುಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ
 ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳೇ (ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೇ) ಶರೀರಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾದವು
 ಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೇ ತತಃ ಪಾಪೇಶ್ವರೈಃ ಪ್ರಕೃತೈಃ ಸ್ಥಾಪಿತೇನ || ಮಾಧ್ವರು ಮಾತ್ರ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ

ಪೆಣಾಜತ್ವೇನಾನುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ವೇನವತತಃತಿತಿವಾ || × || ಸತ್ ಪ್ರಥಮತಃ ತೇಜಸ್ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ
 ತಾತ್ಪರ್ಯಾತ್ಮಾತ್ ಹೀರ್ಜಾಯತೇ ವಿಧಾಖ್ಯ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ (ಲಕ್ಷ್ಮೀ), ಮತ್ತು ಅವಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿ
 ರೂಪೇಣ ಪ್ರಾಕೃತವತೀತಿವಾ ತೇಜಃ ಶಬ್ದಿತ ಶ್ರೀಃ | ಸಲ್ಲಪ್ತರುವ ತೇಜೋಭೂತವನ್ನು ಸಹ
 ತಾತದಭಿಮನ್ಯಮಾನಂ ತೇಜೋಭೂತಂ ಚಾಸೃಜತ | × | ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಈ ತೇಜಸ್ ಅಪ್ ಎಂದರೆ
 ತತ್ತೇಜಃ ಆಪಃ ಅವಭಿಮಾನಿನಂ ಅಪ್ಶಬ್ದಿತಂ ಪ್ರಾಣದೇವತಾ, ಮತ್ತು ಅವನು ಅಭಿ
 ಪ್ರಾಣತದಭಿಮತಾ ಆಪಶಾಸೃಜತ | × | ತಾಃ ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಲ ಇವುಗಳನ್ನು
 ಅವಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಾಣಃ ಅನ್ ಅನ್ವಶಬ್ದಿತಪೃಥಿವೀ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಈ ಜಲವು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ)
 ಮಾನಿನಂ ರುಧ್ರ || ಅವತೇಜಃಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಾ ಅಭಿ ಎಂದರೆ ರುದ್ರ, ಮತ್ತು ಇವನಿಂದ ಅಭಿ
 ಮಾನಿಪರಾ ಅಪಿಧೇಯಾಃ || ರಾ || ಮಾನಿಸಲ್ಲಪ್ತರುವ ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ) ಇವು
 ಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಆದಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್, ಅಪ್, ಅನ್ನ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ
 ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಣ ರುದ್ರರ ಸರವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇ
 ಕೆಂತಲೂ, ಆ ಪೈಕಿ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂತಲೂ ವಿಧ್ಯಾ ಎಂತಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸ
 ರುಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇವರ ಮತಪ್ರಕಾರ ತೇಜಸ್ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀ
 (ಲಕ್ಷ್ಮೀ) ಯಾನೆ ವಿಧ್ಯಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂಜ್ಞೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೪) ಇಷ್ಟು ಆದನಂತರ ಸತ್ ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಆ ತೇಜೋಬನ್ನ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದಂಥಾ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇ
 ಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡಿ ತಾನೇ ಈ ಜೀವ
 ರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳೋ
 ಣಾಗಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಗಳ್ಯಾವವಂದರೆ—

೧ನೇ—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಾಗಿ ಜೀವವೆಂದೆನ್ನುವ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಜೀವ
 ರೂಪವಾದ ಸನ್ನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮವೇಯೋ? ಬದಲುಂಟೋ?

೨ನೇ—ತೇಜಸ್, ಅಪ್ (ಜಲ), ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ), ಇವುಗಳನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡಿ
 ದ್ವೈಬದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

೧ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

(೪) ಜಿವೋ ಹಿನಾಮದೇವತಾಯಾ ಆಮಾಸ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಜೀವವೆಂಬದು
ಮಾತ್ರ-ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ ಭೂತಮಾತ್ರಾ ಸಂಸರ್ಗಜನಿತಃ ಆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪುರುಷನ ಪ್ರತಿ
ದರ್ಶಿತ್ವಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಪುರುಷಪ್ರತಿಚಿಹ್ನೋ ಜಲಾದಿಷ್ವಿ ಬಿಂಬ, ಮತ್ತು ಜಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ
ವಚಸ್ಪಾದಿನಾಂ || ೨ || ತೋರುವ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ,
ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂ
ದುಂಟಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ (ಸನ್ನಾಮಕವಾದ) ದೇವತೆಯ ಅಭಾಸ ಮಾತ್ರವೇ ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜಿವಶರೀರಕೇನಮಯಾ || ೨ || ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅದು ಫ
ಲಾಣೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂತು, ಫಲಾಣೆ ತರಹ ಉಂಟೆಂಬದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಜೀವ
ಶರೀರೀ (ಯಾದ ಸತ್) ಎಂದರೆ ಜೀವವೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸತ್ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾ
ಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಿವಾಖ್ಯಾನಾನಿರುದ್ಧಾತ್ಮನಾ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಹ ಮಾಧ್ವರು ಅದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಅನಿರುದ್ಧ
ಪೇಣ || ೨ || ರಾ. ವೇ. || ವೆಂಬ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪವೆಂದು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.



೨ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

|| ೬ || ಏಕೈಕಸ್ಯಾಸ್ತಿವೃತ್ತಕರಣೇ ಏಕೈಕ ಪ್ರಸ್ತುತ ತೇಜೋಬಿಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ
ಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ್ವಯೋದ್ವಿಗುಣಭಾವಃ ಏವ ಹಿ ತೇ ಒಂದನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ತ ಮಾಡಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಜೋಷ್ವಾನಾಂ ಪೃಥ್ವಿಪ್ರಾಣಮಪ್ರಯಲಾಭಃ ಸ್ವಾತ್ ತೇ ಆ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಮಿಕ್ಕ
ಜಙ್ಗಮಮಿ ಆಪೋಽನಾಮಿದಮಿತಿ ಪೃಥ್ವಿಪ್ರಾಣಮಪ್ರಯಲಾಭೇ ದೇವತಾನಾಂ ಸಮ್ಯಗ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಪ್ರ
ಸಿದ್ಧಿಃ ಪ್ರಯೋಜನಸ್ಯಾತ್ | ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯತೆ ಸಹ
ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ (ಈ ಕೆಳಗೆ ವಿವ
ರಿಸಿರುವಂತೆ) ಪ್ರಥಮತಃ ಒಂದೊಂದು
ದೇವತೆಯನ್ನು ೨-೨ ಪಾಲು ಮಾಡಿ, ಪು

ಪುನರೇಕೈಕಂ ಭಾಗಂ ದ್ವಿಧಾದ್ವಿಧಾಕೃತ್ವಾ ತದಿतर
भागयोर्निक्षिप्य त्रिवृत्करणं विवक्षितमित्या
ह एकैकस्या इति ॥ आ. ॥

एवमीक्षित्वा सेयं देवते मास्तिस्त्री दे-
वता अनेनैव यथोक्तेनैव जीवेन सूर्यविम्बव
दन्तः प्रविश्य वैराजं पिण्डं प्रथमं, देवादी-
नाञ्च पिण्डानगुप्रविश्य यथासंकल्पमेव
नामरूपेभ्याकरोदसौ नामायमिदं रूपइति ॥
॥ शं. ॥

ಚನ್ನಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಆ (ಸತ್) ದೇವತೆಯು ಜೀವರೂಪ
ದಿಂದ ತಾನೇ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದಂತೆ ಆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪ್ರಥ
ಮತಃ ವಿರಾಟ್ ಪಿಂಡವನ್ನೂ, ಅನಂತರ ದೇವತಾದಿಗಳ ಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
ತಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಂತೆ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಫಲಾಣಿ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಫಲಾಣಿ
ಹೆಸರು, ಫಲಾಣಿರೂಪ ಎಂಬದಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿತೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರ
ಸುತ್ತಾರೆ.

ನಹ ಆ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು
ಅರೆವಾಶಿ ಪ್ರಕಾರ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಈ ಅರೆವಾ
ಶಿಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕವುಗಳ ಸಂಗಡ ಬೆರೆಸಿದರೆ,
ಮೂರು ಮೂರು ಅಂಶಗಳೂ ಒಟ್ಟು ಶೇರಿ
ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಫ
ಲಾಣಿ ವಸ್ತು ತೇಜಸ್, ಫಲಾಣೀದು ಜಲ,
ಫಲಾಣೀದು ಅನ್ನ (ಪೃಥ್ವಿ) ಎಂಬದಾಗಿ
ನಾಮ ನಿಶ್ಚಯವು ದೊರೆಯುವದಲ್ಲದೆ,
ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಆ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು

<p>ತೇಜಸ್</p> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 3em; margin-right: 10px;">{</div> <div style="text-align: center;"> <p>ತೇಜಸ್ </p> <p>ಜಲ </p> <p>ಪೃಥ್ವಿ </p> <hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> <p>೧</p> </div> </div>	<p>ಜಲ</p> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 3em; margin-right: 10px;">{</div> <div style="text-align: center;"> <p>ಜಲ </p> <p>ತೇಜಸ್ </p> <p>ಪೃಥ್ವಿ </p> <hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> <p>೧</p> </div> </div>	<p>ಪೃಥ್ವಿ</p> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 3em; margin-right: 10px;">{</div> <div style="text-align: center;"> <p>ಪೃಥ್ವಿ </p> <p>ತೇಜಸ್ </p> <p>ಜಲ </p> <hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> <p>೧</p> </div> </div>
--	---	---

सासदेवेत्युक्ताइयंतेजोब्रह्मसूत्री विष्णु
वाक्यादेवताऐक्षत । × । अहंताइमास्तिस्त्रः
तेजोब्रह्माख्यदेवताः । साभिमन्यमानाइति
प्राह्यं । अनेनजीवाख्येनानिरुद्धात्मनाऽनु
प्रविश्य नामारूपे शब्दात्मकार्यात्मिक जग-
तीकरवाणि कुर्यामितीक्षतेत्यन्वयः । नाम-

ಮಾಧ್ವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ತ್ರಿವೈತ್ಯರಣ ಸಂ
ದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದುಹೇಳಿದ
ಸತ್‌ಗೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವ
ನು ಈ ಜೀವನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಅನಿ
ರುದ್ಧ ರೂಪದಿಂದ ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ
ಸಹಿತವಾದ ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇ

ರೂಪನರ್ಮಾಣಾರ್ಥ ತಾಸಾಂಮಧ್ಯೆ ಏಕೈಕಾಂ ತದಭಿ-
 ಮನ್ಯಮಾನತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿಷು ಏಕೈಕತ್ರ ತ್ರಿವೃತಂ
 ತ್ರಿವೃತಂ ಕರವಾಣಿ ತಿಸ್ತುಭ್ಯೋದೇವತಾಭ್ಯಃ ತಿಸ್ತು-
 ಭ್ಯೋ ತೇಜೋಽಬನ್ನೇಭ್ಯಶ್ಚಕ್ರಮಾತ್ ತ್ರಿನ್ ಚೇತನಾಂ
 ಶಾನ್ ತ್ರಿನ್ ಜಙಾಂಶಾಂ ಶ್ವೋಢೃತ್ಯಾಂಶಪಠ್ಯಂ ಮಿಶ್ರಿ-
 ಕೃತ್ಯ ಏಕಂ ತೇಜ ಆಖ್ಯಂ ಅಬಾಖ್ಯಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಖ್ಯಂ
 ಚ ಮಿಶ್ರಿ ಭೂತವಸ್ತುತ್ರಯಂ ಕರವಾಣಿತಿ ಚೈ ಕ್ಷತೇ
 ತ್ಯರ್ಥಃ॥ × । ದೇವತಾಃ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನಸಹಿತಾ ಇತಿ
 ಯೋಜ್ಯಾ॥ ನಾಮರೂಪೇ ದೇವದಾನವಮಾನವಾದಿನಾಂ ಇಂದ್ರಾ
 ಗನ್ಯಾದಿ ನಾಮಾನಿ ತತ್ತಙ್ಗರೀ(ರಾದಿ ರೂಪಶಬ್ದಿತವ
 ಸ್ತುನಿಚವ್ಯಾಕರೋತ್ ॥ × ॥ ಅತ್ರಾಯಂಕ್ರಮಃ । ಪೂರ್ವೆ
 ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿನ್ ತದಭಿಮನ್ಯಮಾನಂ ತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿ
 ಸಹಿತಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯತತ್ತ್ವದಂಶೈಃ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಂ ಕೃ-
 ತ್ವಾತೇಭ್ಯ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮರೂಪಾಣ್ಯಕರೋತ್ ॥ ತಾ-

ನಪಿಸಾಮಿಮನ್ಯಮಾನಾನ್ ತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿ ದೇವತಾಂ
 ಶೇರನುಪ್ರವಿಶ್ಯತೇಷಾಂಶಾನ್ ಮಿಶ್ರಿಕೃತ್ಯತೇಭ್ಯ ಅ
 ಭಿಮನ್ಯಮಾನಸಹಿತಾಗನ್ಯಾದಿ ನಾಮರೂಪಾಣ್ಯಕ
 ರೋತ್ ॥ ಪುನರಗನ್ಯಾದಿಷು ಸರ್ವತ್ರತೇಜೋಬನ್ನದೇವತಾ
 ನನುಗತಾನಕರೋದಿತಿ । ಏವಮಗನ್ಯಾದಯಃ ಸರ್ವೇ
 ಭಾವಾಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಂಪರಯಾ ವಾ ತೇಜೋಽಬನ್ನಕಾರ್ಯಾ
 ಣೀತ್ಯುಕ್ತಂ । ಸರ್ವೇಷಾಂ ನಾಮರೂಪೇಽಪಿತೇಜೋಽಬನ್ನಾಽಽ
 ಭಿಮಾನಿ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಬುದ್ಧವರೂಪತ್ವಾತ್ತ್ವಾದಧೀನಿ ಇತಿ

ಚೋಕ್ತಂ ॥ ರಾ. ॥

ಸಯಂ ಸದಾಖ್ಯಾದೇವತೈಕ್ಷತ । × । ತಾಸಾಂ ದೇ
 ವತಾಂ ಮಧ್ಯೆ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮನ್ಯೋನ್ಯಪ್ರವಿಷ್ಟಾಂ
 ಕರವಾಣಿತಿ ಚೈಕ್ಷತ । × । ವೇ. ॥

ಬೇರಸಿ ತ್ರಿವೃತ್ ವಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು.

ಶಿಸಿ ನಾಮರೂಪವೆಂದರೆ — ಶಬ್ದಾತ್ಮಕ
 ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನುಂಟು
 ಮಾಡಬೇಕೆಂತಲೂ,

ಆ ಗೋಸ್ವರ ಆ ಪೈಕಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದನ್ನು
 ಅದರ ಅಭಿಮಾನದೀವತೆಯು ಸಮೇತ
 ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡುವಗೋಸ್ವರ ಅವುಗಳಿಂ
 ದೆಲ್ಲ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಜ
 ಡಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗ
 ಳಾದ ಶ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ರುದ್ರರೆಂಬ ಮೂರು
 ಜೇತನಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ತೆಗೆದು ಈ
 ಆರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಬೇರಸಿ ಒಂದು
 ತೇಜಸ್, ಒಂದು ಜಲ, ಒಂದು ಪೃಥ್ವಿ
 ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ಮೂರು ಭೂತ
 ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ,

ಯೋಜಿಸಿ ನಾಮರೂಪಗಳೆಂದರೆ —
 ದೇವತೆಗಳು, ದಾನವರು, ಮನುಷ್ಯರು,
 ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು;
 ಮತ್ತು ರೂಪಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ಆಯಾ
 ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶರೀರಾದಿ ಪದಾರ್ಥ
 ಗಳನ್ನು ಸಹಾ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕ್ರಮ
 ದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ
 ಕ್ರಮ ಯಾವದೆಂದರೆ: —

(೧). ಪ್ರಥಮತಃ ತೇಜೋಬನ್ನಯು
 ಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ರುದ್ರ, ಈ ಮೂ
 ರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆ
 ಯಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಒಂದಕ್ಕೂ

(೨). ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಸಹಿತವಾದ ಅವುಗಳಿಗೇನೆ ತೇಜಸ್ ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನೊಟ್ಟು ಬೆರಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಗಳಾದ ಜದವದಾರ್ಥಗಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು.

(೩). ಪುನಹ ಆ ತೇಜೋಬನ್ನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅನುಗತರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಆಗಿ (ಸೀದಾ) ಆಗಲೀ ಪರಂ ಪರೆಯಿಂದಾಗಲೀ ತೇಜೋಬನ್ನಕಾರ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಗಳು ಕೂಡಾ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವುಗಳಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವುಗಳು ಆ ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಲಿಖ್ವಾಚಾರವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.

ತೇಜಸ್ (ಶ್ರೀ) ೧	ತೇಜಸ್ } ಲಕ್ಷ್ಮೀ } ೧	ಜಲ (ಪ್ರಾಣ) ೨	ಜಲ } ಪ್ರಾಣ } ೧	ಪೃಥ್ವಿ (ರುದ್ರ) ೩	ಪೃಥ್ವಿ } ರುದ್ರ } ೧
	ಜಲ } ಪ್ರಾಣ }		ತೇಜಸ್ } ಕ್ರೀ }		ತೇಜಸ್ } ಕ್ರೀ }
	ಅನ್ನ } ರುದ್ರ } ೨		ಅನ್ನ } ರುದ್ರ } ೨		ಜಲ } ಪ್ರಾಣ } ೨

ಹಾಗಲ್ಲದೆ ೩-೩, ೩-೩, ೩-೩ ಈ ರೀತಿ ಹಿರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಲ್ಲ ನಾಶವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಫಲಾಣೇದು ತೇಜಸ್, ಫಲಾಣೇದು ಜಲ, ಫಲಾಣೇದು ಪೃಥ್ವಿ ಎಂಬ ವಿವೇಕ ಶಿಕ್ತದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೂ, ಯಾವ್ಯಾವ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಯಾವ್ಯಾವ ದೇವತಾದಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

(೫). ಈಗ ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಲ್ಲ. ತೇಜೋಬಿಜ್ಜುಗಳ ಮೂರು ರೂಪಗಳು, ಎಂದರೆ ರಕ್ತ ಸ್ವೇತ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣಗಳು, ಇವುಗಳೇ ಸತ್ಯವಾದವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಾಯು ಅಂತರಿಕ್ಷ ಇವೆರಡರ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ—

(೮-೧೧) ರೂಪದ್ರವ್ಯೇ ಸ್ಪರ್ಶಸದರ್ಶನಾ
ವ । ಕಥಂ? ತೇಜಸಿತಾವದ್ರೂಪವತಿ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶ
ಯೋರಪಿಽಪಲಮ್ಬಾದ್ವಾವಂತರಿಕ್ಷಯೋಸ್ತತ್ರ ಸ್ಪರ್ಶ
ಶಬ್ದಗುಣವತೋಸ್ಸದ್ಭಾವೋಽನುಮೀಯತೆ । ತಥಾಽಬ
್ರಯೋರೂಪವತೋಃ ಸಮನ್ವಾಂತರ್ಮಿವ ಇತಿರೂಪವತಾಂ
ತ್ರಯಾಣಾಂ ತೇಜೋಽಬ್ರಹ್ಮಾಣಾಂ ತ್ರಿವೃತ್ತಕರಣಪ್ರದರ್ಶನೇನ
ಸರ್ವತದಂತರ್ಮಿತಂ ಸದ್ವಿಕಾರತ್ವಾ ತ್ವೀರ್ಣೀವ ರೂಪಾ
ಣೀತಿಶ್ಚಾತಂ ಮನ್ಯತೆ ಶ್ರುತಿಃ ॥

ನ ಹಿಮೂತೇ ರೂಪದ್ರವ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿವಾಚ್ಯಾ
ಕಾಶಯೋ ಸ್ತದ್ಗುಣಯೋಗ್ವಿಧರಸಯೋರ್ವಾಗ್ರಹಣಮ
ಸ್ತಿ । ಅಥವಾರೂಪವತಾಮಪಿ ತ್ರಿವೃತ್ತಕರಣಂ ಪ್ರದ
ರ್ಶನಾರ್ಥಮೇವಮನ್ಯತೆ ಶ್ರುತಿಃ । ಯಥಾತು ತ್ರಿವೃತ್ತಕೃತೆ
ಶ್ರೀರ್ಣೀವರೂಪಾಣೀರ್ಣೀವಸತ್ಯತಥಾಪಶ್ಚೀಕರಣೇಪಿ ಸ
ಮಾನೋನ್ಯಾಯ ಇತಿ । ಅತಃ ಸರ್ವಸ್ಯಸದ್ವಿಕಾರ
ತ್ವಾತ್ ಸತೋವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್
ಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತಿಯಂ ಸತ್ಯಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮೇವ ಭವ
ತಿ । ತದೇಕಸ್ಮಿನ್ ಸತಿಜ್ಞಾತೆ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜ್ಞಾತಂ
ಭವತೀತಿಸ್ತುಕ್ತಮ್ ॥ ಶಂ ॥

ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಾಯು ಆಕಾಶಗಳಿಗಾಗಲೀ, ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳಾದ ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶಗಳಿಗಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಗಂಧ ರಸಗಳಿಗಾಗಲೀ, ಗ್ರಹಣವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಲ್ಲವಾದರೆ—ರೂಪ ಉಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳ ತ್ರಿವೃತ್ತರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ತೋರಿಸುವ ಬಗ್ಯೆ ಮಾತ್ರ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ರೂಪ ಉಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಗುಣವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ರೂಪ ಉಳ್ಳ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶ ಇವೆರಡೂ ತೋರುವದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ವಾಯು ಅಂತರಿಕ್ಷ ಇವೆರಡೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಡಗಿರುವದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಜಲ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಸ ಗಂಧ ಇವೆರಡೂ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಪಯುಕ್ತವಾದ ತೇಜೋಬಿಜ್ಜುಗಳನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ವನ ವಿಕಾರಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರೇ ರೂಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದದ್ದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತದೆ ಎಂತಲೂ,

ರೂಪಯುಕ್ತವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯ

ನೇ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡಿದರೆ ಮೂರೇ ರೂಪಗಳೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸತ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಚೀಕರಣ ಮಾಡಿದರೂ ಸ್ವಾಯಂ ಒಂದೇ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಸದ್ವಿಕಾರಗಳಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸತ್ ಒಂದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸತ್ ಒಂದೇ ಅದ್ವಿತೀಯ ಮತ್ತು ಸತ್ಯನಾದ ದ್ವೈತಲೇ ಸಾ ಪನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೊಂದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಇದೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಬರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೇಷ್ವೇತೇಜೋಽವಶೇಷಃ ಅಗ್ನಿವಾಚ್ಯವಸ್ಥಾ ನಾ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮೇಲೆ
ಶಕಸಾಮಗ್ರಿ ಸನ್ನಿಧಾನೇ ಅಸ್ತಿತ್ವಾವಸ್ಥಾಽಪೇತಾ ಹೇಳಿದ ತೇಜೋಬಿಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊ
ಭವತಿ | ಅವಸ್ಥಾಂತರಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಅತಃ ದಲಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ
ತೇಜೋಽವಶೇಷವಾಸ್ತಿತ್ವಾವಸ್ಥಾಲಕ್ಷಣಂ ವಿಕಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿತ್ವವ
ರೋಽಗ್ನಿವಾಚ್ಯವಾಸ್ತಿತ್ವಾವಸ್ಥಾಲಕ್ಷಣಂ ವಿಕಾ ಸ್ಥೆಯು ಹೋಗಿ ಬೇರೆ ಅವಸ್ಥೆಯು ಉಂ
ಸಿದ್ರೇತೇಜೋಽವಶೇಷಃ ಸಿದ್ರೇತೇಜೋಽವಶೇಷಃ ಸಿದ್ರೇತೇಜೋಽವಶೇಷಃ ಸಿದ್ರೇತೇಜೋಽವಶೇಷಃ
ಬಹುಸ್ವರೂಪಾಽಪೇತಾಽಸ್ತಿತ್ವಾವಸ್ಥಾಲಕ್ಷಣಂ ವಿಕಾ ಲೇ ಅಗ್ನಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ತರಹದ ವಿಕಾರ
ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ವಾಕ್ಪುರೋಹಿತವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರ ಸಿದ್ಧಿಯಾ
ಗುವಗೋಸ್ಕರ ಉಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ಆಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎಂ
ಬದು ತೇಜೋಬಿಂಬಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥ ಎಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

ಯಸ್ಯಾಮಿನಾಽಗ್ನಿಃ ಸಮೇತಃ ಪಾಪಾಪಾಪಾಽಗ್ನಿವಾಚ್ಯವಸ್ಥಾ ನಾ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮೇಲೆ
ಋಣಮುಚ್ಚಾರಣಂತರಾಮಧೇಯಂ ವಿಕಾರಃ ಜನಿಮತ್ ಯಾವ ಅಗ್ನಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅಗ್ನಿ
ಅನ್ಯತ್ರಮುಖ್ಯಂ ಸತ್ ಅಗ್ನಿಃ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ನ ತ್ವನಾ ಯಲ್ಲಿ ವಾಗಿದ್ರಿಯದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪ
ದಿತಃ ತಸ್ಯೈವಸಿದ್ರಂ ಅತೋಽಮುಖ್ಯಂ | ತರ್ಹಿಕ್ರುತ್ರ ಡುವ ಅವನ ಹೆಸರು ಇದೆಯೋ ಅದು
ಮುಖ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹವೀರಿಣಿತಿ | ತೇಜೋಽವಶೇಷಃ ವಿಕಾರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಇತರರ ವಿ
ನಿ ಯಾನಿತ್ರಿಣಿ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣಶಿವಾಖ್ಯಮೇತತ್ರಯಮೇ ಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅ
ವಾಮಿನಾಃ ಸತ್ಯಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವ ಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ(ಗುರ್ತು)
ಮಾದಿತ್ಯೇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯತ್ರಯಸ್ಯಾಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಅವಗೇನೇ
ಧೇಯಾ || ರಾ || ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಂದಂಥಾ ಹೆಸರಲ್ಲ.

ಮಾಧ್ವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು—
ಯಾವ ಅಗ್ನಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅಗ್ನಿ
ಯಲ್ಲಿ ವಾಗಿದ್ರಿಯದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪ
ಡುವ ಅವನ ಹೆಸರು ಇದೆಯೋ ಅದು
ವಿಕಾರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಇತರರ ವಿ
ಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅ
ಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ(ಗುರ್ತು)
ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಅವಗೇನೇ
ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಂದಂಥಾ ಹೆಸರಲ್ಲ.

ಅದಕಾರಣ ಅವನ ಕುರಿತು ಅದು ಅಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಯಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದರೆ—ತೇಜೋಬನ್ಮಗಳೆಂಬ ಶ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ಶಿವ ಎಂಬ ಈ ಮೂರು ಹೆಸರುಗಳೇ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬವಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆಸರು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಎಂತಲೂ, ಮಿಕ್ಕ ಅದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂತಲೂ,

एवं तेजोऽब्रह्माधीनत्वात् अग्नेरग्नित्वं अ
 ग्निनामप्रवृत्तिनिमित्तभूत मत्तृत्वरूपमग्नेः
 अपागात् मुख्यतो नास्ति किंतुलक्ष्म्यादी
 ना मेवमुख्यतोऽस्ति । ततश्च अग्नेरग्निरि
 ति नामधेयं वाचारंभणं सांकेतिकं । ल
 क्ष्म्यादीनामेवान्यत्र व्यवहारार्थं समाकृष्ट
 म्भितियावत् । अतः विकारः अमुख्यमित्य
 र्थः । × । तर्हि कृतन्मुख्यत्वमित्यत आह त्री
 णीति त्रीणिरूपाणीत्येव सत्यम् ॥ वे ॥
 ಕೊಂಡದ್ದು ಎಂದು ಫಲಿತಾರ್ಥ.—ಅದ್ದರಿಂದ ಅದು ವಿಕಾರ, ಅಮುಖ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥ.
 ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಯಾರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಎಂದರೆ ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬದೇ ಸತ್ಯ ಎಂ
 ದು ಸಹಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು—

ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು
 ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಭಕ್ಷಕರೂಪವಾದ
 ಅಗ್ನಿತ್ವವು ತೇಜೋಬನ್ಮಾದೀನವಾದ್ದರಿಂ
 ದ ಅವಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿ
 ಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದಂಥಾದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಅದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಆ ಹೆಸರು ಸಾಂಕೇ
 ತಿಕವಾದದ್ದು. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿಗಳದ್ದನ್ನೇ
 ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಎಳ

IIನೇ ಪಾಠ

ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ರೀತಿ

ಯಾನೆ

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ.

(೧) असौ वायलोको गौतमाभिस्त स्यादित्य एव समिद्रश्मयो धूमोऽहराचिश्च न्द्रमा अक्षारानक्षत्राणि विस्फुलिङ्गाः ॥ (೧) ಹೇ ಗೌತಮ! ಆ (ದ್ವ್ಯ) ಲೋಕವು ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೇ ಸಮಿತ್ (ಕಾಷ್ಠ), ಕಿರಣಗಳು ಹೊಗೆ, ಹಗಲು ಜ್ವಾಲೆ (ಉರಿ), ಚಂದ್ರನು ಕೆಂಡಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवाः श्रद्धां जुह्वति । तस्या आहुतेः सोमो राजा संभवति ॥ ತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳಂಥಾ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹೋಮಿಸು (೫-೪-೨) ತ್ತಾರೆ. ಆ ಅಹುತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೋಮರಾಜನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.

(೨) पर्जन्यो वाय गौतमाभिस्तस्य वायुरेव समिदं धूमो विबुद्धिर्चिरशनिरक्षारा ह्यदुनयो विस्फुलिङ्गाः ॥ (೨) ಹೇ ಗೌತಮ! ಪರ್ಜನ್ಯವು ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಾಯುವೇ ಸಮಿತ್, ಅಭ್ರ(ಮೇಘ)ವು ಹೊಗೆ, ಮಿಂಚು ಜ್ವಾಲೆ, ಸಿಡಿಲು ಕೆಂಡಗಳು, ಗುಡುಗುಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवाः सोमः राजा न जुह्वति । तस्या आहुतेर्वर्षः सम्भवति ॥ ತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳಂಥಾ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮರಾಜನನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅಹುತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ವೃಷ್ಟಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

(೩) पृथिवीवाय गौतमाभिस्तस्याः संवत्सरएव समिदाकाशो धूमो रात्रिरर्चिर्दि (೩) ಹೇ ಗೌತಮ! ಪೃಥ್ವಿಯು ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂವತ್ಸರವೇ ಸಮಿತ್, ಆಕಾ

ಶೊಷ್ಣಾರಾ ಅವಾಂತರದಿಶೋ ವಿಘ್ನುಲಿಂಗಾಃ ॥ ಶ ಹೋಗಿ, ರಾತ್ರಿ, ಜ್ವಾಲೆ, ದಿಕ್ಕುಗಳು
(೫-೬-೧) ಕೆಂಡಗಳು, ವಿದಿಕ್ಕುಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ರೈ ದೇವಾ ವರ್ಷಂ ಜುಹ್ವತಿ । ಇಂಥಾ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು
ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರನ್ನ ಸಂಭವತಿ (೫-೬-೨) ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ
ಅಹುತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನ್ನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

(೪) ಪುರೋ ಏವ ಗೌತಮಾಸ್ತಿಸ್ಯ ವಾ (೪) ಹೇ ಗೌತಮ! ಪುರುಷನು ಆ
ಗೌತಮಾಸ್ತಿಸ್ಯಾ ಧೂಮೋ ಜಿಹ್ವಾಽರ್ಚಿಸ್ವಭುರಾಸ್ತಿಸ್ಯಾಃ ಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವೇ ಸಮಿತ್,
ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಿಘ್ನುಲಿಂಗಾಃ ॥ (೫-೭-೧) ಪ್ರಾಣವು ಹೋಗಿ, ನಾಲಿಗೆ ಜ್ವಾಲೆ, ಕಣ್ಣು
ಗಳು ಕೆಂಡಗಳು, ಕಿವಿಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ರೈ ದೇವಾ ಅನ್ನಂ ಜುಹ್ವತಿ । ಈ ತರಹದ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವ
ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರೇತಃ ಸಂಭವತಿ ॥ (೫-೭-೨) ತೆಗಳು ಅನ್ನವನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಆ ಅಹುತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ರೇತಸ್ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

(೫) ಯೋಷಾವಾ ವಾ ಗೌತಮಾಸ್ತಿಸ್ಯಾ ಉಪ (೫) ಹೇಗೌತಮ! ಸ್ತ್ರೀಯು ಅಗ್ನಿ.
ಸ್ಥ ಏವ ಸಮಿಧದ್ವಪಮನ್ವಯತೇ ಸಧೂಮೋ ಯೋನಿ
ರ್ಅರ್ಚಿಸ್ಯದಂತಃ ಕರೋತಿ ತೇಽಕ್ಷರಾ ಅಭಿನಂದಾ * * *
ವಿಘ್ನುಲಿಂಗಾಃ ॥ (೫-೮-೧)

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ರೈ ದೇವೇತೋ ಜುಹ್ವತಿ । ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇ
ಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರಗ್ರೈಃ ಸಂಭವತಿ ॥ (೫-೮-೨) ವತೆಗಳು ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಆ ಅಹುತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗರ್ಭವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

(೬) ಇತಿ ತು ಪಂಚಮ್ಯಾ ಮಾಹುತಾವಾಪಃ ಪ್ರ (೬) ಈ ರೀತಿ ಐದನೇ ಅಹುತಿಯ
ಋಷವಚಸೋ ಭವಂತೀತಿ । ಸತಲ್ಭಾವೃತೋ ಗರ್ಮೋ ಲ್ಲಿ ಜಲವು ಪುರುಷನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪ
ಶಮಾಸಾನಂತಃ ಶಯಿತ್ವಾ ಯಾವದ್ವಾಽಪ್ಯಜಾಯತೇ ॥ ಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವದು. ಆ ಗರ್ಭ
(೫-೯-೧) ವು ಜರಾಯುವಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು

ಸಜಾತೋ ಯಾವದಾಯುಷಂ ಜೀವತಿ । ತಂ ಪ್ರೇತಂ ೧೦ ತಿಂಗಳು ಅಥವಾ ಅಗತ್ಯ ಉಳ್ಳ
ದಿಷ್ಟಮಿತೋಽಸ್ಮಯ ಏವ ಹರಂತಿ । ಯತಃ ಪ್ರೇತೋ ಯತಃ ಸ್ವಪ್ನ ಕಾಲ ವರ್ಯಂತರ ತಾಯಿಯು ಉ

सम्भूतो भवति ॥ (५-१-२) ದರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಆಯುಸ್ ಇರುವ ತನಕ ಬದುಕಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತನಂತರ ಆತ ಎಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೋ, ಎಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದನೋ ನೇಮಕ ಇರುವ ಆ ಅಗ್ನಿಯಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಆತನನ್ನು (ಆವನ ಸ್ನೇಹ ತರು) ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

IIನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಂಗ್ರಹ.



(೧) ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಬರುವ Xನೇ ಪಾಠದ ೩ನೇಯಿಂದ ೮ನೇ ವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೆಲ್ಲ ಇದರ ಉಪೋದ್ಭೂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರವಾಹಣನೆಂಬ ಅರಸನು ಉದ್ಬಾಲಕರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜನನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. Xನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೃತರಾದ ತರುವಾಯ ಅವರ ಗತಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ೧ನೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೀಜವಾಗಿರುವ ಶ್ರದ್ಧಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಜಲರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಏಕೆಬಂತು? ೨ನೇ ಅದನ್ನು ಅಗ್ನಿಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ದ್ಯು (ಸ್ವರ್ಗ) ಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆಂಬವರು ಯಾರು? (೩ನೇ) ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸೋಮರಾಜನೆಂದರೆ ಎಂಥಾದ್ದು? ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳು ನಾವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

೧ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.



(೧) ಅಮಿತ್ಸಾಹುತಿಪರಿಣಾಮಾವಳಾಃ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ

ಕರ್ತೃತ್ವವು) ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಶೇರಿಸುವ ಕರ್ಮಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಕ್ಷಾಂ ಅಕ್ಷಾಪೂರ್ವ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ತಾರಂ । ಅಕ್ಷೋಪ ಮಾಧ್ವರು ಅದು ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕ
ಲಕ್ಷಿತಾಘಾದಿ ಪಞ್ಚಭೂತಯುಕ್ತಂ ಜೀವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಂಥಾ
॥ ರಾ ॥ ಶ್ರದ್ಧೆ ಎಂಬ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ ಉಪಲ
ಅಕ್ಷಾಂ ಅಕ್ಷೋಪವಂತಂ ತತ್ಕಾಂತಂ ಯಜಮಾನಂ ॥ ಕ್ಷಿತವಾದ ಜಲ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಭೂತ
॥ ವೇ ॥ (೫-೪-೧-೨) ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವ ಗತಿಸಿದ ಜೀವನೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨ನೇ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳೆಂಬವರು.

ದೇವಾಃ ಯಜಮಾನ ಪ್ರಾಣಾಗನ್ಯಾದಿರೂಪಾಃ ॥ಶಂ॥ ಯಜಮಾನ, ಪ್ರಾಣಗಳು (ಇಂದ್ರಿಯ
ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ॥ ರಂ ॥ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿನಃ ॥ ರಾ ॥ ಗಳು) ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು
ಸಹಾ ಆಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾ
ಚಾರ್ಯರು, ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೆಂದು ಮಾಧ್ವರು ಸಹಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಈ ಪಾಠದ ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸೋಮರಾಜನೆಂದರೆ,—

ಚಂದ್ರನ ಸಮೀಪ ಅವನ ಹಾಗೆ ಇರುವ ಶರೀರವೆಂದು
ಚಂದ್ರಸಮೀಪಸ್ಥಂ ತತ್ಸದೃಶಂ ಶರೀರಂ ॥ ಆ ॥ ಅನಂದಗಿರಿ ಆಚಾರ್ಯರು,
ಸ್ವರ್ಗಭೋಗಯೋಗ್ಯ ದಿವ್ಯದೇಹಯುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಸುಖ ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋ
ರ್ಥಃ ॥ ರಂ ॥ ಗೃಹವಾದ ದಿವ್ಯಶರೀರ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ರಂ
ಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೋಮರಾಜಾನ್ ಪ್ರಾಪಯಂತಿ ದೇವಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ರಾ॥ ಮಾಧ್ವರು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ
ಸೋಮಲೋಕಾಂತರ್ಗತೋ ಭವತಿ ॥ ವೇ ॥ ಅಹುತಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸು
ತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ (ಈ ಜೀವನು) ಚಂದ್ರನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.

(೩) ಇನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಅಗ್ನಿಗಳೆಂಬ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಪ್ರದಾಯವುಳ್ಳ ಕಾಷ್ಠಮೊದಲಾದವುಗಳೆಂಬ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ಯಾನಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಕೆಳಗೆ ಬರವ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಭಗವನ್ನಾನುರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಗಳು VIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿ ಗಳು.	ಮುಖ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು.	ಒಳಭಗವದ್ರೂಪಗಳು				
		ಸಮಿತ್.	ಧೂಮ.	ಅರ್ಚಿ.	ಅಂಗಾರ.	ವಿಸ್ಪೃಲಿಂಗ.
ದ್ಯುಲೋಕ	ನಾರಾಯಣ	ನಾರಾಯಣ	ವಾಸುದೇವ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅನಿರುದ್ಧ
ಪರ್ಜನ್ಯ	ವಾಸುದೇವ	ನಾರಾಯಣ	ವಾಸುದೇವ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅನಿರುದ್ಧ
ಪೃಥ್ವಿ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ನಾರಾಯಣ	ವಾಸುದೇವ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅನಿರುದ್ಧ
ಪುರುಷ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ನಾರಾಯಣ	ವಾಸುದೇವ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅನಿರುದ್ಧ
ಪ್ರೀ	ಅನಿರುದ್ಧ	ನಾರಾಯಣ	ವಾಸುದೇವ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅನಿರುದ್ಧ

III ನೇ ಪಾಠ

ಪುರುಷನೇ ಶರೀರವರ್ಣನೆ

ಯಾನೆ

ಗಾಯತ್ರೀವಿದ್ಯಾ



(೧) ಗಾಯತ್ರೀವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ (೧) ಭೂತಂ ಯದಿದಂ (೧) ಈ ಸಕಲ (೧) ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮ
 ಕ್ಷಿಂಚ || (೨) ವಾಗ್ವೇ ಗಾಯತ್ರೀ | ವಾಗ್ವಾ ಇದಂ . ತ್ತು ಇಲ್ಲಿರುವದೆ (ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮಗಳೆ)
 ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಗಾಯತಿ ಚ ತ್ರಾಯತೇಚ || (೩-೧೨-೧) ಲ್ಲ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ. (೨) ಶಬ್ದವೂ ಗಾಯ
 ತ್ರಿಯೇ. ಅದು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಸಮೂಹಕ್ಕೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದ
 ನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

(೨) ಯಾವೈಸಾಗಾಯತ್ರೀ ಯಾವಸಾಯೇಯಂ (೩) ಪೃ (೨) ಗಾಯತ್ರಿಯು ಯಾವದೋ
 ಥಿವ್ಯಸ್ಯಾಂ ಹೀದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮೇತಾಮೇ ಈ (೩) ಪೃಥ್ವಿಯೂ ಅದೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಕ
 ಲ ನಾತಿಶಯತೇ || (೩-೧೨-೨) ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಆದ
 ಕಾರಣ) ಅವುಗಳು ಇದನ್ನು ಮಿಕ್ಕು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

(೩) ಯಾವೈಸಾಪೃಥಿವೀಯಂ ವಾವ ಸಾ ಯದಿದಂ (೩) ಆ ಪೃಥ್ವಿಯು ಯಾವದೋ ಈ
 ಮಸ್ಮಿನ್ಪುರುಷೇ (೪) ಶರೀರಮಸ್ಮಿನ್ಹೀಮೇ ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರ ಪುರುಷನ (೪) ಶರೀರವೂ ಅದೇ. ಇದರಲ್ಲಿ
 ತಿಷ್ಠಿತಾಃ ಆತದೇವ ನಾತಿಶಯಂತೇ || (೩-೧೨-೩) ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಆದ
 ಕಾರಣ) ಅವುಗಳು ಇದನ್ನು ಮಿಕ್ಕು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

(೪) ಯದ್ವೈತತ್ಪುರುಷೇ ಶರೀರಮಿದಂ ವಾವ ಸತ್ಯ (೪) ಮತ್ತು ಈ ಪುರುಷನ ಶರೀರ
 ದಿದಮಸ್ಮಿನ್ನಂತಃ ಪುರುಷೇ (೫) ಹೃದಯಮಸ್ಮಿನ್ಹೀಮೇ ಯಾವದೋ ಅವನೊಳಗಿರುವ ಈ (೫) ಹೃ
 ದಯಂ ಪುಂಡರೀಕವೂ ಅದೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ
 ನ್ತೇ || (೩-೧೨-೪) (೬) ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ
 ಕಾರಣ ಅವುಗಳು ಇದನ್ನು ಮಿಕ್ಕು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

(೫) ಸೈಷಾ ಚತುಷ್ಪದಾಃ ಪದ್ಮವಿಧಾ ಗಾಯತ್ರೀ (೫) ಆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ೪ ಪಾದಗ

ತದೇತದ್ವಾಽಭ್ಯನುಕ್ತೆ || *ತಾವಾನಸ್ಯ ಮ
ಹಿಮಾ ತತೋಜ್ಯಾಯಾಃ ಶ್ವಪುರುಷಃ ಪಾದೋಽಸ್ಯ ಸರ್ವಾ
ಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವೀತಿ ||

(೩-೧೨-೪-೬)

ದೊಡ್ಡದಾದವನು. ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅವನ ಒಂದು ಪಾದ, ಮಿಕ್ಕ ಶಾಶ್ವತ
ವಾದ ಅವನ ೩ ಪಾದಗಳು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ* ಎಂಬುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೬) ಯದ್ವೈತದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೀತಿಂ ವಾಚ ತಯೋಽಯಂ ವ
ಹಿರ್ದಿ ಪುರುಷಾದಾಕಾಶೋ ಯೋವೈಶ ವಹಿರ್ದಿ ಪುರುಷಾ
ದಾಕಾಶಃ || (೩-೧೨-೭)

ಷನ ಹೊರಗೆ ಯಾವ ಆಕಾಶವಿದೆಯೋ,

* (೭) ಅಯಂವಾಚಸಯೋಽಯಮಂತಃ ಪುರುಷ ಆ
ಕಾಶೋ ಯೋವೈಸೋಽಂತಃ ಪುರುಷ ಆಕಾಶಃ ||

(೩-೧೨-೮)

(೮) ಅಯಂವಾಚಸಯೋಽಯಮಂತಃ ಹೃದಯ ಆ
ಕಾಶಸ್ತದೇತತ್ಪೂರ್ಣಮಪ್ರವರ್ತಿತಃ ಪೂರ್ಣಮಪ್ರವರ್ತಿತಃ
ಶ್ರಿಯಂ ಲಬ್ಧತೇ ಯವೇವೇದ || (೩-೧೨-೯)

ಯಾರು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಪ್ರವರ್ತಿಯಾಗದ (ಶಾಶ್ವತವಾದ) ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

(೯) ತಸ್ಯಹವಾ ಏತಸ್ಯಹೃದಯಸ್ಯ ಪಞ್ಚ
ದೇವಸುಖಯಃ | ಸಯೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಾಜ್ಞಸುಖಿಃ ಸಪ್ರಾಣಸ್ತ
ಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಆದಿತಯಃ | ತದೇತತ್ಸೇಜೋಽಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಿತ್ಯು
ಪಾಸೀತ | ತೇಜಸ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಭವತಿ ಯವೇವೇದ ||

(೩-೧೨-೧೦)

* ಏತವಾನಸ್ಯ ಮಹಿಮಾತೋ ಜ್ಯಾಯಾಃ ಶ್ವ ಪುರುಷಃ || ಪಾದೋಽಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾ ಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವಿ || ಋಕ್ (೧೦-೯೦-೩).

ಳುಳ್ಳದ್ದು, ಮತ್ತು ೬ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಈ
ಸಂಗತಿ ಈ ಮುಗ್ಧಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾ
ಗಿದೆ. “ಈ ಪುರುಷನ ಮಹಿಮೆಯು ಅಷ್ಟು

ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು, ಅವನು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ
ದೊಡ್ಡದಾದವನು. ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅವನ ಒಂದು ಪಾದ, ಮಿಕ್ಕ ಶಾಶ್ವತ
ವಾದ ಅವನ ೩ ಪಾದಗಳು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ* ಎಂಬುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೬) ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಯಾವದು ಹೇಳ
ಬಿಡುತ್ತದೋ ಅದು ಪುರುಷನ (ಸುತ್ತ
ಲೂ) ಹೊರಗಿರುವ ಆಕಾಶವೇ. ಪುರು

(೭) ಪುರುಷನೊಳಗಿರುವ ಆಕಾಶವೂ
ಅದೇ. ಪುರುಷನೊಳಗಿರುವ ಆಕಾಶ
ಯಾವದೋ,

(೮) ಅವನ ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ
ಆಕಾಶವೂ ಅದೇ. ಅದು ಪೂರ್ಣ ಮ
ತ್ತು ಪ್ರವರ್ತಿಯಾ (ವಿಕಾರವಾ) ಗದ್ದು.

ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಪ್ರವರ್ತಿಯಾಗದ (ಶಾಶ್ವತವಾದ) ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

(೯) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಹೃದಯಕ್ಕೆ
೫ ದೇವತಾಧಿಪತಿಗಳಿವೆ. ಅದರ ಪೂರ್ವ
ದಿಕ್ಕಿನ (ಎದುರುಕಡೆ) ದ್ವಾರವು ಪ್ರಾಣ
(ವಾಯು), ಅದು ಕಣ್ಣು, ಅದು ಆದಿತ್ಯ.
ಅದಕಾರಣ ಅದು ತೇಜಸ್ ಮತ್ತೆ ಆರೋ

ಗೃಹವೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದವನು ತೇಜಸ್ವಿ ಮತ್ತು ಅರೋಗ್ಯ
ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೧೦) ಅನಂತರ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣ (ಬಲ) ಕಡೆ ಯಾವ ದ್ವಾರವಿಡೆಯೋ ಅದುವ್ಯಾನ್ (ವಾಯು), ಅದು ಕಿವಿ, ಅದು ಚಂದ್ರ. ಆದಕಾರಣ ಅದು ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ಯಶಸ್ಸು ಎಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

(೧೧) ಅನಂತರ ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮಕಡೆ (ಬೆನ್ನಕಡೆ) ಯಾವ ದ್ವಾರವಿದೆಯೋ ಅದು ಅಪಾನ (ವಾಯು), ಅದು ವಾಕ್, (ಇಂದ್ರಿಯ) ಅದು ಅಗ್ನಿ. ಅದಕಾರಣ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯವೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೧೨) ಅಥಯೋಽಸ್ಯಾದ್ಭುಮಿಃ ಸ ಸಮಾ (೧೨) ಅನಂತರ ಅದರ ಉತ್ತರ
ನಸ್ತನ್ಮನಃ ಸ ಪರ್ಜನ್ಯಃ । ತದೇತತ್ಕೀರ್ತಿಶ್ಚವ್ಯು (ಎಡ) ಕಡೆಯ ಯಾವ ದ್ವಾರವೆದೆಯೋ
ಷ್ಠಿ ಶ್ವೇತ್ಯುಪಾಸೀತ । ಕೀರ್ತಿಮಾನ್ ವ್ಯುಷ್ಠಿಮಾನ್ ಭ ಅದು ಸಮಾನ (ವಾಯು), ಅದು ಮನ
ವತಿ ಯಥೈವೇದ ॥ (೩-೧೩-೪.) ಸ್ಥಿ, ಅದು ಪರ್ಜನ್ಯ. ಆದಕಾರಣ ಅ
ದು ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿ ಎಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾ
ನೋ ಅವನು ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೧೩) ಅನಂತರ ಅದರ ಮೇಲ್ಗಡೆ
ಸವಾಯಿ: ಸ ಆಕಾಶಸ್ತದೇತದೊಜಶ್ವಮಹಶ್ವೇತುಪಾ (ಹೃದಯದ ತಲೆಯಲ್ಲಿ) ಯಾವ ದ್ವಾರ
ಸೀತೌಜಸ್ವಿಮಹಸ್ವಾನ್ ಭವತಿ ಯಾವೇದ || ವಿಡಿಯೋ ಅದು ಉದಾಹರಣೆ (ವಾಯು),
(೩-೧೩-೫.) ಅದು (ಮುಖ್ಯ) ವಾಯು, ಅದು ಆಕಾಶ.
ಆದಕಾರಣ ಅದು ಓಜಸ್ (ಕಾಂತಿ) ಮತ್ತು ಮಹತ್ ಎಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಓಜಸ್ವೀ ಮತ್ತು ಮಹನ್ಯಾನ್ (ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವಂತನು) ಆಗುತ್ತಾನೆ.

(೧೪) ತೇವಾತೇಪಞ್ಚಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗ ಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾಃ । ಸಯತಾನೇವ ಪಞ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾನ್ವೇದಾ ಸ್ಯ ಕುಲೇವೀರೋಜಾಯತೇ । ಪ್ರತಿಪಥತೇಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕಂ ಯತಾನೇವ ಪಞ್ಚಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾನ್ವೇದ ॥ (೩-೧೩-೬.)

ಯುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ವೀರನು ಜನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಮತ್ತು) ಹೀಗೆ ಯಾರು ಈ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಾದ ಐದು ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಡೆ ಭಟರನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

(೧೫) ಅಥಯದತಃ ಪರೋದಿವೋಜ್ಯೋತಿರ್ದೀಪ್ಯತೇ ವಿಶ್ವತಃ ಪೃಥ್ವಿ ಸರ್ವತಃ ಪೃಥ್ವಿವನುತ್ತಮೇಷು ತ್ತಮೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಿದಂ ಥಾವ ತಥಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ನಂತಃ ಪುರಃ ಜ್ಯೋತಿಸ್ತಸ್ಯೈಷಾಽಪಿ ದೃಷ್ಟಿರ್ಯತ್ರೈತದಸ್ಮಿನ್ಮಂಚರೀರೀ ಸಂಸ್ಪರ್ಶೋನೋಷ್ಣಿಮಾನ್ ವಿಜಾನಾತಿ । ತಸ್ಯೈಷಾ ಶ್ರುತೀರ್ಯತ್ರೈತಂ ತರ್ಕಾನ್ವಪಿಗೃಹ್ಯ ನಿಂದಮಿವ ನದಧೃರಿವಾಮೇರಿವಜ್ವಲತುಪಶೃಣೋತಿ । ತದೇತದ್ ದೃಷ್ಟಾ ಶ್ರುತಂಚೇತ್ಯುಪಾಸೀತ । ಚಕ್ಷುಷ್ಯಃ ಶ್ರುತೋ ಭವತಿ ಯಥೇವೇದ । ಯಥೇವೇದ ॥ (೩-೧೩-೭.)

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದರ್ಶನ (ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ) ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಈ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ, ಭಂಡಿಯ ಶಬ್ದದಂತೆ, ಎತ್ತಿನ ಧ್ವನಿಯಂತೆ, ಜ್ವಲಿಸುವ ಬೆಂಕಿಯ ಘೋಷದಂತೆ ಕೇಳುವ ಶಬ್ದವೇ ಅದರ ಶ್ರವಣ. ಅದಕಾರಣ ಅದು ಕಂಡುಬಂತು ಮತ್ತು ಕೇಳಿತು ಎಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಯಾರು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ದರ್ಶನೀಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

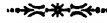
(೧೬) ಇವರೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ (ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ)ದ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಐದು ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಭಟರು. ಈ ರೀತಿ ಈ ಐವರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಬಾಗಲುಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಭಟರೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

(೧೭) ಅನಂತರ ಆ ದ್ಯುಲೋಕದ ಅತ್ತಕಡೆ ವಿಶ್ವದ ಪೃಷ್ಠಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲದರ ಪೃಷ್ಠಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನುತ್ತಮವಾದಂಥಾ ಉತ್ತಮ (ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ) ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ, ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಅದೇ. ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡೋಣದಿಂದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಿಸಿಯು ಅದರ ರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಿಸಿಯು ಅದರ



IIIನೇ ಪಾಠದ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಂಗ್ರಹ.



(೧) ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ "ಕಪಿಲವರ್ಣದ ಗೋವು" ಎಂದು ಹೇಳುವದರ ಬದಲಾಗಿ ಜನರು ಅನೇಕ ಸಲ "ಕಪಿಲ" ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ, ವಾಕ್, ಪೃಥ್ವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ, ಪ್ರಾಣಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಹೇಳುವದು. ನಾವು ನಿತ್ಯಲೂ ಜಪಿಸುವ ಸವಿತೃದೇವತಾಕವಾದ ಮಂತ್ರಕ್ಕೂ ಆ ಹೆಸರಿರುವದರಿಂದ—

(೧) ಸವಿತೃದ್ವಾರಕಬ್ರಹ್ಮವಿಧಾನಂತರಂ ಸವಿತ್ಯದ್ವಾರಕ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯು
ತೇದವತಾಕ ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾರಣ ತದ್ವಿಧೋಪದಿಶ್ಯತೇ || (ಮಧುವಿದ್ಯು)ದ ನಂತರ ಆ (ಸವಿತ್ಯ)ದೇ

|| ಆ || ವತಾಕವಾದ ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿ
ದ್ಯವು ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಅನಂದಗಿರಿ ಆಚಾರ್ಯರು,

ಅತ್ರ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದೇನ | x | ಬ್ರ-
ಹ್ಮವಾಭಿಧೀಯತೇ || ರಂ ||
ಮಾನುಷಾಚಾರ್ಯರು,

ಇಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಬ್ದದಿಂದ
ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ರಾ

ಸೂರ್ಯಾಂತರಗತಸ್ಯ ಹೇ: ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿ
ಪಾಠತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ವೇದಮಾತೃ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಾರ್ಥ
ವೇನೋಪಾಸ್ತಿಮಾಹ ಗಾಯತ್ರೀತ್ಯಾದಿನಾ || ರಾ ||

एवं आदित्यान्तर्गतस्य भगवतो वस्वा
दिसर्वदेवतोपास्यत्वादिरूपं महिमानं निरूप्य
इदानीं तत्प्रतिपादकं गायत्रीनिष्ठस्य गाय
त्रीनाम्नो भगवतः षड्विधत्वादि रूपो महि
मानिरूप्यते || वे ||

ಗಾಯತ್ರೀನಿಷ್ಠನಾಗಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಭಗವಂತನು ಆ ಗಾಯತ್ರೀ
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ೬ ವಿಧ ಮೊದಲಾದ ತರಹದ ಮಹಾತ್ಮೆ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂ
ಬದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆಂದು ಮಾಧ್ವರು,

ಈ ರೀತಿ (ಮಧುವಿದ್ಯು)ದಲ್ಲಿ ಹೇ
ಳಿದಂತೆ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾ
ತ್ಮನು ವಸು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೇವತೆ
ಗಳಿಂದಲೂ ಉಪಾಸಿಸಲ್ಪಡುವ ಮಹಾ
ತ್ಮೆ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಆ ಸೂ
ರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ಹರಿಯು ಸಕಲ
ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಪ್ರ
ಕೃತ ಆ ವೇದಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾದ

ಗಾಯತ್ರೀನಿಷ್ಠನಾಗಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಭಗವಂತನು ಆ ಗಾಯತ್ರೀ
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ೬ ವಿಧ ಮೊದಲಾದ ತರಹದ ಮಹಾತ್ಮೆ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂ
ಬದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆಂದು ಮಾಧ್ವರು,

ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಮ್ಮ ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ೩ ಪಾದಗಳು, ಪಾದ ೧ಕ್ಕೆ ಲರಂತೆ ಒಟ್ಟು ೨೪ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸಹ ಇರುವ ಸಂಗತಿ ಅನೇಕರು ಬಲ್ಲಾದ್ದೇ. ವೇದದಲ್ಲಿ ೪ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಆ ಹೆಸರಿನ ಛಂದಸ್ ಕೂಡಾ ಇರುವ ಹಾಗೆ ಸ್ತೋತ್ರದ್ದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಈ ಪಾದದ ೪ನೇ ವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪೃಥ್ವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ, ಇವುಗಳು ಕೂಡಾ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರದ ೬-೭-೮ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ೩ ವಿಧದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆ ಸಂಜ್ಞೆಮಾಡದಿರುವ ಕಾರಣ, ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪೃಥ್ವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ ಸಹ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದ ೪ ಪಾದಗಳೆಂತಲೂ, ಅದೇ ೪ನೇ ವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಇದರ *ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ ೬ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಆ ಪಾದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆವಾದ ೪ರಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ೨೪ಕ್ಕೆ ಭರ್ತಿ ಆಗುವದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವು ಗಾಯತ್ರೀವೃತ್ತಸದೃಶವಾದದ್ದೆಂದು ಸಹ ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೩ ತರಹದ ಆಕಾಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ:—

<p>(೬-೭-೮) एवं ब्रह्मतुल्यबाह्याकाशा भिन्नपुरुषान्तर्गताकाशाभेदं हृदयाकाशस्यो क्त्वा एतादृशमहिमशाली हृदयाकाश इति स्तौति । योवैसोन्तर्हृदयआकाशः । अन्तर्हृदयवर्तमानो यः आकाशः अयंसः । तादृशमहिमशालीत्यर्थः । अनया च हृदया काशस्तुत्या चतुर्थपादत्वेनोक्तं हृदयं स्तुतं</p>	<p>ಈ ರೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಬಾ ಹ್ಯಾಕಾಶದಿಂದ ಭಿನ್ನವಲ್ಲದ ಪುರುಷನ (ಶರೀರದ) ಒಳಗಿರುವ ಆಕಾಶಕ್ಕೂ ಹೃ ದಯಾಕಾಶಕ್ಕೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಈ ಹೃದಗತಾಕಾಶವು (೮ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇ ಳಿರುವ) ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಅಪ್ರವರ್ತಿ ಸ್ವ ಭಾವರೂಪವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದೆಂದು</p>
---	--

§ इन्द्रःशचीपतिः । बलेनपीडितः । दुश्चयवनो वृषा । समित्सुसासहिः ॥ १ ॥

* (೧) ವಾಗ್ವಿದ್ಯೆಯದಿಂದಾಗುವ ಗಾನ (ಶಬ್ದ) ಕರ್ಮ; ಮತ್ತು (೨) ಆದರಿಂದಾಗುವ ತ್ಯಾಜ್ಯ (ರಕ್ಷಣ) ಕರ್ಮ. (೩) ಸರ್ವಭೂತ ಪ್ರತಿಪ್ಪಾತ್ಯ. (೪) ಸರ್ವಭೂತಾನತಿ ವರ್ತಿತ್ವ (ಮಿಕ್ಕಾಹೋಗದೇ ಇರೋಣ). (೫) ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಪ್ಪಾತ್ಯ. (೬) ಸರ್ವಪ್ರಾಣಾನತಿವರ್ತಿತ್ವ.

ಭವತಿ॥ ॥ ಸ್ತುತಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ೪ನೇ ಪಾದವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಹೃದಯವು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

॥ ೪. ॥ ಅಸ್ಯಪುರುಷನಾನ್ತೋಹರೇಃ ಸರ್ವಾಃ ಸ ಮಾರ್ಧ್ವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂದು
 ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಜೀವಿಚೇತನಾನಿ ಏಕಃ ಪಾದಃ । ಹೇಳಲ್ಪಡುವಬ್ರಹ್ಮವು ಆ ಹೆಸರಿನ ವೃತ್ತದ
 ಅಸ್ಯ ತ್ರಿಪಾದಮೃತಂ ಪಾದತ್ರಯಂ ನಾರಾಯಣವಾಸುಢೇ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸರಿಬೀಳುತ್ತದೆಂದು ತೋ
 ಏವೈಕುಂಠನಾಮಕಂ ದಿವಿಢಿೃತಮಾನತಯಾ । × । ರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ತೋ
 ಶ್ರುಶಾಢ್ಧಿತೇ ಸ್ವೇತದ್ವೀಪಾನಂತಾಸನವೈಕುಂಠನಾಮಕೇ ರುವದಿಲ ವಾದರೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾ
 ದಿವಿ ಕ್ರಮಾತಿಷ್ಠಿತೀರ್ಥಃ ॥ ರಾ ॥. ಣ ಎಂದರೆ ಜೀವ ಜೀತನಗಳೆಲ್ಲ ಅದರ
 ಾ ಪಾದ, ಮಿಕ್ಕ ೩ ಪಾದಗಳು ದ್ಯುಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಾನಂತಾಸನ ಮೈ
 ಕುಂಠವೆಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಕ್ರಮದಂತೆ ಇರುವ ನಾರಾಯಣ, ವಾಸುದೇವ,
 ಮೈಕುಂಠ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ೩ ರೂಪಗಳು, ಈ ರೀತಿ ೪ ಪಾದಗಳು ಎಂದು ಸಹ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಕಾಶದ ಕುರಿತು ಈ ಮತದವರು ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ.

(೩-೭-೮) ಪ್ರಕಾಗಂತರೇಣ ಗಾಯತ್ರೀನಾ ೬ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ “ಯದ್ವಾ” (ಅಥ
 ನ್ನಾ ಹರೇಶ್ವತುಷಾತ್ವಮಾಹ ಯದ್ವೇತದಿತಿ । × । ಎ) ಎಂದು ಅರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂ
 ತದ್ರಾಯತ್ರಾಖ್ಯಂ ರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಗತರೂಪಾತ್ಮಕಮಿ ದು ವಿಧವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕನಾದ
 ತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಸ ಏಕಃ ಪಾದೋ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮ್ನ ಇತ್ಯ ಹರಿಗೆ ೪ ಪಾದಗಳು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.
 ರ್ಥಃ । × । ಪುರುಷಾಜೀವಾದ್ಬಹಿಃ ಶರೀರಹೃದಯಾಕಾ ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ—
 ಶಗತಃ ಭಾಕಾಶನಾಮಾದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ । × । (೧.) ಸರ್ವಗತವಾದಂಥಾ ಗಾಯ
 ಜೀವಾಂತಃಸ್ಥಿತಾಕಾಶಗತಃ ಸ ತ್ರಿತೀಯಃ ಪಾದಃ ತ್ರೀ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರೆ ಈ ಶರೀರದ
 । × । ಜೀವಹೃದಯಾಂತರ್ವರ್ತಿಕಾಶಗತಃ । ಏವ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ
 ಚತುಷಾತ್ವಮಿತಿ ॥ ರಾ ॥ ರೂಪವು ಒಂದು ಪಾದ.

ತಥಾಚೇದ್ ಶರೀರಾಂತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪಂ ಪ್ರಥಮಂ (೨.) ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪದ ಹೊರಗೆ
 । × । ಜೀವಸ್ವರೂಪಾತ್ ಬಹಿರ್ಭಾ ಬಹಿರ್ಜಡಹೃದಯೇ ಈ ಶರೀರದೊಳಗೆ, ಜೀವದ ಹೊರಗಿನ ಐಡ
 × × ಜೀವಸ್ಯ ಬಾಹ್ಯಹೃದಯಗಂ ರೂಪಂ ದ್ವಿತೀಯಂ । × । ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವೆಂದು ಕರೆ

ತೃತೀಯ ರೂಪಮಾಹ | × | ಜೀವಾಂತವ್ಯಾಪ್ಯ ಸಂಯುಜ್ಜಡುವ ರೂಪವು ಎರಡನೇ ಪಾದ.
 ಸ್ಥಿತ: ಆಕಾಶ: | × | ತೃತೀಯ ಪಾದಮಾಹ × (೩). ಜೀವನೋಳಗಿರುವ ಆಕಾಶದ
 × ಜೀವಸ್ವರೂಪದಿಸ್ಥಿತ: ಆಕಾಶ: || ೩ || ಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ರೂಪವು ೩ನೇ ಪಾದ.

(೪) ಜೀವನಸ್ವರೂಪ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶರೂಪವು ೪ನೇ ಪಾದ.

ಈ ರೀತಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದ (ಅಂಶ)ಗಳು ಎಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಕಾರ ಜಡಶರೀರ, ಜಡಹೃದಯ, ಜೀವಶರೀರ, ಜೀವಹೃದಯ, ಎಂದು ಈ ರೀತಿ ಜೋಡು ಜೋಡು ಶರೀರಗಳು ಮತ್ತು ಹೃದಯಗಳು ಸಹಾ ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದೇವತೆಗಳು ಕೂಡಾ ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಇಚ್ಛಾಡಿಯಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೂ, ಇನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಒಟ್ಟು ಪುರುಷನ ೧ ಪಾದ, ಅವನ ಮಿಕ್ಕ ೩ ಪಾದಗಳು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ೪ನೇ ವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಭೂಲೋಕಕ್ಕಲ್ಲದೆ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪೃಥ್ವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ, ಇವುಗಳೇ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮದ ೪ ಪಾದಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆಗಲೇ, ಅಥವಾ ಮಾಧ್ವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪ್ರಕಾರ “ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮದ ೪ ಪಾದಗಳನ್ನು” ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ೬-೭-೮ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆಕಾಶವನ್ನು ೩ ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಂತಾಗಲೇ, ಹೇಳಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೇ ವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮೃದ್ಧ ತಪ್ಪಿಹೋಗುವದಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶ (ಆ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಹ್ಮ)ಕ್ಕೆ ಇರುವ ದ್ಯುಲೋಕ ಸಮೃದ್ಧವು ತೋರಿಸಿದ ಹಾಗಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಆಕಾಶವು ಇನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ೩ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು *ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ,

यद्वैतत्र त्रिपादमृतं गायत्रीमुखेनोक्तं च शंकराಚಾರ्यರು ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾ

* ಪೈಠೆಸ್ಸರ್ ಡ್ಯೂಸನ್ (123).

ಹೀತಿ ಇದಂ ವಾಂವ ತತ ಇದಮೇವತತ್ ಯಾಯಂ ಪ್ರಸಿ
 ಕ್ತೋ ಬಹಿರ್ಧಾ ಬಹಿಃ ಪುರುಷಾದಾಕಾಶಃ ಭೌತಿಕಃ | x |
 ಅಯಂವಾಸಃ ಯಾಯಮಂತಃ ಪುರುಷೇ ಶರೀರ ಆಕಾಶಃ
 | x | ಅಯಂ ವಾಸಃ ಯಾಯಮಂತಃ ಹೃದಯೇ ಪುಂಡರೀಕ
 ಆಕಾಶಃ | ಕಯಮೇಕಸ್ಯ ಸತ ಆಕಾಶಸ್ಯ ತ್ರಿ
 ಧಾಮೇದ ಇತಿ ಉಚ್ಯತೇ | ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯೇ ಜಾ
 ಗರಿತಸ್ಥಾನೇ ನಭಸಿದುಃಖಬಾಹುಲ್ಯಂ ದೃಶ್ಯತೇ |
 ಅಂತಃಶರೀರೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾನುಭೂತೇ ಮಂದತರಂ
 ದುಃಖಂ ಭವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾನ್ ಪಶ್ಯತಃ | ಹೃದಯಸ್ಥಾನೇ
 ನಭಸಿ ನಕುಂಛನ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ನ ಕ
 ಁಚನಸ್ವಪ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ | ಅತಃ ಸರ್ವದುಃಖನಿವೃ
 ತ್ತಿರೂಪಮಾಕಾಶಂ ಸುಪ್ತಸ್ಯಸ್ಥಾನಂ | ಅತಃ ಯುಕ್ತಂ
 ಏಕಸ್ಯಾರ್ಪಿತಧಾಮೇದಾನುಯಾಖ್ಯಾನಂ | ಬಹಿರ್ಧಾ
 ಪುರುಷಾದಾರಭ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯಹೃದಯೇ ಸಂಕ್ಷೋಚಕರಣಂ ತೇ
 ತಃ ಸಮಾಧಾನಸ್ಥಾನಸ್ತುತಯೇ | ತದೇತದ್ ಹಾರ್ದಾಕಾ
 ಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ || ೩೦ ||

ಗಳು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವನ ಯಾವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ
 ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಯಾವ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನೂ ಆತ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿ ಸ್ಥಳವಾದ
 ಆ ಆಕಾಶವು ಸರ್ವದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿರೂಪವಾದದ್ದು. ಆದಪ್ರಯುಕ್ತ ಒಂದೇ ಆಕಾಶ
 ವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿರುವದನ್ನು ಮೊ
 ದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೃದಯದ ತನಕ ಆಕಾಶವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೋಚಮಾಡಿದ್ದು ಮನಸು
 ಎರಗಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳವಾದ ಆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಗೋಚ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೃದ
 ಯಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಆ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.
 ೧೫ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯ ಕುರಿತು —

೦೦ ಶಾಶ್ವತವಾದ ತ್ರಿಪಾತ್ (ಮುಕ್ತಾಲು
 ಪಾಲು) ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಯಾವದು ಹೇಳ
 ಬ್ಬಿಟ್ಟಿತೋ ಅದು ಪುಸಿದ್ದ ವಾದ ಪುರುಷನ
 (ಸುತ್ತುಲೂ) ಹೊರಗಿರುವ ಭೂತಾಕಾಶ
 ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಶರೀರದೊಳಗಿರು
 ವ ಆಕಾಶವೂ ಅದೇ. ಅವನ ಹೃದಯ
 ಪುಂಡರೀಕದೊಳಗಿರುವದೂ ಅದೇಯಾಗಿ
 ರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಆಕಾಶವು ಒಂದೇ
 ಯಾಗಿರುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾ
 ಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಚ
 ಕ್ಷುರಾದಿ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ
 ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗೆ ಸ
 ಮ್ತಂಧಪಟ್ಟ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ದುಃಖಾತಿಶಯ
 ವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದೊಳಗೆ
 ಸ್ವಪ್ನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾಗಿರುವದರಲ್ಲಿ
 ಸ್ವಪ್ನಕಾಣುವವನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ದುಃಖ

ಗಳು ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ
 ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಯಾವ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನೂ ಆತ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿ ಸ್ಥಳವಾದ
 ಆ ಆಕಾಶವು ಸರ್ವದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿರೂಪವಾದದ್ದು. ಆದಪ್ರಯುಕ್ತ ಒಂದೇ ಆಕಾಶ
 ವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿರುವದನ್ನು ಮೊ
 ದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೃದಯದ ತನಕ ಆಕಾಶವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೋಚಮಾಡಿದ್ದು ಮನಸು
 ಎರಗಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳವಾದ ಆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಗೋಚ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೃದ
 ಯಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಆ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.
 ೧೫ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯ ಕುರಿತು —

|| ೧೫ || ಇದಂವಾ ಇದಮೇವತತ್ ಯದಿದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅದು ಈ ಪುರುಷ
 ಮಸಿಮ್ನಪುರುಷೇಂತರ್ಮಧ್ಯೆ ಜ್ಯೋತಿಃ | ಚಕ್ಷುಶ್ರೋತ್ರ ನೋಳಗೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಃ ಉಂ

प्राह्येन लिङेनोष्णिग्राशब्देन वाऽवगम्यते । ಟೋ ಅದೇ. ಈ ಸಂಗತಿ ಚಕ್ಷು ಶ್ರೋ
 यत्वचास्पर्शरूपेण गृह्यतेतच्चक्षुषैव । ६८ ತ್ರಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಕುವ ಲಿಂಗದಿಂ (ನಿರ್ದರ್ಶನ
 प्रतीतिकरत्वात्स्वचोऽविनाभूतत्वाच्चरूपस्य ದಿಂ)ದ ಅಥವಾ (ಗೌನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರ
 शंयोः ॥ शं ॥ ಯೋಗಿಸಬ್ಬಟ್ಟಿರುವ) "ಉಷ್ಣಿಮಾ" (ಬಿಸಿ)

ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವದು ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶರೂಪದಲ್ಲಿ
 ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೋ ಅದು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ
 ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯವು ದೃಢನಿಶ್ಚಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಮತ್ತು ರೂಪ
 ಸ್ಪರ್ಶ ಇವುಗಳೆರಡೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಹಚರ್ಯ ಉಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

तत् दिवःपरस्ताद्वीप्यमानं त्रिपाद्ब्रह्म ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ದ್ಯುಲೋ
 यदिदमस्मिन्नन्तःपुरुषे शरीरस्यान्तर्ज्योतिः ಕದ ಅಜೇಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಆ
 इदं वाव कौक्षेय ज्योतिरेव । कौक्षेयज्योतिः ತ್ರಿಪಾತ್ (ಮುಕ್ಕಾಲುಪಾಲು) ಬ್ರಹ್ಮವು
 शरीरकमेवेत्यर्थः ॥ रं ॥ ಈ ಪುರುಷನ ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ ಕುಕ್ಷಿ
 (ಜಠರ) ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಕಾಕ್ಷೇಯ ಜ್ಯೋತಿ
 (ಜಠರಾಗ್ನಿ)ಯೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

तस्यपुरुषान्तः प्राणाप्रौस्थितस्य ज्योतिः ಮಾಧ್ವರು ಪುರುಷನೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣಾ
 राख्यस्य•हरेः ॥ रा ॥ ಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು
 ಳ್ಳ ಹರಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೩) ಇನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಣೇಯಿಂದ ಗೌನೇ ವರೇಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತ
 ಲೂ ಹೊರಗೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಪರ್ವತ, ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಸಹ ಇರುವಂತೆ,
 ನಮ್ಮ ಶರೀರದೊಳಗೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಪಂಚವಾಯುಗಳು ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿ
 ಯಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಪಟ್ಟು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭ
 ದಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿಳಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು (ಗೌನೇ) ಆ ಪ್ರಾಣಾದಿ ವಾಯು
 ಗಳು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳೇನು? (೨ನೇ) ಸ್ವರ್ಗದ್ವಾರಗಳೆಂಬ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಥಿದ್ರ
 ಗಳನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷನೆಂಬ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಐದು ತರಹದ ವಾಯು
 ಗಳೇ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಇವುಗಳೇ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು

ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಾದರೂ ಸಮ್ಮಂಧವಿರಬೇಕು. ಆ ಸಮ್ಮಂಧ ಯಾವ ತರಹದ್ದು ಎಂಬವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

೧ನೇ ಪ್ರಾಣಾದಿ ವಾಯುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ.

॥ ೧-೧೩ ॥ ಸ ಪ್ರಾಣನಿತಿಪ್ರಾಣಃ ॥ ೧ ॥ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಾಣವಾಯು
ಸ ಧೀರ್ಯತ್ಕರ್ಮಕುರ್ವನ್ ವಿಶ್ವವಾ ಪ್ರಾಣಾಪಾನೌ ವು ಮೂಡುಕಡೆಯಲ್ಲಿ (ಎದುರು) ಸಂಚ-
ನಾನಾಪಾನನಿತಿವ್ಯಾನ್ ॥ ೧ ॥ ಸಮುಪುರಿ ರಿಸುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿ-
ಖಾಪನಯನ್ ಅಧೋನಿತಿಪ್ರಾಣಃ ॥ ೧ ॥ ಸೌಽ ದಿ. ವ್ಯಾನವು ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳನ್ನು ನಿ-
ಶಿತಪೀತೇ ಸಮ ನಯತೀತಿಸಮಾನಃ ॥ ೧ ॥ ಸತ ರೋಧಿಸಿ ಶಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಗಂಟು-
ದಾನಃ ಆಪಾದಂತಲಾದಾರಭ್ಯೋರ್ಧ್ವಮುಕ್ತಮಣಾತ್ ತ ಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಚೇ-
ತ್ಕರ್ಷಾರ್ಥಚಕ್ರಮಿತ್ಯುಕ್ತವಾನ್ ॥ ೧ ॥ ಸೌಽ ಸ್ವಮೂಡುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು.
ಅಪಾನವು ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸು-
ವ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು. ಸಮಾನವಾಯುವು ತಿಂದ ಅನ್ನ ಕುಡಿದ ನೀರು ಇವು-
ಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಲೇವಾರಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು. ಉದಾ-
ನವಾಯುವು ಅಂಗಾಂತರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು ಉದ್ವರ್ಗಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗಿ-
ಗುವದರಿಂದಲೂ, ಉತ್ಕರ್ಷ (ಮೇಲೆ ಎಬ್ಬಿಸುವದ) ಕ್ರೋಧಪ್ರವರ್ತಿಸುವದರಿಂದ-
ಲೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಸಹ ಬಂದಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

—0—

೨ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.



॥ ೧ ॥ ತೇನೈವ ಸಂಬಂಧಂ ಅವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ತತ್ಪ್ರಾ-
ಣಃ ॥ ತಥೈವ (ಸ ಆದಿತ್ಯಃ) ಚಕ್ಷುರೂಪಪ್ರತಿಷ್ಠಾ-
ಕ್ರಮೇಣ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಃ ॥ ೧ ॥ ಪ್ರಾಣವಾಯು ದೇವತೈವ
ಛೇಕಾ ಚಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯಶ್ಚ ಸಹಾಶ್ರಯೇಣ ॥ ೧ ॥

ತೇನೈವೇತಿ ಪ್ರಾಣವಿಷಯಸ್ತತ್ಪ್ರಾಣಃ ॥ ತದವ್ಯ-
ತಿರಿಕ್ತಂ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ಚಕ್ಷುರೋಽಪಿ ಚಕ್ಷುರೀಕರ-

(೧) ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು (ಮೇಲೆ
ಹೇಳಿದ) ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸಂಗಡ ಕೂ-
ಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದದ್ದಲ್ಲ
ದೇ ಇರುವ ಇಂದ್ರಿಯವು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ
(ಕಣ್ಣು) ಆಗಿರುತ್ತದೆ. (ಯಾಕೆಂದರೆ
ಪ್ರಾಣದ ಸಹಾಯ ವಿನಹ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿ-

ತ್ವಂ । × । अधिष्ठाहृत्वेनादित्यश्चक्षुषिप्रति
 ष्ठितः । चक्षुश्चग्राहकतयारूपे प्रतिष्ठितं रूप
 दर्शनकरणी भवति । रूपाणि च वासनात्म
 नाहृदये प्रतिष्ठितानि । तदनेनक्रमेणादित्यो
 हृदये तिष्ठतीत्यर्थः । × । एकदेवताभिन्न
 त्वादपि प्राणाभेदेन चक्षुरादित्योराध्यानं
 युक्तमित्याह प्राणेति ॥ आश्रयशब्देन
 रूपाणिहृदयञ्चोच्यते द्युलोकोवा ॥ आ ॥
 ವಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ, ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರೂಪಗಳು ವಾಸನಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೃದ
 ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಆದಿತ್ಯನು ಪರಂಪರಾಸಂಬಂಧವಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನ
 ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಭೇದ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವದರಿಂದ
 ಕೂಡಾ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದವುಗಳಲ್ಲಿಂ
 ದು ಧ್ಯಾನಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಾಣವಾಯುದೇವತಾ ಚಕ್ಷು
 ರಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಸಹ ಇವುಗಳ ಆಶ್ರಯ ಎಂದರೆ ರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಹೃದ
 ಯ ಅಥವಾ ದ್ಯುಲೋಕ ಸಮೇತ ಒಂದೇಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(२) तत्सम्बन्धमेव चतच्छ्रोत्रमिन्द्र
 यं । तथाचै चन्द्रमाः । × । सहाश्रयौपूर्वं
 वत् ॥ शं ॥

यथाश्रोत्रस्यव्यानेनसम्बन्धः तथाचन्द्र
 मसोपि । × । सहाश्रयौ पूर्ववदिति । अन
 योर्व्यानात्मकत्वं ॥ आ ॥

ಚಂದ್ರಗೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು
 ಇವುಗಳ ಆಶ್ರಯ (ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಹದಯ)ಕ್ಕೆ ವ್ಯಾನರೂಪಸ್ವಭಾವ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(३) सातथावाक् । तत्सम्बन्धात्तथा
 मिः ॥ शं ॥

ಯಕ್ಕೆ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ.) ಹಾಗೆ
 ಯೇ ಆದಿತ್ಯನು ಸಹ-ಎಂದರೆ, ಅವನು
 ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅದರ ಪರಿಮುಖ
 ವಾಗಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾಗಿರು
 ತ್ತಾನೆ. (ಅದು ಹೇಗಂದರೆ; ಆದಿತ್ಯನು
 ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆ. ಕಣ್ಣುರೂಪ
 ವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಇಂದ್ರಿಯವಾಗಿ
 ದ್ದುಕೊಂಡು ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನ
 ನಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ, ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರೂಪಗಳು ವಾಸನಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೃದ
 ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಆದಿತ್ಯನು ಪರಂಪರಾಸಂಬಂಧವಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನ
 ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಭೇದ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವದರಿಂದ
 ಕೂಡಾ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದವುಗಳಲ್ಲಿಂ
 ದು ಧ್ಯಾನಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಾಣವಾಯುದೇವತಾ ಚಕ್ಷು
 ರಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಸಹ ಇವುಗಳ ಆಶ್ರಯ ಎಂದರೆ ರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಹೃದ
 ಯ ಅಥವಾ ದ್ಯುಲೋಕ ಸಮೇತ ಒಂದೇಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(१) न्यासनायुविगे कूडिकूडू
 डू अदरिंद भिन्नवल्लदू इरुव इ
 द्रियवू शूत्रूतूइंद्रिय (किविग
 डू). हागीयू चंदू कूडा, एंदरू
 शूत्रूतूइंद्रियकू न्यासनायु हू
 गी कूडिकूडूडिदूयू, हागीयू

ಚಂದ್ರಗೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು
 ಇವುಗಳ ಆಶ್ರಯ (ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಹದಯ)ಕ್ಕೆ ವ್ಯಾನರೂಪಸ್ವಭಾವ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(३) ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಪಾನವು ವಾ
 ಗಿಂದ್ರಿಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಂ

ಯಥಾಚಕ್ಷುರಾದಿಧಾರೆಣಾದಿತ್ಯಾದಿಃ ಪ್ರಾಣಾದಿಃ
ಪ್ರವೃತ್ತಂ ತಥಾವಾಚೋಽಪಿಷ್ಠಾತ್ವೇನ ಸಮ್ಬಂಧಾ
ದಮಿಸ್ತದ್ಧಾರೆಣಾಪಾನೋ ಭವತೀತ್ಯಾಹ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧಾ
ದಿತಿ ॥ ಆ ॥

ದು ಅಗ್ನಿ ಕೂಡಾ, ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ ಚಕ್ಷು
ರಾದಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ಅದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾ
ಣಾದಿರೂಪತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ಹಾಗೆ
ಯೇ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನದೇವತೆ
ಯಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ಅದರ ಪರಿಮುಖವಾಗಿ ಅಪಾನವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಎಂದು ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.)

(೪) ತತ್ಸಮ್ಬಂಧಮನಃ । ಅಂತಃಕರಣಂ ।
ಸ ಪರ್ಜನ್ಯಃ । ವೃಥಾತ್ಮಕೋ ದೇವಃ ॥ ಶಂ ॥

(೪) ಮನಸ್ಸು (ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯ) ಸ
ಮಾನವಾಯುವಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂ
ಥಾದ್ದು. ಅದು ಪರ್ಜನ್ಯ, ವೃಷ್ಟಿರೂಪದೇವತೆ.

(೪) ಸವಾಯುಃ ತದಾಧಾರಶ್ವಾಕಾಶಃ ॥ ಶಂ ॥
ವಾಯೋರಾಕಾಶತ್ವಂ ಆಧಾರಾಧೇಯಸಮ್ಬಂಧಾತ್
॥ ಆ ॥

(೫) ಉದಾನವಾಯು ಅದೇ (ಮು
ಖ್ಯ) ವಾಯು, ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ
ವಾದ ಆಕಾಶ ಸಹ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೧-೪) ಪ್ರಾಣವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಾಪ್ಯಾಯಿತ ಚ
ಕ್ಷುರನುಗ್ರಾಹಕಾದಿತೀಯಸ್ಯ ಹೃದಯಪ್ರಾಕ್ಸುಪಿರಿದ್ವಾರ
ಪಾಲಸ್ಯ ॥ × ॥ ಏವಮುತ್ತರತ್ರಾಪಿ ॥

(೧-೫) ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು
ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷದಿಂದ
ಪೋಷಿಸಲ್ಪಡುವ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು

ಪರ್ಜನ್ಯಃ ದೇವತಾವಿಶೇಷಃ । × । ಆಕಾಶಶ್ಚ
ದೇವತಾವಿಶೇಷಃ । ತೇ ಏತೇ ಉಕ್ತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಾ ಆ
ದಿತೀಯಚಂದ್ರಮೋಽಗ್ನಿಪರ್ಜನ್ಯಾಕಾಶಾಖ್ಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮ
ಪುರುಷಾಃ × × ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಸ್ಯ ಭಗ
ವಲೋಕಸ್ಯ ಹೃದಯಾಕಾಶಾಖ್ಯಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾಲ
ಕಾಃ । ಯದ್ವಾಭಗವಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾಃ ಆತಿ
ವಾಹಿಕಾಃ ॥ ರಂ ॥

ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಅದಿತ್ಯನು ಹೃದಯದ
ಮೂಡದಿಕ್ಕಿನ ಜಾಗಲ ಕಾವಲುಗಾರನು.
ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಸಹ (ಅರ್ಧ). ಪರ್ಜ
ನ್ಯನೆಂದರೆ ಒಂದು ದೇವತಾವಿಶೇಷ. ಪ್ರ
ಸಿದ್ಧರಾದ ಈ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅದಿ
ತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಆಕಾಶ
ಎಂಬ ಪ್ರಹೃದಭೇದರು ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ

ಭಗವಂತನ ರಾಜ್ಯದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು.
ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಡುಹೋಗುವವರು)

ಅಥವಾ ಆತಿವಾಹಿಕರು (ಸತ್ತವರನ್ನು
ಅಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೧) ಪ್ರಾಣಿಸುಖಿ: ಪೂರ್ವದ್ವಾರಂ । ಸ: ತದ್ವಾರ
ಪ: ಪ್ರಾಣ: ಸ್ವಾಸವಾಯುಮಾನಿ ಸೋಪಿಕ: ಇತ್ಯತ ಆ
ಹ ತಚ್ಚಕ್ಷುರೀತಿ । × । ತತ್ ಸಪ್ರಾಣಮಾನಿ ಚಕ್ಷು
ಶ್ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿ ಸೋಪಿಕ: ಆಹಸಚಕ್ಷುರ್ಮಾನಿ
ಆದೀತ: ಇತಿ ॥ ರಾ ॥

ತತ್ಸಂಧಿ ದ್ವಾರಪ: ಸ ಆದೀತ: ಸಪ್ರಾಣ: ಪ್ರಾ
ಣನಾಮಕಜಹವಾಯುವೃತ್ಯಭಿಮಾನಿ ತಚ್ಚಕ್ಷುಶ್ಚಕ್ಷು
ರಭಿಮಾನಿ ॥ ವೇ ॥

(೨) ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರಂ । ಸ ತದ್ವಾರಪ: ವ್ಯಾನ:
ವ್ಯಾನಾಖ್ಯವಾಯ್ವಭಿಮಾನಿ ಶ್ರೋತ್ರಮಾನಿಚ । ಸ
ಚಂದ್ರಮಾ: ॥ ರಾ ॥

ತತ್ಸಂಧಿ ದ್ವಾರಪ: ಸ ಚಂದ್ರಮಾ: ಸಚವ್ಯಾನ:
ತತ್ರಾಮಕಜಹವಾಯುವೃತ್ಯಭಿಮಾನಿ ತಚ್ಚೋತ್ರಂ ತದ
ಭಿಮಾನಿ ॥ ವೇ ॥

(೩) ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರಂ । ಸೋಽಪಾನ: ತದ್ವಾರಾ
ಧಿಪೋಽಪಾನವಾಯ್ವಭಿಮಾನಿ ವಾಗ್ನಿನ್ದ್ರಿಯಮಾನಿ ।
× । (ಅಗ್ನಿ:) ರಾ ॥

ತತ್ಸಂಧಿ ದ್ವಾರಪ: ಸೋಽಗ್ನಿ: ಸೋಽಪಾನೋಽಪಾನಾ
ಭಿಮಾನಿ ಸಾವಾಕ್ ವಾಗ್ನಿನ್ದ್ರಿಯಭಿಮಾನಿ । ವೇ ।

(೪) उत्तरदिगवस्थितद्वारं । तत्समा
न: तदधिप: समानवायुमानी मनोभिमानी
च । पर्जन्य: पर्जन्यनामेन्द्र: ॥ रा ॥

ತತ್ಸಂಧಿ ದ್ವಾರಪಯ: ಸ ಪರ್ಜನ್ಯನಾಮೇಂದ್ರ: ಸ ಸ
ಮಾನಸ್ತಬ್ಧಭಿಮಾನಿ ತನ್ಮನ: ತದಭಿಮಾನಿ ॥ ವೇ ॥

(೫) उपरितनं द्वारं । सऊर्ध्वद्वारप:
उदान: उदानवायुमानी । उन्नतेरुदानना

(೧) ಮಾಧ್ವರು ಮೂಡದಿಕ್ಕಿನ
ಬಾಗಲ ಕಾವಲುಗಾರನು ಶ್ವಾಸರೂಪ
ವಾದ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಜಡವಾಯು ವೃತ್ಯಭಿ
ಮಾನಿ. ಅವನೇ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾ
ನಿ. ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಮಾನಿಯೇ ಆದಿತ್ಯ
ನು.

(೨) ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರಪಾಲನು ವ್ಯಾನ
ವೆಂಬ ಜಡವಾಯು ವೃತ್ಯಭಿಮಾನಿ. ಅವ
ನೇ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ. ಇವನೇ
ಚಂದ್ರನು.

(೩) ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಾರಪಾಲನು ಅಪಾ
ನವಾಯುವಿನ ಅಭಿಮಾನಿ. ವಾಗ್ನಿಂ
ದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ. ಅವನೇ ಅಗ್ನಿ.

(೪) ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಾರ
ಪಾಲನು ಸಮಾನವಾಯುವಿನ ಅಭಿಮಾ
ನಿ; ಅವನೇ ಮನೋಭಿಮಾನಿ. (ಇವನು),
ಪರ್ಜನ್ಯ-ಎಂದರೆ, ಆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇಂದ್ರ.

(೫) ಉರ್ಧ್ವದ್ವಾರಪಾಲನು ಉದಾ
ನವಾಯುವಿನ ಅಭಿಮಾನಿ, ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ

ಮಾಯ: ಸವಾಯುರ್ಮುಖ್ಯವಾಯು: । ಆಕಾಶ: ಸರ್ವಜ್ಞ ರುವದರಿಂದ ಉದಾನವೆಂದು ಹೇಳುವದು.
 ತ್ವಾದಾಕಾಶನಾಮಾ ॥ ರಾ ॥ ಅವನೇ ವಾಯು ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಯು
 ತತ್ಸಂಧಾರಪೋಯ: ಸವಾಯು:ಪ್ರಧಾನವಾಯು:ಸ ತ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಆಕಾಶ; ಸರ್ವ
 ದಾನಸ್ತದಭಿಮಾನಿ । ಉತ್ತರೇದಾನಶಬ್ದವಾಚ್ಯ: ಜ್ಞಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನೇನೇ ಆಕಾಶನೆಂದು
 ಸ ಆಕಾಶ: ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿ । ಸಾರ್ವಜ್ಞಾದಾ ಹೆಸರು ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
 ಕಾಶನಾಮಾ ॥ ವೇ ॥

(೪) ಇನ್ನು ನಾವು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಉಳಿದಿರುವ ಒಂದೇ ಸಂಗತಿ
 ಯು ಗಣನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂದರೆ ಯಾವದು ಎಂಬದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೧೫) ಅಮುಷ್ಮಾದಿವ: ಬ್ರಲೋಕಾತ್ಪರ: । ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಆ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋ
 ಪರಮಿತಿಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯ ॥ ಶಂ ॥ ರುವ) ದ್ಯುಲೋಕದ ಅತ್ತಕಡೆ (ಹೊರ
 ಗೆ) ಎಂತಲೂ,

ಅಪ್ರಾಕೃತಸ್ಥಾನಸೌಪರಿಶ್ರಾತಸಮಷ್ಟಿವ್ಯಪ್ತಿ ರಂಗೇಶಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಆ
 ಬಹಿರ್ಮತೇಷು ॥ ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಥಳವು ಮೇಲೆ ಇರುವಂಥಾದ ಾ
 ದ್ದರಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯಷ್ಟಿ (ಸಮುದಾಯರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿರೂಪ) ಈ
 ೨ ವಿಧದ ಸ್ಥಳಗಳ ಹೊರಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

* ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಬೌರಿಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣೇನ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾ ಮಾಧ್ವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಾರ ಭೂ
 ರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾತ್ ಮೇರುಸೂರ್ಯಮಂಡಲೇಂದ್ರಸದನಾಖ್ಯ ಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೇರು ಶಿಖರ (ಭೂಗೋಳದ
 ಲೋಕತ್ರಯಾತ್ಮಕಮಾತ್ಪರ: ಉತ್ತರ ತುದಿ), ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ
 ಶಬ್ದಿತಂ ನಾರಾಯಣಾದಿರೂಪತ್ರಯಂ ದೀಪ್ಯತೇ ಪ್ರಕಾಶ ಮಂಡಲ, ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಅರ

* ಪೃಥಿವ್ಯಾಂಬೌರ್ಮಹಾಮೇರು । ರಾಕಾಶೇಸೂರ್ಯಮಂಡಲಮ್ ॥ ದಿವೀಂದ್ರಸದನಂ ಚೈವ । ತತ್ಪರೇತು ದಿವ:ಪರೇ ॥
 ಪೃಥಿವೀಸ್ಥೇಷು ಸರ್ವೋ ಚೋ । ಲೋಕೋನಂತಾಸನಾತ್ಮಕ: ॥ ಅಂತರिक्षಾತ್ಮಕೇಭ್ಯಶ್ಚ । ಇವೇತದ್ವಿಪೇಕ್ಷಿ
 ತೋಹರಿ: ॥ ಭ್ವಾತ್ಮಕೇಭ್ಯಶ್ಚ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ । ವೈಕುಂಠಶ್ಚೋಚ್ಚುಚ್ಯತೇ ॥ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮೇರೀ । ಜಯಂತಂತ
 ನ್ತರिक्षಗಂ । ತ್ರಿतीयಂ ಸತಯಲೋಕಂಚ । ಸದನಂ ತ್ರಿವಿಧಂ ಸ್ಮೃತಂ ॥ ನಾರಾಯಣೋ ವಾಸುದೇವೋವೈಕುಂ
 ಠಿತೀತೇತ್ರಯ: ॥ ಮ ॥

मानमास्ते ॥ रा ॥

ಮನೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ದ್ವೈತೋಕ್ತಗಳೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಒಂದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ದು ಕೊಂಡು (ಆಯಾ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂಥಾ) ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾ ರಾಯಣ, ವಾಸುದೇವ, ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

IVನೇ ಪಾಠ.

ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯಾ

ಯಾನಿ

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಕುರಿತು.



(೧) ತಾನ್ ಹೌವಾಚೇತೇ ವೇದಾನ್ತು ಪೃಥ (೧.) ಅವರಿಗೆ (ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಲೆ ಗಿವೇಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ ವಿಧ್ವಾಂಸೋಽಭಮತ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಸ್ಥರಿಗೆ ಅಶ್ವಪತಿಯು) ಯಸ್ವೇತೇಮೇವಂ ಪ್ರಾದೇಶಮಾಶ್ರಮಭಿವಿಮಾನಮಾತ್ಮಾನಂ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:—ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವು ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ ಸ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂ ವೈಶ್ವಾನರರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಥಮ ತೇಷು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸ್ವಭವಮಸಿ ॥ (೪-೧೬-೧) (ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ-ಬೇರೆ ಬೇರೆ) ಇದ್ದಾ ನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಣ್ಣುತ್ತೀರಿ. ಪರಂತು ಆ ವೈಶ್ವಾನರನು “ಪ್ರಾದೇಶಮಾಶ್ರಮ” ಮತ್ತು “ಅಭಿವಿಮಾನ”ನಾದ ಆತ್ಮನೆಂದು ಯಾರು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ (ಇದ್ದು ಕೊಂಡು) ಅನ್ನ ತಿನ್ನು (ತಿಂದವನಾಗುತ್ತಾನೆ).

(೨) तस्य ह वा एतस्यात्मनो वैश्वान (೨) ಆ ವೈಶ್ವಾನರರೂಪನಾದ ಆ ರಸ್ಯ ಮುಖೇವ ಸುತೇಜಾಶ್ವಕ್ಷುರ್ವೈಶ್ವರೂಪಃ ಪ್ರಾಗ್ ಪೃಥ ತ್ವನ ಶಿರಸು ಸುತೇಜಾ (ದ್ವೈತೋಕ್ತ). ಸ್ವರ್ಮಾ ಽಸ್ಮಾ ಸಂದೇಹೋಬಹುಲೋವಸ್ತಿರೇವ ರಯಿಃ ಪೃ ಚಕ್ಷು (ಕಣ್ಣು) ವಿಶ್ವರೂಪ (ಅಧಿತ್ಯ)ನು. ಧಿವ್ಯೇವ ಪಾಶಾಶ್ಚುರ ಏವ ವೇದಿಲೋಮಾನಿ ಪಾರ್ಹಿಹದಯಂ ಪ್ರಾಣವೌ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾರ್ಥ (ವ್ಯಾಧಿಯು). ಆತ್ಮ

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋ ಮನೋಽನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಆಸ್ವಮಾಹ ರೂಪವಾದ ಮಧ್ಯಶರೀರವು ಬಹುಳ (ಆ
ವನೀಯಃ || (೪-೧೮-೨). ಕಾಶ). ವಸ್ತಿಯು (ಮೂತ್ರಾಶಯವು)
ರಯಿ (ಜಲ). ಪಾದಗಳು ಪೃಥ್ವಿ. ಹೊಟ್ಟೆಯು ವೇದಿ. ರೋಮಗಳು ದರ್ಭೆಗಳು. ಹೃ
ದಯವು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ (ಆ ಹೆಸರಿನ ಅಗ್ನಿ). ಮನಸು ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ (ದಕ್ಷಿ
ಣಾಗ್ನಿ). ಬಾಯಿ ಆಹವನೀಯ (ಆ ಹೆಸರಿನ ಅಗ್ನಿ).

(೩) ತದ್ಭಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಾಗಚ್ಛೇ ತದ್ರೋಮಿ
ಯಃ ಸಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಮಾಹುತಿಂ ಜುಹುಯಾತಾಂ ಜುಹುಯಾ
ವಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ | ಪ್ರಾಣಸ್ತಪ್ಯತಿ ||

(೪-೧೯-೧)

ಪ್ರಾಣೇತಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಸ್ತಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಷಿತಪ್ಯ
ತ್ಯಾದೀತ್ಯಪ್ಯತ್ಯಾದೀತ್ಯೇತಪ್ಯತಿ ಶ್ವೇತಪ್ಯತಿ
ದಿವಿತಪ್ಯತ್ಯಾಂ ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ವೀರಾದೀತ್ಯಶ್ವಾಧಿತಿ
ಶ್ವತಸ್ತಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುರೂಪಿ ತಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ
ಪಶುಮಿರಾಣಾಂ ತೇಜಸಾಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೆತಿ ||

(೪-೧೯-೨)

ಗುತ್ತದೆ; ಅದಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗಲು, ದ್ಯು(ಸ್ವರ್ಗ)ಲೋಕಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗು
ತ್ತದೆ; ಸ್ವರ್ಗ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಮತ್ತು ಅದಿತ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾ
ಗಿರುವುದು ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟ ನಂತರ (ಯ
ಜಮಾನನು) ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಅರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್, ಇವುಗಳಿಂದ
(ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೪) ಅಥಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತಾಂ ಜುಹುಯಾ
ಜ್ಞಾನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ವ್ಯಾನಸ್ತಪ್ಯತಿ || (೪-೨೦-೧)

ವ್ಯಾನೇತಪ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರೇತಪ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರೇತಪ್ಯತಿ
ಚಂದ್ರಮಾಸ್ತಪ್ಯತಿ ಚಂದ್ರಮಾಸಿತಪ್ಯತಿ ದಿಶಸ್ತ
ಪ್ಯಂತಿ ದಿಕ್ಷುತಪ್ಯತಿಶ್ಚ ಯತ್ಕಿಂಚಿದಿಶಶ್ಚ ಚ
ನ್ದ್ರಮಾಶ್ವಾಧಿತಿಶ್ಚಂತಿತಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುರೂಪಿ

(೫) ಆದಕಾರಣ (ಉಟಿಕೃತ್ಯಾ) ಇ
ಕ್ಕಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಕೈಗೆ ಬರುವ ತು
ತ್ತು ಹೋಮದ್ರವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವ
ನು (ಉಣ್ಣುವವನು) ಮೊದಲು ಯಾವ
ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಅ
ದನ್ನು “ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂಬ
ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾ
ಣ(ವಾಯು)ವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾ
ಣತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಚಕ್ಷು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ;

ಚಕ್ಷು ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಅದಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾ
ಗುತ್ತದೆ; ಅದಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗಲು, ದ್ಯು(ಸ್ವರ್ಗ)ಲೋಕಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗು
ತ್ತದೆ; ಸ್ವರ್ಗ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಮತ್ತು ಅದಿತ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾ
ಗಿರುವುದು ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟ ನಂತರ (ಯ
ಜಮಾನನು) ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಅರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್, ಇವುಗಳಿಂದ
(ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೪) ಅನಂತರ, ಯಾವ ಎರಡನೇ
ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅ
ದನ್ನು “ವ್ಯಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂಬ
ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ವ್ಯಾನ
ವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವು ತೃಪ್ತಿಪಡ
ಲು, ಶ್ರೋತ್ರವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ಶ್ರೋ

ಪ್ರಯತಿ ಪ್ರಜಯಾಪಶ್ಚುಭಿರನ್ನಾಥೇನ ತೇಜಸಾಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇ ತ್ರವು ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತಿಪ
 ನೇತಿ || (೪-೨೦-೨) ಡುತ್ತಾನೆ; ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ದಿಕ್ಕು
 ಗಳು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತವೆ; ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗಲು, ದಿಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಇ
 ವುಗಳು ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವವು ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೃ
 ಪ್ತಿ ಅದನಂತರ, ಯಜಮಾನನು ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮ
 ವರ್ಚಸ್, ಇವುಗಳಿಂದ (ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೪) ಅಥಯಾ ತೃತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾ (೫) ಅನಂತರ ಮೂರನೇ ಸಲ ಯಾ
 ದಪಾನಾಯಸ್ವಾಹೇತುಪಾನಸ್ತುಪ್ಯತಿ || (೪-೨೧-೧) ವ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ
 ಅಪಾನೇತೃಪ್ಯತಿ ವಾಕ್ತೃಪ್ಯತಿ ವಾಚಿತೃಪ್ಯ ಅದನ್ನು “ಅಪಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂಬ
 ಸಾಮಮಿಸ್ತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವೀತೃಪ್ಯತಿ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಅಪಾ
 ನವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅಪಾನ ತೃಪ್ತಿಪ
 ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವೀಚಾಮಿ ಡಲು, ವಾಕ್ (ಇಂದ್ರಿಯ) ತೃಪ್ತಿಪಡು
 ಶ್ರಾಧಿತೀಶ್ವರತಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನುತೃಪ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ತ್ತದೆ; ವಾಕ್ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಅಗ್ನಿ ತೃಪ್ತಿ
 ಪ್ರಜಯಾಪಶ್ಚುಭಿರನ್ನಾಥೇನ ತೇಜಸಾಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ | ಪಡುತ್ತದೆ; ಅಗ್ನಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಪೃಥ್ವಿ
 (೪-೨೧-೨) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ಪೃಥ್ವಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಅಗ್ನಿ, ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ
 ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ಪೃಥ್ವಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಅಗ್ನಿ, ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ
 ದ್ವಿ ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾದ ನಂತರ, (ಯಜ
 ಮಾನನು) ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್, ಇವುಗಳಿಂದ
 (ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೬) ಅಥಯಾ ಚತುರ್ಥಿಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾ (೭) ಅನಂತರ, ನಾಲ್ಕನೇ ಸಲ ಯಾ
 ತ ಸಮಾನಾಯಸ್ವಾಹೇತಿ ಸಮಾನಸ್ತುಪ್ಯತಿ | ವ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ
 (೪-೨೨-೧) ಅದನ್ನು “ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂಬ
 ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಸಮಾ
 ನವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಸಮಾನ ತೃಪ್ತಿಪಡ
 ಲು, ಮನಸು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ಮನಸು
 ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಪರ್ಜನ್ಯವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತ
 ದೆ; ಪರ್ಜನ್ಯ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಿದ್ಯುತ್
 (ಮಿಂಚು) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ವಿದ್ಯುತ್

ಸಮಾನೇತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸಿತೃಪ್ಯ (೮) ಅನಂತರ ಮೂರನೇ ಸಲ ಯಾ
 ತಿ ಪರ್ಜನ್ಯಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೇತೃಪ್ಯತಿ ವಿಶ್ವತೃಪ್ಯ ಅದನ್ನು “ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ” ಎಂಬ
 ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಸಮಾ
 ನವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಸಮಾನ ತೃಪ್ತಿಪಡ
 ಲು, ಮನಸು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ಮನಸು
 ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಪರ್ಜನ್ಯವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತ
 ದೆ; ಪರ್ಜನ್ಯ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಿದ್ಯುತ್
 (ಮಿಂಚು) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ವಿದ್ಯುತ್

ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಿದ್ಯುತ್, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾದ ನಂತರ (ಯಜಮಾನನು) ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ ಇವುಗಳಿಂದ (ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೧) अथयां पञ्चमीं जुहुयात्तां जुहु
यादुदानायस्वाहेत्युदानस्तृप्यति ॥

(೫-೨೩-೧)

उदानेतृप्यति वायुस्तृप्यति वायौतृप्य
त्याकाशस्तृप्यत्याकाशेतृप्यति यत्किञ्चवा
युश्चाकाशश्चाधितिष्ठतस्तृप्यति तस्यानुतृ
प्तिं तृप್ಯति प्रजयापशुभिरन्नाद्येन तेजसाब्र
ह्मवर्चसेनेति ॥ (೫-೨೩-೨)

ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಇವೆರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟನಂತರ (ಯಜಮಾನನು) ಸಂತತಿ, ಪಶುಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ, ತೇಜಸ್, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್, ಇವುಗಳಿಂದ (ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತಾನೆ.

(೮) सयइदमविद्वानमिहोत्रं जुहोति
यथाङ्गारानपोह्य भस्मनि जुहुयात्तादृकृतव
सात् ॥ (೫-೨೪-೧)

अथय एतदेवं विद्वानमिहोत्रं जुहोति त
स सर्वेषु लोकेषु सर्वेषु भूतेषु सर्वेष्वಾत्मसु हु
तंभवति ॥ (೫-೨೪-೨)

ಪರಂತು ಯಾರು ಇದನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.

(೭) अनंतरं जने सल याम

ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ

ದನ್ನು "ಉದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ" ಎಂಬ

ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಿಸಬೇಕು. ಉದಾ

ನವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಉದಾನ ತೃಪ್ತಿಪ

ಡಲು, ವಾಯುವು ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ; ವಾ

ಯು ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ಆಕಾಶವು ತೃಪ್ತಿಪಡು

ತ್ತದೆ; ಆಕಾಶ ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಾಯು

ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಾಯು

ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಾಯು

ತೃಪ್ತಿಪಡಲು, ವಾಯು

(೮) यारु ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆ

ವನು ಕೆಂಡಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬೂದಿ

ಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದರೆ ಹೇಗೋ ಅದರಂ

ತೆಯೇ ಅದು (ಅವನ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು)

ಆಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

(೧) ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವ ವಿದ್ಯವು ಕೆಲವು ಗ್ರಹಸ್ಥರು “ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮಯಾವದು” ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಳಿಯಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನಿಂದ ಕಲಿತಂಥಾದೆಂದು ಇದರ ಉಪೋದ್ಭುತದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ (Xನೇ ಪಾಠ) ಕಡೆಗೆ ಭತ್ತಯಾವಾದಿ ಭಾವಗಳನ್ನೂ, ಕ್ಷುದ್ರಜಂತು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಪಡೆಯುವವರ ವಿಷಯ ಹೇಳಿದೊಡನೆ ಈ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳೋಣಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ಉಭಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರ ರೂಪವಾದ ಭಕ್ಷಕ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಪಥಾಗच्छतामन्नभावउक्तः।×। ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಭುಜಂತುಲಕ್ಷಣಾಚ ಕಥಾಸಂಸಾರಗತಿरुक्ता । ಇದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆಂದು ತದ್ಭವದೋಷಪರಿಜಿಹಿರ್ಷಯಾ ವೈಶ್ವಾನರಾಚ್ಛಾಭಾವ ಪ್ರಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ತ್ವರಿ.

(೨) ಇದರ ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ “ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರ”ನಾದಂಥಾ “ಅಭಿವಿಮಾನ”ನಾದ “ವೈಶ್ವಾನರ”ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ವಾಗ್ದೇವ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವಿಚಾರವೇ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

(೧) ಶ್ರುಮೂರ್ಧಾದಿಮಿವಿಶಿಷ್ಟಮೇಕಂ ಪ್ರಾದೇಶ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ದ್ಯುಲೋಕ ಮಾತ್ರಂ । [एकं समस्तं त्रैलोक्यात्मकमिति ರೂಪವಾದ ಶಿರಸ್ಸು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಯಾವತ್ । ಆ.] ಪ್ರಾದೇಶೈಃ ಶ್ರುಮೂರ್ಧಾದಿಮಿಃ ಪೃಥಿ ೨ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆಯಾ ವಸ್ತು ಗಳೇ ಅವಯವಗಳಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಒಬ್ಬನೇ (ಇಡೀ)ಯಾಗಿರುವವನು; ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೈವಾಯಮೀಯತೆ ಇತಿವ್ಯುತ್ಪತ್ಯಾ ಪ್ರಾದೇಶ ಅದೇ ದ್ಯುಲೋಕ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮಾತ್ರಃ ತಮಿತಿ ಯಾವತ್ । ಆ.] ಮುಖಾದಿಪುಟ ಪಾದರೂಪವಾದ ಪೃಥ್ವಿ ಪರ್ಯಂತರದ

करणे स्वकर्तृत्वेनಮೀಯತ ಇತಿಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಃ ।
[ಅಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಸಾಕ್ಷಿತಯಾ । ಆ.] ಶುಲೋಕಾದಿ
ಪೃಥಿವ್ಯಂತಪ್ರದೇಶಪರಿಮಾಣೋವಾಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಃ ।

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮತಯಾಽಭಿವಿಮೀಯತೇ ಅಹಮಿತಿ
ಜಾಯತ ಇತ್ಯಭಿವಿಮಾನಃ ।

ವಿಶ್ವಾಭರಾಜಯತಿಪುಣ್ಯಪಾಪಾನುರೂಪಾಂಗತಿ ಸ
ರ್ವಾತ್ಮೈಶ್ವೇಶ್ವರಃ ವೈಶ್ವಾನರಃ । ವಿಶ್ವೋನರ ಏವಾ
ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವಾತ್ । ವಿಸ್ವೇಶ್ವಾನರೈಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮತಯಾ
ಪ್ರತಿಭಜ್ಯಮೀಯತ ಇತಿವೈಶ್ವಾನರಃ ॥ ೨೧ ॥

ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು “ಪ್ರಾದೇಶ ಮಾತ್ರನು”
ಎಂತಲೂ;

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಭಾವದಿಂದ “ನಾನು” ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುವವನು ಯಾರೋ ಅವನೇ
“ಅಭಿವಿಮಾನ”ನೆಂತಲೂ;

ಸಕಲ ಜನರಿಗೂ ಅವರ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಗನುಸಾರವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ
ಕೊಡುವ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದ ಈಶ್ವರನು ಯಾರೋ, ಅಥವಾ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿರುವ ಕಾ
ರಣ ವಿಶ್ವವೇ ನರ (ಪುರುಷರೂಪ)ನಾಗಿರುವವನು ಯಾರೋ, ಅಥವಾ ಸಕಲ ಜನ
ರಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಭಾವದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವವನು ಯಾ
ರೋ ಅವನು “ವೈಶ್ವಾನರ”ನೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶುಲೋಕಾದಿ ಪ್ರದೇಶಸಮ್ಬಂಧಿನಿಪ್ರಾದೇಶಿ ಪ್ರಾದೇ
ಶಮಾತ್ರಾಯಸ್ಯತಂ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ ಶ್ರುತಪ್ರತಿ ಪ್ರದೇಶ
ಪರಿಚ್ಛೇದಂ ।

ಅಭಿವಿಮಾನಂ ಸರ್ವಾಭಿವ್ಯಾಹತಯಾ ವಿಯತ
ಮಾನಂ ।

ವೈಶ್ವಾನರಂ ವಿಶ್ವೇಶ್ವಾನರಾಣಾಂ ನೇತಾರಂ ॥ ೨೨ ॥
ಕಾರಣ “ಅಭಿವಿಮಾನ”ನೆಂತಲೂ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ, “ವೈಶ್ವಾನರ”ನೆಂದರೆ ಸಕಲ
ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದವನೆಂದು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಅವಯವಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳವ
ನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ
ಯಾರು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತಾನೋ ಅವನು;
ಅಥವಾ (ನಮ್ಮ) ಮುಖ ಮೊದಲಾ
ದ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಾಕ್ಷಿತ್ವೇ
ನ ತಿಳಿದುಬರುವವನು ಯಾರೋ ಅ
ವನು;

ಅಥವಾ ದ್ಯುಲೋಕ ಮೊದಲುಗೊಂ
ಡು ಪೃಥ್ವಿ ಪರ್ಯಂತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು
ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು “ಪ್ರಾದೇಶ ಮಾತ್ರನು”
ಎಂತಲೂ;

ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ದ್ಯು
ಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶ (ಸ್ಥಳ)ಗಳ
ಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನು “ಪ್ರಾದೇಶಮಾ
ತ್ರ”ನೆಂತಲೂ;

ಸಕಲದರಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಭಾವ ಉ
ಳ್ಳದೇಸೆಯಿಂದ ಪರಿಮಿತಿ ಇಲ್ಲದವನಾದ
ಕಾರಣ “ಅಭಿವಿಮಾನ”ನೆಂತಲೂ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ, “ವೈಶ್ವಾನರ”ನೆಂದರೆ ಸಕಲ
ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದವನೆಂದು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೇ
ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೇ
ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೇ
ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೇ

ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಾದೇಶಪರಿಮಿತಹೃದಯಕಮಲ ಮಾಧ್ವರು, ಒಂದು ಜೋಟಿನಷ್ಟು
ವ್ಯಾಸಿತವಾದ್ದಾ ತಾವತ್ಪರಿಮಾಣವ್ಯಕ್ತ್ಯಾಶಾ ಪ್ರಾದೇ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಉಳ್ಳ ಹೃದಯಕಮಲವನ್ನು
ಶಮಾತ್ರಂ ॥ ರಾ ॥ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಅ
ಷ್ಟೇ ಪರಿಮಾಣ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೆಂತಲೂ,

ಅಭಿವಿಮಾನಂ ಅಭಿತೋವಿಗತಮಾನಂ ಮರ್ಯಾದಾ ಅಭಿವಿಮಾನನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿ
ಯಸ್ಯೇತದಭಿವಿಮಾನಂ ॥ ರಾ. ವೆ. ॥ ಮಿತವಿಲ್ಲದವನೆಂತಲೂ, ಅರ್ಥ ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

ವೈಶ್ವಾನರಾಖ್ಯವಿಣಿಷ್ಟು ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವರ
ಶಃ ॥ ಮ ॥ ಮತ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ವಿಷ್ಣುವಾಚಿಯಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ.

(೩) ಈಗ ಈ ಪಾಠವು ಹಿಂದೆ ಹೋದ IIIನೇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಪ್ರಾಧಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೆಂ
ಬದು ವಾಚಕರಿಗೆ ತೋರದೇ ಇರಲಾರದು. ಯಾವ್ಯಾವ ತರಹದ ನಾಯುವಿಗೆ
ಯಾವ್ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ದೇವತೆ ಸಮ್ಪ್ರಾಧಪಟ್ಟಿದೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾ
ಯಿತೋ ಆ ಎಲ್ಲ ತರಹದ ನಾಯುಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಸಹ
ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತವೆಂದು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇ
ಳೋಣಾಗಿದೆ.

(೧) ಪ್ರಾಣವಾಯೋರಭಿಮಾನಿಭೂತಂ ಯದಾದಿ ಮಾಧ್ವರು, ಅವರು ಹೇಳುವ ದೇವತೆ
ತಸ್ಯರೂಪಂ × ಚಕ್ಷುರ್ಮಾನಿಯದಾದಿತಯಸ್ ಸ್ವರೂಪಂ × ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದಕ್ಕೂ ಕೆಳಗೆ ಬರದ
ಆದಿತಯಃ ರವಿವಿಮ್ವಮಾನಿಸೂರ್ಯರೂಪಂ ॥ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ೩-೩
ಬ್ರೂಪಗಳುಂಟೆಂತಲೂ,

(೨) ವ್ಯಾನವಾಯುಶ್ರೋತ್ರಚಂದ್ರಮಾನಿತಯಾ ದ್ಯುಲೋಕ, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್,
ತ್ರಿರೂಪಚಂದ್ರಃ : ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ನಾಯುಪತ್ನಿಗಳು. ಅವುಗ
ಳು ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಇವೆಲ್ಲ ಕೂಡ ರಮಾ
ಪತ್ನಿ ॥ ಡೇವಿ (ಶ್ರೀ) ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂತಲೂ, ಹೇ

(೩) ಅಪಾನವಾಯುವಾಗ್ಬೂಮ್ಯಭಿಮಾನಿತ ಉವದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸ್ತುತ (೩-೭) ಶ್ರು

ಯಾ ತ್ರಿರೂಪೋದೇವಃ । (ಅಗ್ನಿಃ) । ಪೃಥಿವೀಮಾನಿ
ಭೂದೇವಿ ॥

(೪) ಸಮಾನವಾಯುಮನಃಪರ್ಜನ್ಯಾಭಿಮಾನಿ
ತಯಾ ತ್ರಿರೂಪಃ : × ವಿಶ್ವತ್ ವಿಶ್ವನ್ಮಾನೀವಾ
ಯುಪತೀ ॥

(೫) ಉದಾನವಾಯ್ವಾಕಾಶಮಾನಿತಯಾ ತ್ರಿ
ರೂಪೋಮುಖ್ಯವಾಯುಃ : × ವಾಯುಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯುಮಾನಿ ।
ಆಕಾಶಮಾನಿ ವಿಶೇಷಣ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾವಿಶ್ವತಯಾಽಽ
ಕಾಶಃ ತ್ವತ್ಯುಕ್ತೋ ಮುಖ್ಯವಾಯುಃ । ಆಕಾಶಶ್ಚವಾಯೌ
ವಿಶೇಷಸನ್ನಿಧಿಯುತಾಲಕ್ಷ್ಮೀರೀತೃಃ ।

ಯತ್ಕಿಂಚ ಯತ್ಕಿಂಚಿಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿರೂಪಂ
ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಂ ವಸ್ತು ॥ ರಾ. ವೇ. ॥

ತಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯು, ಆದಿತ್ಯ, ಮೊದಲಾದವು
ಗಳು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವುದು ಏನು ಇ
ದೆಯೋ ಅದು ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಾನಂದ
ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ವಸ್ತು ಎಂದು
ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

	ದೇವತೆಗಳು	೧ನೇ ರೂಪ	೨ನೇ ರೂಪ	೩ನೇ ರೂಪ	
೧	ಸೂರ್ಯ	ಪ್ರಾಣವಾಯು	ಚಕ್ಷುಸ್	ಆದಿತ್ಯ	ದ್ಯು
೨	ಚಂದ್ರ	ವ್ಯಾನವಾಯು	ಶ್ರೋತ್ರ	ಚಂದ್ರ	ದಿಕ್ಕುಗಳು
೩	ಅಗ್ನಿ	ಅಪಾನವಾಯು	ವಾಕ್	ಭೂಮಿ	ಪೃಥ್ವಿ
೪	ಇಂದ್ರ	ಸಮಾನವಾಯು	ಮನಸ್ಸು	ಪರ್ಜನ್ಯ	ವಿದ್ಯುತ್
೫	ಮುಖ್ಯ ವಾಯು	ಉದಾನವಾಯು	ವಾಯು	ಆಕಾಶ	

Vನೇ ಪಾಠ.

ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ.

(೧) ಅನೃತಮೃತೇಭಾವಿಧೀಯತೇ । ತಸ್ಯ (೧) ತಿಂದ ಅನ್ನವು ೩ ವಿಧವಾಗಿ
ಯಃ ಸ್ಥವಿಶ್ಠೋ ಧಾತುಸ್ತತ್ಪುರೀಷಂ ಭವತಿ । ಯೋ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅತ್ಯಂತ
ಧ್ಯಮಸ್ತನ್ಮಾಃ ಸಂಯೋಗಿಣಿಷ್ಠಸ್ತನ್ಮನಃ ॥ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಧಾತು(ಅಂಶ)ಯಾವದೋ
(೬-೪-೧). ಅದು ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯತರಹದ್ದು
ಯಾವದೋ ಅದು ಮಾಂಸ(ವಾಗುತ್ತದೆ). ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ಯಾವ
ದೋ ಅದು ಮನಸು (ಆಗುತ್ತದೆ).

(೨) ಆಫಃ ಪೀತಾಶ್ವೇಭಾವಿಧೀಯಂತೇ । ತಾ (೨) ಕುಡಿದ ನೀರು ೩ ವಿಧವಾಗಿ
ಸಾಂ ಯಃ ಸ್ಥವಿಶ್ಠೋ ಧಾತುಸ್ತನ್ಮೂತ್ರಂ ಭವತಿ । ಯೋ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅತ್ಯಂತ
ಮಧ್ಯಮಸ್ತನ್ಮೋಹಿತಂ । ಯೋಗಿಣಿಷ್ಠಃ ಸಪ್ರಾಣಃ ॥ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಧಾತು ಯಾವದೋ ಅದು
(೬-೪-೨). ಮೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಮ ತರಹ
ದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದು ರಕ್ತ(ವಾಗುತ್ತದೆ). ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ಯಾವದೋ
ಅದು ಪ್ರಾಣ(ವಾಗುತ್ತದೆ).

(೩) ತೇಜೋಽಶಿತಂ ತ್ರೇಭಾವಿಧೀಯತೇ । ತಸ್ಯ (೩) ತಿಂದಂಥಾ ತೇಜಸ್ (ಸ್ನೇಹ
ಯಃ ಸ್ಥವಿಶ್ಠೋ ಧಾತುಸ್ತದಸ್ಥಿ ಭವತಿ । ಯೋ ಮಧ್ಯ ಪದಾರ್ಥ) ೩ ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಡು
ಮಃ ಸಮಜಾ । ಯೋಗಿಣಿಷ್ಠಃ ಸಾವಾಕ್ ॥ ತ್ತದೆ. ಅದರ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಧಾ
(೬-೪-೩). ತು ಯಾವದೋ ಅದು ಎಲುಬು ಆಗು
ತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯತರಹದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದು ಮಜ್ಜಾ (ಎಲುವಿನೊಳಗಿರುವ ಸ್ನೇಹ
ಪದಾರ್ಥ). ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದು ನಾಕ್ (ಆಗುತ್ತದೆ).

(೪) ಅನೃತಮೃತೇ ಹಿ ಸೌಮ್ಯ ! ಮನ ಆ (೪) ಆದಕಾರಣ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ!
ಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋಮಯೀವಾಗತಿ ॥ ಭೂಃಪ್ರೇವ (ಶ್ವೇತಕೇತು) ಮನಸು ಅನ್ನಮಯ(ವಾ
ಮೇ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ । ತಥಾಸೌಮ್ಯೇ ದದ್ದು); ಪ್ರಾಣವು ಜಲಮಯ(ವಾದದ್ದು);
ತಿಹೋವಾಚ ॥ (೬-೪-೪). ನಾಕ್ ತೇಜೋಮಯ(ವಾದದ್ದು); ಎಂದು

(ಉದ್ವಿಲಕರು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಅವನು) “ಪುನಹ ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕು ಸ್ವಾಮಿ!” ಎಂದು (ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು), ಹಾಗಾಗಲಿ ಸೋಮ್ಯ! ಎಂದು (ಆಘುಷಿಗಳು) ಹೇಳಿದರು.

(೪) ದಕ್ಷ: ಸೋಮ್ಯ! ಮಥ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಽ
ಗಿಮಾಸತ್ಕರ್ವ: ಸಮುದೀಪತಿಸರ್ಪಿರ್ಭವತಿ ||

(೬-೬-೧)

ಎವಮೇವಖಲುಸೋಮ್ಯಾತ್ರಸ್ಯಾಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ
ಯೋಽಗಿಮಾಸತ್ಕರ್ವ: ಸಮುದೀಪತಿಸರ್ಪಿರ್ಭವತಿ ||

(೬-೬-೨).

ಯೋ ಅದು ಮೇಲೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸು ಆಗುತ್ತದೆ.

(೬) ಅಪಾಃ ಸೋಮ್ಯಪೀಯಮಾನಾನಾಂ ಯೋಽಗಿ
ಮಾಸತ್ಕರ್ವ: ಸಮುದೀಪತಿ ಸಪ್ರಾಣೋ ಭವತಿ ||

(೬-೬-೩).

ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

(೭) ತೇಜಸ: ಸೋಮ್ಯಾಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಽ
ಗಿಮಾಸತ್ಕರ್ವ: ಸಮುದೀಪತಿ ಸಾವಾಘಭವತಿ ||

(೬-೬-೪).

ವಾಕ್ ಆಗುತ್ತದೆ.

(೮) ಅನ್ನಮಯಃ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ! ಮನ ಆ
ಪೋಮಯ: ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋಮಯಿವಾಗತಿ || ಭೂಯೇವ
ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿವತಿ | ತಥಾಸೋಮ್ಯ
ತಿ ಹೋವಾಚ ||

(೬-೬-೫).

ಅವನು) “ಪುನಹ ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕು ಸ್ವಾಮಿ!” ಎಂದು (ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು), ಹಾಗಾಗಲಿ ಸೋಮ್ಯ! ಎಂದರು.

(೯) ಷೋಡಶಕಲ: ಸೋಮ್ಯ! ಪುರುಷ: ಪಞ್ಚ
ದಶಾಹಾನಿಮಾಶಿ: ಕಾಮಮಯ: ಪಿಬಾಽಪೋಮಯ: ಪ್ರಾ

(೫) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಕಡೆಯುವ
ಮೊಸರಿನ ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತು

ಇದೆಯೋ ಅದು ಮೇಲೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ತುಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದೇ ರೀತಿ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ತಿಂದ
ಅನ್ನದ ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತು ಇದೆ

ಯೋ ಅದು ಮೇಲೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸು ಆಗುತ್ತದೆ.

(೬) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಕುಡಿದ ನೀರಿನ
ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತು ಇದೆ

ಯೋ ಅದು ಮೇಲೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

(೭) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ತಿಂದಂಥಾ ತೇಜಸ್ಸಿನ
ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತು ಇದೆ

ಯೋ ಅದು ಮೇಲೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ವಾಕ್ ಆಗುತ್ತದೆ.

(೮) ಆದಕಾರಣ, ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯ(ವಾದದ್ದು).

ಪ್ರಾಣವು ಜಲಮಯ(ವಾದದ್ದು); ವಾಕ್ ತೇಜೋಮಯ(ವಾದದ್ದು) ಎಂದರು. (ಆಗ ಅವನು)

“ಪುನಹ ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕು ಸ್ವಾಮಿ!” ಎಂದು (ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು), ಹಾಗಾಗಲಿ ಸೋಮ್ಯ! ಎಂದರು.

(೯) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಪುರುಷನು ೧೬ ಕಲಿಗಳುಳ್ಳವನು. ೧೫ ದಿವಸಗಳ

ಗೌನಪಿವತೌವಿಚ್ಛೇತ್ಸಯತ ಇತಿ || (೬-೭-೧). ತನಕ ಉಣ್ಣಬೇಡ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರು ಕುಡಿ. ಪ್ರಾಣವು ಜಲನುಯವಾದದ್ದು. (ಆದಕಾರಣ) ನೀರು ಕುಡಿಯುವವನ ಪ್ರಾಣವು ಹೋಗದು ಎಂದರು.

(೧೦) ಸಹಪೃಚ್ಛದಶಾಹಾನಿ ನಾಶಾಯಹೇನ (೧೦) ಅವನು ೧೫ ದಿವಸಗಳ ತನಕ ಮುಪಸಸಾದ | ಕಿಂವಿಮಿ ಮೋ ಇತ್ಯುಚ್ಛ: ಸೋಮ್ಯ! ಉಣ್ಣಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಅವನ (ತಂದೆ ಯಜ್ಞಂ ಪಿಸಾಮಾನೀತಿ || ಸಹೋವಾಚ ನವೇಮಾ ಪ್ರ ಯ) ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು; (ಮತ್ತು) ಸ್ವಾತಿಮಾಂತಿ ಮೋ ಇತಿ || (೬-೭-೨). ಮಿ! ನಾನು ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂದು (ಕೇಳಿದನು). ಪುಕ್ (ಮಂತ್ರ)ಗಳು, ಎಜುರ್ (ಮಂತ್ರ)ಗಳು, ಸಾಮಗಳು (ಪಠಿಸು) ಎಂದರು. (ಆದಕ್ಕವನು) ಸ್ವಾಮಿ! (ಅವುಗಳು) ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದನು.

(೧೧) ತಂ ಹೋವಾಚ ಯಾಸೋಮ್ಯ! ಮಹ (೧೧) (ಆಗ) ಅವಗೆ (ಉದ್ಘಾತಕ ತೋಽಭ್ಯಾಹಿತಸ್ಯೈಕೋಽಕ್ಷಾರ: ಸ್ವಯತಮಾತ್ರ: ಪ ರು) ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:— ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ರಿಶಿಶ್ಠ: ಸ್ಯಾತೇನ ತತೋಪಿ ನಬಹುದಹೇದೇವಂ ಸೋ ಮಹತ್ತಾ ದ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದಂಥಾ ಅಗ್ನಿ ಮ್ಯ! ತೇ ಷೋಡಶಾನಾಂ ಕಲಾನಾಮೇಕಾಕಲಾಽತಿ ಯದಾದ ಒಂದು ಹೊನ್ನೆಹುಳದ (ಬೆಳಕಿ) ಶಿಶ್ಠಾಸ್ಯಾತ್ಯೇತಾರ್ಹಿವೇದಾಶ್ವಾನುಭವಸ್ಯಶಾನಾಥಮೇ ನ)ಷ್ಟು ಮಾತ್ರ (ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ) ಉಳಿದಿರುವ ವಿಜ್ಞಾಸ್ಯಸೀತಿ || (೬-೭-೩). ಕಂಡವು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಗೆ ಜ್ವಲಿಸದೋ ಹಾಗೆ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ನಿನ್ನ ೧೬ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ವೇದಗಳು ನಿನಗೆ ಅನುಭವವಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಮಾಡು. ಅನಂತರ ನಾನು ಹೇಳುವದು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದೀತು ಎಂದು.

(೧೨) ಸಹಾಶಾಯಹೇನಮುಪಸಸಾದ | ತಂ ಹ (೧೨) ಅವನು (ಶ್ವೇತಕೇತು) ಅಶ ಯತ್ಕಿಂಚಪಪ್ರಚ್ಛ ಸರ್ವಂ ಹಪ್ರತಿಪೇದೇ | ತಂ ಹೋ ನಮಾಡಿ ಅನಂತರ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋ ವಾಚ || (೬-೭-೪). ದನು. ತಂದೆಯು ಮಗನ ಕೂಡೆ ಏ ನೋ ಕೇಳಿದರು. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಹೇಳಿದನು. (ಆಗ) ಅವನಿಗೆ (ಉದ್ಘಾತಕರು) ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:—

(೧೩) ಯಾಸೋಮ್ಯ! ಮಹತೋಽಭ್ಯಾಹಿತ (೧೩) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಮಹತ್ತಾ ಸೈಕಮಕ್ಷಾರಂ ಸ್ವಯತಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶಿಶ್ಠಂ ತಂತ್ರೇಠ ದಂಥಾ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅಗ್ನಿಯು

ಇಸಮಾಧಾಯಪ್ರಾಜ್ವಲಯೇನ ತತೋಽಪಿ ಬಹುದೇವ ಒಂದು ಹೊನ್ನೇಹುಳದ (ಬೆಳಕಿನ)ಷ್ಟು
(೬-೨-೪). ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಉಳದ ಕೆಂಡವು ತೃಣಗಳಿಂದ

ಉಪಚರಿಸಿ ಉರಿಸಿದರೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಗೆ ಜ್ವಲಿಸಿತೋ,

(೧೪) एव॑ सोम्य! तेषो॒ढशानां॑ क (೧೪) ಹಾಗೆ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ನಿನ್ನ
ಲಾನಾಮೇಕಾ ಕಲಾಽತಿಶಿಷ್ಟಾಽಮೃತಾಽನೇನೋಽ ೧೬ ಕಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲಿಯು ಉಳ
ಸಮಾಹಿತಾ ಪ್ರಾಜ್ವಲಿತೈತದ್ವಿವೇದಾನಗ್ನುಭವಸ್ಯ ವಿತ್ತು. ಅದು ಅನ್ನದಿಂದ ಉಪಚರಿಸಲ್ಪ
ಇಮಯ॑ಹಿ ಸೋಮ್ಯ! मन आपोमयः प्राणस्ते ಟ್ಟ ಕಾರಣ ಜ್ವಲಿಸಿತು. ಅದರಿಂದ ಈಗ
ಜೋಮಯಿವಾಗತಿ ॥ तद्वा॒स्य॒विज॒ज्ञा॒विति॑ विज॒ ನಿನಗೆ ವೇದಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ.
ಜ್ಞಾವिति ॥ (೬-೨-೬). ಯಾಕಂದರೆ, ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಮನಸು
ಅನ್ನಮಯ(ವಾದದ್ದು), ಪ್ರಾಣವು ಜಲಮಯ(ವಾದದ್ದು), ವಾಕ್ ತೇಜೋಮಯ
(ವಾದದ್ದು), ಎಂದರು. ಅದನ್ನು (ಶ್ವೇತಕೇತು) ಗ್ರಹಿಸಿದನು, ಗ್ರಹಿಸಿದನು ಎಂದು
(ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ).

(೧೫) अ॒श॒ना॒पि॒पा॒से॒ मे॒सो॒म्य! वि (೧೫) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಹಸಿವೆ ತೃ
ಜಾನೀ॒ही॒ति॑ । य॒त्रै॒त॒ತ್ಪ॒ರು॒षो॒ಽಶಿ॒ಶಿ॒ಷ॒ತಿ॒ ನಾ ಪೆಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ನೀನು ನನ್ನಿಂದ
ಮಾಽಪ॒ಽಯ॒ತದ॒ಶಿ॒ತಂ॑ न॒य॒न्ते । तद्य॒था॒गो॒ना॒यो॒ಽ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ. ಯಾವಾಗ ಈ
ಶ್ವನಾಯः पुरु॒ष॒ना॒य इ॒त्ये॒वं॒तद॒प आ॒च॒क्ष॒ते॒ಽಶ ಪುರುಷನು ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆಂದು
ನಾ॒ये॒ति॑ । तत्रै॒त॒च्छ॒ಕ್ल॒ಮ॒ತ್ಪ॒ತಿ॒त॑ सो॒म्य! वि ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ (ಆಗ) ಅವನು ತಿಂ
ಜಾನೀ॒हि॑ । ने॒द॒म॒मूलं॑ भ॒वि॒ष्य॒ती॒ति॑ ॥ ದ ಅನ್ನವನ್ನು ಜಲವೇ ಕೊಂಡುಹೋ

(೬-೨-೩)- ಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ, ಹೇಗೆ (ದನ ಮೇ
ಯಿಸುವವಗೆ) ಗೋನಾಯ, (ಕುದುರೆ ತಿರುಗಿಸುವವಗೆ) ಅಶ್ವನಾಯ, (ಅರಸು ಅಥ
ವಾ ಸೇನಾಧಿಪತಿಗೆ) ಪುರುಷನಾಯ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆ ಜಲಕ್ಕೆ ಅಶನಾ
ಯ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ (ದೇಹರೂಪವಾದ) ಕಾ
ಯವು ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂಲ (ಕಾರಣ) ರಹಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ
ವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ.

(೧೬) तस्य॑क॒मूलं॑ स्या॒दन्य॒त्रा॒त्रಾ॒दे॒व (೧೬) ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ
ಮೇ॒खल॒ಲ॒ಸೋ॒ಮ್ಯಾ॒ತ್ರೇ॒ನ ಶು॒ಕ್ಲೇ॒ನಾ॒ಪೋ॒ಮूल॑ಮ॒ನ್ವಿ॒च्छಾ ಎಲ್ಲಿ ಮೂಲವಿದ್ದೀತು? ಹೇ ಸೋಮ್ಯ!

ದ್ವಿ: ಸೋಮ್ಯ! ಶುಕ್ಲೇನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ | ತೇ
ಜಸಾಸೋಮ್ಯ! ಶುಕ್ಲೇನ ಸನ್ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ | ಸನ್ಮೂ
ಲಾ: ಸೋಮ್ಯೇಮಾ: ಸರ್ವಾ: ಪ್ರಜಾ: ಸದಾಯತನಾ: ಸತ್ಪ
ತಿಶ್ಚಾ: || (೬-೮-೪).

ದಿಂದ ಸನ್ಮೂಲವನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡು. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ
ಸನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸದಾಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

(೧೭) ಅಥಯತ್ರೈತಪುರುಷ: ಪಿಪಾಸತಿ ನಾ
ಮ ತೇಜಃಪ್ರವತ್ಯತಿ ನಯತೇ | ತಥಾಥಾಗೋನಾಯೋಽಶ್ವ
ನಾಯ: ಪುರುಷನಾಯ ಇತ್ಯೇವಂ ತತ್ತೇಜ ಆಚಶ್ಚ ತದನ್ಯೇ
ತಿ | ತತ್ರೈತದೇವಶುಕ್ಲಮುತ್ಪತ್ತಿತಂ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾ
ನೀಹಿ | ನೇದಮೂಲಂ ಭವಿಷ್ಯತಿತಿ ||

(೬-೮-೫). ಹೇಗೆ ಗೋನಾಯ, ಅಶ್ವನಾಯ, ಪುರು
ಷನಾಯ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ “ಉದನ್ಯ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಅದರಿಂದಲೂ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ (ದೇಹರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯವು ಉಂಟಾಗಿದೆ.
ಇದು (ಮೂಲ) ರಹಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ.

(೧೮) • ತಸ್ಯ ಕಮೂಲಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾಢ್ಯಶ್ಚ
ದ್ವಿ: ಸೋಮ್ಯ! ಶುಕ್ಲೇನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ತೇಜ
ಸಾಸೋಮ್ಯ! ಶುಕ್ಲೇನ ಸನ್ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ | ಸನ್ಮೂಲಾ:
ಸೋಮ್ಯೇಮಾ: ಸರ್ವಾ: ಪ್ರಜಾ: ಸದಾಯತನಾ: ಸತ್ಪತಿ
ಶ್ಚಾ ಯಥಾತುಲ್ಯಸೋಮ್ಯೇಮಾಸ್ತಿ ಛೋದೇವತಾ: ಪುರುಷಂ
ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತದ್ವಕ್ತಂ ಪುರ
ಸ್ತಾದೇವ ಭವತಿ || (೬-೮-೬).

ವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ ಅಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
ವುಗಳು ಆಗಿವೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ (ತೇಜಸ್ ಮೊದಲಾದ) ೩ ದೇವತೆಗಳು ಪುರು
ಷನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರತಿ ಒಂದು ದೇವತೆಯು ಹೇಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ ತ್ರಿವೃತ್
ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ (I) ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ನದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಜಲ
ಮೂಲವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡು. ಜಲದ
ಕಾರ್ಯದಿಂದ ತೇಜೋಮೂಲವನ್ನು ಅ
ನ್ವೇಷಣ ಮಾಡು. ತೇಜಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯ

ದಿಂದ ಸನ್ಮೂಲವನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡು. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ
ಸನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸದಾಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

(೧೭) ಅನಂತರ ಯಾವಾಗ ಈ ಪು
ರುಷನು ನೀರು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸು
ತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು (ಆಗ)
ಅವನು ಕುಡಿದ ನೀರನ್ನು ತೇಜಸ್ಸೇ
ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ,

(೬-೮-೫). ಹೇಗೆ ಗೋನಾಯ, ಅಶ್ವನಾಯ, ಪುರು
ಷನಾಯ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ “ಉದನ್ಯ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಅದರಿಂದಲೂ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ (ದೇಹರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯವು ಉಂಟಾಗಿದೆ.
ಇದು (ಮೂಲ) ರಹಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ.

(೧೮) ಅದಕ್ಕೆ ಜಲವಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ
ಎಲ್ಲಿ ಮೂಲವಿದ್ದೀತು? ಹೇ ಸೋಮ್ಯ!
ಜಲದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ತೇಜೋಮೂಲ
ವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾಡು. ತೇಜಸ್ಸಿನ
ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಸನ್ಮೂಲ
ವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾಡು. ಹೇ ಸೋ
ಮ್ಯ! ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸನ್ಮೂಲ

ವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ ಅಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
ವುಗಳು ಆಗಿವೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ (ತೇಜಸ್ ಮೊದಲಾದ) ೩ ದೇವತೆಗಳು ಪುರು
ಷನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರತಿ ಒಂದು ದೇವತೆಯು ಹೇಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ ತ್ರಿವೃತ್
ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ (I) ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ.

Vನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

ಅಜ್ಞಮಶಿತಂ ಭುಕ್ತಂ ತ್ರೇಧಾವಿಧೀಯತೇ ಜಾಠರೇ
 ಜಾಗ್ರನ್ನಾಪಚ್ಯಮಾನಂ ತ್ರಿಧಾವಿಭಜ್ಯತೇ । ಕಥಂ?
 ತಸ್ಯ ಅಜ್ಞಸ್ಯ ತ್ರೇಧಾವಿಧೀಯಮಾನಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥವಿ
 ಷ್ಠಃ ಸ್ಥೂಲತಮೋಧಾತುಃ ಸ್ಥೂಲತಮಂ ವಸ್ತುವಿಭಕ್ತ
 ಸ್ಯ ಸ್ಥೂಲೋಽಂಶಃ ತತ್ಪುರಿಷಂ ಭವತಿ । ಯೋಮಧ್ಯ
 ಮೋಽಂಶಃ ಧಾತುರಜ್ಞಸ್ಯ ತದ್ರಸಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಪರಿಣಮ್ಯ
 ಮಾಂಸಂ ಭವತಿ । ಯೋಽಂಶಃ ಅಣುತಮೋಧಾತುಃ ಸ
 ಽರ್ಧ್ವಂ ಹೃದಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಸುಹಿತಾಖ್ಯಾಸು ನಾ
 ಷೀಽಪ್ಪನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ವಾಗಾದಿಕರಣಸಂಘಾತಸ್ಯ ಸ್ಥಿ
 ತಿಮುತ್ಪಾದಯನ್ಮನೋಭವತಿ ಮನೋರೂಪೇಣ ಪರಿಣಮ
 ನ್ಮನಸಽಪಚಯಂ ಕರೋತಿ । ತತಃ ಶ್ವಾನ್ನೋಪಚಿತ
 ತ್ವಾನ್ಮನಸೋ ಭೌತಿಕಮೇವ । × । ತೇಜೋಽಂಶಿತಂ
 ತೈಲಘೃತಾದಿಭಕ್ಷಿತಂ ತ್ರೇಧಾವಿಧೀಯತೇ । × । ತೈ
 ಲಘೃತಾದಿಭಕ್ಷಿಣಾದ್ವಿವಾಗ್ವಿಶದಾಭಿಷೇಕಸಮರ್ಥಾ
 ಭವತೀತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ ॥ ಶಂ ॥ ಅಶಿತಂ ಪು
 ರುಷೇಣಭುಕ್ತಂ ಜಾಠರಾಗ್ನಿನಾಪಚ್ಯಮಾನಮನ್ತ್ರಂ ಸ್ಥವಿ
 ಷ್ಠಮಧ್ಯಮಾಣಿಷ್ಠರೂಪೇಣ ತ್ರೇಧಾವಿಭಕ್ತಂ ಭವತಿ । × ।
 ಅಣಿಷ್ಠಾಂಶಸ್ತುಮನಸ ಆಪ್ಯಾಯಕತಾಮಾಪಚ್ಯತೇ ।
 ಮನಸಃ ಆಹಂಕಾರಿಕತ್ವೇನ ಅಜ್ಞವಿಕಾರತ್ವಾಭಿ
 ವಾದಿತಿಭಾವಃ । × ಅಪಾಂಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶಃ ಪ್ರಾಣಾಪ್ಯಾ
 ಯಕೋ ಭವತೀತಿರ್ಯಃ । ಘೃತತೈಲಾದಿಃ ಪಿತೃಸ್ಯಸು
 ಕ್ಷ್ಮಾಂಶೋವಾಗಾಪ್ಯಾಯಕಃ ಔರ್ಯಃ ॥ ರಂ ॥ ಪ್ರತ್ಯಹಂ
 ಭುಜ್ಯಮಾನಾಭಾದಿಮಧ್ಯಮಾಣಿಮಾಭ್ಯಾಂ ಮಾಂಸಮ
 ನಃ ಪ್ರಶ್ನತೇರ್ಮವನಂ ನಾಮೋಪಚಯೋಧೇಯಃ ॥ ರಾ ॥

ಈ ಪಾಠದ ೪ನೇ ವರೇಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳ
 ಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಾಕ್, ಪ್ರಾಣ, ಮನಸ್ಸು
 ಇವುಗಳು ಅವರು ಭಕ್ಷಿಸುವ ತೇಜೋ
 ಬಿನ್ನಸಮೃದ್ಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅತ್ಯಂ
 ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾ
 ಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು
 ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಕರಣಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ
 ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದು ಅಲ್ಲ. ಪರಂತು
 ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಇದ್ದವುಗಳೇ ಆ ತಿಂದಂಥಾ
 ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ
 ವೆಂದು ಆಗಿರುವುದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯ
 ರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಆ ಪೈಕಿ ಮನಸ್ಸು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ
 ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಾರ (ಪಾಂಚ) ಭೌ
 ತಿಕ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾ
 ಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಸಹ ಆಗಿರು
 ತದೆ.

(೧) ಈಗ ಇಲಿ ಹೆಗ್ಗಣ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಜಂತುಗಳು ಕೇವಲ ಅನ್ನ (ಭತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥ) ವನ್ನೇ ತಿಂದು ಜೀವಿಸುವಂಥವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣ ಸಹ ಇಲ್ಲವೋ? ಹಾಗೆಯೇ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮೊಸಳೆ, ಮೀನು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಜಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುವಂಥವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ಇವುಗಳಿಲ್ಲವೋ? ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ತೇಜೋ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ತಿಂದು ಜೀವಿಸುವಂಥವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣ, ಇವುಗಳಿಲ್ಲವೋ? ಇರುವದಾದ ಮೇಲೆ, ಜನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವಾದದ್ದು, ಪ್ರಾಣ ಜಲಮಯವಾದದ್ದು, ವಾಕ್ ತೇಜೋಮಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸರಿ ಬೀಳುತ್ತದೆಂದರೆ:—

ಸರ್ವಸ್ಯತ್ರಿವೃತ್ತಕರಣಸ್ಯೋಕ್ತವಾತ್ಸರ್ವಸ್ಯ ಸರ್ವಂ
ಪಪತ್ತೇ । ನಹ್ಯತ್ರಿವೃತ್ತತಮನ್ತ್ರಂ ಅಶ್ರಾತಿಕಶ್ಚಿತ್ ।
ಆಪೋವಾಽತ್ರಿವೃತ್ತತಾಃ ಪೀಯಂತೇ । ತೇಜೋವಾಽ
ತ್ರಿವೃತ್ತತಮಶ್ರಾತಿಕಶ್ಚಿದಿತ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಾದಾನಾಮಾಸ್ತು ಪ್ರ
ಶ್ರುತೀನಾಂ ವಾಗ್ಮಿತವ್ ಪ್ರಾಣವತ್ವಂ ಚೈತ್ಯಾಶ್ಚವಿಹ
೩ಂ ॥ ೩ ॥ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ತ್ರಿವೃತ್ತತತ್ವೇನ ಸರ್ವ
ಸ್ಯಾಪಿ ಭಕ್ಷ್ಯಸ್ಯ ತೇಜೋವಜ್ಜನರೂಪತಯಾ ಅನ್ನಮಯಂ
ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತೇಜೋಮಯಿವಾ
ಗಿತೃಪಪಥತಃ ತಿ ನಕ್ಷತಿರೀತಿರ್ದೃಶ್ಯಂ ॥ ೪ ॥

ಪ್ರಸ್ತುತ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ತ್ರಿವೃತ್ತ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು. ಹಾಗೆ ಇತರ ೨ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆರಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ತೇಜಸ್, ಅಥವಾ ಜಲ, ಯಾ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಭಕ್ಷಿಸುವದಿಲ್ಲ; ಆದಕಾರಣ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ವ್ಯಗ್ರಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಇಲಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸರಿಬೀಳುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಸಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮತಪ್ರಕಾರ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಂದಿಗೆ 1ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂಬ ಶ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ರುದ್ರ, ಇವರನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ಮತದವರು,

ಅನ್ನಾದಿಶಬ್ದೇಶ್ಚ ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ತೇಜೋಽಭಿಮಾನ್ಯಂ

(ಪ್ರಸ್ತುತ) ಅನ್ನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪೃ

ಶೈರಪೇತಾನ್ಯೇವಾಧ್ಯಮಾನಜಙ್ಗಲಾನಿ ಪ್ರಾಣ್ಯಾಣಿ ಅಭಿ
ಮಾನ್ಯಶಾನಾಮಧ್ಯಮಾನತ್ವಂ ಪ್ರಾಣಿಭಿರಪಜೀವ್ಯ
ತ್ವಮೇವ । ಚಿದಚಿನ್ಮಿಲಿತಮೇವಾನಾದಿಕಮಥ
ಮಾನಂ ಸತ್ತ್ವಾಶೇಷೇಧಾ ಭೂತ್ವಾಮಾಸಾಧ್ಯಾತ್ಮಕಂ ಭ
ವತಿ । ಚಿದಂಶಸ್ಯ ಮಾಸಾದಿಭವಃ ತತ್ರ ಸಾನ್ತಿ
ಧಿವಿಶೇಷೇವೇತಿಜ್ಞೇಯಂ ॥ ೨೧ ॥

ಜೀವನ (ಪ್ರಾಣ ಧಾರಣ) ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಡ
ಜೀವನ ಇವೆರಡೂ ಮಿಶ್ರವಾದ ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಭಕ್ತಿ ಸಲ್ಲದುವವುಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು
ಅಯಾ ಅಂಶಗಳ ಸಮೇತ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮಾಂಸಾದಿ ಭವ
ಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. (ಆ ಪೈಕಿ) ಜೀವನಾಂಶವು ಮಾಂಸಾದಿಗಳಾಗೋಣವೆಂದರೆ
ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಧಿವಿಶೇಷವಾಗಿರೋಣ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೩) ೯ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪುರುಷನ ಕಲಿಗಳ ಕುರಿತು—

ಅನ್ಯಸ್ಯ ಭುಕ್ತಸ್ಯಯೋಽಪಿಞ್ಞೋ ಧಾತುಃಸಮನ
ಸಿಶಕ್ತಿಮಧಾತ್ । ಸಾಽನ್ರೋಪಚಿತಾ ಮನಸಃ ಶ
ಕ್ತಿಃ ಷೋಡಶಾಪ್ರವಿಭಜ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕಲಾತ್ವೇ
ನ ನಿರ್ದಿಧಿಕ್ಷಿತಾ । ತಯಾಮನಸ್ಯನ್ರೋಪಚಿತಯಾ
ಶಕ್ತ್ಯಾ ಷೋಡಶಾಪ್ರವಿಭಕ್ತಯಾಸ್ಯುಕ್ತಃ ತದ್ವಾನ್
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಧಾತಲಕ್ಷಣೋ ಜೀವವಿಶಿಷ್ಟಃ ಷೋ
ಡಶಕಲತುಚ್ಯತೇ । ಯಸ್ಯಾಸತ್ಯಾನ್ರಥಾ ಶ್ರೋತಾ
ಮನ್ತಾ ಬೋಧಾ ಕರ್ತಾ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಸರ್ವಕ್ರಿಯಾ
ಸಮರ್ಥಃ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ । ಹೀಯಮಾನಾಯಾಶ್ಚ ಯ
ಸ್ಯಾಸ್ತಾಮರ್ಥ್ಯಹಾನಿಃ । × । ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ
ಸಂಧಾತಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮನಃಕೃತಮೇವ । ಮಾನಸೇನ
ಹಿವಲೇನ ಸಂಪನ್ನಾಬಲಿನೋದೃಶ್ಯಂತೇ ಲೋಕೇ ಧ್ಯಾ
ನಾಹಾರಾಶ್ಚಕೇಚಿತ್ । ಅನ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ।

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ತಿಂದ ಅನ್ನದ
ಯಾವ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧಾತು
ಇದೆಯೋ, ಅದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಕೊಡು
ತ್ತದೆ. ಅನ್ನದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಆ
ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ೧೬ ಪ್ರಕಾರ ವಿಂ
ಗಡಿಸಿ, ಪುರುಷನ ಕಲಿಗಳಾಗಿ ತೋರಿಸ
ಲಿಕ್ಕೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಅವೇಕ್ಷಿಸುವಣಾಗುತ್ತದೆ.
ಅನ್ನದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದಂಥಾ ೧೬ ಪ್ರ
ಕಾರ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ
ಮನಸು ಮತ್ತು ಜೀವ ಸಮೇತ ಕಾರ್ಯ
ಕಾರಣ ಸಮೂಹರೂಪವಾದ ಪುರುಷನು
೧೬ ಕಲಿಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳುವದಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. ಆ ಶಕ್ತಿ ಯಾರಲ್ಲಿ ಉಂಟೋ

ಅತೌತ್ತಕೃತೆ ಮಾನಸವೀರ್ಯೆ ॥ ೩ ॥ ಆ ಪುರುಷನು ದ್ರಷ್ಟಾ* (ನೋಡುವವನು) ಶ್ರೋತಾ (ಕೇಳುವವನು), ಮಂತಾ (ಯೋಚಿಸುವವನು), ಬೋದ್ಧಾ (ತಿಳಿಯುವವನು), ಕರ್ತಾ (ಮಾಡುವವನು), ವಿಜ್ಞಾತಾ (ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದವನು), ಸಕಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ (ಇವನಿಗೂ) ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಘಾತ ಕ್ರಿಯಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುವದು ಮನಸ್ಸೇ ಆರುಗುತ್ತದೆ. ಅನ್ನವು ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮನೋಬಲ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ಧ್ಯಾನರೂಪನಾದ ಆಹಾರದಿಂದ ಬಲವಂತರಾಗಿರುವಂಥವರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅನ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಛೋಡಶಾಂಶಯುಕ್ತಮನ ಆದಿಕಲಾಯುಕ್ತಃ ಪು ರಾವಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಪುರು
ರೂಃ । ತತಶ್ಚ ಮನಾದೇಷೋಡಶಾಂಶಃ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಭು ವನು ೧೭ ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಮನಸು ಮೊದ
ಜ್ಯಮಾನೇರನ್ನಾದಿಮಿರಾಪ್ಯಾಯಿತೋ ಭವತಿ ॥ ೨ ॥ ಲಾದ ಕಲೆಗಳುಳ್ಳವನು. ಆದ್ದರಿಂದ
(ಇವನು) ದಿನವಹಿ ತಿನ್ನುವ ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಮನಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳ $\frac{1}{16}$ ಅಂಶ
ವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣವಾಣಿವಿನಾಯಕಪ್ರಾಣಸುತಮರುತ್ಪಾಪ ಮಾದ್ವರು, ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಜೀವನು.
ಕಬುಧಶನಿನ್ದ್ರರುದ್ರಚಂದ್ರವರ್ಣವಹ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾಪುಷ್ಕ ಅವನು ೧೭ ಕಲಾದೇವತೆಗಳ ಸಮೇತ
ರಪರ್ಜನ್ಯೋಷಾಖ್ಯಛೋಡಶದೇವೈರಭಿಮನ್ಯಮಾನ ಪ್ರಾಣ ನಾಗಿರುವದರಿಂದ ೧೭ ಕಲೆಗಳುಳ್ಳವನೆಂ
ಶ್ರದ್ಧಾಖವಾಯುಜ್ಯೋತಿರಪೃಥಿವೀನ್ದ್ರಿಯಮನೋವಿ ದು ಹೇಳುವದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಯತಪೋಮನ್ತ್ರಕರ್ಮಲೋಕನಾಮಾಖ್ಯಛೋಡಶಕಲಃ ॥ ಅವರು ಹೇಳುವ ಆ ೧೭ ಕಲೆಗಳು ಮ
॥ ೨ ॥ ಪುರುಷೋ ಜೀವಃ ಛೋಡಶಕಲಃ । ಪೋ ತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು
ಛೋಡಶಕಲದಿವತಾಃ ಯಸ್ಯಾಸೌ ತಯೋಕ್ತಃ । ಕಲಾ ಸಹ ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿರು
ದೇವತಾಶ್ಚಾನ್ಯತೋಕ್ತಾಃ ॥ ೩ ॥ ತ್ತವೆ.

೧೬ ಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ದೇವತೆಗಳು.

ರೀ ಚಿ ಹೆ	ಕಲೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು	ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾ ನಿ ದೇವತೆಗಳು	ರೀ ಚಿ ಹೆ	ಕಲೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು	ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾ ನಿ ದೇವತೆಗಳು
೧	ಪ್ರಾಣ	ಪ್ರಾಣ	೯	ಮನಸು	ರುದ್ರ
೨	ಕ್ರದ್ಧಾ	ವಾಣೀ	೧೦	ಆನ್ನ	ಚಂದ್ರ
೩	ಖ (ಆಕಾಶ)	ವಿನಾಯಕ	೧೧	ವೀರ್ಯ	ವರುಣ
೪	ವಾಯು	{ ಪ್ರಾಣಸುತ ಮರುತ್	೧೨	ತಪಸ್	ವಸ್ತಿ
೫	ಜ್ಯೋತಿ	ಪಾವಕ	೧೩	ಮಂತ್ರ	ಸ್ವಾಹಾ
೬	ಅಪ್ (ಜಲ)	ಬುಧ	೧೪	ಕರ್ಮ	ಪುಷ್ಕರ
೭	ಪೃಥ್ವಿ	ಕನಿ	೧೫	ಲೋಕ	ಪರ್ಜನ್ಯ
೮	ಇಂದ್ರಿಯ	ಇಂದ್ರ	೧೬	ನಾಮ (ಹೆಸರು)	ಉಪಾ

(೪) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪುರುಷನು ಅವನ ಇಷ್ಟಪ್ರಕಾರ ತೇಜೋಬಿನ್ನ ಸಂ
ಬಂಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಹಸಿವೆ ಮತ್ತು ತೃಪ್ತಿ ಇವು
ಗಳೇ ಅವನ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಪೈಕಿ—

೧ನೇ ಹಸಿವೆಯ ಕುರಿತು.

ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ಕಾಲೇ ಏತನ್ಮಾಮಪುರುಷೋ ಭವ
ತಿ ಕಿಂತತ್? ಅಶಿಶಿಷತಿ ಅಶಿತುಮಿच्छತಿ
ತಿ । ತದಾತಸ್ಯಪುರುಷಸ್ಯ ಕಿಂ ನಿಮಿತ್ತಂ ನಾಮಮ
ತಿತಿ ಆಹ ಯತ್ಪುರುಷಣಾಶಿತಮನ್ನಂ ಕಠಿಣಂ
ಪೀತಾ ಆಪೋನಯಂತೆ । ದ್ರವೀಕೃತ್ಯರಸಾದಿಭಾವೇನ
ಪರಿಣಮಯಂತೆ । ತದಾಭುಕ್ತಮನ್ನಂ ಜೀಯಂತೆ । ಅಥ
ಚ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ನಾಮಾಶಿಶಿಷತೀತಿಗೌಣಂ । ಜೀರ್ಣಂ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಯಾವ ಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಈ ಹೆಸರು ಪಡೆಯುತ್ತಾ
ನೋ; ಯಾವ ಹೆಸರು? “ಅಶನಮಾಡಲಿ
ಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂಬುದು. (ಎಂದರೆ
ಹಾಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ) ಆಗ ಆ ಪು
ರುಷನಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (೮) ಹೆಸರು
ಬರುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ, ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೃದ್ರೇಷಶಿತುಮಿच्छತಿ ಸರ್ವೋಹಿ ಜನ್ತುಃ ॥ ತತ್ರಾ
ಪಾಮಶಿತನೆತೃವಾದಶನಾಯಾಙ್ಗಿತಿ ನಾಮಪ್ರಸಿಛ್ನಂ ।
। × । ತತ್ರ ಏವಂಸತ್ಯದ್ವೀರಸಾದಿಭಾಷೆ ನೀತೇನಾ
ಶಿತೇನಾನೇನನಿಷ್ಪಾದಿತಮಿದಂ ಶರೀರಂ ವಟಕೃಣಿ
ಕಾಯಾಮಿವಶುಂಗಃ ಅಡ್ಕುರತೃಪತಿಸ್ತಃ ಡ್ವರತಃ ।
ತಮಿಮಂ ಶುಕ್ಲಂ ಕಾರ್ಯೆ ಶರೀರಾಖ್ಯಂ ವಟಾದಿಶುಕ್ಲವದ್
ತೃಪತಿಸ್ತಃ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ । ಕಿಂ ತತ್ರ
ವಿಶ್ಲೇಷಮಿತಿ ಉಚ್ಯತೇ ಶೃಣು । ಇದಂ ಶುಕ್ಲವತ್ಕಾರ್ಯ
ತ್ವಾಚ್ಚರೀರಂ ನಾಮೂಲಂ ಮೂಲರಹಿತಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ॥
॥ ಶಂ ॥

ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ (ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಜಲ ಇವುಗಳ) ಪೈಕಿ ಜಲಕ್ಕೆ ತಿಂದದ್ದನ್ನು ವೈಯುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಶನಾಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ರಸಾದಿ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿದಂಥಾ ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಈ ಶರೀರವು ವಟಬೀಜದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿದ ಮೊಳಿಕೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಮೊಳಿಕೆಯು ವಟವೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷದ ಮೊಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿ. ಆ ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು? ಎಂದರೆ (ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ) ಕೇಳು. “ಈ ಶರೀರವು (ವೃಕ್ಷದ) ಮೊಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಇದು) ಮೂಲ (ಕಾರಣ) ರಹಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯತ್ರಯದಾಪುರುಷೋಽಶಿಶಿಷಿಪತೀತತ್ರಾಮ ಪು
ರುಷೋಽಶಿಶಿಷಿಪತೀತಿಶಬ್ದಃ ಯದಾಲೋಕಾಃ ಪ್ರಯುಜ್ಜ
ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯದಾಪುರುಷಸ್ಯಾಶಿಶಿಷಾ ಭವತೀತಿ
ಯಾವತ್ । ನಾಮಶಬ್ದಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಯಥಾ । ತದಾ
ಆಪಸ್ತದಶಿತಂ ನಯಂತೇ ಜೀರ್ಣತಾಂ ಪ್ರಾಪಯ್ಯರಸ
ರೂಪೇಣ ಶರೀರಂ ನಯಂತೇ । ತೇನಾಶಿತೇ ಜೀರ್ಣೇ ಪುನರ

ಆ ಪುರುಷನು ತಿಂದಂಥಾ ಅನ್ನವೆಂಬ ಕೂ
ಣ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕುಡಿದ ನೀರು ಕೊಂ
ಡುಹೋಗುತ್ತದೆ (ಎಂದರೆ) ಅದನ್ನು ದ್ರವ
ವೀಕರಿಸಿ ರಸಾದಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವ
ನ್ನು ಹೊಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ತಿಂದಂಥಾ
ಅನ್ನವು ಬೀರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ
ಅವಗೆ “ಅಶನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ
ನೆ” ಎಂಬ ಗಾಣ (ಅಮುಖ್ಯ)ವಾದ ಹೆಸ
ರು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಅ
ನ್ನ ಬೀರ್ಣವಾದರೆ ಸಕಲ ಜಂತುಗಳೂ
ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಜಲ ಇವುಗಳ
ಪೈಕಿ ಜಲಕ್ಕೆ ತಿಂದದ್ದನ್ನು ವೈಯುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಶನಾಯಾ ಎಂಬ
ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ರಸಾದಿ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಾ
ಪಿಸಿದಂಥಾ ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಈ ಶರೀರವು ವಟಬೀಜದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿದ
ಮೊಳಿಕೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ
ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಮೊಳಿಕೆಯು ವಟವೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷದ ಮೊಳಿಕೆ
ಯಂತೆಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿ. ಆ ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏನು ತಿಳಿ
ಯತಕ್ಕದು? ಎಂದರೆ (ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ) ಕೇಳು. “ಈ ಶರೀರವು (ವೃಕ್ಷದ)
ಮೊಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಇದು) ಮೂಲ (ಕಾರಣ) ರಹಿತವಾ
ದದ್ದಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾ
ಯವೂ ಅದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.
ಇವರು ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಾರಣ
ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಶಿಷಾಜಾಯತ ಇತ್ಯर्थः । × । एवमशितने
त्रीरप अशनायेत्याचक्षत इत्यर्थः । अद्भीर
सभावं नीतेऽन्ने उत्पन्नमेतच्छरीराख्यं शु
क्लसदृशं कार्यं विजानीहीत्यर्थः । नन्वमूलमे
वेदं भवत्वित्यत्राह नेदं अमूलं भविष्यती
ति । कार्यमात्रस्य सकारणकत्वादित्यर्थः ॥

॥ रं ॥

यत्रेति । एतत्पुरुषः एषजीवः यत्रयदा
अशिशिषति अशितुं भोक्तुं इच्छतितदा आ
पएवाबभिमानी प्राणएवान्नेच्छामुत्पाद्य प
श्चादशितं भुक्तमन्नं पाकेन तेजःसंयोगेन
सवीर्यादिकरणेन नयन्ते । × । अशित ने
तृत्वं अपांकुतइत्यतोऽशनायाशब्दवाच्यत्वा
दितिसदृशान्तमाहृतयथेति । × । एवं तद
पस्ता आपः अशनं नयन्तीत्यशनायेत्याच
क्षते । अबभिमानीच प्राणः तेजोमानिशी
द्वाराभगवदधीन इति सिद्धमेवेतिभावः ॥
तत्रभगवतो जगत्कर्तृत्वेन प्राधान्येच ए
तत् शुंगं अङ्कुराख्यं कार्यज्ञापकमुत्पतित
मुत्पन्नं । प्राप्तमितिवा । सोम्यविजानीही
दं शुङ्गं जगद्वृक्षांकुरममूलं अकारणकं नभवि
ष्यति ॥ रा ॥

पुरुषः संसारी । × । एवं तत्तस्माद
शितनेतृत्वादपस्तदभिमಾನಿದेवतां प्राणम
शनायेत्याचक्षते विद्वांसः । × । तत्रैवंसति
अद्भीरसादि भावेनाशितस्यजीर्णी भावेसति
तत्रेतोद्वाराएतन्नत्यक्षसिद्धं शिशुशरीरं उत्प

ಮಾಧ್ಯರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ
ನೆಂದರೆ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನೆಂತಲೂ,
ಅವನಲ್ಲಿ ಅನ್ನದ ಅಪೇಕ್ಷೆ (ಹಸಿವೆ) ಹು
ಟ್ಟಿಸಿ ಅನಂತರ ತಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ತೇಜ
ಸ್ಸೆಯೊಳಗಿಂದ ಪಚನಮಾಡಿ ರಸ ನೀ
ರ್ಯಾದಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸು
ವದು ಜಲಾಭಿವಾಸಿ ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿರು
ತ್ತಾನೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಾಣ
ನಿಗೆ ಅಶನಾಯಾ ಎಂದು ಹೇಳುವದಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. (ಎಂದರೆ) ಜಲಾಭಿವಾಸಿ ಪ್ರಾಣ
ನು ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಭಿವಾಸಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದ್ದಾರಾ
ಭಗವದಧೀನನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂ
ದು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂತಲೂ;

ಹೀಗಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಜಲದಿಂದ ರಸಾ
ದಿ ಭಾವವನ್ನು ಪದವಂಥಾ ಉಂಡ ವಸ್ತು
ಜೀರ್ಣವಾಗಲು, ರೇತೋವ್ಯಾಢಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ಸಿದ್ಧವಾದಂಥಾ ಈ ಶಿಶುಶರೀರ (ಜಗದ್ವ್ಯಾ
ಕ್ಷದ ಮೊಳಕೆ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ
ಜ್ಞಾಪಕ) ವು, ವಶದೀಜದಿಂದ ಪರಿಣಮಿ
ಸಿದ ಮೊಳಕೆಯಂತೆ, ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇದೆ.

ತಿತಂ ಸೋಮ್ಯವಿಜಾನೀಹಿ । ಶುಗಮಿತಿಹೃಷ್ಯಂತೋ
ಕ್ತಿಃ । ವೃದ್ಧಿಜಾತಪರಿಣತಾಚ್ಛ್ರಗಮಙ್ಕುರಮಿವೇ
ತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಿಂತತ ಇತ್ಯತ್ರಾಹನೇತಿ । ಹೇ ಸೋಮ್ಯದಮು
ತ್ಪತಿಸ್ತಂ ಶರೀರರೂಪಂ ಕಾರ್ಯಮಮೂಲಮಕರ್ತೃಕಂ ನ ಭ
ವಿಷ್ಯತೀತಿ ವಿಜಾನೀಹಿ ॥ ೧೬ ॥

ನೇ ಮುಖ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಾಗಿ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಸಾದಿಗಳೆಂದರೆ:—

ತಸ್ಯಕ್ರಮೂಲಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ಯಾತ್ ॥ ೧೬ ॥
ಅನ್ನಮೂಲಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ । ಕಥಂ? ಅಶಿತಂಹೃದ್
ಮದ್ವಿಶ್ವೇಕೀಕೃತಂ ಜಾಠರೇಣಾಪಿನಾಪಚ್ಯಮಾನ್ ರಸಾ
ದಿಭಾವೇನ ಪರಿಣಮತೇ । ರಸಾಚ್ಛೋಣಿತಂ ಶೋಣಿ
ತಾನ್ಮಾಂಸಂ ಮಾಂಸಾನ್ಮೇದಃ ಮೇದಸೋಽಸ್ಥಾನಿ ಅಸ್ಥಿ
ಭ್ಯೋಮಜಾಮಜಾತಃ ಶುಕ್ರಂ । ತಥಾಯೋಷಿದ್ಭುಕ್ತಂ ಚಾ
ನ್ಮರಸಾದಿಕ್ರಮೇಣೈವ ಪರಿಣತಂ ಲೋಹಿತಂಭವತಿ ।
ತಾಭ್ಯಾಂ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಾಭ್ಯಾಮನ್ನಕಾರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಗು
ಕ್ತಾಭ್ಯಾಮನ್ನೇನೈವ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಭುಜ್ಯಮಾನೇನಾಪೂರ್ಯಮಾ
ಣಾಭ್ಯಾಂ ಕುಡ್ಯಮಿವಮೃತಿಪಿಡೆಃ ಪ್ರತ್ಯಹಮುಪಚೀಯಮಾ
ನೋಽನ್ಮಮೂಲೋದೇಹಶುಕ್ಲಃ ಪರಿನಿಷ್ಯನ್ನದೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥
ಯತುಢೇಹಶುಗಸ್ಯಮೂಲಂ ಅನ್ನಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ತದಪಿ ದೇಹ
ವದ್ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಾತ್ ಕಸ್ಮಾನ್ಮಿನ್ಮೂಲಾದು
ತ್ಪತಿಸ್ತಂ ಶುಗಮೇವೇತಿಕೃತ್ವಾಹ । ಯಥಾದೇಹಶುಗೋಽ
ನ್ಮಮೂಲಃ । ಏವಮೇವ ಖಲುಸೋಮ್ಯಾನ್ಮೇನ ಶುಕ್ಲೇನ ಕಾ
ರ್ಯಭೂತೇನಾಪೂರ್ಮಮನ್ನಸ್ಯ ಶುಗಸ್ಯಾನ್ವಿವಿಚ್ಛ । ಪ್ರ
ತಿಪಥಸ್ವ । ಅಪಾಮಪಿವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಾಚ್ಛ್ರ
ಗತ್ವಮೇವೇತಿ ಅದ್ವಿಃ ಸೋಮ್ಯ ಶುಗೇನ ಕಾರ್ಯೇಣ ಕಾ
ರಣಂ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿವಿಚ್ಛ । ತೇಜಸೋಪಿ ವಿನಾಶೋ

ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ರೀತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಂ
ಥಾ ಶರೀರರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯ (ಜಗತ್
ಎಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಅಂಕುರ)ವು ಕಾರಣ (ಕ
ರ್ತೃ) ರಹಿತವಾದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಡ.
ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕರ್ತೃ. ಅವ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅದಕ್ಕೆ (ಶರೀರ
ಕ್ಕೆ) ಅನ್ನವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಏನು ಮೂಲವಿ
ದ್ದೀತು? ಅನ್ನ ಮೂಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾ
ಯ. ಅದು ಹೇಗೆ? (ಎಂದರೆ) ತಿಂದ ಅ
ನ್ನವು ಕುದಿದ ನೀರಿನಿಂದ ದ್ರವೀಕರಿಸಲ್ಪ
ಟ್ಟು ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕರಗಿ ರಸ ಮೊ
ದಲಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.
ಪ್ರಥಮತಃ ರಸ, ರಸದಿಂದ ಶೋಣಿತ
(ರಕ್ತ), ಶೋಣಿತದಿಂದ ಮಾಂಸ, ಮಾಂ
ಸದಿಂದ ಮೇದಸ್ (ಚರ್ಬಿ), ಮೇದಸ್
ನಿಂದ ಎಲು, ಎಲುಗಳಿಂದ ಮಜ್ಜಾ (ಅದ
ರೊಳಗಿರುವ ಬಿಡ್ಡುಳ ಪದಾರ್ಥ), ಮ
ಜ್ಜದಿಂದ ಶುಕ್ರ, (ಪುರುಷನ ವೀರ್ಯ).
ಹಾಗೆಯೇ ಒಳ್ಳಳು ಸ್ತ್ರೀ ತಿಂದಂಥಾ ಅ
ದೇ ರಸಾದಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿದ
ಅನ್ನವು (ಅವಳ) ಲೋಹಿತ (ರಜಸ್) ಆ
ಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳಾದಂಥಾ
ದಿನವಹಿ ತಿನ್ನುವ ಅನ್ನದಿಂದಲೇ ತುಂಬಿ
ಕೊಂಡು ಬರುವ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಗಳ ಸಂ

ತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಾಚ್ಛುಕ್ತವಾಮಿತಿ ತೇಜಸಾಸೋಮ್ಯ ಶುಕ್ಲೇ
ನ ಸನ್ಮೂಲಮೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಂ ಯ
ಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಾಚಾರಂಭಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮ
ಧೇಯಮನೃತಂ ರಜ್ವಾಮಿವಸರ್ಪಾದಿ ವಿಕಲ್ಪಜಾತಮ
ಧ್ಯಸ್ತಮವಿಧಯಾ ತದಸ್ಯಜಗತೋಮೂಲಂ । ಅತಃ
ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸತ್ಕಾರಣಾಃ ಹೇತೋಮ್ಯೇಮಾಃ ಸ್ಥಾವರ
ಜಂಗಮಲಕ್ಷಣಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ । ನ ಕೇವಲಂ ಸ
ನ್ಮೂಲಾಃ ಇದಾನಿಮಪಿ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲೇ ಸದಾಯತ
ನಾಃ ಸದಾಶ್ರಯಾಃ । × । ತನ್ಮೂಲತ್ವಾತ್ಸದಾಯ
ತನಾಃ ಪ್ರಜಾಃ । ಅಂತೇಕ ಸಮ್ಮತಿಶಾಃ । ಸದೇ
ವಪ್ರತಿಶಾಲಯಃ ಸಮಾಪ್ತಿಃ ಅವಸಾನಂ ಪರಿಶೇಷೋಯಾ
ಸಾಂತಾಃ ಸಮ್ಮತಿಶಾಃ ॥ ೩೧ ॥

ಯೋಗದಿಂದ ಮುಣ್ಣುಮುದ್ದೆಗಳಿಂದ ದಿನ
ದಿನ ಏರುವ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಯುವ
ಅನ್ನಮೂಲವಾದ ದೇಹಶುಂಗ (ಕಾ
ರ್ಯ)ವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇಹ
ರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿ
ಯಾವ ಅನ್ನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡೋ
ಣಾಯಿತೋ ಅದು ಕೂಡಾ ದೇಹದಂತೆ
ಯೇ ವಿನಾಶ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಉಳ್ಳದ್ದಾ
ದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಯಾವ ಮೂಲದಿಂದ
ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಾರ್ಯವೆಂಬದನ್ನು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ದೇಹರೂಪ ಕಾರ್ಯ
ವು ಅನ್ನಮೂಲವಾದದ್ದೋ ಹಾಗೆಯೇ

ಸೋಮ್ಯ! ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದಂಥಾ ಅನ್ನದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಜಲಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿ.
ಜಲವೂ ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೇ
ಸೋಮ್ಯ! ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಲದಿಂದ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ತೇಜೋಮೂಲವನ್ನು
ತಿಳಿ. ತೇಜಸ್ ಕೂಡಾ ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವ ಪ್ರ
ಯುಕ್ತ, ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯವಾದಂಥಾ ಒಂದೇ
ಮತ್ತು ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸದ್ರೂಪಮೂಲವನ್ನು (ತಿಳಿ). ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹಗ್ಗ
ದಲ್ಲಿ ಅರೋಪಿಸಿದ ಸರ್ಪಾದಿ ವಿಕಲ್ಪಸಮೂಹದಂತೆ ಸತ್ಯವಲ್ಲದಂಥಾ ಬಾಯಿಯಿಂದ
ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಕಾರ ನಾಮಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುವ ಇದೆಲ್ಲ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಅರೋ
ಪಿಲ್ಲದೆಯೋ ಆ ಸತ್ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಹೇ ಸೋ
ಮ್ಯ! ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮರೂಪಗಳಾದಂಥಾ ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸತ್ ಕಾರಣವಾಗಿ
ಉಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೇವಲ ಸನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಇರುವದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರಕೃತ ಸ್ಥಿತಿ
ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಸನ್ಮೂಲಕವಾದವುಗಳಾದ್ದ
ರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸದಾಶ್ರಯ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಎಂದರೆ ಸತ್
ಏ-ಲಯ-ಸಮಾಪ್ತಿ ಅವಸಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ಯಶರೀರಸ್ಯ ಸನ್ಮೂಲಕತ್ವಾನ್ಮೂಲಾಂತರ
ಸ್ಯ ಚಾನುಪಲಂಭಾತ್ ಉಪಲಂಭಮನ್ಮೇವ ಮೂಲಮಿ
ತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಯಥಾಶರೀರೇಣ ಕಾರ್ಯಭೂತೇನೋಪಚಿ
ಯಮಾನೇನ ತತ್ಕಾರಣಮನ್ಮನುಮೀಯತೇ ಎವಮೇವಾ
ನ್ಮೇನ ಕಾರ್ಯೇಣ ಅಪಃಕಾರಣ ಮನುಮಿನುಹೀತಿಯಾ
ವತ್ । ಎವಮುತ್ತರತ್ರಾಪಿ ಸತ್ಪರ್ಯಂತಾ ಕಾರಣಪರಂ
ಪರಾಮನುಮಿನುಹೀತಿಯರ್ಥಃ । ತತಃ ಕಿಮಿತ್ಯತ್ರಾಹ ।
ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ
ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ । ಏತಸ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಪೂರ್ವಮುಕ್ತ
ಎವ ॥ ರಂ ॥

ತಾಪ್ತರ್ಥಃ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಸತ್ ಪರ್ಯಂತರವೂ ಕಾರಣ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು
ಅನ್ವಯಿಸು ಎಂದು ಅರ್ಥ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ಹೇ ಸೋಮ್ಯಾ! ಈ “ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು
ಸನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಸದಾಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪ
ಟ್ಟವುಗಳು” ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಈ ಮೊದಲೇ
ಹೇಳುವಣಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅರ್ಥದ ಮುಖ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕೆಳಗೆ
ಬರದಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

“ಪ್ರಜಾಶಬ್ದೇನ ಸಜೀವಂ ಜಗನ್ನಿರ್ದೀಶ್ಯತೇ ಪ್ರ
ಜಾಶರೀರಿಕಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಚ್ಯತೇ ಶರೀರಭೂತಂ ಚಿಂತನಾಚಿಂತನ
ಮಾತ್ರಮೇವಾಭಿಧೀಯತೇ । ಪ್ರಜಾಶಬ್ದಃ ಕೇವಲಾಚಿದ
ಚಿನ್ಮಾತ್ರಪರಃ ನತುಬ್ರಹ್ಮಪರಃ । ಸಚ್ಚಂದ್ರೇನ ಚಿದ
ಚಿದ್ವಿಶಿಷ್ಟಮೇವೋಚ್ಯತೇ ವಿಶೇಷ್ಯಮಾತ್ರಮೇವಾಭಿಧೀ
ಯತೇ । ಸಚ್ಚಂದ್ರೋಪಿ ಕೇವಲಂ ಬ್ರಹ್ಮಮಾತ್ರಪರಃ । ಸ
ನ್ಮೂಲಾಃ ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ ಇತಿ ಪದದ್ವಯಂ ಸಚ್ಚಂದ್ರವಾ
ಚ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಧೀನೋತ್ಪತ್ತಿಲಯತ್ವಪರಂ । ಸದಾಯತ
ನಾ ಇತಿ ಸದಾಧಾರಕತ್ವಮುಚ್ಯತೇ । ಅನೇನಜಗತಃ
ಶರೀರಕತ್ವಂ ಫಲಿತಂ । ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಿಷ್ಠಾಪರ್ಯವಸಾನಂ

ರಂಗೂನಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಕಾ
ರ್ಯರೂಪವಾದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸತ್ ಮೂ
ಲಕವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಬೇರೆ ಮೂಲ ಕಂ
ಡುಬಾರದೇ ಇರುವದರಿಂದಲೂ, ತಿಳಿದು
ಬಂದ ಅನ್ವೇಷಣೆ (ಅದಕ್ಕೆ) ಮೂಲವೆಂದು
ಅರ್ಥ. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾ
ಗುವ ಶರೀರದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ
ಅನ್ವವು ಹೇಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ,
ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಅನ್ವದಿಂ

ದ ಜಲಕಾರಣವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸು ಎಂದು
ತಾಪ್ತರ್ಥಃ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಸತ್ ಪರ್ಯಂತರವೂ ಕಾರಣ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು
ಅನ್ವಯಿಸು ಎಂದು ಅರ್ಥ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ಹೇ ಸೋಮ್ಯಾ! ಈ “ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು
ಸನ್ಮೂಲವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಸದಾಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು, ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪ
ಟ್ಟವುಗಳು” ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಈ ಮೊದಲೇ
ಹೇಳುವಣಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅರ್ಥದ ಮುಖ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕೆಳಗೆ
ಬರದಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

“ಪ್ರಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವ ಉಳ್ಳ (ಬದು
ಕಿಕ್ಕೊಂಡಿರುವ) ಜಗತ್, ಅದೇ ಶರೀರವಾ
ಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶರೀರಭೂತವಾದ ಚೇ
ತನಾಚೇತನ ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
ಪ್ರಜಾಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಚಿದಃಪರವಲ್ಲ
ದೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಲ್ಲ. ಸತ್ ಶಬ್ದವು ಚಿದ
ಚಿದ್ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಿಶೇ
ಷ್ಯಮಾತ್ರವನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್
ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಮಾತ್ರ ಪರವಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. ಸನ್ಮೂಲವಾದವುಗಳು, ಸತ್

ಲಯದಿತಿವಾತ್” ॥ ರಂ ॥

ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಆಧೀನವಾಗಿರುವ ಉಪತ್ತಿ ಲಯ ಇರೋಣವೆನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸತ್ ಅತ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳೆಂಬದರಿಂದ ಸದಾಧಾರಕತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶರೀರಕತ್ವವು ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ (ಎಂದರೆ) ನಿಷ್ಠಾ-ಪರ್ಯವಸಾನ-ಲಯ ಎಂದು ಫಲಿತಾರ್ಥ” ಎಂದು.

ತಸ್ಯಾನ್ತಾಪೃಥಿವೀಮಾನಿತಃ ಶಿವಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ ಕ್ವಕಿಮೂಲಂ ಸ್ಯಾತ್? ಅನ್ತಶ್ಚಿದಿತಃ ಶಿವ ಏವಮೂಲಂ ಕರ್ತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ತೇನ ಚ ಶುಕ್ಲೇನ ಕಾರ್ಯೇಣಾ ಬ್ರೂಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ ಯಾವತ್ ॥ ರಾ ॥ ತಸ್ಯ ಶರೀರಸ್ಯಾನ್ತಾದನ್ಯತ್ರ ಕ್ವಕಿಮೂಲಂ ಸ್ಯಾತ್? ನ ಕಿಮಪಿ । ತಸ್ಮಾದನ್ತಮೇವ ಪರಿಶೇಷೇಣ ಮೂಲಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ತಾನ್ತಮಿತಿ ತದಭಿಮಾನೀರುದ್ರಃ । × । ಯಥಾಶರೀರೇ ಏವಮೇವ ಖಲುಸೌಮ್ಯಾನ್ತೇನ ಕಾರ್ಯೇಣ ಶುಭೇನ ದೃಶ್ಯಾಂತೇನ ಕರ್ತೃಸಾಮಾನ್ಯಮನುಮಾಯಪರಿಶೇಷೇಣಾಪೋ ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛಾನುಮಾತುಮಿಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಪದಿತಿ ತದಭಿಮಾನೀ ಪ್ರಾಣಃ । ಏವಮೇವ ಹೇ ಸೌಮ್ಯಾದ್ಧಿಃ ಕಾರ್ಯೇಣ ಶುಕ್ಲೇನ ದೃಶ್ಯಾಂತೇನ ಕರ್ತೃಸಾಮಾನ್ಯಮನುಮಾಯ ಪರಿಶೇಷೇಣ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ । ತೇಜಃಪ್ರಾಣಿ ಶ್ರೀಃ । ಏವಮೇವ ಹೇ ಸೌಮ್ಯ ತೇಜಸಾ ಕಾರ್ಯೇಣ ಶುಕ್ಲೇನ ದೃಶ್ಯಾಂತೇನ ಕರ್ತೃ ಸಾಮಾನ್ಯಮನುಮಾಯ ಸತ್ಪರಂಪರಾಬ್ರಹ್ಮಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಹೇ ಸೌಮ್ಯೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತ್ಪರಂಪರಾಬ್ರಹ್ಮ ಮೂಲಂ ಕರ್ತೃಯಾಸಾಂತಾಃ ಸನ್ಮೂಲಾಃ । ನ ಕೇವಲಮೇತಾವತ್ । ಕಿಂತುಸತ್ಪರಂಪರಾಬ್ರಹ್ಮಾಯತನಮಾಶ್ರಯೋಯಾಸಾಂತಾಃ ಸದಾಯತನಾಶ್ಚ । ನ ಕೇವಲಮುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಜೀವಸ್ಯ ಸಂಸಾರೇವ ಭಗವದಧೀನತ್ವಂ ಕಿಂತುಮೋ

ಮಾಧ್ವರು ಈ ನೋಡಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನ್ಯ, ಅಪ್ (ಜಲ), ತೇಜಸ್ ಇವುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಇವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂಬುದು (ಶಿವ), ಪ್ರಾಣ, ಶ್ರೀ (ಲಕ್ಷ್ಮೀ), ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಕಾರ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಶಿವನೇ ಸಾಧಾರಣ ಮೂಲ (ಕರ್ತೃ) ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕಾರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರಾಣ ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ, ಇವನ ಕಾರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತೇಜೋಮಾನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ, ಇವಳ ಕಾರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸತ್ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಕಾರಣವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಅದೇ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಕರ್ತೃ. ಅದೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅತ್ರಯವು. ಈ ಜೀವನು ಈಗ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಅದರ ಆಧೀನವಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇವರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವು ಸ್ಥಾಪಕ ಎಂದು ಆಗಿರು

ಛೇ ಪಿತ್ಯಾಹ ಸತ್ಯತಿಶಾಙ್ಗತಿ । ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿ
ಶಾ ಪ್ರತಿस्थाಪಕಂ ಯಾಸಾಂ ಮುಕ್ತಪ್ರಜಾನ್ಯಾತಾಃ ಸ
ಅತಿಶಾಙ್ಗತೀರ್ಥಃ ॥ ೧೧ ॥

ತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮಾಧೀ
ನನೆಂದು ಹೇಳುವದು.

(೨) ತೃಷ್ಣೆ.

ಯತ್ರಯಸ್ತಿನಿಕ್ತಾಲೇ ಏತನ್ಮಾಮಪಿಪಾಸತಿ ಪಾ
ತುಮಿಚ್ಛತೀತಿ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ ಅಶಿಶಿಷತೀ
ತಿವದಿದಮಪಿ ಗೌಣಭವನಾಮ ಭವತಿ । ದ್ರವಿ
ಕೃತಸ್ಯಾಶಿತಸ್ಯಾನಸ್ಯ ನೇತ್ರಯ ಆಪೋಽನಶುಕ್ಲಂ ದೇಹಂ
ಕ್ಷೇದಯಂತ್ಯಃ ಶಿಥಿಲೀಕುರ್ಯುರ್ಬಾಹುಷ್ಯಾದಿತೇಜ
ಸಾ ನಶಿಷ್ಯಂತೇ । ನಿತರಾಂಚ ತೇಜಸಾಶಿಷ್ಯ
ಮಾಣಾಸ್ವಪ್ನುರ್ದೇಹಭಾವೇನ ಪರಿಣಮಮಾನಾಸ್ತುಪಾತು
ಮಿಚ್ಛಾ ಪುರುಷಸ್ಯ ಜಾಯತೇ । ತದಾಪುರುಷಃ ಪಿಪಾ
ಸತಿನಾಮ । ತದೇತದಾಹ ತೇಜಃಪತತ್ ತದಾಪೀತ
ಮಬಾದಿ ಶಿಷ್ಯಯದ್ವೇಹಗತಲೋಹಿತಪ್ರಾಣಭಾವೇನ ನ
ಯತೇ ಪರಿಣಮಯತಿ । × । ತತ್ತೇಜ ಆವಶೇ ಲೋ
ಕಃ ಉದನ್ಯತೀತಿ । ಉದಕಂ ನಯತೀತ್ಯುದನ್ಯಂ । × ।
ಅಪಾಮಯೇತದೇವಶರೀರಾಖ್ಯಂ ಶುಕ್ಲಂ । ನಾನ್ಯದೀತ್ಯೇ
ವಮಾದಿ ॥ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ॥ ೧೨ ॥

ಈ ಕುರಿತು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಯಾ
ವಾಗ ಪುರುಷನು “ನೀರು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ
ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂಬ ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳವ
ನಾಗುತ್ತಾನೋ, (ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾ
ನೋ), ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆಂಬ
ಹೆಸರಿನಂತೆಯೇ ಇದು ಕೂಡಾ ಅಮು
ಖ್ಯವಾದ ಹೆಸರು ಪಡೆಯುವದೇ ಆಗಿರು
ತ್ತದೆ. ತಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ದ್ರವೀಕರಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಜಲವು ಅಧಿಕವಾಗಿ
ರುವದರಿಂದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಶೋಷಿಸಲ್ಪ
ಡದೇ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾದ
ದೇಹವನ್ನು ನೆನಸಿ ಸಡಲಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೀತು.
ದೇಹಭಾವದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಂಥಾ ಜಲ
ವು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪೂರಾ ಶೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ

ಪುರುಷನಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪುರುಷನು “ಕುಡಿ
ಯಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕುಡಿದ ಜಲ ಮೊದಲಾದ
ದ್ದನ್ನು ತೇಜಸ್ಸೇ ಶೋಷಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಭಾವದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸು
ತ್ತದೆ (ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ). ಆದಕಾರಣ ಜನರು ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಉದನ್ಯ ಎಂದು
ಹೇಳುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಯಾಕಂದರೆ) ಅದು ನೀರನ್ನು ವಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಜಲದ ಕಾ
ರ್ಯವೂ ಈ ಶರೀರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಯಾವದೂ ಅಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕ ಸಂಗತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪುರುಷನಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪುರುಷನು “ಕುಡಿ
ಯಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕುಡಿದ ಜಲ ಮೊದಲಾದ
ದ್ದನ್ನು ತೇಜಸ್ಸೇ ಶೋಷಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಭಾವದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸು
ತ್ತದೆ (ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ). ಆದಕಾರಣ ಜನರು ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಉದನ್ಯ ಎಂದು
ಹೇಳುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಯಾಕಂದರೆ) ಅದು ನೀರನ್ನು ವಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಜಲದ ಕಾ
ರ್ಯವೂ ಈ ಶರೀರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಯಾವದೂ ಅಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕ ಸಂಗತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

उदकनेतृत्वात्तेजउदन्येत्युच्यत इत्यर्थः । रಂಗರಾಸಾಸುಜಾಚಾರ್ಯರು, ನೀ
ತತ್ರತೇಜಸಾ ಶೋಷಮಾಣಾಸ್ವಪ್ನುತುತ್ಪನ್ನಂ ದೇಹಾಖ್ಯಂ ರನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗುವದರಿಂದ ತೇಜ
ಶುಭ್ರಗಮಿತುತ್ಪನ್ನಃ ॥ ಶಿಷ್ಟಂ ಪೂರ್ವವತ್ ॥ ರಂ ॥ ಸ್ಥಿಗೇ ಉದನ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.
ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಲವು ಶೋಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಾರ್ಯವು ದೇಹವಾಗಿ
ರುತ್ತದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಮಿಕ್ಕದೆಲ್ಲ ಮೊದಲು (ಮೇಲೆ) ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಎಂದು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.

तत्तेज आचष्टे विद्वान् उदन्येति । उ ಮಾಧ್ವರು ತೇಜಸ್ ಜಲವನ್ನು ಕೊಂ
ದಂ ನಯತೀತಿವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಃ । ಪೂರ್ವೆ ಅನಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರ ಡುಹೋಗುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಉದನ್ಯ
ಕ್ರಾಂತತ್ವಾಚ್ಚರೀರಣಾಭದ್ವಾರಾಸದ್ಗುಮಾನಮಿಹತ್ವ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು
ಪ್ರಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಕ್ರಾಂತತ್ವಾತ್ಪರೀವಾನುಮಾನಮಿಹ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ, ಈ ಮೊದಲು (ಮೇಲೆ)
ವಧೇಯಂ ॥ १॥ ಅನ್ನ ಕಾರ್ಯ ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕೃತ
ವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನ್ನದ್ವಾರಾ ಶರೀರವಿಂದ ಸತ್ (ಬ್ರಹ್ಮವ)ನ್ನು ಅನು
ಮಾನಿಸಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಜಲದ ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರ (ಜಲದ)
ಪರಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಅನುಮಾನಿಸತಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

सामर्थ्यात्तेजसोप्येतदेवशरीराख्यं शु ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು (ತೇಜೋಬನ್ನಗ
ಭ್ರಂ । ಅತೋಽಪ್ಯುತ್ಪನ್ನಂ ದೇಹನಾಪೊಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ ಳೆಲ್ಲ) ತ್ರಿವೃತ್ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾರ
ಅದ್ವಿಃ ಶುಭ್ರಗೇನ ತೇಜೋಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ । ತೇಜಸಾ ಣ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಮೊಳಕೆ (ಕಾರ್ಯ) ಕೂ
ಶುಭ್ರಗೇನ ಸನ್ಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ । ಪೂರ್ವವತ್ । x । ಯೆ ಡಾ ಈ ಶರೀರವೆಂಬದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ
ನಪ್ರಕಾರೇಣಮಾಃ ತೇಜೋಬನ್ನಾಸ್ತಿತ್ವೋ ದೇವತಾಃ ದ್ವರಿಂದ ಜಲಶುಂಗವಾದ ದೇಹದಿಂದ
ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತದ್ಭೂತಂ ಜಲರೂಪವಾದ ಮೂಲವು ತಿಳಿದುಬರು
ಪುರಸ್ತಾದೇವ ಭವತಿ ॥ १॥ ತ್ತದೆ. ಜಲರೂಪವಾದ ಶುಂಗ (ಕಾ
ರ್ಯ)ದಿಂದ ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಮೂಲವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತೇಜೋರೂಪವಾ
ದ ಶುಂಗ (ಕಾರ್ಯ)ದಿಂದ ಸತ್ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಮೂಲವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ವಾ
ಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಸ್ತುತ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಂಬ ೩ ದೇ
ವತೆಗಳು ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಹೇಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ ತ್ರಿವೃತ್ ಆಗಿದೆ ಎಂ
ಬದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

THE KUPPUSWAMY SASTRI

RESEARCH INSTITUTE,

MY SORE, MADRAS-4.

पूर्ववर्धः ॥ रं ॥

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಮೊದ

ಲು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

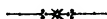
अद्भ्यः अबभिमानी प्राणात्तेजोरूपं मूलं श्रीतत्त्वमन्विच्छ । तेजसासोम्य शुङ्गेन सच्छब्दितं मूलं कर्तुं अन्विच्छ । इमाः प्रजाः सन्मूलाः सच्छब्दितब्रह्मकर्तृकाः । सदायतनाः सत्स्थितिकाः मुक्तौ सत्प्रतिष्ठाः । x । इमाः श्रीप्राणशिवाख्याः देवताः शरीरादिकर्तृत्वालक्ष्म्याद्याध्येयाः । तदीशित्वेन भगवांश्चावश्यं मुमुक्षुणाध्येयः ॥ रा ॥ हेसोम्येमास्तिष्ठो देवतास्तेजोब्रह्माभिमानी न्योलक्ष्म्याद्याः पुरुषं शरीरिणं प्राप्य यथा तुयेनैव प्रकारेणैकैकादेवतात्रिवृत् त्रिवृत् भवति तत्पुरस्ता देवोक्तं भवति ॥ वे ॥

ವಂತನು ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವವನು ಆ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಶರೀರಿಯಾದ (ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಆ ಪೈಕಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಹೇಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ ತ್ರಿವೃತ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಹೇ ಸೋಮ್ಯ (ಈ) ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಾಣಿನಿಂದ ತೇಜೋರೂಪಮೂಲವಾದ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿ. ತೇಜಸ್ವಿನ ಶುಂಗ (ಕಾರ್ಯ)ದಿಂದ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಸತ್ ಎಂಬ ಮೂಲ ಕರ್ತೃವನ್ನು ತಿಳಿ. ಈ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತೃವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು, ಸತ್ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ ದ ಅಧೀನವಾಗಿರುವವರು. ಈ ಶ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ಶಿವ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳು ಶರೀರಾದಿಗಳ ಕರ್ತೃಗಳಾದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾದಿಗಳು ಧ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವರಿಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಗ

VIನೇ ಪಾಠ.

ನಿಧಾವಸ್ಥೆ.



(೧) ವಾಯುರ್ವಾತಸಂವರ್ಗೋ ಯದಾವಾಅಗ್ನಿ ರುದ್ಧಾಯತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯತಿ । ಯದಾಸೂರ್ಯೋಽಸ್ತಮೇತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯತಿ । ಯದಾ ಚಂದ್ರೋಽಸ್ತಮೇತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯತಿ ॥ (೪-೩-೧)

(೨) ವಾಯುಃ ಸಂವರ್ಗಃ ಪೇಂ ಕಿ ನೋಂದಿದಾಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಮಿಸಿದಾಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತಮಿಸಿದಾಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

(೨) ಯದಾಽಽಪಚ್ಛುಷ್ಯಂತಿ ವಾಯುಮಿವಾ (೨) ನೀರು ಆರಿದಾಗ ವಾಯುವಿನ
ಪ್ರಿಯಂತಿ । ವಾಯುರ್ದೇವತಾನ್ಸರ್ವಾನ್ಸೃಜತು ಇತ್ಯ ಲ್ಲಿಯೇ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ
ಧಿದೇವತಂ ॥ (೪—೩—೨) ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಾಯುವೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ
ಗ್ರಹ) ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತು ಇನ್ನೇ.

(೩) ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ । ಪ್ರಾಣೋವಾಽಸ್ಯ ಸಂವರ್ಗಃ । ಸಯದಾಸ್ವಪಿತಿ ಪ್ರಾಣಮೇವವಾಗ್ರಾಪ್ಯೇತಿ ಪ್ರಾಣಂ ಚಕ್ಷುಃ ಪ್ರಾಣಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರಾಣಂ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೋಹೈವೈತಾನು ಸರ್ವಾನು ಸಂವೃಡ್ಧಕ ಇತಿ ॥ (೪-೩-೩)

(೪) ತೌವಾಏತೌದ್ವೌ ಸಂವಗೌ ವಾಘುರೇವ ದೇ (೫) ಇವರೇ ಇಬ್ಬರು ಸಂವರ್ಗರು.
 ವೇಷು | ಪ್ರಾಣ: ಪ್ರಾಣೇಷು || (೪-೩-೪). (ಯಾರಿಂದರೆ) ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯು,
 ಪ್ರಾಣ (ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ)ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನು.

(೪) उद्दालको हारुणिः श्वेतकेतुं पुत्र
मुवाच स्वप्नान्तं मेसोम्य! विजनीहीति ।
यत्रेतत्पुरुषः स्वपिति नाम । सतासोम्य!
तदासम्पन्नो भवति । स्वमपीतोभवति । त
स्मादेनं स्वपितीत्याचक्षते । स्वं ह्यपीतो
भवति ॥ (६-८-१)

(೫) ಅರುಣ ಋಷಿಗಳ ಮಕ್ಕಳಾದ
ಉದ್ದಾಲಕರು (ತಮ್ಮ) ಮಗನಾದ ಪ್ವೇ
ತಕೇತುಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:—ಹೇ ಸೋ
ಮ್ಯ! ಸುಷುಪ್ತಿಯ ತತ್ವವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ
ನೀನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊ. ಯಾ
ವಾಗ ಈ ಪುರುಷನು “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆ
ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಸತನೋಽಪಿತಿಗೆ ಸಂಪ
ನ್ನನಾಗು (ಶೇರಿಕೊಳ್ಳು)ತ್ತಾನೆ; ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ಶೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ
ಇವನನ್ನು “ಸ್ವಪಿತಿ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ (ತನ್ನ) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು
ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

(६) सयथाशकुनिः सूत्रेण प्रबद्धो
दिशं दिशं पतित्वाऽन्यत्रायतनमलब्ध्वा ब
न्धनमेवोपश्रयत एवमेव खलुसोम्य! तन्म
नोदिशं दिशं पतित्वाऽन्यत्रायतनमलब्ध्वा
प्राणमेवोपश्रयते प्राणबन्धनं हिंसोम्य! म
नइति ॥ (६-८-२)

ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯದೆ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂ
ದರೆ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣರೂಪ ಬಂಧನ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. (ಪ್ರಾಣಾಧೀನವಾಗಿದೆ).

(७) अथ याएताहृदयस्य नाड्यस्ताः
पिङ्गलस्याणिस्त्रिस्तंश्रन्ति शुक्लस्य नीलस्य
पीतस्य लोहितस्येत्यसौवा आदित्यः पिङ्गल
एषशुक्ल एषनील एषपीत एषलोहितः ॥

(८-६-१) ಗಳುಳ್ಳ (ಅನ್ನರಸ) ಕಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ
ಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ಅದಿತ್ಯನೂ ಪಿಂಗಳ, ಅವನು ಶುಕ್ಲ, ಅವನು ನೀಲ, ಅವನು ಪೀತ,
ಅವನು ಲೋಹಿತ (ವರ್ಣಗಳುಳ್ಳವನು).

(८) ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪಕ್ಕಿ
ಯು ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹಾರಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿ
ಯೂ ಆಶ್ರಯ ಶಿಕ್ಕದೆ ಬಂಧನ (ಗೂಟೆ)
ವನ್ನೇ ಹೇಗೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ
ಹಾಗೆಯೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ!
(ಪುರುಷನ) ಮನಸ್ಸು ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ

(೭) ಈಗ (ನಮ್ಮ) ಹೃದಯದ
ಯಾವ ನಾಡಿಗಳು ಇವೆಯೋ ಅವು ಪಿಂ
ಗಳ (ಕಪಿಲ), ಶುಕ್ಲ (ಬಿಳಿದು), ನೀಲ,
ಪೀತ (ಹಳದಿ), ಲೋಹಿತ (ಕೆಂಪು) ಬಣ್ಣ
ಗಳುಳ್ಳ (ಅನ್ನರಸ) ಕಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ
ಕೊಂಡಿದೆ.

(८) ಈಗ (ನಮ್ಮ) ಹೃದಯದ
ಯಾವ ನಾಡಿಗಳು ಇವೆಯೋ ಅವು ಪಿಂ
ಗಳ (ಕಪಿಲ), ಶುಕ್ಲ (ಬಿಳಿದು), ನೀಲ,
ಪೀತ (ಹಳದಿ), ಲೋಹಿತ (ಕೆಂಪು) ಬಣ್ಣ
ಗಳುಳ್ಳ (ಅನ್ನರಸ) ಕಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ
ಕೊಂಡಿದೆ.

(८) ದೀರ್ಘವಾದಂಥಾ (ಒಂದು)

(८) तद्यथामहापथ आततउभौ ग्रा

(८) ದೀರ್ಘವಾದಂಥಾ (ಒಂದು)

ಮೌ ಗच्छतीमञ्चामुच्चैवमेवैता आदित्यस्य
रश्मयउभौ लोकौगच्छन्ती मञ्चामुञ्चामು
ष्मादादित्याम्रತಾಯन्ते । ता आसुनाडीषु च
सा आभ्योनाडीभ्यः प्रतायन्ते । तेऽमुष्मि
न्नादित्ये स्मृताः ॥ (८-६-२)

ರಿಸು)ತ್ತವೆ. ಆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು
ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕೊಂಡಿವೆ.

(९) तद्यत्रैतत्सुतः समस्तः सम्प्रस
न्नः स्वप्नं नविजानात्यासु तदानाडीषु स्मृतौ
भवति । तन्नकश्चनपाप्मास्पृशति तेजसा
हितदासम्पन्नो भवति ॥ (८-६-३)

(ಅಗ) ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಆಗ ಅವನು
ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

(१०) यथासोम! मधु मधुकृतो
निस्तिष्ठन्ति । नानाऽययानां वृक्षाणां र
सान् समवहारमेकतां रसंगमयन्ति ॥

(६-९-१)
तयथातत्र न विविकं लभन्तेऽमुष्याहं
वृक्षस्य रसोऽस्म्यमुष्याहं वृक्षस्य रसोऽस्मी
त्येवमेव खलुतोऽम्येमाः सर्वाः प्रजाः सतिसं
पद्यन्विदुः सतिसम्पद्यामह इति ॥

(६-९-२)
ಯಾವಾಗ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡರೂ, ಸತ್‌
ದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.

(११) त इहव्याघ्रोवासिं ह्रीवा वृ
कोवा बराहोवा कीटोवा पतङ्गोवा इंशोवा

राजमार्गवು ಈ ಗ್ರಾಮ ಆ ಗ್ರಾಮ
ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಹೋಗು(ತಗಲು)ತ್ತ
ದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೂರ್ಯನ ಆ ರಶ್ಮಿಗ
ಳು ಈ ನಾಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಮಂಡಲ ಇ
ವೆರಡು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಹೋಗು(ಸಂಚ

ರಿಸು)ತ್ತವೆ. ಆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು
ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕೊಂಡಿವೆ.

(९) ಅದಕಾರಣ ಸುಪ್ತನಾದವನು
ಯಾವಾಗ ಸಮಸ್ತ (ಮತ್ತು) ಸಂಪ್ರಸನ್ನ
ನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಣ್ಣುಮದಿಲ್ಲವೋ ಆ
ಗ ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

(ಅಗ) ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಆಗ ಅವನು
ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

(१०) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಹೇಗೆ ಜೇನು
ನೋಣಗಳು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನುಂಟುಮಾ
ಡುತ್ತವೋ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯು ವೃಕ್ಷ
ಗಳ ರಸಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಕೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ

ತರವದ ರಸವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೋ;
ಆ ರಸಗಳು ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ “ಫ
ಲಾಣಿ ವೃಕ್ಷದ ರಸ ನಾನು, ಫಲಾಣಿ ವೃ
ಕ್ಷದ ರಸ ನಾನು” ಎಂಬ ವಿವೇಕವನ್ನು
ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಿಸ್ತ

ಯವಾಗ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡರೂ, ಸತ್‌
ದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.

(११) ಅವುಗಳು (ಮೊದಲು) ವ್ಯಾ
ಘ್ರವಾಗಲೀ ಸಿಂಹವಾಗಲೀ ತೋಳವಾ

ಮಶಕೋವಾ ಯಥ್ವದ್ರವಂತಿ ತದಾಭವಂತಿ ॥ ಗಲೀ, ಕಾಡುಹಂದಿಯಾಗಲೀ, ಹುಳವಾ
(೬-೯-೩). ಗಲೀ, ಪಕ್ಷಿಯಾಗಲೀ, ನೋಣವಾಗಲೀ,
ನುಶಿಯಾಗಲೀ, ಇಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಆಗಿದ್ದವೋ ಅದದೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

(೧೨) ಇಮಾಃ ಸೌಮ್ಯ! ನಥಃ ಪುಸ್ತಾ (೧೨) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ನದಿಗಳು
ತ್ರಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಂದಂತೇ ಪಶ್ಚಾತ್ಪ್ರಾತೀಚ್ಯಸ್ತಾಃ ಸಮುದ್ರಾತ್ಸ ಪೂರ್ವ ಮುಖವಾದವು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿ
ಮುದ್ರಮೇವಾಪಿಯಂತಿ | ಸಮುದ್ರೇವ ಭವತಿ | ತಾಯ ಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖವಾದವು ಪ
ಶ್ಚಾತತ್ರ ನವಿದುರಿಯಮಹಮಸ್ಮಿಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ ॥ ಶ್ವಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಮುದ್ರ
(೬-೧೦-೧) ದಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶೇರುತ್ತವೆ.
ಅದು ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವು (ಆ ನದಿಗಳು) ನಾನು ಫಲಾಣೇದು
(ನದಿ) ನಾನು ಫಲಾಣೇದು (ನದಿ) ಎಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ;

(೧೩) ಏವಮೇವ ಖಲುಸೌಮ್ಯೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ (೧೩) ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯ! ನಿಶ್ಚ
ಪ್ರಜಾಃ ಸತ ಆಗಮ್ಯನವಿದುಃ ಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹ ಯವಾಗಿ ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸತ್‌ದಿಂದ
ಇತಿ | ತದ್ವಿಹ್ಯಾಪ್ರೋವಾ ಸಿಂಹೋವಾ ವೃಕೋವಾ ವ (ಎದ್ದು) ಬಂದರೂ ಸತ್‌ದಿಂದ (ಎದ್ದು)
ರಾಹೋವಾ ಕಿರೀಟೋವಾ ಪತಂಜೋವಾ ದಂಶೋವಾ ಮಶ ಬಂದಿದ್ದೇವೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಅ
ಕೋವಾ ಯಥ್ವದ್ರವಂತಿ ತದಾಭವಂತಿ ॥ ವುಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಲೀ, ಸಿಂಹವಾಗ

• (೬-೧೦-೨) ಲೀ, ತೋಳವಾಗಲೀ, ಹಂದಿಯಾಗಲೀ,
ಹುಳವಾಗಲೀ, ಪಕ್ಷಿಯಾಗಲೀ, ನೋಣವಾಗಲೀ, ನುಶಿಯಾಗಲೀ, (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ)
ಇಲ್ಲಿ ಏನೇನಾಗಿದ್ದವೋ ಆಗ ಅದದೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

VIನೇ ಪಾಠದ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

(A) ಸ್ವಪ್ನ.

(೧.) ಈ ಪಾಠದ ೪ನೇ ವರೇಗಿನ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇದರ ಉಪೋದ್ಭೂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜಾನಶ್ರುತಿಗೆ ರೈಕ್ಷಮುಷಿಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂಥವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿದ್ಯಾಕೈನೇ ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ವಿದ್ಯವು ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು. IXನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮರಣಕ್ಕೂ ಈ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಾಕ್, ಚಕ್ಷು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸುಗಳು (ಬಟ್ಟು ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಿ) ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು (ಲಯವನ್ನು) ಪಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪಾಠದ ೩ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವಾಗ್ಯೇ IXನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ಗನೆಂಬ ಪ್ರಾಣನು:—

ಪ್ರಾಣ: ಮುಖ್ಯ: || ೩ ||

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು,

ಯರು,

अत्रापि प्राणशब्दः तच्छरीरक परमात्मपरोक्षव्यः || ३ ||

ಪ್ರಾಣ ಶರೀರಕನಾದಂಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು,

प्राणो मुख्यप्राणः || ३. वे. ||

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು ಸಹ

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಮನುಷ್ಯಗೆ ಸ್ವಪ್ನಗಳಾಗುವದು.

(B) ಸುಷುಪ್ತಿ.

(೨.) ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂದರೆ ಗಾಢನಿದ್ರೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವಪ್ನಗಳನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ೫-೯ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮುದಾಯ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

೫ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ—

ಯದಾ ಸ್ವಪಿತಿಲಿಖ್ಯತೇ ಪುರುಷಃ ತದಾ ತಸ್ಮಿ
ನ್ ಕಾಲೇ ಸತಾ ಸಚ್ಚಿದ್ವಾಚ್ಯಯಾ ಪ್ರಕೃತಯಾದಿವ
ತಯಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ ಸಜ್ಜತಃ ಏಕೋ ಭೂತೋ ಭವತಿ ।
ಮನಸಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಮನಃ ಆದಿಸರ್ಗಕೃತಂ ಜೀವರೂಪಂ ಪ
ರಿಯತ್ಯಜ್ಯ ಸ್ವಂ ಸದ್ರೂಪಂ ಯತ್ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಂ ಅಪಿ ತಃ
ಪಿಗತೋ ಭವತಿ । ಅತಃ ಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಪಿತಿಲೇನ ಮಾ
ಚಕ್ಷತೇ ಲೌಕಿಕಾಃ । ಸ್ವಾಮಾತ್ಮನಾಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾದ
ಪಿ ತೋ ಭವತಿ ಗುಣನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ತೋಪಿ ಸ್ವಾತ್ಮಪ್ರಾ
ಪ್ತಿಗಮ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ । ಕಥಂ ಪುನಃ ಲೌಕಿಕಾ
ನಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಸ್ವಾತ್ಮಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ? ಜಾಘ್ರಮನಿ
ಮಿತ್ತೋದ್ರಾಚ್ಚ ಸ್ವಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ಯಾಹುಃ । ಜಾಗರಂತಿ ಹಿ ಪು
ಷ್ಯಾ ಪುಷ್ಯನಿ ಮಿತ್ತಮುಖದುಃಖಾದ್ಯನೇಕಾ ಯಾಸಾನುಭವಾ
ಚ್ಛಾಂತೋ ಭವಂತಿ । ತತಃ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಸ್ಥಾನಾಂ ಕರಣಾ
ನಾಮನೇಕವ್ಯಾಪಾರನಿ ಮಿತ್ತಗ್ಲಾನಾನಾಂ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾ
ರೇಭ್ಯಃ ಉಪರಮೋ ಭವತಿ । × । ಪ್ರಾಣೇಕೋಽಶ್ರಾ
ಂತಃ ದೇಹೇ ಕುಲಾಯೇ ಜಾಗತಿ । ತದಾ ಜೀವಃ ಶ್ರಮಾ
ಫುತ್ಸತೇ ಸ್ವಂ ದೇವತಾರೂಪಮಾತ್ಮನಾಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ।
ನಾನ್ಯತ್ರ ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಾನಾಚ್ಛ್ರಮಾಪನೋದಃ ಸ್ಯಾದಿ
ತಿಯುಕ್ತಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಲೌಕಿಕಾನಾಂ ಸ್ವರೂಪಿ ತೋ ಭವ
ತೀತಿ । ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಲೋಕೇ ಜ್ವರಾದಿರೋಗಪ್ರಸ್ತಾ
ನಾಂ ತದ್ವಿನಿಮೋಕೇ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಾನಾಂ ವಿಶ್ರಮಣಂ ತದ್ವದಿ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಯಾವಾಗ ಪು
ರುಷನು “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ)
ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಆ ಕಾಲದ
ಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ದೇ
ವತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪನ್ನ (ಎಂದರೆ) ಏಕೀ
ಭೂತ (ಏಕೈಕ)ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿನ
ಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದಂಥಾ ಮನಸ್ಸಿನೊ
ದಲಾದವುಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದಂಟಾದ ಜೀ
ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯ
ವಾದದ್ದು ಯಾವದೋ ಆ ಸ್ವಂತ ಸದ್ರೂ
ಪವನ್ನು (ಅಪೀತಂ) ತಿರಿಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾ
ನಾದಕಾರಣ ಲೋಕದ ಜನರು ಅವನ
ನ್ನು “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ (ಆಗ) ಅವ
ನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ;
ಮತ್ತು “ಸ್ವಪಿತಿ” ಎಂಬ ಗೌಣ (ಅಮು
ಖ್ಯವಾದ) ಹೆಸರಿನ ರೂಪಿಯಿಂದಲೂ
ಸ್ವಾತ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂ
ದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತ್ಮ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಲೋಕದ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂತು? ಎಂದರೆ ನಿದ್ರೆಯು

ಹಾಪಿಸಾದಿತಿಯುಕ್ತಂ || × || ಶಂ ||

ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯ ಶ್ರಮದಿಂದಂಟಾಗುವ ದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಪುಣ್ಯದಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖ ದುಃಖ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಆಯಾಸಗಳನ್ನು ಪಡುವದರಿಂದ ಶ್ರಾಂತ ರಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದ ರಿಂದ ಆಯಾಸಪಟ್ಟ ಕರಣಗಳು ಅನೇಕ ನ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೋತು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣ ಒಂದೇ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ದೇ ಹರೂಪವಾದ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಜೀವನು ಶ್ರಮಪರಿಹಾರ ಕ್ಯಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವತಾರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅವಸ್ಥಾನ (ರಿಕಾಣಿ) ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಪರಿಹಾರವಾಗಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂಬ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ವ ರಾದಿ ರೋಗಗ್ರಸ್ಥರಾದವರು ಅದರಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಿ ಸ್ವಸ್ಥರಾದರೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಕೃತ ಸಂಗತಿ ಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಂಬದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

यत्रयदापुरुषः स्वपितीत्येतन्नाम भव
ति पुरुषः स्वपितीतिशब्दो यदाप्रयुज्यत इ
त्यर्थः । पुरुषस्वापोयदेति यावत् । नामश
ब्दः प्रसिध्यर्थोवा । एतत्पुरुषः एषपुरुषइत्य
र्थः । तदातस्मिन् स्वापकाले सदेवसोम्येति
प्रकृतेन सतासम्पन्नो भवति । पङ्कगतौ
संगतो भवतीत्यर्थः । × । अत्रस्वशब्दस्ता
वन्नजीवमात्रपरः । सतासोम्यतदासंपन्नो भ
वति स्वमपीतो भवतीतिस्थानप्रमाणेन स
च्छब्दस्वशब्दयोरैकविषयत्वावश्यंभावात् स
च्छब्दस्य चास्मिन् प्रकरणे परमात्मविषय
त्वात् स्वशब्देऽपि तत्परएव । × । देवमनु
ष्यादि नामरूपाभिमानरागलोभाद्यनुगुणज्ञा
नप्रसरणजागरितावस्थजीवविशिष्टः परमा

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಈ ಪುರುಷ
ನು ಯಾವಾಗ “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದ್ದಾ
ನೆ) ಎಂಬ ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೋ,
(ಎಂದರೆ) ಪುರುಷನ ಕುರಿತು “ಸ್ವಪಿತಿ”
ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸ
ಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪುರುಷಗೆ
ಯಾವಾಗ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿರುತ್ತದೋ ಎಂದು
ಇಷ್ಟೆ (ತಾಪ್ಪರ್ಯ). ಆ ಪುರುಷನು ನಿ
ದ್ರೆಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಸತ್ ಮಾತ್ರ
ವೇ ಸೋಮ್ಯ” ಎಂಬ (I ೧) ಶ್ರುತಿಯ
ಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಸತ್‌ದ ಸಂಗ
ಡ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ
(೫) ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ “ಸ್ವ” ಶಬ್ದವು ಜೀ
ವ ಮಾತ್ರಪರವಲ್ಲ. “ಹೇ ಸೋಮ್ಯ

ತ್ಮಾ ದೇವಮನುಷ್ಯಾದಿ ನಾಮರೂಪರಾಗದ್ವೇಷಲೋಭಮೋಹಾ
ಶೌಪಾಧಿಕ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರಾಕಾರಾಭಿಮಾನಕಾಲ್ಪ
ಪ್ಯರಹಿತಜೀವಶರೀರಕಃ ಸನ್ಮಾತ್ಮನ್ಯಂತರ್ಮತ ಇ
ತ್ಯರ್ಥ ಇತಿ । × । ಯಸ್ಮಾತ್ಸ್ವಪ್ನಮಿನ್ಲೀನೋ ಭವ
ತಿ ತಸ್ಮಾತ್ಸ್ವಪಿತಿತಿ ಲೌಕಿಕಾ ಆಚಕ್ಷತ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ರಂ ॥

ಸತ್‌ದ ಸಂಗಡ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ತ
ನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ಲೀನವಾಗು (ಅಡಗು)ತ್ತಾ
ನೆ” ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳುವ ಕಾರಣ
“ಸತ್” ಶಬ್ದ ಮತ್ತು “ಸ್ವ” ಶಬ್ದ ಇವೆರ
ಡೂ ಏಕವಿಷಯಿಕವಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಅ
ಗತ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಈ (ಪ್ರಸ್ತುತ)

ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯಿಕವಾದ್ದರಿಂದಲೂ “ಸ್ವ” ಶಬ್ದ ಕೂ
ಡಾ ತತ್ (ಪರಮಾತ್ಮ) ಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ದೇವಮನುಷ್ಯ ಮೊದ
ಲಾದ ನಾನು (ಹೆಸರು) ರೂಪ, ಅಭಿಮಾನ, ರಾಗ, ಲೋಭ, ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗನು
ಗುಣವಾದ ಜ್ಞಾನವೇಗವುಳ್ಳಂಥಾ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪರ
ಮಾತ್ಮನು ದೇವ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ನಾನು, ರೂಪ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ ಲೋಭ ಮೋ
ಹ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಧಿಗಳುಳ್ಳ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರರೂಪವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಕಲ್ಮಷರಹಿ
ತವಾದ ಜೀವ ಶರೀರಕನಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭೂತನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಾ
ಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (ಈ ರೀತಿ) ತನ್ನಲ್ಲಿ (ತಾನೇ) ಲೀನವಾಗುತ್ತಾನೋ
ಆ ಕಾರಣದಿಂದ “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು ಲೋಕದ ಜನರು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಏತಂಪುರುಷಃ ಏಷಪುರುಷಃ ಯತ್ರಯದಾಸ್ವಪಿತಿ
ನಿद्रಾತಿ । ನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಂ । ತದಾಸತಾಸನ್ನಾಮಾಹ
ರಿಣಾಸಮ್ಪನ್ನೋ ಭವತಿ । ತದ್ವ್ಯನಕ್ತಿತ್ವಮಿತಿ ।
ಸ್ವಂ ಸ್ವತಂತ್ರಂ ಹರಿಂ ಹೃದೃಜಗಮಪಿತಿಃ ಇತರೇರಣ್ಣಯ
ತ್ವೇನಾನುಪ್ರವಿಶೋ ಭವತಿ । ಕುತಃ? ಹಿಯಸ್ಮಾತ್ಸ್ವಂ
ಸ್ವತಂತ್ರಂ ಹರಿಮಪಿತಿಃ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದಿನಂ
ಸ್ವಪಿತಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಜನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಜಾಗ್ರ
ತ್ವಪ್ರಯೋಃ ಶ್ರಾಂತೋ ಜೀವಃ ಸ್ವಪ್ರಾಂತರೂಪಸುಷುಪ್ತೌ
ಶ್ರಮಾಪನೋದಾಯ ಭಗವತಾಸ್ವಾಂತರ್ನಿವೇಶಿತತ್ವಾತ್

ಮಾಧ್ವರು, ಈ ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಜೀವ
ನು ಯಾವಾಗ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೋ,
(ನಾನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಂದು ಅರ್ಥ.)
ಆಗ ಸತ್ ನಾಮಕನಾದ ಹರಿ ಎಂದರೆ ಪರ
ಮಾತ್ಮನ ಸಂಗಡ ಸಂಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ,
ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು
(ಈಗ) ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂ
ತ್ರನಾದಂಥಾ ಹೃದಯಕಮಲಗತನಾದ ಹ
ರಿಯಲ್ಲಿ, ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ,* ಪ್ರೇ

ತದಾಕೇವಲಂ ಇವಿರಾಧೀನೋ ನಸ್ವತಂತ್ರಃ ತ್ಯುಕ್ತಂ || ೧ || ಶಿಸುತಾನೆ. ಅದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಯಾ
 ಏಕಾಸೌಪುರಷಶ್ಚೇತೇ ತತ್ಪುರೋ ಜೀವಃ | × | ೫ ವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದಂಥಾ ಹರಿ
 ರಮಾತ್ಮನಾಸಂಪನ್ನಃ ಸಂಗತೋ ಭವತಿ || ೧ || ಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣ
 ದಿಂದ ಇವನನ್ನು “ಸ್ವಪಿತಿ” (ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು
 ಅರ್ಥ. ಜಾಗೃತ್ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರಾಂತನಾದ ಜೀವನು, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾನರೂಪ
 ವಾದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಇವನ) ಶ್ರಮವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಇವ
 ನನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಆಗ ತೀರಾ ಈಶ್ವರಾಧೀನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ,
 ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೯ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ—

ತತ್ರಾಂವಂ ಸತಿ ಯತ್ರಯಸ್ಮಿನ್ಕಾಲೇ ಸ್ವಪ್ನಮಯ
 ಯೋ ಜೀವಃ ಸುತೋ ಭವತಿ | ಸ್ವಪ್ನಸ್ಯ ದ್ವಿಪ್ರಕಾರತ್ವಾ
 ತ್ ವಿಶೇಷಣಂ ಸಮಸ್ತಃ | ತಪಸ್ಸಹಿತಕರಣವೃತ್ತಿ
 ರಿತ್ಯೇತತ್ | ಅತೋಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಪರ್ಕಜನಿತ ಕಾ
 ಲುಷ್ಯಾಭಾವಾತ್ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸನ್ನಃ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವ
 ತಿ | ಅತಃ ಸ್ವಪ್ನವಿಷಯಾಕಾರಾಭಾಸಂ ಮಾನಸಂ
 ಸ್ವಪ್ನಪ್ರತ್ಯಯಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿ ನಾನುಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||
 ಯದೇವಂ ಸುತೋ ಭವತಿ ಆಸುಸೌರತೇಜಃಪೂರ್ಣಾಸ್ತು ಯಥೋ
 ಕ್ತಾಸ್ತು ನಾಡೀಶು ತದಾಕ್ಷುಸ್ತಃ ಪ್ರವಿಶ್ತಃ ನಾಡೀಮಿಧ್ವಾ
 ರಮೂತಾಭಿಹೃದಯಾಕಾಶಂ ಗತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | × |
 ತಂಸತಾಸಂಪನ್ನಂ ನ ಕಕ್ಷಣ ನ ಕಕ್ಷಿದಪಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ
 ರೂಪಃ ಪಾಪಾಸ್ಪೃಶತೀತಿ ಸ್ವರೂಪಾಪಾಪಸ್ಯ ತತ್ವಾದಾ
 ತ್ಪನ್ನಃ | ದೇಹೇಂದ್ರಿಯವಿಶಿಷ್ಟಂ ಹಿ ಸುಖದುಃಖಕಾರ್ಯಪ್ರ
 ದಗ್ನೇನ ಪಾಪಾಸ್ಪೃಶತೀತಿ ನ ತು ಸತ್ಸಂಪನ್ನಂ | ಸ್ವರೂ
 ಪಾಪಸ್ಯ ಕಕ್ಷಿದಪಿ ಪಾಪಾಸ್ಪೃಶತುಸ್ತಹಿತೇ ಅವಿ
 ಪಯತ್ವಾತ್ | ಅನ್ಯೋಹ್ಯನ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯೋ ಭವತಿ |
 ನ ತನ್ವನ್ಯತ್ವಂ ಕೇನ ಚಿತ್ತಕುತಶ್ಚಿದಪಿ ಸತ್ಸಂಪನ್ನಸ್ಯ |

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಸ್ವಪ್ನಮಯ
 ನಾದ ಜೀವನು ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತ
 ನಾಗುತ್ತಾನೋ, ನಿದ್ರೆಯು ಎರಡು ಪ್ರ
 ಕಾರವಾಗಿವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯ
 ಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವನು “ಸಮಸ್ತ”ನೆಂದು ವಿ
 ಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅವನ ವಾಗಾದಿ
 ಸಕಲ) ಕರಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಿಶ್ಚಿ
 ಹೋಗಿರುತ್ತದೆಂದು (ಅದರ) ತಾತ್ಪರ್ಯ.
 ಅದಕಾರಣ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂ
 ದಂಟಾಗುವ ಕಲ್ಮಷಗಳಿಲ್ಲದೇ ಇರುವ
 ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವನು ಸಂಪ್ರಸನ್ನ (ಪೂರ್ಣ
 ನಿರ್ಮಲ)ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ
 ಅವನು (ಆಗ) ಸ್ವಪ್ನವಿಷಯಾಕಾರಾಭಾ
 ಸ (ಪ್ರತಿರೂಪ)ವಾದಂಥಾ ಮನೋಜನ್ಯ
 ವಾದ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು (ಗ್ರಹಿಕೆಯು
 ನ್ನು) ಅನುಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ
 ಸುಪ್ತನಾದಾಗ (ಅವನು) ಸೂರ್ಯನ

स्वरूपप्रच्यवनं त्वात्मनोजागृत्स्वप्रावस्थां प्र
तिगमनं बाह्यविषयप्रतिबोधोऽविद्याकामक
र्मबीजस्य ब्रह्मविद्याहुताशादाहनिमित्तं । × ।
यदैवं मुक्तः सौरेण तेजसानाढ्यन्तर्गतेन स
र्वतः सम्पन्नः व्याप्तोभवति । अतोविशेषेण
चक्षुरादि नाडीद्वारैर्बाह्यविषयभोगायापसृता
निकरणान्यस्यतदा भवन्ति । तस्मादयं क
रणानां निरोधात्स्वात्मन्ये वावस्थितः स्वप्नं
नविजानातीति युक्तं ॥ शं ॥

ಯ ಯುಕ್ತನಾದವಗೆ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುವದರ ಮೂಲವಾಗಿ
ಪಾಪವು ತಗಲುವದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಂತು ಸತ್ ಸಂಪನ್ನನಾದವನನ್ನು
ಅದು ಸ್ವರ್ತಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾವದಕ್ಕೂ ವಿ
ಷಯನಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವದೊಂದು ಪಾಪವು ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಕ್ಕಿ ಸಮರ್ಥನಾ
ಗುವದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೆ ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬಗೆ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪರಂ
ತು ಸತ್ ಸಂಪನ್ನನಾದವನಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದಲೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅನ್ಯತ್ಯ (ಪರ
ಕೀಯತ್ಯ) ಇಲ್ಲ. ಆತ್ಮಗೆ (ಸಂಭವಿಸುವ) ಸ್ವರೂಪಚ್ಯುತಿಯು ಜಾಗ್ರತ್ ಸ್ವಪ್ನಾ
ವಸ್ಥಾ ಪ್ರವೇಶರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯ ಸಮ್ಪ್ರಾಧವಾದ ಎಚ್ಚರ. (ಅದು) ಅಜ್ಞಾ
ನ, ಕಾಮಕರ್ಮಗಳ ಬೀಜವಾದ ಅನಾದಿಕಾಲದ ಅಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯರೂಪವಾದ
ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋಗದೆ ಇರುವ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ
ರೀತಿ ಸುಪ್ತನಾದವನು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳ
ಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಗೆ ಅವನು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿ
ಯಗಳ ನಾಡಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದಂತೆ ಅವನ ಕರಣ
ಗಳು (ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು) ಹಿಂದೆ ಸರಿದಿರುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಅವನು, ಕರಣಗಳು
ಆತಂಕಪಟ್ಟಿರುವ ದೆಸೆಯಿಂದ, ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಶೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನಾದ ಪ್ರಯು
ಕ್ತ ಸ್ವಪ್ನಕಾಣುವದಿಲ್ಲೆಂಬದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಪರ್ಕಜನಿತ
ಕಾಲ್ಪುಷಶೂನ್ಯಃ । ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿ ನ ಪಶ್ಯ
ತೀತೀತತ್ । ಸ್ವಪ್ನಾದರ್ಶನಂ ಸುಪ್ತಿಸ್ಥಿತಿರಿದಿ ಯಾವತ್ ॥
ತದಾಭಾಸುನಾಡೀಪುಷ್ಪಃ ಪ್ರವಿಶೋ ಭವತಿ ಪುರಿ
ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಗಮನಾಯ ನಾಡೀಪು ಪ್ರವಿಶೋ ಭವತೀತೀತಃ ।
ನಾಡ್ಯೊದ್ವಾಸತತಿಸಹಸ್ರಾಣಿಹೃದಯಾಪುರಿತತಮಾಭಿ
ಪ್ರತಿಶ್ಛಂತೇ ಆಮಿಃ ಪ್ರಸವಪ್ರಪ್ತ ಪುರಿತತೀಶೇ
ತೇ । × । ನಾಡೀಪುರಿತದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂ ಸಮುಚ್ಚೇನ ಸು
ಪ್ತಿಸ್ಥಾನತತ್ವಸ್ಯ । × । ತನ್ನಕಶ್ಚನಪಾಪ್ಪಾಸೃ
ಶತಿ । ಸುಪ್ತಿಸ್ಥಿತೋಽಪಿ ಕರ್ಮಣಃ ಫಲಜನನಸಾ
ಮರ್ಯೆ ನಾಸ್ತೀತೀತಃ । ತತ್ರಹೇತುಮಾಹತೇಜಸಾ ಹಿ
ತದಾಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ । ಸತಾಸಂಪನ್ನ ತದಾಸಂಪ
ನ್ನೋ ಭವತೀತಿ ಶ್ರುತಃ ತೇಜಶ್ಚಂದ್ರಃ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಗು
ಣಯೋಗಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಪರಃ । ಬ್ರಹ್ಮಣಿಸಂಪತ್ತಿರ್ನಾಮದೇಹೇ
ಂದ್ರಿಯಾಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವರಾಹಿತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ॥
॥ × ॥ ರಂ ॥

ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಷುಪ್ತಿ ಸ್ಥಾನಸ್ವಭಾವವು ನಾಡಿಗಳಿಗೂ ಪುರಿತತ್ವದಲ್ಲಿರುವ
ಬ್ರಹ್ಮಗೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಉಂಟು. ಅವನನ್ನು (ಸುಪ್ತನನ್ನು) ಯಾವ ಪಾಪವು ಸ್ಪರ್ಶ
ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಮಾ
ರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಅರ್ಥ. ಆಗ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ
ವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ) ಆಗ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಸತ್ವದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವದರಿಂದ ತೇಜಸ್ ಶಬ್ದವು, ಪ್ರಕಾಶಗುಣಯು
ಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ದೇಹೇಂ
ದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ವಿರಹಿತವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಶೇರೋಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.

(ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದವನು) ಕರಣ (ಇಂದ್ರಿಯ)
ಸಮೂಹವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡು ಸಂಪ್ರಪನ್ನ ಎಂದರೆ ಬಾಹ್ಯ
ವಿಷಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಂಟಾಗುವ ಕಲ್ಪ
ಪರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು
ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಪ್ನಕಾಣದೆ ಇರುವ
ದೇ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ.
ಆಗ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ.
(ಎಂದರೆ) ಹೃದಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂ
ಡಿರುವ ಪುರಿತತ್ವ ಎಂಬ ಕೋಶನಿವಾಸಿ
ಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುವಗೋ
ಸ್ತರ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂದು
ಅರ್ಥ. ನಾಡಿಗಳು ಒಟ್ಟು ೭೦೦೦ ಇವೆ.
ಇವು ಹೃದಯದಿಂದ ಪುರಿತತೆಗೆ ಪಸರಿಸಿ
ಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ
ಆ ಪುರಿತತಿಯಲ್ಲಿ (ಇವನು) ಶಯನ

ತದಂತದಾ ಯತ್ರಹೇತುಃ ಏತತ್ಸುತಃ ಏಕಜೀವಃ

ಮಾಧ್ವರು, ಆಗ ಈ ಜೀವನು ಹರಿ

THE KUPPUSWAMY SASTRI

RESEARCH INSTITUTE.

MYLAPORE, MADRAS-4

5

ಸುತಃ । ಸಮಸ್ತಃ ಉಪಸಂಹತೇಂದ್ರಿಯಃ । ಅತएव
 बाह्यविक्षेपाभावात्संप्रसन्नः सम्यक् प्रसन्नः ।
 स्वप्नं स्वाप्रवस्तुजातं न विजानाति तदा आ
 सुनाडीषु सुषुप्ताख्यनाडीस्थेहरौ सप्तः प्रा
 तो भवति । × । नाडीष्विति बहुवचनं प्र
 तिदेहापेक्षया । तं नाडीस्थभगवति सुतं पा
 प्मापापं न स्पृशति संसृष्टं न भवति । तत्र
 हेतुः तेजसाहरिणा तदा सुतो ह्रियस्मात्संपन्नः
 तस्मादिति ॥ रा ॥ संप्रसन्नः स्वरूपसुखा
 नुभववान् जीवः ॥ वे ॥

ದು ದೇಹದ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹೇಯಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತ
 ನಾದವನನ್ನು ಪಾಪವು ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸುಪ್ತನಾದವನು
 ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗ ತೇಜಸ್ ಎಂಬ ಹರಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನ (ಕೂಡಿಕೊಂಡು)
 ನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತನಾದಾಗ (ತನ್ನ) ಇಂದ್ರಿಯ
 ಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾ
 ನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ
 ಉಪದ್ರವರಹಿತನಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನ
 ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನನು
 ಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಪ್ನವಸ್ತು ಸಮೂಹ
 ವನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸುಷುಮ್ನಾ
 ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾ
 ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ಬಹು
 ವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ಒಂ
 ದು ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತ
 ನಾದವನನ್ನು ಪಾಪವು ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸುಪ್ತನಾದವನು
 ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗ ತೇಜಸ್ ಎಂಬ ಹರಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನ (ಕೂಡಿಕೊಂಡು)
 ನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇವುಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ತನ್ನ ವಾಗಾದಿ ಕರಣಗಳನ್ನು ಆ
 ಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾನು ಇರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೃತ್ಪಂಡರೀಕದಲ್ಲಿರುವ
 ಸತ್ ನಾಮಕವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಸ್ವಪ್ನಕಾಣದೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾ
 ರಣವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನೇ ಅತ್ಮನು. ಈ ಸಂಗತಿ ಮುಂದೆ XIನೇ
 ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

(೩) ಈಗ ಜೀವ ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಯಾವದು ಎಂಬದರ ಕುರಿತು—

तन्मनः तत् प्रकृतं षोडशकलमग्नौ
 चितं मनोनिर्धारितं तत्प्रविष्टस्तत्स्थस्तदुप
 लक्षितो जीवस्तन्मन इति निर्दिश्यते । म
 आक्रोशवत् । समनआख्योपाधिर्जीवोऽवि
 थाकामकर्मोपदिष्टो दिशंदिशं सुखदुःखादि

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಪ್ರಕೃತ (V.೯.
 ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ) ೧೬ ಕಲಿ
 ಗಳುಳ್ಳಂಥಾ ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆದಂಥಾ ಮನ
 ಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಡುವ, ಮತ್ತು ಮನ
 ನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು

ಲಕ್ಷಣಾಂ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಯೋಃ ಪತित್ವಾಗತ್ವಾ ಅನುಭೂಯೇ
 ತ್ಯರ್ಥಃ ಅನ್ಯತ್ರ ಸದಾಖ್ಯಾತ್ಸ್ವಾತ್ಮನಃ ಆಯತನಂ
 ವಿಶ್ರಮಣಸ್ಥಾನಮಲ್ಪಾಪಾಣಮೇವ ಪ್ರಾಣೇನ ಸ
 ರ್ವಕಾರ್ಯಕರಣಾಶ್ರಯಣೋಪಲಕ್ಷಿತಾ ಪ್ರಾಣಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ
 ಸದಾಖ್ಯಾಪರಾದೇವತಾ । × । ಅತಸ್ತಾಂ ದೇವತಾಂ
 ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಾಮೇವೋಪಶ್ರಯತೇ । ಪ್ರಾಣೋ ಬಂಧನಂ
 ಯಸ್ಯಮನಸಃ ತತ್ರಾಣಬಂಧನಂ ಹಿಯಸ್ಮಾತ್ಸೋಮ್ಯ
 ಮನಃ ಪ್ರಾಣೋಪಲಕ್ಷಿತದೇವತಾಶ್ರಯ ಮನಃಇತಿ ತದ್ವಿಧ
 ಲಕ್ಷಿತೋ ಜೀವತಿ ॥ ೩ ॥

ಅದರಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಜೀವನು “ಆ
 ಮನಸು” ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ “ಮಂಜಾ
 ಕ್ರೋಶ” ದಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲ್ಪಡು
 ತ್ತಾನೆ. (ಮಂಜದ ಕರ್ಕಶ ಶಬ್ದದಿಂದ
 ಅದರಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವಾತನು ಹೇ
 ಗೆ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ರೀ
 ತಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ.) ಆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಉ
 ಪಾದಿಯು ತನ್ನಾದ ಜೀವನು ಅವಿದ್ಯಾ ಕಾ
 ಮಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಜಾ

ಗ್ರತಃ ಸ್ವಪ್ನಾನ್ವಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಾದಿರೂಪವಾದ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ ಎಂದರೆ
 ಅವುಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿ ಸನ್ನಾಮಕವಾದ ತನ್ನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ರಮಣ
 ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯದೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಎಂದರೆ ಸರ್ವ ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂ
 ತವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಸನ್ನಾಮಕವಾದ ಪರದೇ
 ವತೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣಬಂಧನ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾ
 ಣವೇ ಬಂಧನವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಹೇ
 ಸೋವ್ಯೂ! (ಶ್ವೇತುಕೇತು!) ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೋಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ದೇವತೆ
 ಯೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಜೀವವು ಅದರಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ರಅಗ್ರಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನಃಇತಿ ಪ್ರಾಜ್ಞ
 ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನಃ ದಿಶದಿಶಂ ಪತित್ವಾ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನ
 ಯೋರ್ನಾನಾವಿಧವಿಷಯಗ್ರಹಣವ್ಯಾಪೃತಂ ಭೂತ್ವಾಪಿ ತತ್ರ
 ತತ್ರಾಯತನಂ ವಿಶ್ರಮಣಮಲ್ಪಾಪಾಣಮಾಯಮುಖ್ಯ
 ಪ್ರಾಣೇನ ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಶೇಷಂ ಆಪದ್ಯತದ್ವರ್ತುಃ । ಅತ್ರಹಿ
 ತುಮಾಹಪ್ರಾಣಬಂಧನಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯಮನಃಇತಿ ಯತಃಪ್ರಾ
 ಣೇಹಿ ಮನೋನಿಬಧ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಅತಃ ಸು
 ಛುತಿದಶಾಃ ವಾಗಾದಿನ್ದ್ರಿಯಸಹಿತಂ ಮನಃ × ಪ್ರಾ

ಣಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, “ಆ ಮ
 ನಸ್ಸು” ಎಂದರೆ ಹೇ ಸೋವ್ಯೂ! ಮನ
 ಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವಾದ್ದೆಂದು ಈ ಮೊದಲು
 (Vನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಜಾಗ್ರ
 ತಃ ಸ್ವಪ್ನಾನ್ವಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾತರಹದ ವಿಷ
 ಯ ಸ್ವೀಕಾರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ
 ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ದೊರೆಯದೆ
 ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೋಸ್ಕರ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು

ಗಣಸಂಖ್ಯಾವಿಶೇಷಮಾಪಣಂ ಸದ್ಗುಣವ್ಯಾಪಾರಂ ಭವತಿ | ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂಶಿಕೋಕ್ತೃತ್ವದಿಂದ ಅ
 ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಾಂ ಪ್ರಾಣಮಾತ್ರಮನುಪರತವ್ಯಾಪಾರಮಾ ಭವತಿ | ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪ್ರಾ
 ಸ್ತೇ | × || ರಂ || ಣದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ನಿಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು
 ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಗಾದೀಂದ್ರಿಯಸಹಿತವಾದ
 ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷ (ಆಲಿಂಗನ) ವಿಶೇಷವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ವ್ಯಾ
 ಪಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರಾಣಮಾತ್ರ (ಅವನ) ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ
 (ನಡಿಸುತ್ತಾ) ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

एतन्मनः मनुते अवबुध्यते इति मनो ಮಾಧ್ವರು (ಇಲ್ಲಿ) ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ
 नामैषजीवः । प्राणमेव प्रणयनहेतुनाप्राण ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಯೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ
 नामकं हरिमैवोपश्रयते । × । कुतः हिय ಅಥವಾ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬ ನಿರ್ವ
 स्मात् मनोजीवः प्राणबन्धनं प्राणेन बध्य ಚನರೀತ್ಯಾ ಜೀವನ ಹೆಸರು. ಇವನು
 मानस्तस्मादिति || रा || मननान्मनोना ಸ್ವಪ್ನ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಂ
 मजीवः स्वप्नजागरणयोः संसारे वादिशं दि ಸಾರದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ ಪ್ರಾಣನ
 शं पतित्वा प्राणादन्यत्रायतनमलब्ध्वा प्रा ಹೊರತು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯ ದೊ
 णमेव प्राणनाम्नाणनामकं परमात्मान मेव ರಕದೇ ಪ್ರೇರಿಸುವವನಾದ ಕಾರಣ, ಅಥ
 पश्रयते । × । हियस्मान्मनो जीवः प्राण ವಾ ಬದುಕಿಸುವವನಾದ ಕಾರಣ, ಪ್ರಾಣ
 बन्धनं प्राणएव बन्धनं बन्धकोयस्यतत्तथो ನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಹರಿ ಎಂದರೆ ಪ
 क्तं तस्मात्प्राणमेवोपश्रयत इत्यर्थः || वे || रमात्ಮನನ್ನೇ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.
 ಯಾಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೀವನು ಪ್ರಾಣನಿಂದ ನಿರ್ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವವ ಯಾ
 ನೆ ಪ್ರಾಣನೇ ಬಂಧಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ
 ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(५) ಇನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಕ್ಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪೈಕಿ ೧೧, ೧೩ನೇಯವು
 ಗಳು ವಿಶೇಷವಾದವುಗಳು. ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ

यस्माच्चैवं आत्मनस्सद्रूपता मज्ञात्वैव ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಈ ರೀತಿ (ಪುಷ್ಪ
 सत्सम्पद्यन्ते अतस्त इहलोके यत्कर्मनिमಿ ರಸಗಳಂತೆ) ಪ್ರಜೆಗಳು ಆತ್ಮನ ಸದ್ರೂಪ
 ताः यांयां जातिं प्रतिपन्नाआसुर्याप्रादीनां ವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇನೇ ಸತ್ ಸಂಪತ್ತಿಯ

ಖ್ಯಾತ್ರೋಽಹಂ ಸಿಂಹೋಽಹಂ ಮಿಲೇವ ತೇತತ್ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವಾ
ಸನಾಹಿತಾಸ್ತಂತಃ ಸತ್ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಅಪಿತದ್ಭಾವೇನೈವ
ಪುನರಾಭವಂತಿ । ಪುನಃಸತ ಆಗತ್ಯವ್ಯಾಘ್ರೋವಾ
ಸಿಂಹೋವಾ ವೃಕೋವಾ ವರಾಹೋವಾ ಕಿರೀಟೋವಾ ಪತಂಗೋ
ವಾ ದಂಶೋವಾ ಮಶಕೋವಾ ಯತ್ಪೂರ್ವಮಿಹಲೋಕೇ
ಭವಂತಿ ಸಂಭೂತುರೀತ್ಯರ್ಥಃ । ತದೇವ ಪುನರಾಗತ್ಯ
ಭವಂತಿ । ಯುಗಸಹಸ್ರಕೋಶ್ಚನಿರತೀತಿ ಸಂಸಾರಿ
ಣೋಜಂತೋರ್ಯಾಪುರಾ ಭಾವಿತಾಃಸನಾಸಾನನಿಶ್ಯತೀ
ತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಏವಮೇವ ಕ್ಷಲಿಸುಖೋಮೇವಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ
ಯಸ್ಮಾತ್ಸತಿಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿದುಃ ತಸ್ಮಾತ್ಸತ ಆಗ
ಮ್ಯ ನ ವಿದುಃಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹೇ ಆಗತಾಃಇತಿ
ವಾ । × । ಸಮಾನಮನ್ಯತ ॥ ಶಂ ॥

ನುಸಿಯಾಗಲೀ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ತಾವು) ಮೊದಲು ಏನೇನು ಆಗಿದ್ದವೋ ಪುನಹ
ಅದದೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಸಹಸ್ರಕೋಟಿ ಯುಗಗಳು ಕಳೆದಿದ್ದರೂ ಸಂಸಾರಿಯಾದ
ಪ್ರಾಣಿಯ ಪೂರ್ವವಾಸನೆಯು ಅಳಿಸಿಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

ಅದೇ ರೀತಿ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! (ಶ್ರೇತಕೇತು) ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಯಾವ ಕಾ
ರಣದಿಂದ ಸತ್ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೂ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ
ವೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸತ್ದಿಂದ (ಹೊರಟು) ಬಂದರೂ ಅದರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೇವೆಂಬ
ದನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ; ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಎಂದು ಸಹ ಅರ್ಥ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಥಸುಪ್ರಸೇ ರುತೀತಾಶ್ಚ ಪ್ರಜಾಃ ಸ್ವಾಪಾತ್ಪೂರ್ವ
ಯಥಾಭವಂತಿ ಯೇ ಅಭವನ್ ತೇತೇ ಆಭವಂತಿ
ಆಗತ್ಯ ಭವಂತಿ । ಸುಪ್ರಸೇ ಪ್ರಾಗ್ವ್ಯಾಘ್ರಾಭಿಮಾ
ನೀಸ್ಥಿತಃ ಸುಪ್ರಪ್ತನಂತರಮಪಿ ವ್ಯಾಘ್ರೋಽಹಂ ಮಿ
ತ್ಯಭಿಮನ್ಯಮಾನ ಏವಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಪೂರ್ವವಾಸನಾ
ವಾಸಿತ ಏವೋತ್ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಯಾವತ್ । ತತಶ್ಚ ದರ್ಶ

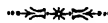
ನ್ನು ಪಡೆಯುವದರಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಅವರು ಯಾವ ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಹು
ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಯಾವ ಜಾತಿಯ
ವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ—ನಾನು ಹುಲಿ, ನಾನು
ಸಿಂಹ, ಎಂಬ ಈ ತರಹದ ಆ ಕರ್ಮ,
ಜ್ಞಾನ, ಇವುಗಳ ವಾಸನಾಯುಕ್ತರಾಗಿರು
ತ್ತಾರಾದ ಕಾರಣ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿ
ಭಾವಗಳಿಂದಲೇ ಪುನಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡು
ತ್ತಾರೆ. ಎಂದರೆ ಸತ್ದಿಂದಿದ್ದು ಬಂದು ವ್ಯಾ
ಘ್ರವಾಗಲೀ, ಸಿಂಹವಾಗಲೀ, ತೋಳವಾ
ಗಲೀ, ವರಾಹವಾಗಲೀ, ನೋಣವಾಗಲೀ,

ಮೊದಲು ಏನೇನು ಆಗಿದ್ದವೋ ಪುನಹ
ಅದದೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಸುಷುಪ್ತಿಗೆ
ಮೊದಲು ಏನೇನು ಆಗಿ
ದ್ದರೋ ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದಿದ್ದು ಬಂದನಂತ
ರೂ ಅದದೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಸುಷುಪ್ತಿಗೆ
ಮೊದಲು ವ್ಯಾಘ್ರಾದೀಹಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ

ನಾಡಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು.		ವರ್ಣಗಳು.	ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು.
೧	ಮಮುಕ್ಷು	ಪಿಂಗಳ (ಕಪಿಲ)	ಸಂಕರ್ಷಣ
೨	ನಾದಿನೀ	ಶುಕ್ಲ	ವಾಸುದೇವ
೩	ಪಿಂಗಲಾ	ನೀಲ	ಅನಿರುದ್ಧ
೪	ವಜ್ರಿಕಾ	ಹಳದಿ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ
೫	ಇಂಡಾ	ರಕ್ತ	ನಾರಾಯಣ

VIIನೇ ಪಾಠ.

ಹೃದಯ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಚಾರ.



(೧) ಅಥವಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇದಹರಂ (೧) ಅನಂತರ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಟ್ಟಣ
 ಪುಂಡರೀಕಂ ವೇಶಮ ದಹಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಾಸ್ತ (ವಾದ ಶರೀರ)ದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಲರೂಪ
 ಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಸ್ತದನ್ವೇಶ್ಯಂ ತದ್ರಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾ ನಾದ ಅರಮನೆಯು (ಹೃದಯ) ಇದೆ.
 ಸಿತವ್ಯಮಿತಿ || (೮-೧-೧.) ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಅಕಾಶವಿದೆ. ಅದ
 ರೊಳಗೆ ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು ಮತ್ತು ತಿಳಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸ
 ಬೇಕೆಂತ (ಅರ್ಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಬೇಕು.)

(೨) ತತ್ತ್ವೇದಬ್ರಹ್ಮಯಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮ (೨) ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಹೇಳುವ ಆಚಾರ್ಯರ
ಪುರೋಹಿತಂ ಪುಣ್ಯಕಂ ವೇದಮ ದಹರೋಽಸ್ಮಿದನ್ತರಾ ಕೂಡೆ ಶಿಷ್ಯರು "ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ
ಕಾಶಾಃ ಕಿಂತದನ್ವವಿಶ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಶ್ಯಂ ಯದಾವ ವಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಲರೂಪನಾದ ಅರಮನೆ ಇದೆ.
ಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ? || ಸಬ್ರಾತ (೮-೧-೨) ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಅಕಾಶವಿದೆ. ಇದ
ರಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಲಿಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತಿಳಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದದ್ದು ಏನು ಇದೆ
(ಇಂದ್ರೀತು?) ಎಂದು (ಶಿಷ್ಯರು) ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದರೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಏನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ-

(೩) ಯಾವನ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಸ್ತಾಽವಾ (೩) ಈ (ಕೊರಗಿರುವ) ಅಕಾಶ
ನೇಘೋಽಂತಹದಯ ಆಕಾಶಾಃ ತು ಅಸ್ಮಿನ್ ಯಾವಾ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದೋ ಹೃದಯದೊ
ಪೃಥಿವೀ ಅಂತರೇವಸಮಾಹಿತೇ । ತು ಅವಗ್ರಿಶ್ಚ ವಾ ಳಗಿರುವ ಅಕಾಶವು ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ
ಯುಷ್ಠ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸಾವುಮೌ । ವಿಶ್ವವಕ್ಷತ್ರಾಣಿ । ದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕ ಮತ್ತು
ಯಾಸೇಹಾಸ್ತಿ ಯಜ್ಞಾಸ್ತಿಸರ್ವೈ ತದಸ್ಮಿನ್ ಸ ಪೃಥ್ವಿ ಇನಿರಡೂ ಇವೆ. ಅಗ್ನಿ ವಾಯು
ಮಾಹಿತಮಿತಿ || (೮-೧-೩) ಇನಿರಡೂ, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಇನಿರಡೂ,
ಮಿಂಚು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಇವನದಾಗಿ ಏನು ಇದೆಯೋ, ಏನು ಇಲ್ಲವೋ,
ಅದೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ಇವೆ, ಎಂದು;

(೪) ತತ್ತ್ವೇದಬ್ರಹ್ಮಯಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ (೪) ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವ ಆಚಾರ್ಯರ
ಸರ್ವೈಃ ಸಮಾಹಿತಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೈಃ ಚ ಕೂಡೆ ಶಿಷ್ಯರು "ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ
ಕಾಮಾ ಯದೇನಜರಾವಾಪ್ರೋತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಸತೇವಾ ಕಿಂ (ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಶಬ್ದೋಪಲಕ್ಷಿತ ಅಂತರಾಕಾಶ
ತತೋಽತಿಶಿಶ್ಯತ ಇತಿ? || (೮-೧-೪) ಶದಲ್ಲಿ) ಸಕಲವೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿ-ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳು, (ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ)-ಇದು (ಶರೀರ)
ಮುಂದಿಯಾದಾಗ, ಅಥವಾ ನಾಶವಹುವಾಗ ಅದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಏನು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ?
(ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ):-

(೫) ಸಬ್ರಾತಾಃ ಜಯೇತಜೀಯೇತಿ ನ (೫) ಅವರು ಹೇಳಬೇಕೇನೆಂದರೆ,
ವೇದನಾಽಪ್ರಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ಮಿನ್ ಕಾ ಇದರ (ಶರೀರದ) ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಇದು
ಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ ಆಪ್ತಾಽಪ್ರಹತಪಾಪ್ಪಾವಿಜ (ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೋಪಲಕ್ಷಿತ ಅಂತರಾಕಾಶ
ರೋವಿಮೃತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋ ವಿಜಿಗೃಹ್ಣತೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯ ನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮ) ಮುಂದಿ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.

ಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕ್ಲೃಪಿ ಯಥಾಹ್ಲೇವೇಹ ಪ್ರಜಾ ಅನ್ವಾಪಿ ಇದರ ಸಾಂನಿಹಿತ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ. ಈ
ಶಾಂತಿ ಯಥಾನುಶಾಸನಂ ಯಂ ಯಮಂತಮಭಿಕಾಮಾ ಭ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು ಸತ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ
ಛಂತಿ । ಯಂನಪದಂ ಯಂಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಂ । ತಂತಮೇವೋಪ ಬೇಕಾದದಿಲ್ಲ ಇವೆ. ಇವನೇ ಆತ್ಮನು,
ಜೀವಂತಿ ॥ (೮-೧-೪) ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲದವನು, ಪೃಥ್ವಿಪ್ರಾಪ್ತಿವಿಲ್ಲ
ದವನು, ಸಾವಿಲ್ಲದವನು, ದುಃಖ ಇಲ್ಲದವನು, ಹಸಿವೆ ಇಲ್ಲದವನು, ತೃಷ್ಣೆ ಇಲ್ಲದ
ವನು, ಸತ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಗಳುಳ್ಳವನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಉಳ್ಳವನು. ಇಲ್ಲಿ ಜನಗಳು, (ಅ
ರಸಿನ) ಆಜ್ಞೆಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಹೇಗೆ ನಡೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆ, ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರ
ದೇಶವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ—ದೇಶವೋ, ಹೋಲವೋ—ಅದನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂ
ಡಿರುತ್ತಾರೆ. (ಇಚ್ಛಾ ಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.)

(೬) ತಥೇಹಕರ್ಮಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯ (೭) ಆದಕಾರಣ, ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ
ತ ಏವಮೇವಾಮುತ್ರಪುಣ್ಯಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ । ಮೃದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೋಕವು ಕ್ಷ
ತಥಾಹಾತ್ಮಾನಮನುಷ್ಯವಿಷಯ ಬ್ರಜನ್ಯತಾಃಶ್ಚ ಸತ್ಯಾ ಯಿಸಿ (ತಪ್ಪಿ) ಹೋಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆ
ನ್ ಕಾಮಾಃ ಸ್ತೋಷಾಃ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಯೇ, ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಘಳಿಸಿದ ಪರಲೋಕ
ಭವತ್ಯಥಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನುಷ್ಯವಿಷಯ ಬ್ರಜನ್ಯತಾಃಶ್ಚ ಸ (ಭೋಗ)ವು ಅಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ.
ತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾಃ ಸ್ತೋಷಾಃ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮ ಆದಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನೂ, ಮತ್ತು
ಚಾರೋ ಭವತಿ ॥ (೮-೧-೬) ಈ ಸತ್ಯ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳದೆ
ಯಾರು (ಮರಣಪಟ್ಟು) ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಸತ್ಯತಂತ್ರವು ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪರಂತು ಯಾರು ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಈ ಸತ್ಯಕಾ
ಮಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರಿಗೆ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಸತ್ಯತಂತ್ರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

(೮) ತಥೇವಮೇವಾಃ ಕಾಮಾ ಅಮೃತಾಪಿಘಾ (೯) ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಅ
ನಾಸ್ತೇಷಾಃ ಸತ್ಯಾನಾಃ ಸತಾಮೃತಮಪಿಘಾನ್ । ನೃತರೂಪವಾದಂಥಾ ಪಿಘಾನ್ (ಮುಸು
ಯೋಯೋಹಸೇತಃ ಪ್ರೇತಿ ನತಮಿಹದರ್ಶನಾಯಲಭತೇ ॥ ಕು) ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿವೆ. ಅವು ಸತ್ಯವಾದವು
(೮-೩-೧) ಗಳೇ ಆದರೂ ಮಿಥ್ಯವು (ಅವುಗಳಿಗೆ)ಮ
ರೆಯಾಗಿ ಇದೆ. ಆದ ಕಾರಣ, ಯಾರಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮರಣಪಟ್ಟು ಹೋದರೆ
ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಇವಗೆ ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ.

(೮) ಅಥೇ ಚಾಸ್ಯೇಹ ಜಿವಾಢೇ ಚ ಪ್ರೇತಾ (೮) ಪರಂತು ಇವಗೆ ಬೇಕಾದವರ
 ಯಶಾನ್ಯದಿಚ್ಛಾಢಲಮತೇ । ಸರ್ವೇ ತದತ್ರಗತ್ವಾಢಿನ್ದ ಲ್ಲಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿರುವವರನ್ನಾಗಲಿ, ಸ
 ತೇಽತ್ರಾಢ್ಯಸೇತ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾ ಅನೃತಾಢಿಧಾನಾಸ್ತ ತ್ತುಹೋದವರನ್ನಾಗಲಿ, ಮತ್ತು ಇನ್ಯಾವ
 ಯಾಽಽಪಿಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಃ ನಿಹಿತಮಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾ ಡಪರ್ಯು ದನ್ನಾದರೂ ಆಗಲಿ ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ
 ಪರಿಸಂಚರಂತೋ ನವಿನ್ದೇಯುರೇವೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರ ಯಾವದು ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲವೋ, ಅದೆಲ್ಲ
 ಜಾ ಅಹರಹಗ್ಚ್ಛಂತ್ಯ ಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನವಿನ್ದಂತ್ಯ ಇಲ್ಲಿ (ಹೃದಯಾಕಾಶ ರೂಪಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ)
 ಶೃತೇನಹಿಪ್ರತ್ಯುಢಾಃ ॥ (೮-೩-೨) ಹೋಗಿ (ಇವನು) ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಯಾ
 ಕಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇವನ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಅನ್ಯತರೂಪವಾದ ಆಚ್ಛಾದನೆಯಿಂದ
 ಮುಚ್ಚಿ ಇವೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ಹಣವಿನ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯನ್ನು ಹೂಳಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳ
 ವನ್ನರಿಯದವರು ಅದರ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಚರಿಸಿದರೂ ಹೇಗೆ ಆ ನಿಧಿಯನ್ನು
 ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ದಿನವಹಿ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ
 ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಇವರು ಅನ
 ತದಿಂದ ಆತಂಕ ಸೆಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ (ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ).

(೯) ಸರ್ವಾಽಽಽ ಆತ್ಮಾಹದಿತಸೈತದೇವ (೯) ಅವನೇ (ಆಕಾಶನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ)
 ನಿರುಕ್ತಃ ಹೃದಯಮಿತಿ । ತಸ್ಮಾನ್ಮದಯಮಹರಹರ್ವಾ ಈ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನು. ಅವನ
 ಂವಿತ್ರ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕಮಿತಿ ॥ (೮-೩-೩) ವಿವರಣೆಯು ಅದೇ. “ಹೃದಯದಲ್ಲಿರು
 ವವ”ನೆಂತಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದ ಕಾರಣ ಹೃದಯವನ್ನು ದಿನವಹಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿ
 ಯುವವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು (ಹೃದಯ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೧೦) ಅಥಯಽಽಽ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛ (೧೦) ಈಗ ಯಾವ ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದ
 ರೀರಾತಸಮುತ್ಥಾಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪ್ರದಾಶ್ಚೇನ ರೂಪ ನಾದವನು (ಜೀವನು) ಈ ಶರೀರದಿಂದ ತೀ
 ರಾ ಹೊರಟು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾ
 ಪಿಸಿ ಸ್ವರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು
 ತಾನೋ ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಆತ್ಮನು,
 ಇವನು ಮರಣವಿಲ್ಲದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮ. ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಈ
 ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರು “ಸತ್ಯ” ಎಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದರು.

(೧೧) ತಾನಿಹವಾಽತಾನಿ ತ್ರಿಣ್ಯಕ್ಷರಾ (೧೧) ಅವುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸ, ತ್ತಿ

ಫಿ “ಸತಿವಿಮಿತಿ” ತಥಾಸತ್ತವಮೃತಮಥ ಯತಿ ಯಮ್, ಎಂಬ ಈ ೩ ಅಕ್ಷರಗಳಾಗಿವೆ. ತನ್ಮರ್ತ್ಯಮಥಯಂತೇನೋಭೇದಿಚ್ಛತಿ | ಯದೇನೋ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸತ್ (ಇದು ಇದೆ) ಏ ಯಚ್ಛತಿ ತಸ್ಮಾಥಮಹರಹವಾ ಎವಂವಿಸ್ತಗೇ ಯೋಅದು ಮರಣವಿಲ್ಲದ್ದಕ್ಕೆ (ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ) ಲೋಕಮಿತಿ || (೮-೩-೪). ಸಂಜ್ಞೆ. ಅನಂತರ ಯಾವುದು “ತಿ” ಇದೆ ಯೋ ಅದು ಮರಣವಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಂಜ್ಞೆ. ಇನ್ನು ಯಾವದು “ಯಮ್” ಇದೆಯೋ ಅದರಿಂದ (ಮರಣವಿಲ್ಲದ್ದು, ಮರಣವಿರುವದು) ಇವೆರಡೂ ನಿಯಮನ ಮಾಡಲ್ಪಡು ತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ (ಅವು) ಎರಡೂ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಾರಣ “ಯಮ್” ಆಗಿರು ತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

—*—

VIIನೇ ಪಾಠದ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.



ಹಿಂದೆ ಹೋದ VIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಇವಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸಂಭವಿಸುವ ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಸತ್‌ದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ರೂ, ಆ ಸಂಗತಿ ಇವನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು, ಮತ್ತು ಆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಥಾದ್ದು, ಎಂಬ ವ್ಯಗ್ರಿ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಾಠವು ಇದರ ಉಪೋದ್ಭೂತದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಬರುವ XIನೇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಪೂರ್ಣಪಟ್ಟುಕೊಂಡುಂಟು. ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ (V, VIನೇ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ) ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದಿಂದ ವಿರಹಿತವಾದಿಸಿ, ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಗೆ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೇಳೋಣಾಗಿವೆಯೋ, ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಹೃತ್ಪೂಂಡರೀಕಾಕಾಶದೊಳಗಿರುವ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂತಲೂ ಅದೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಕೂಡಾ ಈ ಪಾಠದ ೫, ೯, ೧೦ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗುವ ಕಾರಣ, ಇದರ ಉದ್ವಿಶ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಗೂ ಆತ್ಮಗೂ ಮತ್ತು ಇವಗೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಗೂ ಅಭೇದ ಪ್ರತಿಪಾ

THE KUPPUSWAMY SASTRI RESEARCH INSTITUTE. MYLAPORE. MADRAS-4

ದನೆ ಮಾಡುವದೇಯಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆಕಾಶ
ಮೆಂಬ್ರಾನ್ IIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಆ ಹೆಸರಿನ ತ್ರಿಸಾಧ್ಯಹೃದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.
ಈಗ—

(೧) ನಮ್ಮ ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಸನ್ನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಥದಿದ್ದ
ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆ (ಬ್ರಹ್ಮಮೆಂಬ) ಹೆಸರು ಏಕೆ ಕೊಡುವಣಾಗಿದೆ ಎಂಬದರ ಕುರಿತು—

अथ अनन्तरं यदिदं वक्ष्यमाणं दहरं
अल्पं पुण्डरीकं पुण्डरीकसदृशं वेदमेववेदम् ।
द्वारपालादि मत्वात् । अस्मिन् ब्रह्मपुरे ब्र
ह्मणः परमपुरं । राज्ञोऽनेकप्रकृतिमयथा
पुरं तथेदं अनेकेन्द्रियमनोबुद्धिभिः स्वाम्य
र्थकारिभिर्युक्तमिति ब्रह्मपुरं । पुरेच वेदम
राज्ञोयथा तथातस्मिन् ब्रह्मपुरे शरीरे दहरं
वेदमब्रह्मण उदलब्धधिष्ठानमित्यर्थः । यथा
हि विष्णोः शालग्रामः । अस्मिन् हि स्ववि
कारशुद्धे देहे नामरूपव्याकरणाय प्रविष्टं स
दाख्यं ब्रह्म जीविनात्मनेत्युक्तं । तस्मादस्मि
न् हृदयपुण्डरीके वेदमनि उपसंहृतकरणैर्बा
ह्याविषयविरक्तेर्विशेषतो ब्रह्मचर्यसत्यसाधन
ताभ्यां युक्तैर्वक्ष्यमाणगुणवध्यायमानैर्ब्रह्मो
पलभ्यत इति प्रकरणार्थः । दहरः अल्पतरोऽ
स्मिन् दहरेवेदमनि । वेदमनोऽल्पत्वात्तदन्त
र्वात्तिनोऽल्पतरत्वं वेदमनः । अन्तराकाशः
आकाशाख्यं ब्रह्म । × । आकाशइवाशरी
रत्वात्सूक्ष्मत्वसर्वगतत्वसामान्याच्च । त
स्मिन् आकाशाख्ये यदन्तः मध्यतदन्वेष्टव्यं
तद्वाच तदेव च विशेषेण जिज्ञासितव्यं ।

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಅನಂತರ ಈ
ಕೆಳಗೆ ಹೇಳುವ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಲದೋಪಾದಿ
ಯುಳ್ಳಂಥಾ, ದ್ವಾರಪಾಲಾದಿಗಳ ಸಮೇ
ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮನೆಯಂತೆ ಇರುವ
ಮನೆಯು, ಅರಸಿನ ಪಟ್ಟಣವು ಹೇಗೆ ಅ
ನೇಕ ಪ್ರಜೆಗಳುಳ್ಳದ್ದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಾ
ಮಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜರಗಿಸುವ ಚಾಕ
ರರೋಪಾದಿ ಇರುವ ಅನೇಕ ಇಂದ್ರಿಯ
ಗಳು ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಯುಕ್ತವಾದ ಅರ
ಸಿನ ಅರಮನೆ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣದೋಪಾದಿ
ಯುಳ್ಳ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಈ ಶ
ರೀರದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರಕೃತ್ಯವಾಗುವ ಚಿ
ಕ್ಕ ಮನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಾಲಗ್ರಾಮವು
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಗೋ ಅದರಂತೆ ಅದು ಬ್ರ
ಹ್ಮವಿರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂ
ದರೆ, ಸ್ವವಿಕಾರ ರೂಪಕಾರ್ಯವಾದ ಈ
ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾನು ರೂಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿರಿ
ಸುವಗೋಸ್ಕರ ಸತ್ಸನ್ನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮವು
ಜೀವರೂಪದಿಂದ ತಾನೇ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿರು
ತ್ತದೆಂದು (ಈ ಮೊದಲೇ) ಹೇಳೋಣಾ
ಗಿದೆ. ಅದಕಾರಣ ಈ ಹೃದಯಪುಂಡರೀ

ಗುರ್ವಾಶ್ರೇಣ ಶ್ರವಣಾಶ್ರುಪಾಯೀರನ್ವಿಷ್ಯ ಚ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕ ಕರೂಪವಾದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗ
ರಣೀಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೫ ॥ ಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ವಿಷಯಗಳಿಲಿ ವಿರಕ್ತ
ರಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಯ ಮತ್ತು ಸತ್ಯರೂಪ ಸಾಧನ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ, ವಕ್ಷ್ಯ
ಮಾಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸುವವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ
ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಹರ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಪತರ (ಇನ್ನೊಂದರಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾ
ದ್ದು) ದಹರವಾದ (ಚಿಕ್ಕದಾದ) ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವದು, ಮನೆಯು ಚಿಕ್ಕದಾದ್ದರಿಂದ
ಅದರೊಳಗಿರುವದು, ಆ ಮನಗಿಂತಲೂ ಅಲ್ಪವಾ(ಚಿಕ್ಕ ದಾ)ದದ್ದು. ಅಂತರಾಕಾಶ
ನೆಂದರೆ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ. ಆಕಾಶ (ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದರೆ) ಆಕಾಶದಂತೆ
ಶರೀರ ರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ಸರ್ವಗತತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯಉಳ್ಳದಾದ್ದ
ರಿಂದ ಕೂಡಾ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ). ಆ ಆಕಾಶವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನು
ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಗುರುವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸೋಣ, ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾ
ಯಗಳಿಂದ ಹುಡುಕಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

उपास्यतयासंनिहितस परब्रह्मणः स्था
नतया नवद्वारादिमत्वादिनाच पुराशब्दिते
अस्मिन् शरीरे पुण्डरीकाकारमल्पं हृदयाख्यं
परस ब्रह्मणोविद्येत्यर्थः । अस्मिन्वेद्यमन्यन्तः
दहरः सूक्ष्मः आकाशः । × । अस्मिन्यो
दहर आकाश इत्यर्थः । तस्मिन्यदन्तरित्यत्रा
न्तःशब्दोऽन्तर्वर्तिपरः च शब्दश्चाध्याहर्त
व्यः । ततश्चायमर्थः । अस्मिन् दहरपुण्डरी
के योदहराकाशस्तदन्तर्वर्तिच यत्तदुभयं
श्रवणमननाभ्यामवगन्तव्यं ध्यातव्यञ्चेति
। × । यद्वा । × । अस्मिन् दहराकाशस्तद
न्तर्वर्तिच यदिति । × । ततश्चानेनवाक्येन
दहराकाशस्तदन्तर्वर्तिचान्वेष्टव्यमित्युक्तं भ

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಉಪಾಸಿ
ಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಸಮೀಪ ಇರುವ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮ ಇರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿಯೂ, ನವದ್ವಾರಾ
ರಾದಿಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಇರುವದರಿಂದ ಪಟ್ಟಣ
ವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪುಂ
ಡರೀಕ (ಕಮಲ) ಆಕಾರವಾದ ಅಲ್ಪವಾ
ದ (ಚಿಕ್ಕ) ಹೃದಯವೆಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ
ಮನೆ (ಇರುತ್ತದೆ). ಈ ಮನೆಯೊಳಗೆ
ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯೋ
ಅದರೊಳಗೆ ಎಂದರೆ ಅದರೊಳಗೆ ಏನು
ಇದೆಯೋ ಅದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅದ
ರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಇದು (ಈಗ
ನಾವು ಹೇಳುವದು) ಆಗಿರುತ್ತದೆ, (ಯಾ

ವತಿ । × । ಅತ್ರಾಕಾಶಶಬ್ದಃ ಆಸಮಂತಾತ್ ವದಂದರಿ) ಈ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಪುಂಡರೀಕ
ಕಾಶತೆ ಪ್ರಕಾಶತ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ಯಾಪರಮಾತ್ಮಪರಃ (ಕಮಲ)ದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೊಂಚ ಅಕಾಶ
॥ ರೆ ॥ ವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗೆ
(ಅಕಾಶದೊಳಗೆ) ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಸಹ ಶ್ರವಣ ಮನನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು, ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಎಂದು. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಹರ
(ಅಲ್ಪ) ಅಕಾಶ, ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗಿರುವದು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾಡಬೇ
ಕೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಕಾಶಶಬ್ದವು ತೀರಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬ
ನಿರ್ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

बृहत्प्रापूर्णगुणत्वात् ब्रह्म । पूर्णकाम
त्वापुरं । ब्रह्म च तत्पुरञ्च ब्रह्मपुरं । ब्रह्माख्यं
पूर्णवस्तु । तस्मिन्ब्रह्मपुरे हरौतदाधारत्वेन
वर्त्तमाने ब्रह्मणः पुरमिति व्युत्पत्त्या ब्रह्मपुर
शब्दितेऽस्मिन्देहे । यदिदं दहरं दभ्रमल्पं
पुण्डरीकं कमलरूपं वैश्मप्रहमस्ति । अस्मि
न् दहरपुण्डरीकवैश्मनि अन्तराकाशो भूता
काशो वर्त्तते । तस्मिन् पुण्डरीकान्तस्थद
हराकाशेऽन्तर्यद्वर्तते तद्वस्तुअन्वेष्टव्यं । त
द्वाव तदेवविजिज्ञासितव्यं श्रवणमननध्या
नैर्विषयीकर्तव्यं । × । इति गुरुर्ब्रूयादित्यर्थः
॥ रा ॥

अस्मिन् ब्रह्मणः पुरे शरीरे यत्परंब्रह्म
शरीरव्यापि अस्मिन् ब्रह्मपुरे परंब्रह्मणिस्थि
तं इदं बुद्धिसिद्धितं ॥ वे ॥

ನು ಇದೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳ
ಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸಬೇಕು, ಎಂದರೆ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು—ಗುಣಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇ
ರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಕಾಮಸಮೃದ್ಧಿಯು
ಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಪಟ್ಟಣ, (ಎಂದು) ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂಬ ಪೂರ್ಣ ವಸ್ತು(ವಿಗೆ ಹೇಳುವದು).
ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ) ಹ
ರಿಯಲ್ಲಿ, ಅವನೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರ
ಹ್ಮದ ಪುರ (ಪಟ್ಟಣ)ವೆಂಬ ನಿರ್ವಚನ ಪ್ರ
ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂಬ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ,
(ಯಾನೆ) ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂಬ ಶರೀರದಲ್ಲಿ
ಯಾವದು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ ಆ
ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ, ಈ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಗೋಚರವಾ
ಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಲರೂಪವಾದ ಮನೆ
ಇದೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಲರೂಪವಾದ ಮ
ನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ. ಆ ಪುಂಡ
ರೀಕದೊಳಗಿರುವ ಅಲ್ಪಾಕಾಶದೊಳಗೆ ಏ

ಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿನಾಯು ನೊದಲಾದವುಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ಮತ್ತು ಈ ದೇಹವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನದಾಗಿ ಏನು ಇದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನದಾಗಿ ಏನು ಇಲ್ಲವೋ, ಎಂದರೆ ಯಾವದು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋದ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಣಾಗುತ್ತದೋ, (ಅತ್ಯಂತ ಶೂನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ ಯಾಕಂದರೆ ಅಂಥಾದ್ದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.) ಅದಿಲ್ಲ (ಅಲ್ಲಿ ಇದೆ) ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ ಭೂತಾಕಾಶವದ್ವಿಪುಲಃ | ಬಾಹ್ಯಪೃಥಿವ್ಯಾ ದಿಶಬ್ದಲಕ್ಷಿತಂ ಭೋಗ್ಯಭೋಗ್ಯಾನ್ಮಾನಭೋಗೋಪಕರಣ ಮಭಿಸೂರ್ಯಾದಿಶಬ್ದಲಕ್ಷಿತೋ ಭೋಗ್ಯವರ್ಗಶ್ಚ ತದಾಶ್ರಿತಃ | ಅಸ್ಯೋಪಾಸಕಸ್ಯೇಹಲೋಕೇ ಯತ್ ಭೋಗ್ಯ ಜಾತಮಸ್ತಿ ಯನ್ಮನೋರಥಮಾತ್ರಗೋಚರಮಿಹ ನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವತಃ ಭೋಗ್ಯಜಾತಂ ಅಸ್ಮಿನ್ ದಹರಾಕಾಶೇ ಸಮಾಹಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ದಹರಾಕಾಶೋ ನಿರತಿಶಯಭೋಗ್ಯ ಇತಿಯಾವತ್ || ೨ ||

ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು ಭೂತಾಕಾಶದಂತೆಯೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು ದ್ಯು (ಸ್ವರ್ಗ) ಪೃಥ್ವಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಭೋಗ್ಯ, ಭೋಗ್ಯ ಸ್ಥಾನ, ಭೋಗ್ಯೋಪಕರಣ, (ರೂಪಗಳಾದ ಜಡವದಾರ್ಥಗಳು) ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಭೋಕ್ತೃವರ್ಗ (ಚೇತನಗಳು) ಸಹ ಅದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಉಪಾಸಕಗೆ ಯಾವದು ಭೋಗ್ಯ ಸಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ತರಹದ್ದಾಗಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇದೆಯೋ ಯಾವದು, ಇವನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರವಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೋ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಈ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ಅರ್ಥ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ದಹರಾಕಾಶಚೈತನ್ಯವೂ ಅತಿ ಶಯವಾದ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತು ಬೇರೆ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತಃಹೃದಯೇ ಹೃದಯತ ಇತಿ ಹೃದಯಶಬ್ದೋಕ್ತಃ ಪುಂಡರೀಕವೇಶ್ವರಸ್ಯದಹರಾಕಾಶೋಽಂತಃ ಆಕಾಶಃ | ಆಸಮಂತಾತ್ಕಾಶತೇ ದೀಪ್ಯತ ಇತಿವಾ ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಂಸುಖಮನಾತ್ಯುನ್ಮದಭವತೀತಿವಾ—ಆಸಮಂತಾತ್ಕಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಶುಭಭೋಗ್ಯಾನ್ ಅನೀತಿತಿ

“ಹೃದಯಂ” (೯) ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ರೀತ್ಯಾ ಹೃದಯಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪುಂಡರೀಕರೂಪವಾದ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪಾಕಾಶದೊಳಗಿರುವ (ತೀರಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ) ಅಥವಾ ಸರ್ವತ್ರ ಸು

ವಾ-ಆಕಾಶನಾಮಾ ಹರಿವರ್ತತ ಇತಿ । × ।
 ಅಯಂ ಬಾಹ್ಯಃ ಕಿಂಚಿದ್ವಿಷಯಃ ಆಕಾಶನಾಮಾಹರಿ
 ಯಾನ್ ದೇಶಕಾಲಗುಣೈರ್ಯಾವದ್ಯಾಸಿಮಾನ್ ತಾವಾ
 ನೇಷಹೃತ್ಪುಂಡ್ರಿಕಸ್ಥಾಕಾಶಗತೋ ಹರೀರिति । × ।
 ಅತ್ರಾಪ್ಯಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇನ ತದಭಿಮಾನಿಗ್ರಹಃ
 ಉಚ್ಯತೇ ತು ಕಿಂಚಿದ್ವಿಷಯಃ ಆಕಾಶನಾಮಾಹರಿ
 ಯಾನ್ ದೇಶಕಾಲಗುಣೈರ್ಯಾವದ್ಯಾಸಿಮಾನ್ ತಾವಾ
 ನೇಷಹೃತ್ಪುಂಡ್ರಿಕಸ್ಥಾಕಾಶಗತೋ ಹರೀರिति । × ।
 ಅತ್ರಾಪ್ಯಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇನ ತದಭಿಮಾನಿಗ್ರಹಃ
 ಉಚ್ಯತೇ ತು ಕಿಂಚಿದ್ವಿಷಯಃ ಆಕಾಶನಾಮಾಹರಿ
 ಯಾನ್ ದೇಶಕಾಲಗುಣೈರ್ಯಾವದ್ಯಾಸಿಮಾನ್ ತಾವಾ
 ನೇಷಹೃತ್ಪುಂಡ್ರಿಕಸ್ಥಾಕಾಶಗತೋ ಹರೀರिति । × ।
 ಅತ್ರಾಪ್ಯಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇನ ತದಭಿಮಾನಿಗ್ರಹಃ
 ಉಚ್ಯತೇ ತು ಕಿಂಚಿದ್ವಿಷಯಃ ಆಕಾಶನಾಮಾಹರಿ
 ಯಾನ್ ದೇಶಕಾಲಗುಣೈರ್ಯಾವದ್ಯಾಸಿಮಾನ್ ತಾವಾ
 ನೇಷಹೃತ್ಪುಂಡ್ರಿಕಸ್ಥಾಕಾಶಗತೋ ಹರೀರिति । × ।

ಅಸ್ಯ ಸಂಸಾರಿಣಃ ಉಪಕಾರಕತಯಾಚ್ಛಾ
 ಸ್ತಿ । ಅಮುಕ್ತಜಾತಮಿತಿಯಾವತ್ । ಯಚ್ಛನಾಸ್ತಿ
 ಉಪಕಾರಿತಯಾಮುಕ್ತಜಾತಮಿತಿ ಯಾವತ್ ॥ ೧೬ ॥
 ನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವ ಬಗ್ಯೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. “ಬೇರೆ ಯಾವದು ಇಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ” ಎಂ
 ಬ ನಾ ಕೈದಿಂದ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಸಾರಿ
 ಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿ ಯಾವ (ಈಗ) ಹೇಳಿದ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಇವೆಯೋ
 (ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೇ ಇದ್ದಂಥವುಗಳು, ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ) ಮತ್ತು ಈ ಸಂ
 ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಬೀಳದೆ ಇರುವ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳೋ
 ಣಾಗುತ್ತದೋ (ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಂಥದ್ದೆಂದು ಇಷ್ಟೇ) ಅದೆಲ್ಲ ಈ ಪುಂ
 ಡರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾದ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು (ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ
 ಅರ್ಥವಾಯಿತು) ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅನ್ವಯವೆಂದು ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅಲ್ಲವಾದರೆ ತೀ
 ರಾ ಶುಭಭೋಗ್ಯಗಳಾದಂಥಾ ವಿಷಯ
 ಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಿರ್ವ
 ಚನರಿತ್ಯಾ ಆಕಾಶನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡು
 ವ ಹರಿಯು ಹೃದಯದೊಳಗೆ ವಾಸವಾಗಿ
 ರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹೊರಗಿರುವ ಆಕಾಶನೆಂ
 ಬ ಹರಿಯು, ದೇಶ ಕಾಲ, ಗುಣಗಳ ವಿ
 ಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಳ್ಳ
 ವನೋ, ಹೃತ್ಪುಂಡ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾ
 ಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾದ ಹರಿಯು ಅಷ್ಟು
 ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಳ್ಳವನು. ಇಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿ
 ವ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ
 ಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕು. “ಎರ
 ಡೂ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು
 ಪಡೆದಂಥಾ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆ
 ಯದೆ ಇರುವಂಥಾ ಈ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳ
 “ಬೇರೆ ಯಾವದು ಇಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ” ಎಂ
 ಬ ನಾ ಕೈದಿಂದ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಸಾರಿ
 ಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿ ಯಾವ (ಈಗ) ಹೇಳಿದ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಇವೆಯೋ
 (ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೇ ಇದ್ದಂಥವುಗಳು, ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ) ಮತ್ತು ಈ ಸಂ
 ಸಾರಿಗೆ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಬೀಳದೆ ಇರುವ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳೋ
 ಣಾಗುತ್ತದೋ (ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಂಥದ್ದೆಂದು ಇಷ್ಟೇ) ಅದೆಲ್ಲ ಈ ಪುಂ
 ಡರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾದ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು (ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ
 ಅರ್ಥವಾಯಿತು) ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅನ್ವಯವೆಂದು ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜನೇ ಶ್ರುತಿಯ ಕುರಿತು.

ಅಸ್ಯದೇಹಸ್ಯ ಜರಯೇತ್ ಯಥೋಕ್ತಮಂತರಾ
 ಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಯಸ್ಮಿನ್ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ ನ ಜೀ
 ರ್ಯತಿ । ದೇಹವನ್ನವಿಕ್ರಿಯತದ್ವರ್ತಃ । ನ ಚಾಸ್ಯ
 ಧನಶಸ್ತ್ರಾದಿಧಾತೇ ನೈತಬ್ರನ್ಯತೇ । × । ಏತತ್ಸತ್ಯಂ
 ಅವಿತಥಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ । ಬ್ರಹ್ಮವಪುರಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ । ಶರೀ
 ರಾಖ್ಯಂತು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ತತ್ವ
 ವೃತಮೇವ । × । ಅತಃಸ್ಮಿನ್ ಪುಂಡರೀಕೋಪಲ
 ಕ್ಷಿತೇ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವೇಕಾಮಾಃ ಧೇವಹಿರ್ಮವದ್ವಿಃಪ್ರಾರ್ಥ್ಯ
 ನ್ತೇ ತೇಽಸ್ಮಿನ್ಮೇವ ಸ್ವಾತ್ಮನಿಸಮಾಹಿತಾಃ । × ।
 ಏಷಾತ್ಮಾ ಭವತಾಂ ಸ್ವರೂಪಂ । ಶ್ರುಣುತ ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷ
 ãಂ ಅಪಹತಪಾಪ್ಮಾ ಅಪಹತಃಪಾಪ್ಮಾ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾ
 ಖ್ಯೋ ಯಸ್ಯಸೋ ಯಮಪಹತಪಾಪ್ಮಾ ತಥಾ । ವಿಜರಃ
 ವಿಗತಜರಃ । ವಿಮೃಶ್ಯುಶ್ಚ ತದ್ಗುಣಂ ಪೂರ್ವಮೇವ ನವಧೇ
 ನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತದ್ವಿತಿ । ವಿಶೋಕಃ ವಿಗತಶೋಕಃ ।
 ಶೋಕೋನಾಮ ಇಷ್ಟಾದಿವಿಯೋಗನಿಮಿತ್ತೋ ಮನಃಃ ಸ
 ನ್ತಾಪಃ । ವಿಜಿಂಘತ್ಸಃ ವಿಗತಾಂಶನೇಚ್ಛಃ । × ।
 ಅಪಿಪಾಸಃ । ಅಪಾನೇಚ್ಛಃ । ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಾಃ
 ಅವಿತಥಾಃ ಕಾಮಾಯಸ್ಯ ಸೌಽಯಂ ಸತ್ಯಕಾಮಃ । ವಿ
 ತಥಾಹಿ ಸಂಸಾರಿಣಾಂ ಕಾಮಾಃ ಇಶ್ವರಸ್ತು ತದ್ವಿಪರಿ
 ತಃ । ತಥಾಕಾಮಹೇತವಃ ಸಂಕಲ್ಪಾ ಅಪಿಸತ್ಯಾಯಸ್ಯ
 ಸ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ । ಸಂಕಲ್ಪಾಃ ಕಾಮಾಶ್ಚ ಶುಬ್ರಸತ್ವೋ
 ಪ್ರಾಥಿನಿಮಿತ್ತಾ ಇಶ್ವರಸ್ಯ । ಚಿತ್ರಗುಪ್ತಃ ನ ಸ್ವ
 ತಃ ॥ ೩ ॥

ಧರ್ಮಾರ್ಥಮೂರ್ಧನೋಷ ಇಲ್ಲದವನು, ಮುದಿತನ ಇಲ್ಲದವನು; ಮತ್ತು ಮರಣವಿ

ಈ ದೇಹದ ಮುಷ್ಟಿನಿಂದ ಯಾವದರ
 ಲ್ಲ ಸಕಲವೂ ಅಡಗಿದೆಯೋ ಆ ಅಂತರಾ
 ಕಾಶವೆಂಬ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಮು
 ದಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. (ಎಂದರೆ) ದೇಹದಂತೆ
 ವಿಕಾರವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಾದಿ
 ಗಳ ಪಿಟ್ಟಿನಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಹಿಂ
 ಸೆಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.
 ಇದು ಸತ್ಯವಾದ ಎಂದರೆ ಸುಳ್ಳಲ್ಲದ ಬ್ರ
 ಹ್ಮಪಟ್ಟಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪ
 ಟ್ವಣ (ಆದ್ದರಿಂದ) ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಣ (ಎಂದು
 ಹೇಳುವದು) ಪರಂತು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಪು
 ರ (ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಟ್ಟಣ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು
 ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಲಕ್ಷಣ (ಸೂಚನ)ಕ್ಕೋಸ್ಕರ
 ರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದು (ಶರೀರ) ವಿ
 ಧ್ಯವಾದದ್ದೇ. ಆದಕಾರಣ ಈ ಪುಂಡರೀ
 ಕೋಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ (ಬ್ರ
 ಹ್ಮದಲ್ಲಿ) ಹೊರಗೆ ನೀವು (ಶಿಷ್ಯರು) ಪಡೆಯ
 ಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವಂಥಾ ಯಾವ ಅಭಿಲಾಶೆ
 ಗಳು ಇವೆಯೋ ಆ ಅಭಿಲಾಶೆಗಳು (ಆ
 ವಸ್ತುಗಳು) ಈ ನಿಮ್ಮ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಇ
 ರುತ್ತವೆ. ಈ ಆತ್ಮನು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ
 ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಈಗ ಅವನ ಲಕ್ಷಣಗ
 ಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ ಕೇಳಿರಿ.) ಅವನು

ಹೀನನಾದವನು. ಈ ಸಂಗತಿ ಈ ದೇಹದ ಸಾವಿನಿಂದ ಸಾಯದವನೆಂಬುದರ ಮೂಲವಾಗಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಶೋಕ ಇಲ್ಲದವನು—ಶೋಕವೆಂದರೆ ಇಷ್ಟಾದಿವಿವಿಧೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಥೆ. ಹಸಿವೆ (ಉಣ್ಣುವ ಇಚ್ಛೆ) ಇಲ್ಲದವನು, ತೃಪ್ತಿ (ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ) ಇಲ್ಲದವನು, ಸತ್ಯಕಾಮ—ಎಂದರೆ ಯಾರ ಅಭಿಲಾಶೆಯು ಮಿಥ್ಯವಲ್ಲವೋ (ಸುಳ್ಳಲ್ಲವೋ) ಅಂಥವನು, ಸಂಸಾರಿಯ ಅಭಿಲಾಶೆಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನು ಹಾಗಲ್ಲದವನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು—ಎಂದರೆ ಕಾಮದಂತೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಂಕಲ್ಪ (ನಿರ್ಣಯ)ಗಳು ಕೂಡಾ ಸತ್ಯವಾದವುಗಳೇ ಆಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಈ ಕಾಮ ಮತ್ತು ಸಂಕಲ್ಪಗಳು ಮಾಲೀಕನಾದ (ದೇವದತ್ತಿಗೆ) ಚಿತ್ರಗು (ನಾನಾ ವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಗೋಪಾಲ) ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ವಿಶೇಷಣವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈಶ್ವರನ ಸಂಕಲ್ಪಗಳು, ಕಾಮಗಳು ಸಹ ಶುದ್ಧ ಸತ್ಯಗುಣದೊಪ ಉಪಾಧಿನಿ ಮಿತ್ತನಾದವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅವನ ಸ್ವಂತವಾದವುಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು;

ಭೋಗ್ಯಭೋಗಸ್ಥಾನ ಭೋಗೋಪಕರಣ
 ಭೋಕ್ತೃವರ್ಗಾದಿ ಶಾಲಿತಯಾಪುರಮಿವ ವರ್ತಮಾನಮೇತ
 ದ್ವಹರಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ನತುಘಟಾದಿವತ್ ಕೇ
 ವಲಮವಕಾಶಾತ್ಮನೋಪಕಾರಕಂ । ಯಥಾಪುರಂ ಭೋಗ್ಯ
 ಭೋಗೋಪಕರಣ ಭೋಗಸ್ಥಾನಾದೀನಾಂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಧಿಕಾರ
 ಭೂತಂ ನತುಧ್ಯಾತಾದೀನಾಂ ಘಟಾಕಾಶಾದಿವದಾಕಾಶಾ
 ತ್ಮನೋಪಕಾರಕಂ ತಥೇತರ್ಥಃ । ಸತ್ಯಂ ನಿರ್ವಿಕಾರ
 ಮಿತರ್ಥಃ ಅತಃಪ್ರ ನದೇಹಜರಾಮರಣಾನುವಿಧಾಯಿ
 ಜರಾಮರಣಕಾಮಿತರ್ಥಃ । ಯದ್ವಾ । × ಚೇತನಾಚೇತ
 ನ ನಿಯಾಮಕತ್ವಂ ವಾಸತ್ಯತ್ವಂ । ಯಥಾಕಥಂಚಿತ್ತ
 ಘಟಾಕಾಶಾದಿವಿಲಕ್ಷಣಾಧಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । × ।
 ಕಾಮ್ಯಂತ ಇತಿಕಾಮಾಃ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಃ । × ।
 ಕೋದಹರಾಕಾಶಃ ಸಚಕೈಃ ಕಾಮೈರ್ವಿಶಿಷ್ಟ ಇತ್ಯಾ
 ಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಮಾಹ । × । ಪಾಪಜರಾಮರಣಶೋಕ ಬ್ರಹ್ಮ
 ಕ್ಷಾಪಿಪಾಸಾವರ್ಜಿತಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸತ್ಕಲ್ಪಶ್ಚ

ಈ ದಹಂಕಾರವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು ಭೋಗ್ಯ, ಭೋಗಸಾಧನ, ಭೋಗೋಪಕರಣ, ಭೋಕ್ತೃವರ್ಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣದಂತೆ ಇರುವುದು ಅಲ್ಲದೆ ಘಟಾದಿ ಪಾತ್ರಿಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ಅವಕಾಶಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದಲ್ಲ. (ಎಂದರೆ) ಹೇಗೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವು ಭೋಗ್ಯ ಭೋಗೋಪಕರಣ ಭೋಗಸಾಧನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಆಧಾರಭೂತವಲ್ಲದೆ ಮೊಸರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಗಡಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರಿಗಳೊಳಗಿರುವ ಆಕಾಶದಂತೆ ಅವಕಾಶಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಂಥಾದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಸತ್ಯವೆಂದರೆ ವಿಕಾರವಾಗದ್ದು; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ

ಸರ್ಥಃ । ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರಕರಣेषು ಪಾಪಶಬ್ದಃ ಸುಕೃತ
ಸಾಧಾರಣಃ । ಅಪಹತಪಾಪ್ಮತ್ವಂಚ ಅನಧ್ಯಸ್ತಪಾ
ಪ್ಮತ್ವಂ । × । ಅಶ್ವಿಷ್ಟಪಾಪ್ಮತ್ವಮಿತರ್ಥಃ । × ।
ಅತ್ರಸತ್ಯಕಾಮಶಬ್ದೋ ನಕಾಮನಾಃ ಸತ್ಯತ್ವಪ
ರಃ । ಅಮೋಘಾಶತವ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಶಬ್ದೇನೈವ
ಸಿಂಧೃತ್ವಾತ್ । ನಾಪಿಕಾಮ್ಯತ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಯಾಗುಣ
ಮಾತ್ರಪರಃ ಕತಿಪಯಗುಣಾಂತರಾಣಾಂ ಧೃತಗುಣಃ । ಅ
ತೌ ಭೋಗ್ಯ ಭೋಗೋಪಕರಣ ಭೋಗಸ್ಥಾನರೂಪಾಃ ನಿ
ತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ ಸಂತೀರ್ಯುಚ್ಯತೇ ॥ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಅ
ಪ್ರತಿಹತಸಂಕಲ್ಪ ಇತಿ ॥ ರಂ ॥

ದೇಹದ ಜರಾಮರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ
ಜರಾಮರಣಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ್ದಲ್ಲಿಂದೂ
ಅರ್ಥ. ಅಥವಾ ಸತ್ಯತ್ವವೆಂದರೆ ಚೇತ
ನಾಚೇತನಿಯಾಮಕತ್ವ. ಹ್ಯಾಗೂ ಘಟಾ
ಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂವಾದ ಆಧಾರ
ಭೂತವಾದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾ
ಮಗಳು (ಅಭಿಲಾಶೆಗಳು) ಎಂದರೆ ಇಚ್ಛೆ
ಸೃಷ್ಟುತದೆ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನ ಪ್ರಕಾರ
ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಈಗ)
ವಹರಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಯಾರು? ಮತ್ತು
ಅವನು ಯಾವ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು? ಎಂಬದನ್ನು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. (ಅವನು) ಸಾ
ಪ, ಜರಾ, (ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ) ಮರಣ, ಶೋಕ, (ದುಃಖ) ಹಸಿವೆ, ತೃಷ್ಣೆ ಇಲ್ಲದವನು, ಮ
ತ್ತು ಸತ್ಯಕಾಮ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಕೂಡಾ (ಉಳ್ಳವನು) ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮವಿಷ
ಯಿಕವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಪಶಬ್ದವು ಸುಕೃತ ಸಾಧಾರಣವಾಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಅಪಹತಪಾಪ್ಮತ್ವ (ಪಾಪವಹಿತ್ಯ)ವು ಆರೋಪಿಸಲ್ಪಡದೆ ಇರುವ ಪಾಪ್ಯತ್ವವಾಗಿರುತ್ತದೆ;
ಎಂದರೆ ಪಾಪ್ಮತ್ವ (ಕೆಟ್ಟತನ)ವು ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರೋಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ
ಕಾಮ ಶಬ್ದವು ಕಾಮನಾ (ಅಭಿಲಾಶೆ)ಕ್ಕೆ ಸತ್ಯತ್ವ ಹೇಳುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಉಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ, ಯಾ
ಕಾದರೆ (ಅವನು) ಆಶೆಯು ನಿಷ್ಫಲತ್ವ ಉಳ್ಳದ್ದಲ್ಲೆಂಬುದು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಇಚ್ಛೆಸೃಷ್ಟುತದೆ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಮಶಬ್ದವು
ಕೇವಲ ಗುಣ ಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳು ಕುರಿ
ತಾಗಿ ಹೇಳೋಣಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೋಗ್ಯ, ಭೋಗೋಪಕರಣ, ಭೋಗಸ್ಥಾನ
ರೂಪಗಳಾದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಇಚ್ಛಾಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವೆ. ಮತ್ತು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪವೆಂದರೆ
ಪ್ರತಿಹತವಿಲ್ಲದ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು;

अस्य ब्रह्मपुरशब्दित देहस्य जरया ए
तत् ब्रह्मपुरशब्दितं ब्रह्म । × । न जीर्यति
अस्य बोधनैतत् नहन्यते । एतत् ब्रह्मपुरं

ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಈ
ದೇಹದ ಮುಷ್ಪಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂಬ ಬ್ರ
ಹ್ಮವು ಮುದಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ

शास्त्रतश्चात्मसंवेद्यतया स्वाराज्यकामैः । न
चाद्विज्ञायते कौदीपः स्यादिति श्रुणुतात्रदो
षं दृष्टान्तेन । यथाह्येहलोके प्रजा अन्वा
विशन्ति अनुवर्तन्ते यथानुशासनं । यथेह
प्रजा अन्यं स्वामिनं मन्यमानास्तस्य स्वा
मिनोयथा यथानुशासनं तथा तथान्वाविश
न्ति किं? यंयमन्तं प्रत्यन्तं जनपदं क्षेत्रभाग
ञ्चाभिकामाः अर्थिन्यो भवन्त्यात्मबुध्यनुरू
पंतंतमेवच प्रत्यन्तादिमुपजीवन्तीति ॥ एष
दृष्टान्तोऽस्वातन्त्र्यदोषप्रति पुण्यफलोपभो
गे । तथाऽन्योदृष्टान्तः तत्क्षयंप्रति । तत्
तत्रेह लोके तासांमेवस्वाम्यनुशासनानुवर्ति
नीनां प्रजानां सेवादिजितोलोकः पराधीनो
पभोगः क्षीयते अन्तवान् भवति । × । ए
वमेवामुत्राग्निहोत्रादि पुण्यजितो लोकः परा
धीनोपभोगः क्षीयत एवेति । × । तत् तत्रे
ह अस्मिन्लोके ज्ञानकर्मणोरधिकृतायोग्याः
सन्त आत्मानं यथोक्तलक्षणं शास्त्राचार्योप
दिष्टमननुविद्ययथोपदेशमनुस्वात्मसंवेद्यताम
कृत्वा व्रजन्ति देहादिस्मात्प्रयन्ति येचएतां
श्च यथोक्तान् सत्यान् सत्यसंकल्पकार्याश्च
स्वात्मस्थान् कामानननुविद्यव्रजन्ति तेषां
सर्वेषु लोकेष्वकामचारिता अस्वतन्त्रता
भवति । यथाराजानुशासनानुवर्तिनीनां प्र
जानामित्यर्थः । अथये अन्ये इहलोके आ
त्मानं शास्त्राचार्योपदिष्टं अनुविद्यस्वात्मसंवे
द्यतामापाद्यव्रजन्ति यथोक्तांश्च सत्यान् का

ಮುಖದಿಂದಲೂ, ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೂ, ತಮ್ಮ
ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಆತ್ಮನು
(ನೀಲಿ) ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು
ತಿಳಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ
ತಿಳಕೊಳ್ಳದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏನು ದೋ
ಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ ಆ ದೋಷವನ್ನು
ದೃಷ್ಟಾಂತಪುರಃಸರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ
ಕೇಳಿರಿ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು
ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಹೇಗೆ ನಡದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ
ರೋ (ಎಂದರೆ) ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊ
ಬ್ಬನು ತಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂದು ತಿಳಕೊ
ಳ್ಳುವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಪ್ಪಣೆ
ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೋ ಅದರದರಂತೆ
ನಡದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಕೇಗಂದ
ರೆ—ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ
ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತ, ದೇಶ, (ಅಥವಾ)
ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನೇ
(ಪಡೆದು) ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃ
ಷ್ಟಾಂತವು ಪುಣ್ಯ ಫಲಭೋಗದಲ್ಲಿ (ಸಂ
ಭವಿಸುವ) ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೋಷದ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ
ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಆ ಭೋಗದ
ಕ್ಷಯದ ಕುರಿತು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ
ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡದುಕೊ
ಳ್ಳುವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸೇವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂ
ಪಾದಿಸಿದ ಪರಾಧೀನೋಪಭೋಗವಾದ
ಲೋಕವು ಹೇಗೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುತ್ತದೋ

ಗಾನ್ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರಿತಾ ಭವ ಹಾಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ
ತಿ ರಾಜಾಽವಸಾರ್ವಭೌಮಸ್ಯೇಹಲೋಕೇ || ೨ || ಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪರಾಧೀನೋಪ
ಭೋಗವಾದ ಪರಲೋಕವು ತಪ್ಪಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲವಾದಕಾರಣ)
ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ
ರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಆತ್ಮನು (ಮೇಲೆ) ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂಬದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾ
ಚಾರ್ಯರುಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆ ಉಪದೇಶದಂತೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವಕ್ಕೆ
ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಸ
ತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಕಾರ್ಯಗಳಾದಂಥಾ ಕಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರಿಗೆ ಸರ್ವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನನು
ಸರಿಸುವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಸ್ವಂತತ್ರತೆಯೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಂದು
ಅರ್ಥ. ಪರಂತು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಯಾರು ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರುಗಳಿಂದ ಉ
ಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮನನ್ನು (ಅವನಲ್ಲಿರುವ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಕಾರ್ಯ
ಗಳಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಹೋಗು
ತ್ತಾರೋ ಆ ಇತರರಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ರಾಜನ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ
ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಾಚಾರಿತಾ (ಸ್ವಾಂತ್ರ್ಯ) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಂಕ
ರಾಚಾರ್ಯರು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

इहास्मिन्लोकं प्रजाः यथानुशासनं रा
जशासनानुष्ठङ्गेन राजानमन्वाविशन्ति अ
नुसरन्तीत्यर्थः । अनुसृत्य किं कुर्वन्तीत्यत्राह ।
यं यमन्तं यद्यत्फलमभिकामाः अभ्यर्थिनो
भवन्ति जनपदक्षेत्रादिकं वाकामायन्तेतत्त
त्फलं यथाशासनमेवोपजीवन्ति राजशास
नानुरोधेनैव इहलोके यथाउपजीवन्ति तथा
परलोकेपि परतन्त्राएव भवन्तीतिभावः ।
यद्वयंयमन्तमभिकामाभवन्ति तं तमिहलो
के यथाप्रजा अन्वाविशन्तिलभन्ते तथापर

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಅರಸಿನ
ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಅವನನ್ನು ಹೇಗೆ
ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅನುಸರಿಸಿ ಏನು
ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದರೆ, ದೇಶವನ್ನಾಗಲೀ, ಸ್ಥ
ಳ ಮೊದಲಾದದನ್ನಾಗಲೀ, ಯಾವ್ಯಾವ
ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ ಅ
ದನ್ನು (ಪಡೆದು) ಅರಸಿನ ಅಪ್ಪಣೆಗೆ ಮೀ
ರದೇನೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ
ಹೊರಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆ
ಯೇ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಾಧೀನ

ಲೋಕೈಃಪೃಥಿವ್ಯಂತೀತೃತೀಃ ॥ एवं ಕರ್ಮಸಾಧ್ಯೇಪರ
ಲೋಕೇ ಪಾರತನ್ಯಮುಕ್ತವಾಕ್ಷಯಿಷ್ಣುತ್ವಮಪ್ಯಾಹ ।
ರಾಜಸೇವಾದಿಕರ್ಮಣಾಚಿತಃ ಆಜ್ಞಿತಲೋಕಃ ಯ
ಥಾಕ್ಷೀಯತೇ ಏವಮೇವಾಮುತ್ರಪರಲೋಕೇಪಿ ಪುಣ್ಯಾಚಿತಃ
ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದಿತಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೀತೃತೀಃ । ಯತ್ಸುಕ್ತ
ತಸಾಧ್ಯೇಷು ಪರಲೋಕೇಷು ಪಾರತನ್ಯವಾಕ್ಷಯಿಷ್ಣುತ್ವಾದಿ
ಕಂ ತಸ್ಮಾಽಪೇಕ್ಷಿತಮಾತ್ಮಾನಂ ಏತಾನಪಹತಪಾಪಮತ್ವಾ
ದೀನ್ ಸತ್ಯಾನ್ ನಿಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾನ್
ಶ್ವಾನುನುವಿಶ್ಯಾನುಪಾಸ್ಯಪರಲೋಕಂ ವ್ರಜಂತೀತಿಪಾಂ ಸ
ರ್ವಲೋಕಕಾಮಾಚಾರಾಭಾವಃ । ಪಾರತನ್ಯಮಿತಿಶಾ
ಖತ್ । ಯೇವಾತ್ಮಾನಮಪಹತಪಾಪಮತ್ವಾದೀನ್ ಕಾಮ್ಯ
ಮಾನಾನ್ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾನುಪಾಸ್ಯ ಪರಲೋಕಂ ವ್ರಜ
ಂತೀತಿ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಭೂತಿಭೂತಾನ್ವಿಕಾರಲೋಕಾನುಮ್
ಯಯಥಾಕಾಮಂ ಕ್ಷಮಾ ನಪಾರತನ್ಯಮನುಭವಂತೀತ್ಯ
ರ್ಥಃ ॥ ರಂ ॥

ಪರಾರ್ಥೇನತಃ, ನಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇನೆಯೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾರು ಈ
ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಅತ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಈ ಅಪಹತ ಪಾಪಮತ್ವಾದಿ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ನಿತ್ಯ
ವಾದ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು ಉಪಾಸಿಸದೇ ಪರಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗು
ತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪರಾರ್ಥೇನತಃ
ಎಂದು ಇಷ್ಟೆ. ಪರಂತು ಯಾರು ಅತ್ಮನನ್ನು ಮತ್ತು (ಅವನ) ಅಪಹತಪಾಪಮತ್ವ
(ಪಾಪರಹಿತತ್ವ) ಮೊದಲಾದ ಆ ಕಾಂಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು (ಸಹಾ)
ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಪರಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರು ಬ್ರಹ್ಮವಿ
ಭೂತಿಭೂತವಾದ ವಿಕಾರಲೋಕಗಳನ್ನುನುಭವಿಸಿ ಅವರ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ತೃಪ್ತಿಪಡೆ
ಯುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಪರಾರ್ಥೇನತೆಯನ್ನನುಭವಿಸುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ರಾ
ಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರೇ ಅಗುತ್ತಾರೆಂದು ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಅಥವಾ ಯಾವ್ಯವ ಫಲವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸು
ತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ಈ ಲೋ
ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ
ಯೇ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ (ಪಡೆದು)
ಉಪಜೀವನಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ.
ಈ ರೀತಿ (ಶ್ರುತಿಯು) ಕರ್ಮಸಾಧ್ಯವಾ
ದ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು
ಹೇಳಿ (ಈಗ) ಅದಕ್ಕೆ ನಾಶವನ್ನೂ ಹೇಳು
ತ್ತದೆ. ರಾಜಸೇವೆ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮ
ದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೋಕವು ಹೇಗೆ ಕ್ಷ
ಯಿಸುತ್ತದೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಪರದಲ್ಲಿ ಕೂ
ಡಾ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೋಕವು
ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ
ಸುಕೃತಸಾಧ್ಯವಾದ ಪರಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ

ಯಶಾಹೀನಿತಿ । ಯಥಾಶಕ್ಯಯೋಗ್ಯಮೇವ ಪ್ರಜಾಃ ಯಥಾ
 ಸ್ವಾಸನಂ ಭಗವದಾಜಾನುಸಾರೇಣ ಪ್ರಜಾಃ ಇಹಮುಕ್ತೌ ಭ
 ಗವತಿವಾ ಅನ್ವಾವಿಶಂತಿ ಪ್ರವಿಶಂತಿ । ನಕ್ವೇ
 ಲಂ ಪ್ರವೇಶಮಾತ್ರಂ । ಯಂಯಮಂತಂ ದೇಶಮಭಿಕಾಮಾಃ ಪ್ರಾ
 ಸೀಚ್ಛವೊಭವಂತಿಮುಕ್ತಾಃ । ಯಂಯಮಂತಂ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ
 ವ್ಯನಕ್ತಿಯಂಜನಪದಂ ಯಂಜನಮಾಗಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪ್ರದೇಶಂ ತಂತ
 ಮೇವೋಪಜೀವಂತೀತದ್ವಸಾದೋದೇವೀತೀತಃ । ತಪಲಕ್ಷಣ
 ಮಿದಂ ಸಮಸ್ತಕಾಮಿತಮೋಗಾನೀತದ್ವಸಾದಾಪುಜೀ
 ವಂತೀತೀತಃ ॥ ೨ ॥ ಯಥಾಶಕ್ಯಯೋಗ್ಯಮೇವ ತಾರತಮ್ಯ
 ವೇತಿತ್ಯಾಶ್ವತ್ಥ । × । ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಯುಜ್ಯಮಾಜಃ । × ।
 ಮನುಸತಯಕಾಮತ್ವಂ ಕಥಂ ಭವತ್ಯಕ್ಷಣಂ ಮುಕ್ತಾನಾಮ
 ಪಿ ಸತ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯತಃ ಪರಾಧೀನಮೇವ ಸತಯಕಾಮತ್ವಂ
 ತೇಷಾಮಿತ್ಯಾಹ ಯಂಯಮಿತಿ ॥ ೩ ॥ ಇಹರಾಕಾಶ
 ಸ್ವಸ್ಯಸ್ಯಕ್ಷಯಫಲಹೇತುಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂಚ
 ವ್ಯತಿರೇಕಾನ್ರಯಾಭ್ಯಾಮಾಹತತ್ವೇತಿತಿ । × । ಯಥಾ
 ಇಹಲೋಕೇಕರ್ಮಚಿಂತಿತಃ ಕರ್ಮಸಂಪಾದಿತೋ ಲೋಕೋಪಗ್ರಹಾ
 ರಾಮಾದಿಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ಏವಮೇವಾಮುತ್ರಪುಣ್ಯಾಚಿತಃ ಯಜ್ಞಾ
 ದಿಪುಣ್ಯಸಂಪಾದಿತಃ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕೋಽಮುತ್ರಪರಪ್ರಾಪ್ತೀ
 ಯತೇ । ಕೇಶಾಮಿತ್ಯತಃ ಆಹ ತತ್ರ ತತ್ರಜನೇಷು ಯೇಽಹ
 ಲೋಕೇ ಆತ್ಮಾನಂ ಭಗವಂತಂ ಅನುನುವಿಶ್ಯ ಭಜಾತ್ವಾ
 ಏತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಪ್ರಾ
 ಗುಕ್ತಾತ್ಮಗುಣಾಂಶ್ಚಾನುನುವಿಶ್ಯ ಯೇ ಬ್ರಜಂತೀತೇಪ್ರಾಮಿತಿ
 ಪೂರ್ವೋತ್ತರವಚನೇತಿ ॥ ೪ ॥ ಅಥೇತೀತೀತೀತೇ ॥ ೨ ॥
 ಕರ್ಮಜಿತೋ ಲೋಕೋದೇಹಾದಿಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ॥ ೩ ॥
 ತ್ವಾರೇಂದು ಅರ್ಥಃ । (ಈಗ) ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಕೂಡಾ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಂ (ಸತ್ಯವಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ
 ಯುಳ್ಳ ಸ್ವಭಾವ) ಲಕ್ಷಣ ಇರುವವರಿಂದ ಆ ಲಕ್ಷಣವು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕೂಡು
 ತ್ತದೆ? ಎಂದು ಅಕ್ಷಿಪಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು ಪರಾಧೀನವಾದದು

ಗಳು ಅಷ್ಟಹೇಯಂಶಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ
 ರೋ? ಎಂದು ಹೇಳುವ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ
 ಪ್ರಸ್ತುತ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂದು ಹೇಳುವ ಬ್ರ
 ಹ್ಮಮುಕ್ತರಾದಂಥವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತ
 ವಾಗಿರುವ ಮುಂತಾದ ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು
 ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.
 ಪ್ರಜೆಗಳು ಎಂದರೆ ಸಾಯುಜ್ಯಮುಕ್ತಿಯ
 ನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದವರು ತಮ್ಮ
 ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಾರತ
 ಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಇ
 ಲ್ಲಿ (ಸಂಸಾರಿಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಈ ಭೂ
 ಲೋಕದಲ್ಲಿ) ಆಗಲೀ, ಮುಕ್ತಿ (ಕಾಲದಿ)
 ಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, ಅವನ ಅಷ್ಟಹೇ
 ಯನ್ನು ಮೊರದೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡು
 ತ್ತಾರೋ, ಅಷ್ಟಮಾತ್ರವಲ್ಲ (ಆ ಪೈಕಿ)
 ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು ಯಾವ್ಯಾವ
 ದೇಶವನ್ನು ದೇಶವೆಂದರೆ ಊರನ್ನಾಗಲೀ
 ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಲೀ
 ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವನ ಪ್ರ
 ಸಾದದಿಂದ ಅದದನ್ನೇ (ಪಡೆದು) ಉಪ
 ಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉಪಲ
 ಕ್ಷಣ (ಮಾತ್ರ)ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ತಮಗೆ)
 ಬೇಕಾದ ಸಕಲ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಇವ
 (ಭಗವಂತ)ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಭೋಗಿಸು
 ತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ. (ಈಗ) ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಕೂಡಾ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಂ (ಸತ್ಯವಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ
 ಯುಳ್ಳ ಸ್ವಭಾವ) ಲಕ್ಷಣ ಇರುವವರಿಂದ ಆ ಲಕ್ಷಣವು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕೂಡು
 ತ್ತದೆ? ಎಂದು ಅಕ್ಷಿಪಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವು ಪರಾಧೀನವಾದದು

ಎಂದು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ್ಯಾವ (ದೇಶವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂತಲೂ,

ದಹಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನು ಅಕ್ಷಯವಾದ ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನೆಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು “ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ (ಓನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ವ್ಯತಿರೇಕ ಮತ್ತು ಅನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದಂಥ ದೇಹ ನೊದಲಾದವುಗಳು (ಮತ್ತು ಮನೆ ತೋಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಗೆ ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಪರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾದಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗ ನೊದಲಾದ ಲೋಕವು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗೆ ಎಂದರೆ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು, ಮತ್ತು ಈ ನೊದಲು ಹೇಳಿದ ಅವನ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ರಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಹ ತಿಳಿಯದೇ (ಮೃತಪಟ್ಟು) ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ). ಈ ನ್ಯಾಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರದ್ದು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂತಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

(೨) ಬ್ರಹ್ಮವು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಇರುವದಕ್ಕೂ ಬಂದ ಕಾರಣಗಳು:—

ಯಜ್ಞೋಕ್ತಾತ್ಮಧ್ಯಾನಸಾಧನಾನುಶ್ಠಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಾಧಕಾನಾಂ ತತ್ಸಾಹಜನನಾರ್ಥಂ ಅನುಕ್ರೋಶನ್ಯಾಹ ಕಶಮಿದಂ ಖಲುವರ್ತತೇ ಯತ್ಸಾತ್ಮಸ್ಥಾಃ ಶಕ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯಾಪಿ ತೇ ಇಮೇಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾನ್ಮತಾಪಿ ಧಾನಾಃ । ತೇಷಾಂ ಆತ್ಮಸ್ಥಾನಾಂ ಸ್ವಾಶ್ರಯಾಣಾಮಿವ ಸತಾಂ ನೃತಂ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯೇಷು ಸ್ಯನ್ನಿವಿಜಯನಾದಿಪು ತೃಣಾತ ನಿಮಿತ್ತಶ್ಚ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಚಾರತ್ವಂ । ಮಿತ್ಯಾಜ್ಞಾನಾನಿ ಮಿತ್ತತ್ವಾದನೃತ ಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಸತ್ಯಾನಾಂ ಕಾಮಾನಾಂ ಅಪ್ರಾಪ್ತೀರಪಿಧಾನಮಿವಾಪಿಧಾನಂ ಕಥಮನೃತಾಪಿಧಾನನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಷಾಮಲಮಿತಿ ತಿಚ್ಯತೇ ಯೋಯೋಹಿ ಯಸ್ಮಾದಸ್ಯ ಜನ್ತೋಃ ಪುತ್ರೋತ್ರಾತಾ

(ಮೇಲೆ) ಹೇಳಿದಂತೆ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂಥವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಉಂಟು ಮಾಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರುಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ:—ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡುವಂಥವುಗಳಾದರೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳು ಸುಳ್ಳಿನಿಂದ ಅಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ಸುಳ್ಳು ಎಂಬುದು ಸ್ತ್ರೀ ಅನ್ನಭೋಜನ ನೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯ ಪೃಷ್ಠಾ (ಅಭಿಲಾಷೆ), ಮತ್ತು ಆ ಗೋಷ್ಠರ ಮನಸು

ಪನೆ ಮಾಡುವವರು ಪುನಹ (ಬೇಕಾದಾಗ) ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ತಾಪ್ತರ್ಯದಿಂದ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಸ್ತಾಪಿಸಿದಂಥಾ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು, ಅರಿಯದಂಥವರು ಆ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆಯೇ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕಾರ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಆ ನಿಧಿ ಉಂಟೆಂದನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನರಾದ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ (ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಅಲ್ಲದೆ) ಹೋದರೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ—ಎಂದರೆ “ನಾನು ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಹೊರಪಡಿಸ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಂತುಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ, ಶಿಕ್ಕದೆ ಇರುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

परमात्मनिष्ठाइमेसत्या अपहृतपाप्म
त्वादयः कामाः अनृतापिधानाः । × । अ
नृताच्छादिताः । ऋतेतरविषयोह्यनृतशब्दः ।
ऋतमिद्विकर्मवाचि । × । ऋतं, कर्मफला
भिसन्धिरहितं परमपुरुषाधनवेषं तत्प्राप्तिफ
लं । अत्रतद्व्यतिरिक्तफलं सांसारिकफलं
कर्म । × । तेषां सत्यानां सतां विद्यमाना
नामेव कर्माच्छादकं । ततश्च स्वात्मभूतपर
मात्मगता अपहृतपाप्मत्वादयो धर्माः कर्म
रूपाविद्यातिरोहितत्वान्नभासन्तइत्यर्थः । अ
स्यउपासकस्य योयोबन्धुवर्गः इतः प्रैतिनस
इहद्वष्टुंशक्य इत्यर्थः । अस्यतुयेजीवन्तो न
ष्टाश्चबन्धवः अलभ्याश्च मनोरथाः तत्सर्वं द
हराकाशं परमात्मानं प्राप्य लभते । × । य

(ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂಥಾ) ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಷ್ಟವಾದ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಅವಹತಪಾಪ್ತ
ತ್ವಾದಿ ಕಾಮಗಳು (ಪಾಪರಹಿತತ್ವ ಮೊ
ದಲಾದ ಬೇಕಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು) ಅನ್ಯತ
ದಿಂದ ಅಚ್ಛಾದಿಸ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅನ್ಯತವೆಂದರೆ
ಋತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದದ್ದು. ಋತ ಎಂ
ದರೆ ಫಲದ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ
ಪರಮ ಪುರುಷಾರಾಧನ ರೂಪವಾದಂ
ಥಾ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಫಲಉಳ್ಳ
ಕರ್ಮ. ಇಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಸಂ
ಸಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಫಲವುಳ್ಳ ಕರ್ಮ
(ಎಂದುಅರ್ಥ). ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯ
ಮಾನವಾಗಿರುವ ಸತ್ಯವಾದ ಅವಹತಪಾ
ಪ್ತತ್ವಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮವು ಅಚ್ಛಾ

ತಉಪಾಸಕಸ್ಯ ಕಾಮ್ಯಮಾನಾಃ ಭೋಗ್ಯಭೂತಾಃ ಅಪ
ಹತಪಾಪಮತ್ವಾದಯಃ ಏತನ್ನಿಷ್ಠಾಃ ಪೂರ್ವಮವೃತಶ್ಚಿದಿತ
ಕರ್ಮಾಚ್ಛಾದಿತಾ ಇದಾನಿಂ ದಹರಾಕಾಶಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯಾ
ವಿರ್ಭವಂತಿ | ಅತೋನಿರತಿಶಯಭೋಗ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಹಿಶಬ್ದೋಹೇತುಃ | ಯಥಾ ಅಧಸ್ತಾನ್ರಿಕ್ಷಿಸಂ ಹಿ
ರ್ಣಯನಿಧಿಂ ಅಕ್ಷಿತ್ರಜ್ಞಾಃ ನಿಧಿಮಕ್ಷಿತ್ರಸ್ವಭಾವ
ವಿಜ್ಞಾನಹೀನಾಃ ನಿಧೀರ್ಯುರ್ಯುರ್ಪರಿ ಸಂಚರಂತೋ
ಪಿ ನಿಧಿಂ ನ ಲಬಂತೇ ಏವಮೇವೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ
ಸುಪ್ರಸಿಕಾಲೇ ಅಹರಹಗ್ಚ್ಛಂತ್ಯಃ | × | ಸುಪ್ರಸೌ
ಅವಿಭಾಗಂ ಗಚ್ಛಂತ್ಯಃ ಏತಂ ದಹರಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರ
ಹ್ಮಲೋಕಂ ನ ವಿಂದಂತಿ ನ ಲಬಂತೇ ನಜಾನಂತೀ
ತ್ಯರ್ಥಃ | × | ಅತ್ರೇಹೇತುಮಾಹ ಅವೃತೇನಹಿ ಪ್ರತ್ಯುಡಾಃ |
ಪ್ರತ್ಯುಡಾಃ ಪ್ರತಿಪಂನೀತಾಃ ಸ್ವಭಾವಾಂತರಂ ಪ್ರಾಪಿತಾಃ
ಆಚ್ಛಾದಿತಾ ಇತಿಯಾವತ್ | ಯದ್ವಾ | ಅಹರಹಗ್
ಚ್ಛಂತ್ಯ ಇತಿ ನ ಸುಪ್ರಸಿಕಾಲೀನಂ ಗಮನಮುಚ್ಯತೇ
ಅಪಿತ್ವಂತರಾತ್ಮತ್ವೇನ ಸರ್ವದಾವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ದಹರಾ
ಕಾಶಸ್ಯ ಹಿರ್ಣಯನಿಧಿವತ್ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಭೂತ
ಸ್ಯ ಉಪಯುಕ್ತಪರ್ಯಾಹರಹಗ್ಚ್ಛಂತ್ಯಃ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ಕಾಲೇ ವ
ರ್ತಮಾನಾಸ್ತಮಜ್ಞಾನಂತ್ಯಸ್ತಂ ನ ವಿಂದಂತಿ ನ ಲಬ
ಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ || ರಂ ||

ದಕವಾಗಿ ಇದೆ. ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಆತ್ಮ
ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಅಪಹತ ಪಾ
ಪತ್ವವೊಂದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಕರ್ಮರೂ
ಪವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿರುವ
ದರಿಂದ ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದುಅರ್ಥ. ಈ
ಉಪಾಸಕಗೆ ಬಂಧು ಆಗಿದ್ದವನು ಯಾರಾ
ದರೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೃತಪಟ್ಟು ಕೋದರೆ
ಇಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಕೂಡದು. ಪ
ರಂತು ಈ ಉಪಾಸಕಗೆ ಬಂಧುಗಳಾಗಿದ್ದ
ವರಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವವರಾಗಲೀ, ನಷ್ಟವಾದ
ವರಾಗಲೀ, ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಇರುವ ಮನೋರಥ
ವಾಗಲೀ ಅದೆಲ್ಲ ದಹರಾಕಾಶವೆಂಬ ಪರ
ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.
ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ
ವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಅಜ್ಞಾ
ದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಂಥಾ, ಇವಗೆ ಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅವ (ಪರಮಾತ್ಮ)ನಲ್ಲಿರು
ವ ಅಪಹತ ಪಾಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ದಹ
ರಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿದವಗೆ ಈಗ ಕಂ
ಡುಬರುತ್ತವೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ (ಆತ್ಮ

ನು) ನಿರತಿಶಯ ಬೋಗ್ಯ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥ. “ಹಿ” ಶಬ್ದವು ಹೇತುವರ. ಅಡಿಯ
ಲ್ಲಿ ಹೂಳಿಟ್ಟ ಜಿನ್ನದ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನರಿಯದವರು ಆ ನಿಧಿ
ಯ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದರೂ ನಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ
ವೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಅಲ್ಲಿ) ಕೂಡಿಕೊಂಡಾಗ್ಯೂ
ಈ ದಹರಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ—(ಆಕಾಲದಲ್ಲವರು) ಅನ್ಯತದಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಿ
ರುತ್ತಾರೆ, ಅಜ್ಞಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಇಷ್ಟೆ. ಅಥವಾ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿ ಸದಾಕಾ

ಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಂಥಾ ಮತ್ತು ಹಣವಿನ ಕೌಪ್ಪರಿಗೆಯಂತೆ ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಭೂತವಾದ ದಹರಾಕಾರವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೇಲೆಯೇ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೂ ಇರುವವರಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

तद्भस्ममुक्तौघ्यक्ताः सत्याः कामाः मुक्तेः
पूर्वं अनृतापि धानाः । तद्भ्यनक्ति । तेषां स
त्यकामानां सतां प्राग्विद्यमानानां अनृतं अ
नाथज्ञानमपिधानमाच्छादनमिति । कुत
एतादित्यतआह योयोहीति । हि यस्मात् अ
स्यानृतापिहितसत्यकामस्यामुक्तस्यपुंसः ।
योयः पिताभ्रात्रादिर्वा इतोलोकात्रैति तं प्रे
तं पित्रादिकं दर्शनाय द्रष्टुं इहलोके न लभते
न शक्तो भवति । तस्मादनृतापिधानादिति
अज्ञानाच्छादितसत्यकामत्वादेवप्रेतपित्रादि
दर्शनं न लभते संसारीजीवइत्यर्थः । अथे
त्यर्थान्तरे अनृतनिवृत्त्यनन्तरमितिवा । अ
स्यमुक्तस्य इहलोके येचजीवाः जीवन्तः पि
त्राद्याः येचप्रेताः मृताः तद्दर्शनादिकं न ल
भते यद्यदन्यच्चेच्छन् इहसंसारदशायां न ल
भते तत्सर्वं अत्रैवंकुंठादि विष्णुलोके गत्वा
विन्दते लभते । × । अत्रसंसारेसत्याः का
माः अनृतापिधानाः ब्रह्मणः हृत्पद्माकाशेऽ
नुपलंभात् नास्तिब्रह्मेति शंकासदृष्टान्तं नि
राहतयथेति । हिरण्यनिधिं अपिनिहितं अ
क्षेत्रज्ञाः हिरण्यनिक्षेपस्थलमजानन्तः उपर्यु
परिसञ्चरन्तोपि न विन्देयुर्नपश्यन्ति एव

ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂಥಾ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸುಳ್ಳಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು (ಈಗ) ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇರುವಂಥಾ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳಿಗೆ (ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳುವ) ಅನಾದಿಕಾಲದ ಅಜ್ಞಾನವು ಅಚ್ಚಾದನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇರುವಂಥಾ ಸುಳ್ಳಿನಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷಗೆ ತಂದೆಯಾದವನಾಗಲೀ, ಸಹೋದರ ಮೊದಲಾದವರಾಗಲೀ, ಯಾರಾದರೂ ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಮೃತಪಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ (ಇವನು) ಶಕ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಯಕಾಮವತ್ವ ಉಳ್ಳವನಾದ ದೀಪಿಯಿಂದಲೇ ಮೃತ ಪಿತೃದಿಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪರಂತು ಅನ್ಯತ (ಅಜ್ಞಾನ) ನಿವೃತ್ತಿ ಆದ ತರುವಾಯ ಮುಕ್ತಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿರುವ ತಂದೆ ಮೊದಲಾದವ

मेवेमाः संसारिण्यः सर्वाः प्रजाः अहरहः प्र
त्यहं एतंब्रह्मलोकं । × । सर्वाश्रयं ब्रह्म सुप्तौ
गच्छन्त्योपि नविन्दन्ति नजानन्ति । तत्रहे
तुमाह । × । अज्ञानेनाच्छादिताहि । रा ॥

यच्चान्यत् गन्धमाल्यादिकं । × । ब्रह्म
लोकं विष्णुलोकं हृत्पद्मं तत्रत्यं ब्रह्मेति याव
त् ॥ ३ ॥

ಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ. (ಈಗ) ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಳಿವಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ
ಬ್ರಹ್ಮದ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳು ಹೃತ್ಪದ್ಮಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂಬ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಆ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿ
(ಶ್ರುತಿ) ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದರೆ, ಹಣದ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಂಥಾ ಸ್ಥಳವ
ನ್ನು ತಿಳಿಯದವರು (ಅದರ) ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಆ
ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಸಂಸಾರಿಗಳಾದ
ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಶ್ರಯವಾದಂಥಾ
ಈ ಹೃತ್ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ (ಅದ
ನ್ನು) ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ (ಇವರು) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ಮಾಧ್ವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾ
ಗುತ್ತದೆ.

(೪) ಇನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪೈಕಿ ೯ನೇದರಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗೆ ವಿವ
ರಿಸಿದ ಅಕಾಶನೆಂಬ ಆತ್ಮಗೆ ಹೃದಯವೆಂದು ಸಃಕೇತಮಾಡಿ, ಗಂನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂ
ಪ್ರಸಾದನಾಗಿ ಪರಂಜೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನ
ವಿಷಯ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ
ಸಂಗತಿಯು—ಆ ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂಬವನ್ಯಾರು? ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಂನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಹೊಂದಿದವಗೆ ಸಮ್ಯಂಧಿಸುತ್ತದೋ
ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

सुषुप्तकाले स्वनात्मनासता सम्पन्नः शंकराचार्यರು, ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲ

ಸನ್ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀತಿತಿ । ಜಾಘತ್ಸವಪ್ರಯೋಗಿಷ
 ಯೇಂದ್ರಿಯಸಂಯೋಗಜಾತಂ ಕಾಲುಘ್ಯಂ ಜಹಾತೀತಿ । ಸ
 ಮ್ಪ್ರಸಾದಶಬ್ದೋ ಯಥಾಪಿ ಸರ್ವಜನ್ಮನಾಂ ಸಾಧಾರಣಃ
 ತಥಾಪಿ एवं ವಿಸ್ತರ್ವಗಮೇತೀತಿ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾ ದೇಶ
 ಸಮ್ಪ್ರಸಾದಃ ಸನ್ನಿಹಿತವಶ್ಯಲವಿಶೇಷಾತ್ ಸಂಸ
 ತೇದಂ ಶರೀರಂ ಹಿತವಾ ಅಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ
 ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವನಾಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । × । ಪಂ
 ಪರಮಾತ್ಮಲಕ್ಷಣಂ ವಿಶ್ವಾಸಿಸ್ವಭಾವಂ ಜ್ಯೋತಿರೂಪಂ ಸ
 ಮ್ಯಥ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮುಪಗಮ್ಯೇತ್ಯೇತತ್ ಸ್ವೇನಾತ್ಮೀಯೇನ
 ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತೇ । ಪ್ರಾಣೇತಸ್ಯಾಃ ಸ್ವರೂಪಸಮ್ಯ
 ತೇಃ ಅವಿಶಯಾ ದೇಹಮೇವಾಪರಂ ರೂಪಮಾತ್ಮತ್ವೇನೋಪಗ
 ತಃ ತದಪೇಕ್ಷಯೇದಮುಚ್ಯತೇ ಸ್ವೇನರೂಪೇಣೇತಿ । ಅ
 ಶರೀರಾತ್ಮಾತ್ಮನಸ್ವರೂಪಂ । ಯತ್ವಂ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ
 ಸ್ವರೂಪಮಾಪದತೇ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿಹೋವಾ
 ಚ । × । ಕಿಂಚ ಏತದಮೃತಂ ಅವಿನಾಶಿಭೂಮಾ
 । × । ಅನ್ವಾಭಾವಯಂ ಭೂದ್ವಿತಿತೀಯಾಭಾವಾತ್ ಅ
 ತಃಪ್ರವೃತ್ತೇತಿ । × । ತತ್ಸತ್ಯಂ ಅವಿತಥಂ ॥ ಸ
 ತೀಯಮಿತಿ । ಸಕಾರಸ್ತಕಾರೋಯಮಿತಿ ಚ । ಇ
 ಕಾರಸ್ತಕಾರೇ ಉಚಾರಣಾರ್ಥೋಽನುಬಂಧಃ ॥ ಶಂ ॥

ದಲ್ಲಿ (ಪುರುಷನು) ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ
 ಸತದ ಸಂಗಡ ಶೇರಿಕೊಂಡು ಸಂಪೂ
 ರ್ಣಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಎಂ
 ದರೆ ಜಾಗೃತ್ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ
 ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಂಟಾ
 ದ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂ
 ಪ್ರಸಾದ ಶಬ್ದವು ಸಕಲ ಜಂತು ಸಾಧಾರ
 ಣವಾದದ್ದು. ಅದರೂ “ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದ
 ವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾ
 ನೆ” ಎಂದು (ಒಂದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರು
 ವದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸ
 ನೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಪ್ರಸಾದನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.
 ಯಾಕೆಂದರೆ — ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
 ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನೇ
 “ಈ” ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂದು ಕುರಿತಾಗಿ ಹೇ
 ಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನು ಈ ಶರೀರ
 ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಎಂದರೆ ಶರೀರವೇ ತಾನು
 ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪರಮಾತ್ಮ
 ನೆಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸ್ವಭಾವರೂಪವಾದ (ಪ
 ರಂ) ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ, ಎಂದರೆ ಸ್ವಸ್ಥತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ತನ್ನ ಸ್ವಕೀಯ
 ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವ ಮೊದಲು (ಇವ
 ನು) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರರೂಪವಲ್ಲದ ದೇಹವೇ ತಾನು ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನಾದ
 ಕಾರಣ, “ಸ್ವಕೀಯವಾದ ರೂಪ”ವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು
 ಶರೀರರೂಪಿತ್ವವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಗತಿ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ತನ್ನ
 ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೋ ಸಂಪ್ರಸಾದನಾದವನು
 ಇವನು ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟರು. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇವನು

(ಆತ್ಮನು) ನಾಶರಹಿತನಾದವನು; ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲದವನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭಯವಿಲ್ಲದವನು; ಆದಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಹೆಸರು “ಸತ್ಯ” (ಮಿಥ್ಯವಲ್ಲದ್ದು) ಎಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಕಾರ, ತಕಾರ, ಯಮ್ ಇಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇವೆ. ಇಕಾರ ತಕಾರ ಉಚ್ಚಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಂಥವು. (ಈ ಅಕ್ಷರಗಳ ಅರ್ಥ ಲೌನಃ ಪುಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಇದೆ),

ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಪ್ರಸಾದಶಬ್ದಃ ಸುಪ್ರಸಿಂಧಾನವಚನಃ ಸನ್
ತತ್ಸಂಬಂಧಾಜಿವಂ ಲಕ್ಷಯತಿ । × । ಅಹರಹರ್ವಾ
ಎವಂ ವಿಧಿತಿ ಪೂರ್ವಾಕಯೇನಿರ್ದಿಷ್ಟುಪಾಸಕೋ ಜಿ
ವಃ । ಅಸ್ಮಾತ್ ಹೈತಯಾಪರಿವೃದ್ಧಮಾನಾತ್ ಶ
ರೀರಾದುಕ್ರಮ್ಯ ದೇಶವಿಶೇಷನಿಶ್ಚಿತಂ ಪರಮಾತ್ಮನಂ ಪ್ರಾ
ಪ್ಯ ಸ್ವೇನರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಸ್ಯವಾ
ಕ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಪ್ರಜಾಪತಿ ವಿಧ್ಯಾಪಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟುತಚ್ಯ
ತೇ । ಆಶಾತ್ಮಾ ಆದಮೃತಮಭಯಮೇತದಿತ್ಯತ್ರೇತ
ಚ್ಚಂದಾಃ ಪೂರ್ವಾಕಯೇ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದೇತಿ
ಪ್ರಾಪ್ಯತಯಾನಿರ್ದಿಷ್ಟಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಶಬ್ದಿತ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾಃ
ಪ್ರಾಪ್ಯತಯಾಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾದವ್ಯವಹಿತತ್ವಾಚ್ಚ ॥ × ॥
ಸತ್ ತಿ ಯಮಿತಿ । ಸತ್ಯನಾಮತ್ಯಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಮಿ
ತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ರಂ ॥

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಸಂಪ್ರಸಾದ ಶಬ್ದವು ಸುಷುಪ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಚಿಯಾಗಿ ದ್ದುಕೊಂಡು, ಜೀವನನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡುಂಟು. ಯಾಕಂದರೆ ಅದು ಆದ ಕೈ (ಸುಷುಪ್ತಿಗೆ) ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವನಂಬವನು “ದಿನಚರೀ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದವನು” ಎಂಬ ಈ ಮೊದಲಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾಸಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಇವನು) ತ್ಯಾಗಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ದೇಶವಿಶೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

(ಇನ್ನು) ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ (ಮುಂದೆ ಬರುವ) ಪ್ರಜಾಪತಿಯ (ಪ್ರಕೃಗಾತ್ಮ) ವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ (XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. “ಇವನು ಆತ್ಮ, ಇವನು ಸಾವಿಲ್ಲದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು,” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ “ಇವನು” ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು “ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ” ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸತಕ್ಕದಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಅದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವದಲ್ಲದೆ, (ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ) ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಸತ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರು ಸತ್, ತಿ, ಯಮ್ ಈ ೩ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಅರ್ಥ;
ಎಂದು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಃಪ್ರಸಾದಃ । ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಾದೋ ಯಸ್ಯ
ಸೌಸಮ್ಪ್ರಸಾದಃ । ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವಾನ್ ಜ್ಞಾನಿ । ಅ
ಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ಮಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ
ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ವೇನರೂಪೇಣ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಶುಭರೂಪೇಣಾ
ಭಿನಿಷ್ಪದತೀ । ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ ಶಬ್ದೋಕ್ತಃ ಆತ್ಮಾ
ಪರಮಾತ್ಮಾ ನ ಸನ್ನಿಹಿತೋ ಜೀವತ್ಯುತ್ಪಾದಕಃ॥೫॥
॥ ರಾ ॥ ಚರಮಶರೀರಾತ್ । × । ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾವಿ
ರ್ಭಾವಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ । × । ಯಂಪ್ರಾಪ್ಯಾಸೌ ಸ್ವರೂಪತಾ
ಮಾಪ್ನೋತಿ ಸ ಏಷಃ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಃ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೌವಾಚ
। × । ಅಮೃತಂ ನಿಯಮುಕ್ತಂ । ಅಭಯಂ ಕದಾಪಿ ಭ
ಯಾಸ್ತೃಷ್ಠಂ । ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ಮಪೂರ್ಣಮಿತಿ ॥ ೬ ॥ ಸತ್
ತಿ ಯಮಿತಿ । × । ತತ್ ತತ್ರಾಕ್ಷರತ್ರಯಮಧ್ಯೆ ಯ
ತ್ ಸದಿತಕ್ಷರಂ ತದಮೃತಂ ಮುಕ್ತಜಾತವಾಚಕಂ । ಅ
ಥಯತ್ಯೀತಕ್ಷರಂ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ ಸಂಸಾರಿಜೀವವಾಚಿ । ಅ
ಥಯತ್ ಯಮಿತಕ್ಷರಂ ತೇನಾಕ್ಷರೇಣ ತುಭಿಃ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ
ಜಾತಿ ಸತ್ ತೀತಿಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಮುಕ್ತೇ ಯಚ್ಛತಿ ನಿ
ಯಚ್ಛತಿ ನಿಯಮಯತಿ ಇತಿಹೀನೋಽರ್ಥಃ ಉಚ್ಯತೇ
ತ್ಯರ್ಥಃ । ತಸ್ಮಾನ್ನಿಯಂತೃತ್ವಾತ್ ಯಮಿತಿ । × ।
॥ ರಾ ॥ ಅತ್ರಯಥಾಪಿ ಸದಿತಕ್ಷರದ್ವಯಂ ತಥಾಚತ್ವಿ
ಣೀತುನುಪಪನ್ನಂ । ತಥಾಪಿ ತಕಾರಸ್ಯ ವ್ಯಂಜನಮಾ
ತ್ರವೇನಾವಿವಕ್ಷಯಮುಕ್ತಮಿತ್ಯವಸೇಯಂ ॥ ೬ ॥
ನ್ನು ಲಿಪ್ತಕೈಃ ಕೂಡಿಸದೆ ಆ ಮೇರೆಗೆ (ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದು) ಹೇಳಿದುದು ತಿಳಿಯ
ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪೈಕಿ “ಸತ್” ಈ ಅಕ್ಷರವು ಮುಕ್ತಸ

ಮಾಧ್ಯಮ, ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂದರೆ ಭಗ
ವತ್ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ
ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಇವನು) ಈ
ಚರಮ (ಹೊರಗಿನ ಸ್ಥೂಲ) ಶರೀರದಿಂದ
ಹೊರಟು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ
ತನ್ನ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ
ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ರೂಪನಿ
ಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. (ಈ ಸಂ
ಪ್ರಸಾದನಾದವನ್ನು) ಯಾರನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ
ಸ್ವರೂಪಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೋ
ಆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎಂದರೆ ಯಾರು? ಎಂದ
ರೆ, ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವವಿಷಯ
ನಾದ ಜೀವನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾ
ಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅತ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು.
ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭಯಪಡದೆ ಇ
ರುವವನು. ಇವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಎಂದರೆ ಪೂ
ರ್ಣನಾದವನು. ಸತ್ಯಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ
ಲ್ಲಿ “ಸತ್, ತಿ, ಯಂ” ಇಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ.
ಆ ಪೈಕಿ “ಸತ್” ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಕ್ಷ
ರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ೩ ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದು ಹೇ
ಳುವದು ಸರಿ ಅಲ್ಲವಾದರೂ, ತಕಾರವು
ಬರೀ ವ್ಯಂಜನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದ
ನ್ನು ಲಿಪ್ತಕೈಃ ಕೂಡಿಸದೆ ಆ ಮೇರೆಗೆ (ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದು) ಹೇಳಿದುದು ತಿಳಿಯ
ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪೈಕಿ “ಸತ್” ಈ ಅಕ್ಷರವು ಮುಕ್ತಸ

ಮುದಾಯವಾಚಿ; ಅನಂತರದ “ತಿ” ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವವಾಚಿ ಸಹ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಯಾವ “ಯಂ” ಈ ಅಕ್ಷರಉಂಟೋ ಅದರಿಂದ ಸತ್, ತಿ, ಎಂಬ ೨ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಈ ಉಭಯ ವರ್ಗಗಳೂ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿಯಂತ್ಯತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ “ಯಂ” ಎನ್ನುವದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

VIII. ನೇ ಪಾಠ.

ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ.

(೧) ಸರ್ವೇ ಖಲವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ (೧) ಇದೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. (ಇದು) ಅಶಾಂತತಪಾಸೀತಾಃ ಖಲುಕ್ರತುಮಯಃ ಪುರುಷೋ ಯಥಾ ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯಕ್ರತುರಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ ತಥೇತಃಪ್ರೇತಃ ಭವವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡು ತಿ. ಸಕ್ರತುಂ ಕುರ್ವತಿ || (೩-೧೪-೧) ಓ ಎಂದು ಶಾಂತನಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ಪುರುಷನು ಕ್ರತುಮಯನು (ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿ). ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವಾಗ (ಅವನು) ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಮರಣಪಟ್ಟು, ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ ನಂತರವೂ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಆದಕಾರಣ) ಅವನು ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು (ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

(೨) ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರೋ ಭಾರುಃ (೨) ಮನೋಮಯನು (ಪ್ರಾಣ), ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಪ್ರಾಣರೂಪಶರೀರ ಉಳ್ಳವನು, ಪ್ರಕಾಶ ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವರಸಃ ಸರ್ವಮಿದಮಭ್ಯಾಂತೋಽಪಾಕಯ ರೂಪನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು, ಆಕಾಶಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನು, ಸರ್ವಕರ್ತನು, ಸರ್ವಕಾಮನು, ಸರ್ವಗಂಧನು, (ಪರಿಮಳನು), ಸರ್ವ ರಸನು (ರುಚಿಯಾಗಿರುವವನು), ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ಮಾತಿಲ್ಲದವನು, ಉತ್ಸಾಹ ಇಲ್ಲದವನು.

(೩) ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾಽಂತಃಪ್ರದೇಶೀ (೩) ಇವನು ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಇರುವ ನನ್ನ

ಯಾನ್ ಬ್ರಿಹೇವಾ ಯಥಾದ್ವಾ ಸರ್ಷಣಾದ್ವಾ ಶ್ಯಾಮಕಾದ್ವಾ ಆತ್ಮನು. ಭತ್ತದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಯವಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಸಾಸಿವೆಗಿಂತಲೂ, ಶಾಮೆಗಿಂತಲೂ, ಆಮೆ ಅಕ್ಕಿಗಿಂತಲೂ, ಅಣು (ಸೂಕ್ಷ್ಮ)ವಾದವನು. ಈ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ಹೃದಯದೊಳಗೆ ವೃದ್ಧಿಗಿಂತಲೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ, ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ, ದೊಡ್ಡದಾದವನು. (ಈ) ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾದವನು.

(೪) ಸರ್ವಕಾರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಸರ್ವಗನ್ಧಃ (೪) ಸರ್ವಕರ್ಮನು, ಸರ್ವಕಾಮ ಸರ್ವರಸಃ ಸರ್ವಮಿದಮಭ್ಯಾತೌತ್ವಾಕಯನಾದರ ಎಫ ನು, ಸರ್ವಗಂಧನು, ಸರ್ವರಸನು, ಇದ ಮ ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಹೃದಯ ಎತದ್ಬ್ರಹ್ಮತಮಿತಃ ಪ್ರೇತಾ ನ್ನಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ಮಾತಿ ಮಿಸಮ್ಮವಿತಾಸ್ಮೀತಿ ಯಸ್ಯಸಾದ್ವಾ ನವಿಚಿ ಳ್ಲದವನು, ಉತ್ಸಾಹ ಇಲ್ಲದವನು, ಹೃದ ಕಿತ್ಸಾಸ್ತೀತಿಹ ಸ್ಮಾಹ ಶಾಙ್ಕಿಡಲಯಃ ಶಾ ಯದೊಳಗಿರುವ ಈ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ಈ ಬ್ರ ಙ್ಕಿಡಲಯಃ || (೩-೧೪-೪) ಹೃ. ಮರಣಪಟ್ಟು ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ನಾನು ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂಬೀ ನಂಬಿಕೆ ಯಾರಿಗಿದೆಯೋ (ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶಾಂಡಿಲ್ಯರು ಹೇಳಿದರು; ಶಾಂಡಿಲ್ಯರು ಹೇಳಿದರು.

(೫) ನ್ಯಗ್ರೋಧಫಲಮತ ಆಹರೇತಿಂ ಭ (೫) (ಆ) ಗೋಳಿಮರದಿಂದ (ಬಂ ಗವ! ಇತಿ || ಮಿನ್ಧೀತಿ || ಮಿನ್ ಭಗವ! ಇ ದು) ಹಣ್ಣನ್ನು ತಾ (ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುಗೆ ತಿ || ಕಿಮತ್ರಪಶ್ಯಸೀತ್ಯಪ್ಯ ಇವೇಮಾಧಾನಾ ಭಗ ಉದ್ವಾಲಕರು) ಹೇಳಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಇದೆ ವ! ಇತ್ಯಾಸಾಮಗೈಕಾಂ ಮಿನ್ಧೀತಿ || ಮಿನ್ ಭಗ ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದನು. ಒಬ್ಬ ಎಂದರು. ಒ ವ! ಇತಿ | ಕಿಮತ್ರಪಶ್ಯಸೀತಿ || ನ ಕಿಂಚನ ಡದೆ ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದರು. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಬೀಜಗಳು ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮಗು! ಎಂದರು. ಒಡೆದೆ ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದರು. ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದನು.

(೬) ತಂ ಹೌವಾಚ ಯೈಸೋಮೈತಮಗಿಮಾ (೬) (ಆಗ) ಅವನ ಕೂಡೆ (ಅವರು) ನ ನ ನಿಮ್ಮಾಲಯಸ ಎತಸ್ಯವೈಸೋಮೈಪೌಙಿಜ ಹೇಳಿದ್ದೀನಂದರೆ:—ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಯಾ

एवं महान्यप्रोधस्तिष्ठति । अब्रह्मसोम्ये न अणुवादवन्ननु ನೀನು ಕಾಣುವ
ತಿ ॥ (६-१२-२) ದಿಲ್ಲವೋ, ಈ ಅಣುವಾದವನ ದೆಸೆಯಿಂ
ದಲೇ ಸೋಮ್ಯ! ಈ ರೀತಿ (ಆ) ಗೋಳಿಮರವು ಮಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡುಂಟು;
(ನಾನು ಹೇಳುವದನ್ನು) ನಂಬು ಸೋಮ್ಯ ಎಂದು.

(७) स येषोऽणिमैतदात्म्यमिदं (२) ಈ ಯಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ
सर्वं तत्सत्यं स आत्मा “तत्त्वमसि” श्वेतके नೋ ಇವನಿಂದ ಇದೆಲ್ಲ ಆತ್ಮ (ಸಾರ)
तो! इति ॥ भूयएव मा भगवान् विज्ञापय ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದು (ಬ್ರಹ್ಮ) ಸತ್ಯ;
त्विति ॥ तथासोम्येति होवाच ॥ ಅವನು ಆತ್ಮನು; ನೀನು ಅದೇ ಆಗಿರುವಿ

(६-१२-३) ಶ್ವೇತಕೇತು! ಎಂದು. ನನಗೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ
ಅಷ್ಟಣೆ ಕೊಡಬೇಕು ಸ್ವಾಮಿ! ಎಂದು (ಶ್ವೇತಕೇತು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು). ಹಾಗಾ
ಗಲಿ ಸೋಮ್ಯ! ಎಂದು (ತಂದೆಯು) ಹೇಳಿದರು.

(८) लवणमेतदुदकेऽवधायाथ मा (७) ಈ ಉಪ್ಪಿನ ಹೆಂಪಿಯನ್ನು ನೀ
प्रातरुपसीदथाइति ॥ सह तथाचकार ॥ तं ರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟು ನಾಳೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲನನ್ನ
होवाच यद्दोषा लवणमुदकेऽवाधा अङ्ग तदा ಬಳಿಗೆ ಬಾ ಎಂದರು. ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ
हरेति ॥ तद्वामृशय नविवेद ॥ (६-१३-१) ಮಾಡಿದನು. ರಾತ್ರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟ
ಉಪ್ಪು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಾ, ಮಗು! ಎಂದರು. ಅವನು ಹುಡುಕಿನೋಡಲು (ಅದು)
ಅವಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

(९) यथाविलीनमेवाङ्गास्यान्तादा (८) ಹೇ ಮಗು! (ಆ ಉಪ್ಪು) ಹೇ
चामेति । कथमिति ॥ लवणमिति ॥ मध्या ಗೆ (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ಅಡಗಿತೋ (ಹಾಗೆ
दाचामेति ॥ कथमिति ॥ लवणमित्यन्तादा ಯೇ) ಅದರ ಮೇಲಿನಿಂದ (ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು
चामेति ॥ कथमिति ॥ लवणमित्यभिप्रादैर्येन ತಕ್ಕೊಂಡು) ರುಚಿನೋಡು (ಎಂದರು
दथमोपसीदथा इति ॥ तद्वतथा चकार । त ಅವನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು) ಹೇಗಿದೆ ಎಂ
च्छाश्वत्सवर्तते । तं होवाचात्रवावकिलत ದು ಕೇಳಿದರು. ಉಪ್ಪು ಎಂದನು. ಮ
त्सोम्य! न निमालयसेऽत्रैवकिलेति ॥ ಧೃದಿಂದ (ಸ್ವಲ್ಪ ತಕ್ಕೊಂಡು) ರುಚಿನೊ

(६-१३-२) ಡು ಎಂದರು. ಹೇಗಿದೆ, ಎಂದು ಕೇಳಿದ
ರು. ಉಪ್ಪು ಎಂದನು. ಬುಡದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ತಕ್ಕೊಂಡು ರುಚಿನೋಡು ಎಂದರು. ಹೇ

ಖ್ಯಾತಿ ಇತಿ || (೬-೧೪-೨) ಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ತಿಳಕೊಂಡು, ಮರೆಯದೆ, ಕಂದಹಾರವನ್ನೇ ಪ್ರಾಪಿಸ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗುರವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು (ಉಪದೇಶದಿಂದ) ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವಗೆ ವಿಮೋಚನೆ (ಮೋಕ್ಷ) ಆಗದೆ ಇರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ವಿಳಂಬ. ಅನಂತರ ಅವನು (ಬ್ರಹ್ಮ) ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು ಎಂತಲೂ;

(೧೩) ಸ ಯ ಏಕೋಽಗ್ನಿಮೈತದಾತ್ಮಯಮಿದಂ (೧೩) ಈ ಯಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿ ಸರ್ವೆ ತತ್ಸತ್ಯಃ ಸ ಆತ್ಮಾ “ತತ್ವಮಸಿ” ಶ್ವೇತ ರುವನೋ ಇವನಿಂದ ಇದೆಲ್ಲ ಆತ್ಮವುಳ್ಳ ಕೇತೋ! ಇತಿ || × || (೬-೧೪-೩) ದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದು ಸತ್ಯ, ಅವನು ಆತ್ಮನು; “ನೀನು ಅದೇ ಆಗಿರುವಿ” ಶ್ವೇತಕೇತು! ಎಂತಲೂ, (ಉದ್ಬಾಲಕರು ಮಗನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು).

VIIIನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

(I) ಈ ಪಾಠವು ಕಳೆದ VIIನೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹೃದಯಾಂತರ್ವರ್ತಿಯಾದ ಆಕಾಶನೆಂಬ ಆತ್ಮನು ದಹರ (ಅಬ್ಬಿ)ನಾಗಿ ತೋರಿಬರೂ, ಹೊರಗಿರುವ ಆಕಾಶ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದೋ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ವಿಸ್ತಾರವಾದವನೆಂತಲೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಈ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿವೆ, ಎಂತ ಸಹ ಹೇಳೋಣಾಯಿತು. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ (೧ನೇ) ಅವಗೆ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವ, (೨ನೇ) ಅವನೇ ಈ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನು, ಎಂದು ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡೋಣಾಗುವದಲ್ಲದೆ, (೩ನೇ) ಅವನ ಸ್ವರೂಪ ಮುಂತಾದವುಗಳು, (೪ನೇ) ಈ ಪುರುಷನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ಸಹ ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

(೧)ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

೩, ೫, ೬, ೯ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿರುವವನಾದರೂ, ಈ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಥೂಲನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿದು

ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ೬-೯ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಆತಸ್ಯ (ಇವನ) ಅತ್ರಾವಾಕಿಲಸತ್ (ನಿಜವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ) ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕ ಎರಡು ಮತದವರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

एतस्य (अवन) अवकः:-

ಯಮೇತಮಗ್ನಿಮಾನಂ । × । ಪರಮಸೂಕ್ಷಮಂ ಪರ
ಮಾತ್ಮಾನಂ ನನಿಭಾಲಯಸೇ ನ ಪಶ್ಯಸಿ ಅಸ್ಯಾಽಗ್ನಿ
ಃ ಸೂಕ್ಷಮಭಗವತಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿವಂ ಪರಿವಿಶ್ಯಮಾನ
ಪ್ರಕಾರೇಣ ಮಹಾನ್ಯಪ್ರೋಧಾಸ್ತಿಶ್ಚತಿ ॥ ರಾ ॥ ಏತ
ಮಗ್ನಿಮಾನಂ ಅತಿಸೂಕ್ಷಮಂ ಬಿಜಜೀವಂ । ಯದ್ವಾಪರಮಾ
ತ್ಮಾನಂ ॥ × ॥ ವೇ ॥

ಮಾದ್ವರು (ಗೋಳೇ ಬೀಜದ ದೃ
ಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ) ಅದರಲ್ಲೂ ಡಗಿರುವಂಥಾ ಪರ
ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ ಯಾವ ಆ ಬೀಜದ ಬೀ
ಜ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿನಗೆ ಕಾಣುವ
ದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನ “ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ”
ಆ ಪ್ರಕಾರ ತೋರುವ ಮಹತ್ವದ ಗೋ
ಳೇ ವ್ಯಕ್ತವು (ಬೆಳದುಕೊಂಡು) ನಿತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯ ಮತಂ ವೃತ್ತಿಜಾಣಿಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಯಾವ
 ಸೇ ನ ಪಶ್ಯಸಿ ಕಿಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಘಮಹಾನ್ಯಗ್ರಾಘಃ ಪಟ್ಟಬೀಜದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದವನು ನಿ
 ಏತಸ್ಯೈವೈಪೊಷಿನ್ನಃ ಕಾರ್ಯತಯಾ ತಿಷ್ಠತೀತ್ಯರ್ಥಃ ನಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲವೋ (ಅ) ಈ ಅಣು
 ॥ ರಂ ॥ ನಾದವನ “ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿಯೇ”
 ಈ ಮಹತ್ತಾದ ಪಟ್ಟವ್ಯಕ್ತ್ಯವು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡುಂಟು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

एतस्यैवैकिलसोम्य एषमहान्यग्रोधो शंकराचार्यರು, ಹೇ ಸೋಮ್ಯ
 बीजस्याग्निरः सूक्ष्मस्यादृश्यमानस्य कार्यं (ಶ್ವೇತಕೇತು) ಈ ಕಾಣದೆ ಇರುವಂಥ
 भूतस्थूलशाखास्कन्ध-फल-पलाशवांस्तिष्ठ (ಗೋಳಿ) ಬೀಜದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾವದ “ಕಾ
 ति उत्पतन्नुत्तिष्ठतीति वोच्छब्दोऽध्याहर्त ಯಭೂತವಾಗಿಯೇ” ಈ ಮಹತ್ತಾದ
 ध्यः ॥ शं ॥ ಗೋಳಿ ವೃಕ್ಷವು, ತೋರವಾದ ಗೆಲ್ಲುಗ
 ಳು ಹೆಣ್ಣುಗಳು, ಎಲೆಗಳು, ಇವುಗಳ ಸಮೇತ ಬೆಳಕೊಂಡು ನಿಂತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಅಪ್ರವಾಚಕಿಲಸತ್ (ನಿಜವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ) ಇದಕ್ಕೆ:—

ಅತ್ರವಾವೇತಿ । एतमणिमानं सूक्ष्मलव
णं यत्रननिफालयसे तलवणं अत्रैवोदकेसत्
विद्यमानं किल । × । अनेन लवणगुणे र
सेदृश्यमानेपि लवणं न दृश्यते । तथाहरेः
सामर्थ्येदृश्यमानेपि न भगवान् इत्युक्तं भ
वति ॥ रा ॥ सामर्थ्येदृश्यमानेपि भगवान्
न दृश्यतइति भावः ॥ वे ॥
ಕಂಡುಬರುವದಾದರೂ ಅವನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಂ
ಥರು—

रसनेन्द्रियोपलभ्यमानतया वस्तुतः स
देवलवणं यथाचक्षुषात्वचा वा नोपलभसे ए
वमेवात्रैव जगत्यन्तरात्मतया आगमाचा
योपदेशादिनावगन्तुं योग्यमेव सच्छब्दितं
ब्रह्म अत्रैवकिलवर्ततइति ननिमालयसेदृष्टं
न शक्तोसि न पश्यसीत्यर्थः ॥ रं ॥
ಯೋಗಪದೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವ ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ
ಬ್ರಹ್ಮವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ (ಈ ಜಲದಲ್ಲಿ) ಇರುವದರಿಂದ (ಅದನ್ನು) ಕಾಣಲಿ
ಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ (ಎಂದರೆ) ನಿನಗೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾ
ಗಿರುತ್ತದೆಂದು ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು;

यथात्रैवउदके दर्शनस्पर्शनाभ्यामनुप
लभ्यमानं लवणं विद्यमानमेव जिह्वयोपल
ब्धवानसि एवमेवात्रैवकिल विद्यमानं सत्
जगन्मूलं उपायान्तरेण लवणमिततदुपल
प्स्यसइति वाक्यशेषः ॥ शं ॥

ನಿಜವಾಗಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಉಪ್ಪು
ನಂಜೆಯೇ, ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ನೀನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಿ ಎಂದು ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪ

(ನೀ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ) ಈ ಸೂ
ಕ್ಷ್ಮವಾದ ಲವಣವು ನಿನಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡು
ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಲವಣವು ಈ ನೀರಿ
ನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದ
ರಿಂದ ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿ ತಿಳಿದುಬರುವದಾದ
ರೂ, ಉಪ್ಪು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.
(ಹೇಗೋ) ಹಾಗೆ ಹರಿಯು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು

ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ದ್ವಾರಾ ತಿಳಿದುಬರುವ
ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಇರುವ ಲವ
ಣವು ಹೇಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲೀ ಕ್ವಗಿಂ
ದ್ರಿಯದಿಂದಾಗಲೀ ನೀನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳು
ವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಯೇ ಅಂತರಾತ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾ
ರ್ಯೋಪದೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವ ಸತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ
ಬ್ರಹ್ಮವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ (ಈ ಜಲದಲ್ಲಿ) ಇರುವದರಿಂದ (ಅದನ್ನು) ಕಾಣಲಿ
ಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ (ಎಂದರೆ) ನಿನಗೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾ
ಗಿರುತ್ತದೆಂದು ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು;

ಹೇಗೆ ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ದರ್ಶನ ಸ್ಪ
ರ್ಶಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಾರದೆ
ಇರುವ ಉಪ್ಪು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಇರುವ
ಸಂಗತಿ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ನೀನು ತಿಳ
ಕೊಂಡೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ
ನಿಜವಾಗಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಉಪ್ಪು
ನಂಜೆಯೇ, ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ನೀನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಿ ಎಂದು ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪ

ಯೌವನಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು

ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨ನೇ) ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

ಸर्वे समस्तं । खल्विति वाक्यालंकारा
र्थो निपातः । इदं जगत् नाम रूपविकृतं प्र
त्यक्षादिविषयं ब्रह्मकारणं । वृद्धतमत्वाद्ब्र
ह्म । कथं सर्वस्य ब्रह्मत्वमिति आह “तज्ज
लानिति” । तस्माद्ब्रह्मणो जातं तेजोऽव
शादिक्रमेण सर्वे अतस्तज्ज । तथा तेनैव जन
नक्रमेण प्रतिलोमतया तस्मिन्नेव ब्रह्मणि ली
यते तदात्मतया श्लिष्यत इति तल्लं । तथा त
स्मिन्नेव स्थितिकाले अनिति प्राणिति चेष्ट
तइति । तस्माच्च सर्वमिदं ब्रह्म । अतः शा
न्तः रागद्वेषादिदोषरहितः संयतः सन्
। × । उपासीत ॥ शं ॥

ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಎಂದು ಅದೇಯಾಗಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಜ್ಜ (ತಲ್ಲಂ) ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ.” ಅದೇ ರೀತಿ ಇಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಬದುಕಿಕೊಂಡುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ತದನ್ (ತದನ್) “ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವನವಾಗುತ್ತದೆ”. ಅದಕಾರಣ ಇದೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, (ಉಪಾಸಕನು) ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹತೋಚಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದರನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

जायतइतिजं । लीयतइतिलं । × । अ
नितीत्यन् अनिति जीवतीत्यर्थः । × । तस्य
जलान् तज्जलान् । इतिहैत्वर्थः । सर्वशब्दः
सर्वशरीरकपरः इदमिमेतद्ब्रह्मणः सर्वस्य वा
विशेषणं । अतश्च तज्जत्वात्तल्लत्वात्तदन्त्वा

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾದಂಥಾ, ನಾಮರೂಪವಿಕೃತವಾದ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದಂಥಾದಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಅದಕ್ಕೆ) ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವದು. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಸರ್ವವೂ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೀವಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಜ್ಜ (ತಲ್ಲಂ) ಇದೆಲ್ಲ “ಅದರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ.” ಹಾಗೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿಸಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಲೋಮ (ವಿಪರೀತ)

ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಎಂದು ಅದೇಯಾಗಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಜ್ಜ (ತಲ್ಲಂ) ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ.” ಅದೇ ರೀತಿ ಇಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಬದುಕಿಕೊಂಡುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ತದನ್ (ತದನ್) “ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವನವಾಗುತ್ತದೆ”. ಅದಕಾರಣ ಇದೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, (ಉಪಾಸಕನು) ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹತೋಚಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದರನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಬ್ರಹ್ಮವು ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾದದ್ದೆಂದು ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಈ ಸಮಸ್ತ ಚರಾಚರ ಪ್ರಪಂಚವು ಅದರ ಮೂಲಕವಾದದ್ದು, ಅದನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊ

ಸರ್ವಾತ್ಮಕಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಶಾಂತಃ ಸನ್ತುಪಾಸೀತೀತ್ಯರ್ಥಃ ಕೃತ್ವದೇ; ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಬದುಕಿಕೊಂ
|| ರಂ || ಡುಂಟು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಜಲಾನ್ (ತಜ್ಜಲಾನ್) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರ
ಪಂಚವು ಬ್ರಹ್ಮದ ದೆಸೆಯೆಂದುಂಟಾಗಿ ಇದೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರಲ್ಲಿ
ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು ಎಂದು ಇತರರು (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು) ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವು *ಕೆಳ
ಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಋಚಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಆ ವಾಕ್ಯದ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವು:—

ಸರ್ವಾಂತಃ ಸ್ಥಿತತ್ವೇನಾತಿಸಾಮೀಪ್ಯಾದಿದ ಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ವಿಷ್ವಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ಸರ್ವೇ ಗುಣಪೂರ್ಣೆ । ಖಲುಪ್ರಸಿದ್ಧಂ । ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಜಲಾನ್ ಜಲೇ ಪ್ರಜಯೋದ ಕೇಽನಿತಿ ಚೇಷ್ಟಮಾನಮಾಸ್ತೇ ಇತಿ ಶಾಂತೋಽಪಿ ಕಾರಿಽಪಾಸೀತ ವಿಧಾತ್ ॥ ರಾ ॥ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೃದಯ ಗತಂ ಯತ್ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ಇದಂ ಹೃದಯಗತ್ವಾದೇವಾತಿಸ ಮೀಪಗಂ । × । ತಜಲಾನಿತಿ ಜಲೇ ಅನಿತಿ ಚೇಷ್ಟೇ ಇತಿ ಶಾಂತೋ ಭಗವನ್ನಿಷ್ಟಬುದ್ಧಿಃ ಉಪಾಸೀ ತ ॥ ೪ ॥	ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದೊಳಗೂ ಇರುವ ಕಾರಣ (ಎಲ್ಲರಿಗೂ) ಅತಿ ಸಮೀಪ ವಾಗಿರುವ *ಈ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳ ಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು *ಸ ರ್ವಂ" (ಎಂದರೆ) ಗುಣಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಅದು ಪ್ರಳಯೋದಕದಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಮಾಡಿ ಕೊಂಡುಂಟು ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ವನು (ಭಗವನ್ನಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು) ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ.
--	--

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೨)ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

ಈ ವಿಷಯವು ಎರಡು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸ ಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. (೧)
ನೇ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ಕುರಿತು, (೨)ನೇ ಅವನ ಸ್ವಭಾವದ ಕುರಿತು ಸಹ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

*ಆನೀದಿವಾತ್ ಸ್ವಭಯಾತದೇಕಂ ತಸ್ಮಾತ್ತಾನ್ಯಭಿಪರಃ ಕಿಂಚಿನ್ನಾಸ ॥ ೨॥

ತಮ ಆಸೀ ತಮಸಾಗ್ನಿಹ ಮಗ್ರೇ ಅಪ್ರಕೇತಂ ಸಲಿಲಂ ಸರ್ವಮಾತ್ಮದಂ ॥ ೩ ॥

೩ ೪೦ । ೧೦-೧೨೯ ॥

ಅದರೆ ಇದು ಅಸಂದಿಗ್ಧ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಯನಾಚಾರ್ಯರ ಭಾ
ಷ್ಯ (ಮತ್ತು) ತೈ. ಉ. ಭೃಗುವಲ್ಲಿ ೧ ಸಹ ನೋಡು.

(೧) ಅತ್ಯವ ಸ್ವರೂಪ.

ಮನೋಮಯಃ । ಪ್ರಾಣಶರೀರಃ । ಭಾರೂಪಃ । ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ । ಸರ್ವಮಿದಮಭ್ಯಾತಃ । ಅವಾಕೀ ॥

(೨) ಅತ್ಯವ ಸ್ವಭಾವ.

ಸತ್ಯಸತ್ಕಲ್ಪಃ । ಸರ್ವಕರ್ಮಾ । ಸರ್ವಕಾಮಃ ॥ ಸರ್ವಗಂಧಃ । ಸರ್ವರಸಃ । ಅನಾದರಃ ॥

(೧)ನೇ ಅತ್ಯವ ಸ್ವರೂಪದ ಕುರಿತು.

ಮಾಧ್ವರು ಈ ೧ನೇ ಗಣದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವಾಕೀ (ಅವಾಕೀ) ಶಬ್ದವನ್ನು ೨ನೇ ಗಣದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನಾದರಃ (ಅನಾದರಃ) ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ಅವಾಕಯಃ ನಾದರಃ (ಅವಾಕಯಃ ನಾದರಃ) ಎಂದು ಪದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೇದಕ್ಕೆ—

ಅವಾಕಯಃ ಲೌಕಿಕಇವ ನಿರರ್ಥಕವಾಕಯ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ನಿ ರಹಿತಃ । ರಾ । ನ ವಿಧತೇ ಅನುಗ್ರಹಮಂತರೇಣ ವಾ ಸ್ವಯೋಜನವಾಗಿ, (ಅಥವಾ) ತನ್ನ ದ ಕಯಂ ಯಸ್ಯಸೋಽವಾಕಯಃ ॥ ೩ ॥ ಯ ಉಂಟಾಗದೆ, ಮಾತನಾಡದವನು ಎಂ ದು ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾಕಃ ಉಕ್ತಿಃ ಸೋಽಸ್ಯನಾಸ್ತೀತಿವಾಕೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಅವಾಕೀ

॥ ೩ ॥ (ಅವಾಕೀ) ಎಂತಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು

ಮಾತಿಲ್ಲದವನೆಂತಲೂ,

ಅವಾಕೀ ಉಚ್ಯತೇಽನೇತಿವಾಕ್ ವಾಗೇವವಾ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಕರಣರೂಪವಾ ಕಃ । ಯದ್ವಾ ವವೇಧವಂತಸ್ಯಕರಣೇ ವಾಕಃ ಸಯಸ್ಯ ದ “ವಾಕ” ಎಂದರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ. ಆ ವಿಧತೇ ಸವಾಕೀ ನವಾಕೀ ಅವಾಕೀ । ವಾಕ್ ಪ್ರ ದು ಇಲ್ಲದವನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವಾಕೀ ತಿಪೇಧಶ್ವಾತ್ರೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಃ । ಗಂಧರಸಾದಿಶ್ರವ ಎಂತಲೂ, ಇಲ್ಲಿ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ನಿ ಣಾತ್ ಇಶ್ವರಸ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಾನಿ ಪ್ರಾಣಾದೀನಿ ಕರಣಾನಿ ಷೇಧಿಸಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಗಂಧಾದಿಗ್ರಹಣಾಯ । ಅತೌವಾಕ್ ಪ್ರತಿಪೇಧೇನ ಪ್ರ ರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ೨ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂ ತಿಪಿಧ್ಯಂತೇತಾನಿ ॥ ೩ ॥ ಧ ರಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ

ಕೂಡಾ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಘ್ರಾಣ (ಮೂಗು) ಮೊದಲಾದ ಕರಣಗಳು ಈಶ್ವರಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವು; ಆದಕಾರಣ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ನಿಷೇ

ಧಮೂಲಕವಾಗಿ (ಆ) ಘ್ರಾಣಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕೂಡಾ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ,
ಎಂದು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಲೋಮ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೀಗೆಯೇ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರೆ
೧ನೇ ಗಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ನಮಗೆ ಮೊದಲು ಸಿಕ್ಕುವದು:—

॥ ಸರ್ವಮಿದಮಭ್ಯಾತ: ॥ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ:—

‘ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗದಭ್ಯಾತ: ಅಭಿವ್ಯಾಸ: ।
ಅತೇವ್ಯಾಪ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಕರ್ತರಿನಿಷ್ಠಾ । ಶಂ । ಕರ್ಮಣಿ
ನಿಷ್ಠಾಂ ವ್ಯಾವರ್ತಯತಿ । ಆ । ಉಕ್ತಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಕ
ಲ್ಯಾಣಗುಣಜಾತಮಭ್ಯಾತ: ಸ್ವೀಕೃತವಾನ್ । × ।
ಕರ್ತರಿಕ್ತಪ್ರತಯ: । ಅರ್ಶಾಽದ್ಯಜಂತೋವಾ । ರಂ ।
ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ಪಾತ: । ರಾ । ಸರ್ವಮಿದಮಭಿ ಅ
ಭಿತ: ಆತ್ಮೋದೃತ: ಸ್ಥಿತಃ ಸ್ಥಿತಿವಾ ॥ ವೇ ॥
ರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ
ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವವನೆಂತಲೂ,
ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು (ಈಗ) ಹೇಳಿದ
ಸಕಲ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ
ದವನೆಂತಲೂ, ಮಾಧ್ವರು ಈ ಸಕಲ ಜಗ
ತ್ತನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ಧರಿಸಿ)ದವನು, ಅಥ
ವಾ (ಅದರಲ್ಲಿ) ಇರುವವನೆಂತಲೂ, ಅ

ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ. (ಆ ಕಾ ಶಾ ತ್ಮಾ.)

ಆಕಾಶ ಇವಾತ್ಮಾಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಆಕಾ
ಶಾತ್ಮಾ । ಸರ್ವಗತತ್ವಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಂ ರೂಪಾದಿ ಹೀನ
ತ್ವಂಚಾಕಾಶತುಲ್ಯತೇಶ್ವರಸ್ಯ ॥ ಶಂ ॥ ಆಕಾಶ
ವತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮ: ಸ್ವಚ್ಛಸ್ವರೂಪ: । ಸಕಲೇ ತರಕಾರ
ಣಭೂತಸ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮತಾಕಾಶಸ್ಯಾತ್ಮಭೂತಃ ಸ್ಥಿತಿವಾ ಆ
ಕಾಶಾತ್ಮಾ । ಸ್ವಯಂಪ್ರಾಕಾಶತೇ ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಪ್ರ
ಕಾಶಯತೀತಿವಾ ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ ॥ ರಂ ॥ ಆಸ
ಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ದೀಪ್ಯತೇ ಇತ್ಯಾಕಾಶ: । ರಾ ।
ಕಾಶನಂಚಾತ್ರಜ್ಞಾನಂ ವಿವಕ್ಷಿತಮಿತಿ ನ ಭಾರೂಪ
ಇತ್ಯನೇನ ಪೌನರೂಕ್ಯಮಿತಿಧೇಯಂ । ಆತ್ಮಾ ಆ
ದಾ ನಾದಿಕರ್ತಾ ॥ ವೇ ॥

ಆಕಾಶಾತ್ಮನೆಂದರೆ ಆಕಾಶವೆಂತೆ ಸ್ವ
ರೂಪ ಉಳ್ಳವ. ಸರ್ವಗತತ್ವ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ತ್ವ, ಆಕಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲದೆ
ಇರೋಣ, ಅವುಗಳೇ ಈಶ್ವರಗೆ ಆಕಾಶ
ಸಮತ್ವವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾ
ರ್ಯರು; ಆಕಾಶದಂತೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಸ್ವರೂಪ
ಉಳ್ಳವನು; ಅಥವಾ ಇತರ ಸಕಲ ವಸ್ತು
ಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಅನ್ಯಾತ್ಮ
ತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪಭೂತನಾದವನು;
ಅಥವಾ ತಾನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿ
ದ್ದಾನೆ; ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸು

ತಾನೆ, (ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ) ಆದಕಾರಣ ಆಕಾಶಸ್ವರೂಪನೆಂದು (ಹೇಳುವದೆಂದು) ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಮಾಧ್ವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ತೀರಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂತಲೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ವಕ್ಷ್ಯ ಮಾಣ ಭಾ(ಪ್ರಕಾಶ)ರೂಪ ಎಂಬುದು ಪುನರುಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಆತ್ಮ ಎಂದರೆ “ಆ ದಾನಾದಿ ಕರ್ತಾ” ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾತ್ಮನೆಂದರೆ ಸಂ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಸಂಹಾರಕರ್ತನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರೂಪ: (ಭಾರೂಪ)

ಭಾದಿಸಿಶ್ವಿತನ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ರೂಪಂ यस್ಯ ಸ ಭಾ ಭಾರೂಪನೆಂದರೆ ಚೈತನ್ಯಲಕ್ಷಣವಾ ರೂಪ: | ಶ | ಭಾಸ್ವರೂಪ: | × | ಅಪ್ರಾಕೃತಸ್ವಾ ದಂಧಾ ಕಾಂತಿರೂಪ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಶಂಕ ಸಾಧಾರಣನಿರತಿಶಯಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಣನಿರತಿಶ ರಾಚಾರ್ಯರು; ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದಂಧಾ ತ ಯದೀಸಿಯುಕ್ತವಿಗ್ರಹಶಾಲೀತ್ಯ: | ರ | ಭಾರೂಪ: ನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ನಿರತಿಶಯ ಕಲ್ಯಾ ಪ್ರಕಾಶರೂಪ: | ರಾ | ಭಾರೂಪೋದಿಸಿರೂಪ: || ವೇ || ಣಗುಣ ಸಮೂಹ, ನಿರತಿಶಯ ಕಾಂತಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ದೇಹವುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಪ್ರ ಕಾಶ, ಕಾಂತಿ ರೂಪಉಳ್ಳವನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು;—

ಪ್ರಾಣಶರೀರ: (ಪ್ರಾಣಶರೀರ.)

ಪ್ರಾಣ: ಲಿಂಗಾತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರನೆಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನ (ಬುದ್ಧಿ ಯಸಂಮೇಷಿತ: | × | ಸ: ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಪ್ರಾಣ ಚಾತುರ್ಯ) ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ (ಉದ್ಯೋಗ ಶರೀರ: | ಶ | ಜಗತಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ) ಈ ಎರಡು ತರಹದ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಒ ಧಾರಕ: ಪ್ರಾಣೋ ಯಸ್ಯ ಶರೀರಂ | ರ | ಬಲಶರೀರ: ಟ್ಟು ಕೂಡಿರುವ ಲಿಂಗ (ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, | ವೇ | ನಕ್ಷತ್ರದ ಹಾಗಿನ) ಶರೀರವುಳ್ಳವನೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು;—ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಾಧಾರವಾದ ಪ್ರಾಣವು ಶರೀ ರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಯಾರೋ, ಅವನು ಪ್ರಾಣಶರೀರನೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ರು; ಬಲಶರೀರನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು.

ಮನೋಮಯ: (ಮನೋಮಯ.)

ಮನೋಮಯ: ಮನ: ಪ್ರಾಣ: | ಮನುತೇನೇನೇತಿ ಮನೋಮಯನೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸೇ ಅಧಿ

ಮನಃ । ತತ್ಪ್ರವೃತ್ತಾವಿಷಯೇಷು ಪ್ರವೃತ್ತಂ ಭವತಿ । ತೇ
ನಮನಸಾತನ್ಮಯಃ ತಥಾಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ತತ್ಪ್ರಾಯೋ ನಿವೃ
ತ್ತಾಃ ಚ । ಶಂ । ಮನೋಮಯಃ ಪರಿಶುದ್ಧಮನೋಮಾ
ತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯಃ । ವಿವೇಕಾದಿಸಾಧನಸಪ್ತಕಾನುಗೃಹೀತ
ಪರಮಾತ್ಮೋಪಾಸನನಿರ್ಮಲೀಕೃತಮನೋಮಾತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯಃ
ಯಃ । ರಂ । ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಃ । ರಾ । ಮಹಾಜ್ಞಾನಾತ್ಮ
ಕಃ ॥ ವೇ ॥

ಕವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಯಾವದು ಚಿಂತಿಸು
ತ್ತದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳುವದು.
ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥಾ ಮನಸ್ಸು
ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವ ಕಾರಣ ಅದು (ವಿಷಯ
ಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೃತ್ತವಾದರೆ ಇವನೂ ಪ್ರವೃ
ತ್ತಿಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರುವದು; ಅದು ಅವು

ಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿದರೆ, ಇವನೂ ಹಾಗೆ ತೋರುವದರಿಂದ ಮನೋಮಯನೆಂದು ಹೇ
ಳುವದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು; ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡ
ತಕ್ಕವನು:—ಎಂದರೆ ವಿನೇಕ* ಮೊದಲಾದ ೭ ತರಹದ ಉಪಾಯ ಪುರಸ್ಕರವಾದ
ಪರಮಾತ್ಮೋಪಾಸನದಿಂದ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಂಥಾ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯ
ಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು,
ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮ (ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವ)ನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು—

ಸಹ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ,

(೨ನೇ) ಅತ್ಯವ ಸ್ವಭಾವದ ಕುರಿತು.

ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ (ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ)

ಸತ್ಯಾಃ ಅವಿತಥಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಾ ಯಸ್ಯ ಸೌಖ್ಯಂ
ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ । ನಯಥಾ ಸಂಸಾರಿಣ ಇವನೈಕಾಂತಿ
ಕಫಲಃ ಸಂಕಲ್ಪ ಇಶ್ವರಸೇತರ್ಥಃ । ಶಂ । ಅಪ್ರತಿ

ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೆಂದರೆ—ಯಾವವನ ನಿ
ರ್ಣಯಗಳು ಮಿಥ್ಯವಾದವುಗಳಲ್ಲವೋ,
ಅವನು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು, ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬ

* (೧) ವಿನೇಕ. ಪರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಕುಚಿಯಾಗದಿದ್ದ ಆಹಾರ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡೋ
ಣ. (೨) ವಿನೇಕ. ವಿಷಯಲಂಪಟ ಹೀನನಾಗಿರೋಣ. (೩) ಅಭ್ಯಾಸ. ಪುನಃ ಪುನಃ
ಆವರ್ತಿ ಮಾಡೋಣ. (೪) ಕ್ರಿಯಾ. ಶ್ರೇತ ಸ್ಕಾರ್ತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ. (೫) ಕಲ್ಯಾ
ಣ. ಸತ್ಯ, ಅರ್ಜವ (ವಿಕೀನಿ), ದಯಾ, ದಾನಾದಿಗಳು. (೬) ಅವನಸಾದ. ದೈನ್ಯವಡದೆ
ಇರೋಣ. (೭) ಅನುದ್ಧರ್ಪ. ಸಂತುಷ್ಟಿ. ಇವುಗಳೇ ವಿನೇಕಾದಿಗಳು. ಸ.ಸಂ.೫೯.

ಹತಸಂಖ್ಯಾಃ | ರ | ಅಬಾಧಿತಸಂಖ್ಯಾಃ | ರಾ | ಸ | ಸಂಸಾರಿಯ ನಿರ್ಣಯಗಳು. ಸಫಲವಾ
ಫಲಸಂಖ್ಯಾಃ || ೪ || ಗದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಈಶ್ವರನ ನಿರ್ಣ

ಯಗಳು ಸಫಲವಾಗದೆ ಇರುವಂಥವುಗಳಲ್ಲೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು;
ಭಗವಾಗದೆ ಇರುವಂಥಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು;
ಬಾಧಕರಹಿತವಾದ ಯಾನೆ ಫಲಿಸುವಂಥಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು;

ಸರ್ವಕರ್ಮ (ಸರ್ವಕರ್ಮಃ)

ಸರ್ವೇ ವಿಶ್ವಂ ತೇನೇಶ್ವರೇಣ ಕ್ರಿಯತೀತಿ ಜಗ | ಸರ್ವ ಎಂದರೆ ಜಗತ್. ಅದು ಈಶ್ವರ
ತಸರ್ವೇ ಕರ್ಮಾಸ್ಯೇತಿ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ | ಶ | ಕ್ರಿಯತ | ನಿಂದ ಉಂಟುಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದ್ದ
ತಿ ಕರ್ಮ ಸರ್ವೇ ಜಗದಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಸೌ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ | ಸ | ರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಯಾರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣ
ರ್ವಾಕ್ರಿಯಾ ಯಸ್ಯಾರಾಧನಂ ಅಸೌಸರ್ವಕರ್ಮಾ || ರ || ವಾಗಿ ಇದೆಯೋ ಅವನು ಸರ್ವಕರ್ಮನು
ಸರ್ವಕಾರಣಶಕ್ತಿರೂಪಃ | ರಾ | ತತ್ತನ್ನಿಯಾಮಕತ | ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು; ಕರ್ಮ ಎಂ
ಯಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಕರ್ತಾ || ೪ || ದರೆ ಮಾಡೋಣ. ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ಯಾ
ರ ಕೆಲಸವೋ ಅವನು ಸರ್ವಕರ್ಮನು, ಅಥವಾ ಸಕಲ ಕೆಲಸಗಳು ಯಾರ ಪೂಜೆ
ಯೋ, ಅವನು ಸರ್ವಕರ್ಮನು ಎಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಸರ್ವಕಾರಣ
ಶಕ್ತಿರೂಪ (ಅಥವಾ ಆಯಾ) ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಸಕಲ
ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಸರ್ವಕರ್ಮನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು;

ಸರ್ವಕಾಮಃ (ಸರ್ವಕಾಮಃ)

ಸರ್ವಕಾಮಾಃ ದೋಷರಹಿತಾ ಅಸ್ಯೇತಿ ಸರ್ವ | ಸರ್ವ ಇಚ್ಛೆಗಳೂ ದೋಷರಹಿತವಾದ
ಕಾಮಃ | ಶ | ಕಾಮ್ಯಂತೀತಿಕಾಮಾಃ ಭೋಗ್ಯಭೋ | ವು ಯಾರದ್ದೋ ಅವನು ಸರ್ವಕಾಮನು
ಗೋಪಕರಣಾದಯಃ ತೇಪರಿಶುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ಸಂತೀತೀತಃ | ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು; ಕಾಮುಗೆ
| ರ | ಸರ್ವವಿಷಯೇಚ್ಛಾವಾನ್ || ರಾ || ಕಾಮ್ಯಂತೀ | ಳು ಎಂದರೆ ಇಚ್ಛಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ
ತಿ ಕಾಮಾಃ ದ್ರವ್ಯಾಣಿ || ೪ || ವಸ್ತುಗಳು, ಭೋಗ್ಯ ಭೋಗೋಪಕರ
ಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಇವು ಯಾರದ್ದು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದವುಗಳೋ ಅವನು ಸರ್ವಕಾ
ಮನು ಎಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಸರ್ವವಿಷಯೇಚ್ಛೆ ಉಳ್ಳವನು. ಕಾಮ

ಗಲೆಂಸರೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸ್ತೊಡುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು, (ಅವುಗಳು)ಳ್ಳವನೆಂದು ಮಾಧ್ವರು;

॥ ಸರ್ವಗಂಧಃ | ಸರ್ವರಸಃ ॥ (ಸರ್ವಗಂಧ, ಸರ್ವರಸ.)

ಸರ್ವಗಂಧಾಃ ಸುಖಕರಾ ಅಸ್ಯ ಸೌಖ್ಯಂ ಸರ್ವ ಸುಖಕರಗಳಾದ ಸರ್ವ ಪರಿಮಳಗಳು
ಗಂಧಃ | ತಥಾರಸಾ ಅಪಿವಿಜ್ಞೇಯಾಃ | ಶಂ | ಅಪ್ರಾ ಳ್ಳವನಾದ ಕಾರಣ “ಸರ್ವಗಂಧ ಉಳ್ಳವನು.” ರಸ (ರುಚಿ)ಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ
ಕೃತಾಃ ಸ್ವಾಸಾಧಾರಣಾಃ ನಿರವಧಾಃ ನಿರತಿಶಯಾಃ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅ
ಯಾಃ ಕಲ್ಯಾಣಾಃ ಸ್ವಭೌಗ್ಯಭೂತಾಃ ಸರ್ವವಿಧಾಗ ದ್ದರಿಂದ ಸುಖಕರಗಳಾದ) “ಸರ್ವರಸಗ
ಗಂಧರಸಾಸ್ತಸ್ಯ ಸಂತೀರ್ಯಃ | ರಂ | ಸರ್ವಶುಭಗಂಧ ಳ್ಳವನು” ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು;
ರೂಪಃ | ಸರ್ವಶುಭರಸರೂಪಃ | ರಾ | ಗಂಧರಸಶಬ್ದೌ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದಂಥಾ ಅವನ ಮಟ್ಟಿಗೆ
ಗುಣಾಂತರ ಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಕೌ ॥ ೪ ॥ ಮಾತ್ರವಾಗಿಯೂ, ನಿಂದಿತವಲ್ಲದೆಯೂ, ನಿರತಿಶಯವಾಗಿಯೂ, ಮಂಗಳಕರವಾಗಿ
ಯೂ, ಅವನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಸಕಲ ತರಹದ ಗಂ
ಧರಸಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು; ಸರ್ವ ಶುಭಗಂಧರೂಪ ಉಳ್ಳವ
ನು, ಸರ್ವ ಶುಭರಸರೂಪ ಉಳ್ಳವನು ಎಂತಲೂ, (ಇಲ್ಲಿ) ಗಂಧ ರಸ ಶಬ್ದಗಳು
ಇತರ ಗುಣಗಳಿಗೂ (ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪಗಳಿಗೂ) ಉಪಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ
ಎಂತಲೂ ಮಾಧ್ವರು;

ನಾದರ (ಅನಾದರ) (ಅನಾದರ.)

ನಾದರಃ ಆತ್ಮಸಂಭಾವನಾರಹಿತಃ ॥ ರಾ ॥ ಅದರ ಇಲ್ಲದವನೆಂದರೆ—ಆತ್ಮ ಸಂ
ನವಿಧತೇ ಆದರಃ ಆಶ್ಚರ್ಯೇ ಯಸ್ಯ ಸಃ ನಾದರಃ ಭಾವನೆ (ಸ್ವಮನ್ನಣೆ) ಇಲ್ಲದವನು. (ಅ
॥ ೪ ॥ ಥವಾ) ಆಶ್ಚರ್ಯ ರಹಿತನಾದವನೆಂದು
ಮಾಧ್ವರು;

ಅವಾಸತಮಸ್ತಕಾಮತ್ವೇನಾದರ್ಶ್ಯವಾಭಾವಾತ್ ಸಕಲ ಇಚ್ಛಾಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಂಪೂ
ಆದರರಹಿತಃ ॥ ರಂ ॥ ಣನಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಾವದೂ
ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ ಅದರ (ಅಸೆಸ್ತಿ)ರಹಿತನಾದಂಥವನೆಂದು ರಾಮಾ
ನುಜಾಚಾರ್ಯರು;

अनादरः असम्भ्रमः । अप्राप्तप्राप्तौ हि ಇಚ್ಛೆ ಪೂರ್ತಿ ಆಗದಿದ್ದವಗೆ ಶಿಕ್ಷದಿದ್ದ
सम्भ्रमः स्यात् अनाप्तकामस्य नत्वाप्तका ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ
मत्वानित्यतस्तस्येश्वरस्य संभ्रमोऽस्तिकाचित् ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.
॥ शं ॥ ಆಪ್ತಕಾಮನಾಗಿ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನೇ
ಅಂಥಾ ಆಸಕ್ತಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ, ಅವನು ಸಂಭ್ರಮ
(ಭ್ರಾಂತಿ) ರಹಿತನಾದವನೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು;

ಸಹ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

II. ಪರಂತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರಿಸ
ತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ಅದು ಯಾವದೆಂದರೆ:—ಹಿಂದೆ VIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಅಪಹತ
ಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕಾಶನೆಂಬ ಆತ್ಮನೇ ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗೇ ವಿವರಿಸಿದ
ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಇದರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಣಾಯಿತು.
ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಆತ್ಮನ ಉಪಾಸಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಗೆ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಕಲ
ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೊರೆಯುವದಕ್ಕೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪಾಸಕನ ಸಂಗತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುವ್ಯಕ್ತ ಇವನು ಸತ್ತನಂತರ ಈ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಹೋಗಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ಮಾತ್ರ ಈ ಪಾಠದ ೪ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಣಾಗಿ
ಇದೆ, ಇಹನ ಉಪಾಸನಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿ ಫಲವಾಗುವದಕ್ಕೂ, ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದರೆ
ಈ ಎರಡು ವಿಧದ ಉಪಾಸನಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು? ಎಂಬದಾಗಿರು
ತ್ತದೆ. ಈ ಕುರಿತು—

यद्यपि दिग्देशकालादि भेदशून्यं ब्रह्म ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಇದೇಲ್ಲ ದಿಗ್ದೇಶ
सदेकमेवाद्वितीयं आत्मैवेष्टं सर्वमिति षष्ठ्य ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಮಿತಿ ಇಲ್ಲದ ಆ
सप्तमयोरधिगतं । तथापिह मन्दबुद्धीनां दि ತ್ವಮತ್ತು ಒಂದೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿರು
ग्देशादिभेदवत् वस्तित्वेयं भाविताबुद्धिर्न ವ ಸತ್ ನಾಸುಕ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬದಾಗಿ ೬-೭
शक्यते सहस्रापरमार्थविषयीकर्तुमिति अ ನೇ ಪ್ರಪಂಚಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ
नधिगम्य च ब्रह्म न पुरुषार्थसिद्धिरिति त ದಾದರೂ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಂದಬುದ್ಧಿ
दधिगमाय हृदयगुणहरीकदेशउपदेशव्यः । ಯುಳ್ಳ ಜನರ ಭಾವನೆಯು ಅದು ದಿಗ್ದೇ
यद्यपि सत्सम्यक् प्रत्यैकविषयं निर्गुणं चा ಶ ಮೊದಲಾದ ಭೇದವುಳ್ಳದ್ದೆಂತಲೇ ಆಗಿ

ತಮತ್ವಂ । ತಥಾಪಿ ಮಂದಬುದ್ಧಿಗಳ ಗುಣವತ್ವಸ್ಯೇ
 ಷ್ಟತ್ವಾತ್ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿಗುಣವತ್ವಂ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಂ । ತ
 ಥಾಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಧಿವಿಷಯೇಭ್ಯಃ ಸ್ವಯಮು
 ಪರಮೋಭವತಿ ತಥಾಪ್ಯನೇಕಜನ್ಮವಿಷಯಸೇವಾಭ್ಯಾ
 ಸಜನಿತಾ ವಿಷಯವಿಷಯಾತ್ಮಣಾ ನ ಸಹಸಾ ನಿ
 ವರ್ತಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತದ್ವಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ಸಾಧನವಿ
 ಶೇಷೋ ವಿಧಾತವ್ಯಃ । ತಥಾಯದ್ಯಪ್ಯಾತ್ಮಮೈಕತ್ವವಿ
 ದಾಂಗಂತಗಮನಗಂತವ್ಯಾಭಾವಾದವಿಷಯಾದಿಶೇಷ ಸ್ಥಿತಿ
 ನಿಮಿತ್ತಕ್ಷಯೇ ಗಗನದಿವ ವಿದ್ಯುದ್ಭೂತದಿವ
 ವಾಯುರ್ದಿಗ್ಧೇಂದ್ರನದಿವಾಗ್ನಿಃ ಸ್ವಾತ್ಮಮನ್ಯೇವ ನಿರ್ವೃತಿಃ ।
 ತಥಾಪಿ ಗಂತಗಮನಾದಿವಾಸಿತಬುದ್ಧಿಗಳ ಹೃದ
 ಯದೇಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕಾನಾಂ ಮೂರ್ಖ್ಯ
 ಯಾನಾಂಚಾ ಗತಿವಿಕ್ಲವ್ಯೇತ್ಯಶ್ಚಮಃ ಪ್ರಪಾಠಕ ಆರ
 ಭ್ಯತೇ । ದಿಗ್ದೇಶಗುಣಗತಿಫಲಭೇದಶೂನ್ಯಂ ಹಿ ಪರ
 ಮಾರ್ಥಸದ್ವ್ಯಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಂದಬುದ್ಧಿಗಳ ಅಸದಿವಪ್ರತಿ
 ಭಾತಿ । ಸನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಥಾಸ್ತಾವದ್ಭವಂತು । ತತಃ ಶ
 ನೈಃ ಪರಮಾರ್ಥಸದಪಿಗ್ರಾಹಯಿಷ್ಯಾಮೀತಿ ಮನ್ಯತೇ ಶ್ರು
 ತಿಃ ॥ (VII. ೧.) ॥ ಶಂ ॥ ಪುನಸ್ತಸ್ಯೈವ
 ತ್ರಿಪಾದಮೃತಸ್ಯ (III. ೫.) ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತಗುಣ
 ವತೋಽನಂತಶಕ್ತೋನೇಕಭೇದೋಪಾಸ್ಯಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗು
 ಣಶಕ್ತಿಮತ್ವೇನೋಪಾಸನಂ ವಿಧಿತಸ್ಸಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ (VIII.
 ೧.) ಪ್ರತೀಕದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಮುಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರತೀ
 ಕಂ ಹಿತ್ವಾಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನ ಮುಪನ್ಯಸ್ಯತಿ ಪುನ
 ರಿತ್ಯಾದಿನಾ । ಆ ॥

ರುನದರಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿ
 ಯಲಿಕ್ಕೆ ಏಕಾಂಕಿ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತ್ರಾ
 ಣ ಸಾಕಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರ
 ಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ವಿನಹ ಪುರುಷಾರ್ಥ
 ದೊರಕುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಹ ಅವರ
 ತಿಳವಳಿಕೆಗೋಸ್ಕರ (೧ನೇ ಪರಿಮಿತಿಯು
 ಳ್ಳ) ಪ್ರದಯಪುಂಡರಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉ
 ಪದೇಶಿಸಬೇಕು. ಆತ್ಮತತ್ವವು ಸತ್ವಂ ನಿ
 ಜನಾದ ಜನ್ಮನ ಒಂದೇ ವಿಷಯ ಉಳ್ಳದ್ದಾ
 ಗಿಯೂ, ಗುಣರಹಿತವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ,
 ಇರುವದಾದರೂ, ಮಂದಬುದ್ಧಿ ಉಳ್ಳವಂ
 ಥವರಿಗೆ ಗುಣಉಳ್ಳದ್ದೇ ಇಷ್ಟವಾಗಿರುವ
 ದರಿಂದ (೨ನೇ) ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವ ಮೊದಲಾ
 ದ ಗುಣಯುಕ್ತತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇ
 ಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಂಥ
 ವರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದ
 ಉಪರಮವು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಉಂಟಾ
 ಗುವದಾದರೂ, ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿ
 ಷಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಅಭ್ಯಾಸ ಇರುವ
 ಕಾರಣ ಅದರಿಂದಂಟಾಗಿರುವ ವಿಷಯ
 ಭೋಗದಾಶೆಯು ಏಕಾಯೇಕಿ ನಿವೃತ್ತಿ
 ಯಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಗೋ
 ಸ್ಕರ (೩)ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ಉಪಾಯ
 ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಅದೇ

ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಹೋಗುವವ, ಹೋಗೋಣ, ಮತ್ತು
 ಹೋಗಿ ಶೇರುವ ಸ್ಥಳ ಎಂಬ ಭೇದ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ

ಶೇಷರೂಪವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಪಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಉಂಟಾದ ಕಾರಣವು ನಾಶವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಿಂಚು, ಮೈಗೆ ತಗಲುವ ಘಾಳಿ, ಕಾಷ್ಟವು ತೀರಾ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿ ಸಹಾ ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗುತ್ತವೋ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೂ ಹೋಗುವವ, ಹೋಗೋಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಂಬ ವಾಸನೆಯುಕ್ತವಾದ ಗ್ರಹಿಕೆಯುಳ್ಳಂಥಾ ಹೃದಯವುಂ ಡರೀಕ ದೇಶಪರಿಮಿತ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕರಿಗೆ (೪ನೇ) ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ಸುಷು ಮ್ನಾ ನಾಡಿ (ಛಿದ್ರ) ದ್ವಾರಾ ಉತಾಕ್ರಂತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ೪ನೇ ಪ್ರಪಾಠಕವು ಆರಂಭಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ದಿಕ್ಕು, ದೇಶ, ಗುಣ, ಗತಿ, ಫಲ, ಇವುಗಳ ಭೇದ (ಪರಿಮಿತಿ) ಇಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಸದ್ರೂಪಉಳ್ಳ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಮಂದಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಜನರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂಥವರು ಪ್ರಥಮತಃ ಸನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಥರಾಗಲಿ, ಅನಂತರ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಸತ್ವನ್ನು ತಿಳಿ ಸಿಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತದೆ. (ಇದು ಪ್ರತೀಕ (ಪ್ರತೀಮಾ) ದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ).

ಪುನಃ ಅದೇ (IIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ) ಮೂರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ನಿತ್ಯವಾದಂ ಥಾ ಅನಂತಗುಣ ಅನಂತಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗುಣ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕಾಗಿ ನಿಯ ಮಮಾಡಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. (ಇದು ಪ್ರತೀಕ ವಿನಹ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮೋ ಪಾಸನ ವಿಷಯ)

ಎಂದು (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

पूर्वत्र (छा. ६-७) सर्वगतत्वादि सर्व गुणैर्भूमादिरूपो विष्णुरुपास्य इत्युक्तं । सच न सर्वमुमुक्षुभिः उपासितुं शक्यइति । सर्व मुमुक्षुसाधारणमुपास्यरूपं निरूपयत्यत्राध्या ये ॥ (VII १.) ॥ रा ॥ पूर्वाध्यायेषु बा ह्याएव ब्रह्मविद्यानिरूपिताः । इदानीं आ न्तरां सर्वमुमुक्षुसाधारणां ह्युपदेशिकाविद्यां

ಮಾಧ್ವರು ಈ ಮೊದಲು (ಛಾಂ ೬-೭ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ (ಪ್ರಪಾಠಕ)ಗಳಲ್ಲಿ) ವಿ ಷ್ಣುವು ಸರ್ವಗತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಗುಣಭರಿತವಾದ ಭೂಮಾ (ಅಪಾರ) ಮೊದಲಾದ ರೂಪಉಳ್ಳವನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸ ಬೇಕೆಂದು, ಎಂದರೆ ಹೊರ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಮೋಕ್ಷಾ

ನಿರೂಪಯತೇನಾಧ್ಯಾಯೇನ । ಯೇಷಾಂ ಬಹಿರೂಪಾಸನೇ
ನ ಮೋಕ್ಷಃ ತೇಷಾಮಪಿ ಹೃದ್ರೂಪಾಸನಂ ಕಿಂಚಿತ್ತ್ವಾ
ಯಮೇವ ॥ (VII ೧.) ॥ ವೇ ॥ ಹೃದ್ರೂಪಾಸ್ತಿ
ಪ್ರಕಾರಪೂರ್ವಂ ಇದಂ ವಾಚತಯಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ನಂತಪುರುಷೇ
ಜ್ಯೋತಿರिति ಹೃದ್ರತೇನ ಬಹಿಷ್ಠಸ್ಯ ಏಕಯಮುಕ್ತಂ ತದ
ಯುಕ್ತಂ ಹೃದ್ರತಸ್ಯಾಣುತ್ವಾದ್ವಾಹ್ಯಸ್ಯ ಮಹತ್ವಾದಣುಮಹ
ತೋ ರೇಖ್ಯಾ ಯೋಗಾದಿಯತೋ ಹೃದ್ರತೇ ಮಹತ್ವಸ್ಯಾಪಿ
ಸತ್ವಾದೇಕಯಮುಕ್ತಮिति ಭವಿನಾಹಸರ್ವಮिति ॥
(VIII ೧.) ರಾ ॥ ಹೃದ್ರತಸ್ಯೈವೋಪಾಸ್ಯಂತರಾ
ಣಿದರ್ಶಯಿ ಸ್ತಬಾದಿದಮಸ್ಮಿನ್ನಂತಪುರುಷೇ ಜ್ಯೋತಿ
ರिति ಹೃದ್ರತೇನ ಬಹಿಷ್ಠಸ್ಯ ಏಕಯಮುಕ್ತಂ ತದ್ಹೃದ್ರತ
ಸ್ಯಾಣುತ್ವೇನ ಬಹಿಷ್ಠಸ್ಯ ವ್ಯಾಸತ್ವೇನ ನೋಪಪನ್ನಮಿ
ತ್ಯಾಶಂಕಾಮಪಿ ಹೃದ್ರತಸ್ಯ ವ್ಯಾಸತ್ವೋಪಪಾದನೇನ ಪ
ರಿಹರತಿ ॥ (VIII ೧.) ॥ ವೇ ॥

“ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿ ಇದೆಯೋ ಇದೂ ಅದೇ” (III ೧೫) ಎಂದು
ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಹೊರಗಿನ ಜ್ಯೋತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೃದ್ರತ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಐಕ್ಯ
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡೋಣವೆಂದು. ಹೃದ್ರತ ಜ್ಯೋತಿಯು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಬಹಿಷ್ಠೋ
ತಿಯು ಮಹತ್ವಾಗಿ ಸಹ ಇರುವ ಕಾರಣ ಅಣುಮಹತ್ವಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಐಕ್ಯ ಕೂ
ಡಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಕ್ಷೇ
ಪಣಿಗೆ ಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿ ಹೃದ್ರತವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವ ಕೂಡಾ ಇರುವದರಿಂದ
ಐಕ್ಯ ಹೇಳೋಣವೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ “ಗುಣಪೂರ್ಣ”ನಾದವನ್ನು ಎಂದು ವ್ಯಗ್ರಿ
(VIII ೧) ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡೋಣವೆಂದು ಎಂದು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.

(೪ನೇ) ಪುರುಷವ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪದ ಕುರಿತು.

ಈ ಪಾಠದ ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಕ್ಷತ್ರಮಯಃ (ಕ್ರತುಮಯನು) ಎಂದು ಹೇ
ಳೋಣಾಗಿದೆ.

ಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ವರೂ ಅಂಥಾ ರೂಪ
ವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸ
ಮರ್ಥರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಮೋಕ್ಷ
ವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ವ
ರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸಲಿಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಒಳಗೆ ನಮ್ಮ ಹೃದ್ರತದ
ರೀಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ರೂಪೋಪಾ
ಸನೆ, ಯಾನೆ ಆ ಪುಂಡರೀಕ ವಿದ್ಯವನ್ನು
ಈ (೪ನೇ) ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸೋ
ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ
ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವವರು ಕೂಡಾ ಹೃದ
ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲೇ ಬೇ
ಕು ಎಂತಲೂ, (೩ನೇ ಪ್ರಪಾಠದಲ್ಲಿ)
ಹೃದ್ರತರೂಪೋಪಾಸನಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ

ಕ್ರತು: ನಿಶ್ಚಯ: ಅಧ್ಯವಸಾಯ: ಏವಮೇವನಾ
ನೃಪೇತೃವಿಚಲ: ಪ್ರತಯ: | ತಂಕ್ರತು ಕುರ್ವೀತ ಉಪಾ
ಸೀತೇತೇನ ವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧ: | × | ಅಥ
ಖಲ್ವಿತಿಹೇತೃತ: | ಯಸ್ಮಾಕ್ರತುಮಯ: ಕ್ರತುಪ್ರಾಯ:
ಅಧ್ಯವಸಾಯಾತ್ಮಕ: ಪುರುಷ: ಜೀವ: ಯಥಾಕ್ರತು:
ಯಾದೃಶ: ಕ್ರತುರಸ್ಯಸೌಯಂ ಯಥಾಕ್ರತು: ಯಥಾಧ್ಯವ
ಸಾಯ: ಯಾದೃಶನಿಶ್ಚಯೋಽಸ್ಮಿಂಶ್ಲೋಕೇ ಜೀವನಿಹ ಪು
ರುಷೋ ಭವತಿ ತಥೇತ: ಅಸ್ಮಾದ್ವಿಹಾತ್ ಪ್ರತಮೃತ್ವಾ
ಭವತಿ ಕ್ವತ್ವನುರೂಪಫಲಾತ್ಮಕೋ ಭವತೀತೃತ: ||

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಕೃತು ಎಂದರೆ
ನಿಶ್ಚಯ (ಅಧ್ಯವಸಾಯ) ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ
ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರವಲ್ಲೆಂಬ ದೃಢವಾದ
ಗ್ರಹಿಕೆ. ಇಂಥಾಗ್ರಹಿಕೆಯಿಂದ ಉಪಾ
ಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ
ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಜೀವನು ಕೃತುವೇ ಅಧಿಕ
ವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೋ (ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕನೋ)
ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಬದುಕಿರುವಾಗ ಯಾವ ತರಹದ ಕೃತು

|| ೩ || (ನಿಶ್ಚಯ) ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಈ

ದೇಹದಿಂದ ಮರಣಪಟ್ಟು ಹೋದ ತರುವಾಯ ಆ ಕೃತುವಿಗನುಗುಣವಾದ ಫಲ
ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಥಾಕ್ರತು: ಯಥೋಪಾಸನ: | × | ಕ್ರತುಮಯ:
ಕ್ರತುಪ್ರಧಾನ: ಉಪಾಸನಾಪ್ರಧಾನಇತ್ಯರ್ಥ: || ೪ ||
ಕ್ರತುಮಯನೆಂದರೆ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರಧಾನ (ಧ್ಯಾನವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಳ್ಳವ) ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಕೃತು ಎಂ
ದರೆ ಉಪಾಸನಾ (ಧ್ಯಾನ) ಆಧಾರದಿಂದ
ಧ್ಯಾನವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಳ್ಳವ ಎಂದು

ಕ್ರತುಮಯ: ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನ: | × | ಯಾದೃಶಮ
ಗವದ್ವಿಷಯಕಾನಿಶ್ಚಯವಾನ್ ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಲೋಕೇ ಪುರುಷೋ ಭ
ವತಿ ಮೃತಿಕಾಲೇ ತಥಾತದನುರೂಪ: ಇತೋ ಲೋಕಾ
ದ್ವಿಹಾತ್ರೇತನಿರ್ಗತೃ ಭವತಿ || ೫ || ಕ್ರತುಮಯ:
ಸ್ವಯಂಜ್ಞಾನರೂಪಫಲವಾನ್ || ೬ ||

ಮಾಧ್ವರು ಕೃತುಮಯ ಎಂದರೆ ಸ್ವ
ಯೋಗ್ಯ ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನ (ಎಂದು ಅರ್ಥ)
ಪುರುಷನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ
ಕುರಿತು ಯಾವ ತರಹದ ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನ
ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಮರಣ ಕಾಲ

ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈ ಶರೀರ ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ನಂತರ ಸಹ ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಜ್ಞಾನರೂಪ
(ಫಲ) ಉಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪದ ಕುರಿತು ೭-೧೦-೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಮಸಿ
(ತತ್ವಮಸಿ) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಕುರಿತು,

IXನೇ ಪಾಠ.

ಮರಣದ ಕುರಿತು.

(೧) अस्य सोमम्! महतोवृक्षस्य यो (೧) (ಉದ್ಬಾಲಕರು ಶ್ವೇತಕೇತುಗೆ ಮಲೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾಜೀವನ್ ಸ್ವೇದೋಮಧ್ಯೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಯಾರಾ ಜೀವನ್ ಸ್ವೇದೋಽಗ್ರೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾಜೀವನ್ ಸ್ವೇತಃ ಆ ದರೂ ಈ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ಘಾಟಿವೇನಾಽಽತಮಾನಾನುಪ್ರಮೃತಃ ಪೇಯಮಾನೋ ಮೋ ಯಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಾ ಬದುಕಿ ಮಾನಸ್ತಿಶತಿ || (೬-೧೧-೧.) ಇದ್ದೀತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಘಾಯಮಾಡಿದರೆ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಾ ಬದುಕಿ ಇದ್ದೀತು. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಘಾಯಮಾಡಿದರೆ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಾ ಬದುಕಿ ಇದ್ದೀತು. ಈ ವೃಕ್ಷವು ಜೀವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಬೇಕಷ್ಟು ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟುಕೊಂಡುಂಟು.

(೨) अस्य यदेकांशांशां जीवो जहात्यथसाशुष्यति । द्वितीयां जहात्यथसाशुष्यति । तृतीयां जहाति सर्वः शुष्यत्येवमेव खलुसोम्य! विधीति होवाच ॥

जीवापेतं वावकिलेदं श्रियते न जीवो श्रियतइति || x || ६-११- $\left[\begin{smallmatrix} १ \\ २ \end{smallmatrix} \right]$
ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಜೀವನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದುದರಿಂದ ಈ ದೇಹವು ಸಾಯುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

(೩) पुरुषः सोम्योतोपतापिनं ज्ञातयः पश्यासाते जानासिमां जानासिमामि

(೨) (ಪರಂತು) ಜೀವನು ಅದರ ಒಂದು ಗೆಲ್ಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಗೆಲ್ಲು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವ (ಇಡೀ ಮರ)ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲವೂ (ಇಡೀ ಮರ) ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಇದೇ ರೀತಿ ಎಂದು ನೀನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು.

(೩) ಹೇ ಸೋಮ್ಯ! ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಕಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನಿಗಳು

ತಿ || ತಸ್ಯಯಾವನ್ನವಾಙ್ಮನಸಿ ಸಂಪದತೇ ಮನಃ ಅವನ ಸುತ್ತಲು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು “ನನ್ನ
ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಾಣಃಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾयां ನನ್ನ ಬಲ್ಲಿಯೋ?” “ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲಿ
ತಾವಜ್ಞಾನಾತಿ || ೬-೧೫-೧ ಯೋ?” ಎಂದು ಕೇಳುವರು. ಎಷ್ಟು
ಕಾಲ ಪರ್ಯಂತರ ಅವನ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವು ತೇ
ಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲವೋ (ಅಡ
ಗುವದಿಲ್ಲವೋ) ಅಷ್ಟುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತರ ಅವನು (ಅವರನ್ನು) ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ
(ಗುರ್ತುಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ).

(೪) ಅಥಯತ್ರೈತದಬಲಿಮಾನಂ ನಿತೋ ಭ (೪) ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು
ವತಿ ತಮಃಪಿತಾ ಆಸೀನಾ ಆಹುರ್ಜಾನಾಸಿಮಾಂ ಜಾ ಅಶಕ್ತನಾಗಿರುವಾಗ, ಅವನ ಸುತ್ತಲು
ನಾಸಿಮಾಮಿತಿ । ಸಯಾವದಸ್ಮಾಂಚ್ಛೀರಾದನುಕ್ತಾ ಕೂತಂಥವರು “ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲಿಯೋ?”
ಂತೋ ಭವತಿತಾವಜ್ಞಾನಾತಿ || ((೬-೬-೪) “ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲಿಯೋ?” ಎಂದು ಕೇಳು
ವರು. ಅವನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗದೇ ಇರುವ ಪರ್ಯಂತರ (ಅವ
ರನ್ನು) ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

(೫) ಅಥಯದಾಸ್ಯ (ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ) (೫) ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ (ಒಬ್ಬ ಸಾ
ವಾಙ್ಮನಸಿ ಸಂಪದತೇ ಮನಃಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಾಣಃಸ್ತೇಜ ಯುವವನ) ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಮನ
ಸಿ ತೇಜಃಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮಥನಜಾನಾತಿ || ಸ್ವ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ,
ತೇಜಸ್ ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯ
{ ೬-೬-೬- }
{ ೬-೧೫-೨ } ನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೋ (ಅಡಗುತ್ತದೋ)
ಅನಂತರ ಅವನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.

IXನೇ ಪಾಠದ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಂಗ್ರಹ.

—:0:—

(೧) ಸಾಯುವದು ಜೀವವೋ, ದೇಹವೋ, ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು
ಸಾಯುವಾಗ ಅವನ ವಾಗಾದಿ ಕರಣಗಳು ಏನಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ
ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

जीवात्मा । जीवः । × । अतोमनुष्यां रंगराजानुज्जोषयोरु “ಜೀವಿ
 दिव्यपि जीवत्यागकृतं देहस्यमरणं नजीव नाತ್ಮಾ” “ಜೀವ” ಎಂತ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರು
 ಸ್ಯಮरण ॥ ೧ ॥ ವದಲ್ಲದೆ, ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀ
 ವವು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಜೀಹಕ್ಕೆ ಮರಣವಲ್ಲದೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿವರಿಸು
 ತ್ತಾರೆ.

(೨) ಈಗ ಈ ಪಾಠದ ೩-ಜನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸು ಇವೆರಡರ
 ಸುದ್ದಿಮಾತ್ರ ಉಂಟಲ್ಲದೆ, ಮಿಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.
 ಆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲಯವಾದರೆ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ
 ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ತನಕ ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯದೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ
 ಆಗ ಆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವಾದವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜ್ಞಾತಿಗಳ ಕೂಡ ಅವಗೆ ಮಾತಾಡ
 ಕೂಡದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಗುರ್ತು ಅವಗೆ ಶಿಕ್ಕಬಹುದು; ಮತ್ತು ಅವರು ಆಡುವ ಮಾತಿನ
 ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅವಗೆ ಅಗಲೂ ಬಹುದು- ಇದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯ
 ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
 ಇವುಗಳ ಮತ್ತು ಉಳಿಕೆ ಎಲ್ಲ ಕರಣಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯೇನಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು
 ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಸಂಗತಿಯುಕುರಿತು:—

वाङ्मनसि सम्पद्यते मनस्युपसंह्रियते
 अथतदाहुर्ज्ञातयो न वदतीति । मनःपूर्वको
 हि वाग्व्यापारः । × । वाच्युपसंह्रितायां मं
 नसि मननव्यापारेण केवलेन वर्तते । मनो
 पियदोपसंह्रियते तदामनः प्राणे संपन्नं भव
 ति । सुष्ठुसकालश्च । [प्राणसंपत्तिर्भनसः त
 दधीनत्वम् आ.] । तदोपांश्वस्थाज्ञातयो न
 विजानातीत्याहुः । प्राणश्च तदोर्ध्वश्चासी स्वा
 र्मन्युपसंह्रितबाह्यकरणः । संवर्गविद्यायां
 र्मनसि तद्वस्ತुपादादीन् विधिपन् मर्मस्थानां

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಸೂಯುವವನ
 ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆ; ಅನಂತರ
 ಅವನು ಮಾತಾಡುವುದಿಲ್ಲೆಂದು ಜ್ಞಾತಿ
 ಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವಾ
 ಗಿಂದ್ರಿಯದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಮನಃಪೂರ್ವಕ
 (ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲುಗೊಂಡು) ಆಗಿರು
 ತ್ತದೆ. ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಲು,
 ಇದ (ಮನಸ್ಸು) ಕೇವಲ ಯೋಚನಮಾ
 ಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸೂ
 ಯಾವಾಗ ಲಯವಾಗುತ್ತದೋ ಅಗ

ನಿ ನಿಕ್ರುಂತಿವಿವೌತಜನ್ ಕ್ರಮಣೋಪಸಂಹತಕರಣ
 ಸ್ತೇಜಸಿ ಸಂಪದತೇ । ತದಾಹುರ್ಜಾತಿಯೋ ನ ಚಲ
 ತೀತಿ । ಮೃತಃ ನೇತಿವಾ ವಿಚಿಕ್ರಿಸಂತೋ ದೇಹ
 ಮಾಲಭಮಾನಾ ಉಪಾಚೋಪಲಭಮಾನಾ ದೇಹಉಪಾ
 ಜೀವತೀತಿ । ಯದಾಪ್ಯೌಷ್ಣ್ಯಂ ಲಿಂಗಂ ತೇಜಃಪಸಂಹಿ
 ಯತೇ ತದಾತತ್ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾयां ಪ್ರಶಾಮ್ಯ
 ತಿ । ತದೇವಂ ಕ್ರಮಣೋಪಸಂಹತೇ ಸ್ವಮೂಲಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮನ
 ಸಿತತ್ಸಂಯೋಜಿವೋಪಿ ಸುಪ್ರಸಕಾಲವಾಸಿಮಿತ್ತೋಪಸಂಹಾ
 ರಾದುಪಸಂಹ್ರಿಯಮಾಣಃ ಸನ್ಮತಸ್ಯಾಮಿಸಂಧಿಪೂರ್ವಕಃ
 ದುಪಸಂಹ್ರಿಯತೇ । ಸದೇವ ಸಂಪದತೇ । ನ ಪುನರೇಹಾ
 ನ್ತರಾಯ ಸುಪ್ರಸಾದಿವೌತಿಷ್ಠತಿ । × । ಇತರಸ್ಯ
 ನಾತ್ಮಜಃ ತಸ್ಮಾದೇವಮೂಲಾತ್ಸುಪ್ರಸಾದಿವೌತಿಷ್ಠಾಯ ಮೃ
 ತ್ವಾಪುನರೇಹಜಾಲಮಾವಿಶತಿ ॥ ಶಂ ॥ ೬-೮-೬
 ತ್ತದೇ. ಆಗ ಜ್ಞಾತಿಗಳು (ಇವನು) ಹಂದಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ
 ಸತ್ತನೋ ಬದುಕಿದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಟ್ಟು ಮೈ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿ
 ಅದು ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದರೆ “ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಯುಂಟು, ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ” (ಎಂದು ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ). ಈ ಉಪ್ಪರೂಪವಾದ ಚಿಂತೆ ಇರುವ ತೇಜಸ್ ಕೂಡಾ ಯಾವಾಗ
 ಅಡಗುತ್ತದೋ ಆಗ ಅದು (ತೇಜಸ್) ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ
 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ತನಗೆ ಮೂಲವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ಶೇರಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ,
 ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಸವಾಗಿರುವ ಜೀವ ಕೂಡಾ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವಂತೆ ಅವನ
 ಇರುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮನಸ್ಸು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ (ತಾನೂ)
 ಉಪಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದು ಸತ್ಯವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಾ
 ಮಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬರುವಂತೆ, ದೇ
 ಹಾಂತರ ಪಡಿಯುವಗೋಸ್ಕರ ಪುನಹ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು
 ಅತ್ಮಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನಾದಂಥವನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎದ್ದುಬರುವಂತೆ,
 ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಟುಕೊಂಡು, ಮೃತಪಟ್ಟು ಪುನಹ ದೇಹರೂಪ
 ವಾದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಾಗುವಂತೆ ಅದು
 ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ
 ಪ್ರಾಣದ ಅಧೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಮೀ
 ಪ ಇರುವ ಜ್ಞಾತಿಗಳು (ಅವಗೆ) ಗೊತ್ತಾ
 ಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾ
 ಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವು ಉದ್ವೃಷ್ಟಾಸಿಯಾಗಿ
 ಹೊರಗಿನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂವರ್ಗ
 ವಿದ್ಯ (VI ೩) ದಲ್ಲಿ ಕಂಡಂತೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ
 ಶೇರಿಕೊಂಡು ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ
 ಇಡುತ್ತಾ ಸಂಧಿಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ
 ದಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು, ದೇಹವನ್ನು
 ಬಿಟ್ಟು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು
 ಸ್ವಾಧೀನಪಡದು, ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗು
 ತ್ತದೆ. ಆಗ ಜ್ಞಾತಿಗಳು (ಇವನು) ಹಂದಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ
 ಸತ್ತನೋ ಬದುಕಿದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಟ್ಟು ಮೈ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿ
 ಅದು ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದರೆ “ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಯುಂಟು, ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ” (ಎಂದು ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ). ಈ ಉಪ್ಪರೂಪವಾದ ಚಿಂತೆ ಇರುವ ತೇಜಸ್ ಕೂಡಾ ಯಾವಾಗ
 ಅಡಗುತ್ತದೋ ಆಗ ಅದು (ತೇಜಸ್) ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ
 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ತನಗೆ ಮೂಲವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ಶೇರಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ,
 ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಸವಾಗಿರುವ ಜೀವ ಕೂಡಾ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವಂತೆ ಅವನ
 ಇರುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮನಸ್ಸು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ (ತಾನೂ)
 ಉಪಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದು ಸತ್ಯವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಾ
 ಮಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬರುವಂತೆ, ದೇ
 ಹಾಂತರ ಪಡಿಯುವಗೋಸ್ಕರ ಪುನಹ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು
 ಅತ್ಮಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನಾದಂಥವನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎದ್ದುಬರುವಂತೆ,
 ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಟುಕೊಂಡು, ಮೃತಪಟ್ಟು ಪುನಹ ದೇಹರೂಪ
 ವಾದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅತ್ರವಾಚೋಮನಃ ಪ್ರಕೃತಿಕತ್ವಾಸಂಭವಾತ್
ವ್ಯಾಪಾರೋಪರಮಹೇತುಭೂತಸಂಕ್ಷೇಪವಿಶೇಷಃ
ವಾಚೋ ಮನಸಿಲಯಃ | ಮನಸಃ ಪ್ರಾಣೇ ಲಯೋಪಿ ತಾದೃಶಃ ||
ಪ್ರಾಣೋ ಜೀವೇನ ಸಂಪನ್ನಃ ಸನ್ ಜೀವೇನ ಸಹತೇಜಃ
ಶಬ್ದೋಪಲಕ್ಷಿತೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸಂಪನ್ನೋ ಭವ
ತಿ | ತತಃ ಪರಂ ಸುಖದುಃಖೋಪಭೋಗಾಯಾಸವಿಶ್ರಮಾ
ಯ ತೇಜಃಶಬ್ದಿತಾನಾಂ ಸಜೀವಾನಾಂ ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಣಾಂ
ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾयाಂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಸಂಪತ್ತಿರ್ಮವತಿ
ತೀರ್ಥಃ || (೬-೮-೬) || ರ ||
ತೇಜಸ್ ಶಬ್ದಾದಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಕಲ (ಃ) ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆ. ತರು
ವಾಯು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರಿದುಂದುಂಟಾದ ಆಯಾಸ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ
ತೇಜಸ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಜೀವಸಮೇತನಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಪರದೇವತೆ
ಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹೇಸೋಮ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ಪ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಮುಚ್ಯಮಾ
ನಸ್ಯ ಚಾಸ್ಯಜೀವಸ್ಯ ವಾಕ್ ವಾಗ್‌ದೇವೀತಮಾ ಮನ
ಸಿಮನಃಪ್ರೇಕ್ಷೇ ರುದ್ರೇ ಸಂಪದಯತಿ | ಮನೋರೂಪಶ್ಚ ಪ್ರಾ
ಣೇ | ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜಸಿ ಶ್ರೀತತ್ವೇ ಸಂಪದಯತೀತ್ಯನ್ವೇತಿ |
ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ತೇಜಸಿ ಸಂಪತ್ತಿಃ ದ್ವಾರಮಾತ್ರಂ ನ ತುಲಯ
ತಿ ತೇಜಃ | ಶ್ರೀತತ್ವಂ ಚ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾयाಂ
ಸಂಪದಯತಿ | ಪುರುಷಾಃ ಮೃತ್ಯಾದೌ ವಾಗ್‌ದೇವೀಮುಮಾಂ
ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪರಂಪರಯಾ ಇಶ್ವರಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತೀತೀರ್ಥಃ |
(೬-೮-೧೬) ಯಾವ ವಾಕ್ಯವಾದ ಮನಸಿ ರುದ್ರ
ನ ಸಂಪದಯತಿ ಮುಕ್ತವ್ಯಾಪಾರಾಸತೀ ನ ರುದ್ರೇ ತಿಷ್ಠ
ತೀತಿ ಯಾವ | ಏವಮಗ್ರೇ || (೬-೧೫-೧)
|| ರ || ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಅಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಚತುರ್ಮುಖ
ಸ್ಯ ಪ್ರಯತಃ ಮುಚ್ಯಮಾನಸ್ಯಸತಃ | ಚತುರ್ಮುಖಮುಕ್ತಿ

ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ | ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ಪ್ರಕಾರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಭಾವ ಇ
ರೋಣ ಅಸಂಭವವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮ
ನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂದರೆ ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರ
ನಿಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ಆಲಿಂಗನ ವಿಶೇ
ಷ(ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವದು)ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತ
ದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಲಯ
ವೂ ಅದೇ ತರಹದ್ದು. ಪ್ರಾಣವು ಜೀವ
ನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಜೀವ ಸಮೇತ
ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆ. ತರು
ವಾಯು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರಿದುಂದುಂಟಾದ ಆಯಾಸ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ
ತೇಜಸ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಜೀವಸಮೇತನಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಪರದೇವತೆ
ಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ.
ಮಾಧ್ವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿ
ಯಗಳ ಸಂಗಡ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂಬ
ದೇವತೆಗಳ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹೇಳುವ
ದಲ್ಲದೆ, ಸಮುದಾಯವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ನಾಶ
ಪಡುವಾಗಲೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ
ಸಂಪತ್ತಿ ಕ್ರಮವೇ ನಡಿಯುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸುವ
ದಕ್ಕಾಗಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ
ಪುರುಷಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ
ಸಿದ್ಧನಾದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಶೇ
ರಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಇವರ ಮತಪ್ರಕಾರಃ— ಮರಣಪಡುವ
ಮನುಷ್ಯನ ವಾಕ್ (ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿ)

ಕಾಲೇ ಪ್ರಾಣೇ ಸರ್ವೇದಾಃ ಪಾಚಿಸಂಪದಂತೇ ಪಾಕ್
ಪಾಣಿಮಾನ್ಯುಮಾಮನಸಿ ಮನೋಽಭಿಮಾನಿರೂಢಃ ಸ
ಪದಂತೇ ದೇಹಲಯಮಾಪ್ರಾಣಿತಿ । ಮನಃ ರೂಢಃ ಪ್ರಾಣಿ
ಮುಖ್ಯವಾಯಿಸಂಪದಂತೇ । ಪ್ರಾಣಃ ತೇಜಸಿಸಂಪದಂತೇ
ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಸಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಸಮೀಪೇ ಸಂಪ
ದಂತೇ । (೬-೮-೬) ತಸ್ಯ ತ್ರಿವಿಧಾಂಸ್ಯ ಪುಂ
ಸಸ್ಯ ವಾಕ್ । * । ಅಸ್ತವ್ಯಾಪಾರಾಂ ನ ಭವತಿ
॥ * ॥ ೬-೧೫-೧)

ಉಮಾ ಯಾವ ವರೇಗೆ ತನ್ನ ಮೈಪೊರೆ
ವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮನಸ್ (ಎಂದರೆ) ರುದ್ರ
ನಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೋ (ಇದೇರೀತಿ
ವಿಕ್ಯವುಗಳು ಕೂಡಾ) ಆ ವರೇಗೆ ಅವನು
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಚತು
ರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ. ಆತಗೆ ಮುಕ್ತಿಕಾಲ
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಸಕಲ ವೇದಗಳು ವಾ
ಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು (ಲಯವನ್ನು)

ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸಾಯುವವನೆ ಮತ್ತು ಜೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವವನ ವಾಕ್ ವಾಗಭಿ
ಮಾನಿ ಉಮಾದೇವಿಯು ಮನಃಪ್ರೇರಕನಾದಂಥಾ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸಂ
ಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ದೇಹವಸಾನವನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ರುದ್ರ
ಕೂಡಾ ಪ್ರಾಣ (ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವಿ)ನಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾ
ಣನು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (ಶ್ರೀತತ್ವದಲ್ಲಿ) ಸಂಪತ್ತಿಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಈ ಶ್ರೀತತ್ವದಲ್ಲಾಗುವ ಸಂಪತ್ತಿಯು ದ್ವಾರಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಲಯವಲ್ಲ ಎಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೇಜಸ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀತತ್ವ ಕೂಡಾ ಪರದೇವತೆ ಎಂದರೆ
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅವನ ಸಮೀಪ ಶೇರುತ್ತದೆ
(ಈ ರೀತಿ) ಜೀವಗಳು ಮರಣ ವೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ (ಜೋಕ್ಷ ಆಗುವವೇಳೆ)
ವಾಗಭಿಮಾನಿ ಉಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ಅವಳ ಮುಖಾಂತರ) ಪರಮಪಯೋಜ
ಕೃಷ್ಣರನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

X ನೇ ಪಾಠ.

ಗತಿ (ಮಾರ್ಗ) ಗಳ ಕುರಿತು.

(೧) ಅಥಯತ್ರತದಸ್ಮಾಚ್ಚರೀರಾದುಕ್ರಾಮ ತ್ಯಥೈತೇರೇವ ರಶಿಮಿಖ್ವಾರ್ಥಮಾಕ್ರಮತೇ । ಸ ಆಮಿ ತಿ ವಾಹಾದ್ವಾಮೀಯತೇ । ಸಯಾವತ್ಕ್ಷಿಪ್ಯೇನ್ಮನಸ್ತಾವ ದಾದಿತ್ಯ ಗಚ್ಛತೇತದ್ವೈ ಖಲು ಲೋಕದ್ವಾರಂ ವಿಧುಷಾಂ ಪ್ರಪದನಂ ನಿರೋಧೋಽವಿಧುಷಾಮ ॥ (೮-೬-೫).

(೧) ಈಗ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವಾಗ ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಈ (ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ) ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದಲೇ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಓಂಕಾರವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಮನಸ್ಸು ಸೋಲುವ ಮೊದಲೇ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಅದು (ಆದಿತ್ಯನು) ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದ್ವಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರು (ಅದನ್ನು) ದಾಟುತ್ತಾರೆ. ಅವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅದು ತಡೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೨) ತದೇಷೋಕಃ । ಶತಞ್ಚೈಕಾಚ ಹ ದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಸ್ತಾಸಾಂ ಮೂರ್ಧಾನಮಭಿನಿಃ ಸ್ಮಿತೈಕಾ ತಯೋರ್ಭಿಮಾಗ್ನಮೃತತ್ವಮೇತಿ । ವಿಷ್ವತ್ಕುಟ್ಯಾ ತ ಲ್ಲಕ್ರಮಣೇ ಭವಂತ್ಯುತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವಂತಿ ॥

(೨) ಈ ಕುರಿತು ಈ (ನಕ್ಷತ್ರಮಾಣ) ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನೂರು ಮತ್ತೊಂದು (೧೦೦) ನಾಡುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (೮-೬-೬). ಪ್ರವೇಶಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು. ಅದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋದವನು ಅನ್ಯುತಭಾವ (ಮರಣಾಹಿತ್ಯ)ವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಿಕ್ಕವುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ, ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾದಂಥವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

(೩) ತಥೈತ್ಯಂ ವಿಧುಯೇಚೇಮೇಽರಣ್ಯೇ “ಆ ಜ್ಞಾತಪ” ಇತ್ಯುಪಾಸತೇ ತೇಽವಿಷಮಭಿಸಮ್ಮವಂತ್ಯ ಚಿವೋಽಹರಹ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣ ಪಕ್ಷಮಾಪೂರ್ಯಮಾಣ ಪಕ್ಷಾ ಥಾನ್ ಭದ್ರದೃಢತೇ ಮಾಸಾಃ ಸ್ತಾನ್ ॥ ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಃ ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತಯಮಾದಿತಾಚ್ಚಂದ್ರಮಸಂ

(೩) ಅವರಲ್ಲಿ (IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹುಟ್ಟಿದವರಲ್ಲಿ) ಇದನ್ನು (ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯವನ್ನು) ತಿಳಿದವರು, ಮತ್ತು ಯಾರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ “ಶ್ರದ್ಧಾ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು” ಈ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ

चन्द्रमसो विद्युतं तत्पुरुषोऽमानवः स एनान्
ब्रह्मगमयत्येष देवयानः पण्याइति ॥

५-१०- [१]
[२]

ನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ (ಉತ್ತರಾಯಣ) ೬ ಮಾಸಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ;

(ಆ ೬) ಮಾಸಗಳಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ, ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಸೂರ್ಯ (ಮಂಡಲ)ಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯ (ಮಂಡಲ)ದಿಂದ ಚಂದ್ರ (ಮಂಡಲ)ಕ್ಕೆ, ಚಂದ್ರ (ಮಂಡಲ)ದಿಂದ ಮಿಂಚಿಗೆ (ಹೋಗುತ್ತಾರೆ). ಅಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಇವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೇವಯಾನ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

(೪) एषदेवपथो ब्रह्मपथ एतेन प्रतिपद्यमा
नाइमं मानवमावर्ते नावर्तन्ते नावर्तन्ते ॥

[४-१५-६]
[५-१०-२]

(೪) ಇದು ದೇವಪಥ (ಮಾರ್ಗ).

(ಇದೇ) ಬ್ರಹ್ಮಪಥ (ಮಾರ್ಗ)ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರಿಂದ ಹೋದವರು ಈ ಮಾಸವ (ಸಂಸಾರವೆಂಬ) ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ (ಪುನಃ)

ಸುಳಿದಾಡುವದಿಲ್ಲ (ಖರೆ) ಸುಳಿದಾಡುವದಿಲ್ಲ.

(೫) अथयइमे ग्रामइष्टापूर्तेदत्तमि
त्युपासते ते धूममभिसम्भवन्ति धूमाद्रಾत्रिं
रात्रेरपरपक्षमपरपक्षाद्यान्ब्रह्मक्षिणैति मासा
२ स्तत्रैते संवत्सरमभिप्राप्नुवन्ति ॥ मासे
भ्यः पितृलोकं पितृलोकादाकाशमाकाशाच्च
न्द्रमसमेवसोमोराजा तद्देवानामन्नं तं देवा
भक्षयन्ति ॥

[५-१०- [३]
[४]

(೫) ಇನ್ನು ಯಾರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
“ಇಷ್ಟಾ, ಪೂರ್ತಿ, ದಾನ” ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಧೂಮವನ್ನು ಶೀರುತ್ತಾರೆ, ಧೂಮದಿಂದ ರಾತ್ರಿ, ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷ, ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದಿಂದ (ಸೂರ್ಯ) ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಆರು ಮಾಸಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ತಲುಪುವದಿಲ್ಲ.

(ಆ) ಮಾಸಗಳಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೆ, ಪಿತೃಲೋಕದಿಂದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ, ಆಕಾಶದಿಂದ ಚಂದ್ರ (ಮಂಡಲ)ಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸೋಮನು ಆರಸು. ಅದು ದೇವತೆಗಳ ಆಹಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು (ಚಂದ್ರರೂಪ ಅನ್ನವನ್ನು) ದೇವತೆಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

भवन्ति “जायस्व भ्रियस्वै” त्येतत्तृतीयं स्थानं । ते नासौलोको न सम्पूर्यते । तस्मा ज्जुगुप्सेत । तदेष श्लोकः ॥ स्तेनोहिरण्यस्य सुरां पिबंश्चगुरोस्तल्पमावसन् ब्रह्महा चै तेपतन्तिच त्वारः पञ्चमश्चाऽऽचरंस्तैरिति

[५-१०-९]

ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ.

ಹೆಣವನ್ನು ಕದಿಯುವವ, ಹೆಂಡಕುಡುಕ, ಗುರುಪತ್ನಿಗಾಮಿ, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯ ಮಾಡಿದವ, ಈ ನಾಲ್ವರು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿ ನಡೆದವನು ಐದನೆಯವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಎಂದು (ಪ್ರನಾಹಣನು ಉದ್ಘಾಟಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.)

Xನೇ ಪಾಠದ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

(೧) ಹಿಂದೆ IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ರೀತಿ ವಿವರಿಸುವಣಾಗಿದೆ. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸತ್ತ ನಂತರ ಅವರ ಗತಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಯುವವರಲ್ಲಿ ೪ ವಿಧದವರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ೧ನೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ೨ನೇ IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು; ಮತ್ತು ತಪಸ್ವಿಗಳು. ೩ನೇ ಇಷ್ಟಾಶ್ವರ್ತಿ ನೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು. ೪ನೇ ಸಾಪಿಷ್ಠರು. ಇವರೆಲ್ಲರು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವ ಶೇರುವ ಸ್ಥಳ ಸಹ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗದಂಥವುಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಅವರ್ತಿಮಾಡುವ ಈ ಕ್ಷುದ್ರ ಜಂತುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು “ಹುಟ್ಟು ಸಾಯಿ” ಎನ್ನುವ ಮೂರನೇ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಆ (ಸ್ವರ್ಗ) ಲೋಕವು ಭರ್ತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅಸಂಹೃಪಡಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಕ್ಷಮಾಣ

೧ನೇ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗತಿ (೧ನೇ ಶ್ರುತಿ.)

(೨) ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂದರೆ:—

ವಿದ್ವಾನ್ ಯಥೋಕ್ತಸಾಧನಸಂಪನ್ನ: | [ಯಥಾ ಹಿಂದೆ (VIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದ
 ಕತಾಸಾಧನಂ ದಹರವಿಜ್ಞಾನಂ ತೇನ ಸಂಪನ್ನ: ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೃದಯಾಕಾಶಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನೆಂದು,
 ಇತ್ಯರ್ಥ: || ಆ] || ಶಂ || ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು,

ಪ್ರಸ್ತುತ ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯು IXನೇ ಪಾಠದ ೪ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ನಂತರದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರೋಗಿ ಅಥವಾ ವೃದ್ಧನೇ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿಷಯನಾ
 ಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕುರಿತು—

एषहृदयेश्वरोपासकोज्ञानी || रा || ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರೋಪಾಸಕ
 एवमुपासनयाऽपरोक्षीकृतभगवद्रूपस्याधिका ನಾದ ಜ್ಞಾನಿ (ಎಂದರೆ) ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ
 रिणः || वे || ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡು
 ಕೊಂಡಂಥಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂದು ಮಾಡ್ಬರು—

ಸಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ತರಹದವನು ತನ್ನ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ VIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೃದ
 ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಹೋದ
 ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತ ೧ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳು
 ತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ
 ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರಿಗೆ ತಡೆ ಎಂದು ಸಹ ತಿಳಿದು
 ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ:—

अथयत्रयदा एतत् क्रियाविशेषणमि
 ति अस्माच्छरीरादुत्क्रामति अथतदा एतै
 रेव यथोक्ताभीरारिमभिरुर्ध्वमाक्रमते । यथा
 कर्मजितं लोकं प्रैत्यविद्वान् । इतरस्तु विद्वಾ
 न् यथोक्तसाधनसम्पन्नः स ओमिति ओंका
 रेणात्मानं ध्यायन् यथापूर्वं, वाह, एव, उत
 ऊर्ध्वं वा विद्वान्श्रेत् । इतरस्तिर्यङ्मೇಲಮಿಪ್ರಾ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಅನಂತರ (ಪ್ರ
 ಸ್ತುತ ಅಶಕ್ತನು) ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಈ
 ರೀತಿ ಯಾವಾಗ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾ
 ನೋ, ಆಗ ವಿದ್ವಾಂಸನಲ್ಲದವನು ಕರ್ಮ
 ದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ
 ಹೋಗುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆ ಈ ಮೊದಲು
 ಹೇಳಿದ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ

यः । मीयते प्रमीयते गच्छतीत्यर्थः । स वि
द्वानुत्क्रामिष्यन् यावदक्षिप्येन्मनः यावताका
लेन मनसः क्षेपः स्यात्तावत् तावताकालेन
आदित्यं गच्छति प्राप्नोति क्षिप्रं गच्छतीत्य
र्थः । न तु तावतैव कालेनेति विवक्षितं । कि
मर्थे आदित्यं गच्छतीति उच्यते । एतद्वैख
लु प्रसिद्धं ब्रह्मलोकस्य द्वारं य आदित्यः । ते
न द्वारभूतेन ब्रह्मलोकं गच्छति विद्वान् ।
अतो विदुषां प्रपदनं । प्रपद्यन्ते ब्रह्मलोकं
अनेन द्वारेणेति प्रपदनं । निरोधोऽस्मादा
दित्यादविदुषां भवतीति निरोधः । सौरेण
तेजसा देह एव निरुद्धाः सन्तो मूर्धन्ययाना
ह्यानेत्क्रामन्त्येवेत्यर्थः ॥ शं ॥

ಪುನಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲದೆ, ಅಷ್ಟೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾವಗೋಸ್ಕರ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದರೆ, ಈ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬವನೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದ್ವಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿಧ್ವಾಂಸನು ಆ ಬಾಗಲಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಅದು ವಿಧ್ವಾಂಸರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಗಲಿನಿಂದ ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಗೆ ಪ್ರಸದನ (ಮಾರ್ಗ)ವೆಂದು ಹೇಳುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಧ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರಿಗೆ (ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ) ಈ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಆತಂಕವಾಗುವದರಿಂದ ಅವನು ಆತಂಕವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಅವರು) ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ದೀಹದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಬಂಧಿ ಸೆಟ್ಟಡುವದರಿಂದ, ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಯಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

एतैरेवरश्मिभिः पूर्वोक्तैरादित्यरश्मिभिः
रित्यर्थः । × । सः विद्वान् । × । परमात्मा
नं आह कीर्तयन्नेवच मीयते प्रमीयते च । × ।
यद्वा स एतैः रश्मिभिरुन्मीयते उन्नीयते च ।

ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಎಂದರೆ ಈ ಮೊದಲು ವಿವರಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹೃದಯಾಕಾಶಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನನಾದವನು, ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಒಂಕಾರದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ (ನೆಟ್ಟಗೆ) ಮೇಲೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಡ್ಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಯುವ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾನೆಂದರೆ, ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ, ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ

ರಂಗೂಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ವಿ
ದ್ವಾಂಸನಾದವನು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ
ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ನಿನವರಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪ್ರಯಾಣಮಾ

एकोवा शब्दोऽवधारणार्थः । मनोवेगेनादि
सं स गच्छतीत्यर्थः । × । विदुषां ब्रह्मलो
कस्य द्वारं प्रपदनं । प्रपद्यतेऽनेनेति प्रपदनं
प्राप्तिसाधनं य आदित्यः । × । अविदुषाञ्च
निरोधः रोधकः । अविद्वानसोहि सूर्यमंडल
भेदासामर्थ्यान्नगन्तुं शक्नुवन्तीत्यर्थः ॥ रं ॥
ಸರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುವದಕ್ಕೆ
ಸಾಧನವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ದ್ವಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರಿಗೆ ತಡೆ ಮಾಡಿ
ಡುವಂಥವನು, ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಸ
ಮರ್ಥರಾದ್ದರಿಂದ, (ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ) ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತರಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

अथयत्रयदाएतत् एषः शरीरादुत्क्राम
ति अथैतैर्नाडीगतैः रश्मिभिरुर्ध्वं आक्रमते
गच्छति । × । स ऊर्ध्वमाक्रममाणः ओमि
ति बाह्या ओमिति नामहरिवाहकेन वायुनो
द्वामीयते भद्रीक्रियते । सवायुः यावत् यदा
ज्ञानिनं जेतुं मनः क्षिपेत् कुर्वन् भवति ता
वत्तदादित्यं गच्छति जीवः प्राप्नोति । आ
दित्यगतिः कुतश्चित्राह एतद्वै आदित्यमंडलं
वै ब्रह्मलोकद्वारं विदुषां प्रपदनं प्राप्यं । अ
विदुषां निरोधः ॥ रा ॥ एतैरेव रश्मिभिः
नाडीस्थसौररश्मिभिः प्रकाशित नाडीद्वारः
ऊर्ध्वं ऊर्ध्वलोकानुसारी आक्रमते गन्तुम
भिमुखो भवति । सः ज्ञानी । ओमिति वा
ह । वहतीति वाट्वायुः । ते न तत्प्रसादेन
उद्वामीयते दिव्यचिद्रूपाख्यवामभावं प्राप्नो
ति । × । आदित्यं तत्स्थं परमात्मानं गच्छ

ಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಅವನು ಈ ರಶ್ಮಿಗ
ಳೆಂಬಲೇ ಮೇಲೆ ವೈಯ್ಯುಷ್ಟಡುತ್ತಾನೆ.
(ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ) ಒಂದು “ನಾ” ಶಬ್ದವು
ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಅವನು ಮನೋ
ವೇಗದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ
ಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಆದಿತ್ಯನು ವಿದ್ವಾಂ
ಸರಲ್ಲದವರಿಗೆ ತಡೆ ಮಾಡಿ
ಡುವಂಥವನು, ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಸ
ಮರ್ಥರಾದ್ದರಿಂದ, (ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ) ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತರಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು ಅನಂತರ ಯಾವಾಗ ಈ
ಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬನು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು
ಹೋಗುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಇದೇ ನಾಡಿಗಳ
ಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಬೆಳಕು
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಅ) ನಾಡಿಗಳ ದ್ವಾರಾ
ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು
ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಎಂದರೆ (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಹೋಗಿ
ಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾನೋ; ಆಗ ಅವ
ನು ಓಂ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಹರಿಯ ವಾಹ
ಕ (ಹೊರುವವ)ನಾದ ವಾಯುವಿನಿಂದ,
ಎಂದರೆ ಅವನ ದಯೆಯಿಂದ, ಪರಿಷ್ಕಾರ
ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ದಿವ್ಯನಾದ ಚಿದ್ರೂಪ
ವೆಂಬ ಸೌಂದರ್ಯಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯು
ತ್ತಾನೆ (ಎಂದು ಅರ್ಥ). ಆ ವಾಯುವು
ಯಾವಾಗ (ಈ) ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಸಾಗಿಸು
ವದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆಗ

ತಿ | × | एतद्वैखल्य आदित्यस्थं ब्रह्मैव ख ಜೀವನು ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಅದಿ
 ಲ್ಲ ಲೋಕದ್ವಾರ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರ || ವೇ || ತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ತಲಪ್ಪ
 ತ್ತಾನೆ. ಅದಿತ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದರೆ, ಈ ಅದಿತ್ಯನ ಮಂಡಲ,
 ಎಂದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ವಿದ್ವಾಂಸ
 ರಿಂದ ಪ್ರಾಪಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು, ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಆತಂಕವಾಗಿರುವನು ಎಂದು
 ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೨ನೇ ಪಂಚಾಗ್ನಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ತಪಸ್ವಿಗಳ ಗತಿ.

(೩) ಇವರೆಲ್ಲ ಈ ಪಾಠದ ೩ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿರು
 ತ್ತಾರೆ. ಇವರು—

तत्रलोकं प्रत्युत्थितानां अधिक तानां ग्रहमेधिनां ये इत्थं एवं यथोक्तपञ्चा
 मिदर्शनं ब्रुलोकाद्यभिभ्योवयं क्रमेणजाता अग्निस्वरूपाः पञ्चाग्न्यात्मान इत्येवं विदुः
 जानीयुः | × | ये चेमेरण्येवानप्रस्थाः परि
 ब्राजकाश्च [त्रिदंदिनः आ.] सहनैष्टिक ब्रह्म
 चारिभिः श्रद्धातपइत्येवमाद्युपासते । श्रद्ध
 धानास्तपश्चिनश्चेत्यर्थः । उपासनशब्दस्तात्प
 र्यार्थः | × | ये चसत्यंब्रह्म हिरण्यगर्भाख्य
 मुपासते ते सर्वे अचिरभिमानीनीं देवतां
 प्रतिपश्यन्ते || शं ||

ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ
 ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಂಥಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ
 ಕುಟುಂಬೀಕರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಈ
 ಮೊದಲು (IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ವಿವರಿಸಿ
 ದಂತೆ "ದ್ಯುಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿಗಳ
 ದೆಸೆಯಿಂದ ನಾವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಂಥ
 ವರು, ಅಗ್ನಿಸ್ವರೂಪರು, ಪಂಚಾಗ್ನಿರೂ
 ಪಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರು" ಎಂದು ಈ ರೀತಿ
 ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೋ
 ಅಂಥವರು; ಯಾರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು
 ಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧಾ ತಪಸ್ ಈ ರೀತಿ ಉಪಾ

ಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಎಂದರೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಉಳ್ಳವರು ಮತ್ತು ತಪಸ್ವಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೋ,
 ಅಂಥಾ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರು, ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ನೈಷ್ಠಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು ಸಹ; ಮತ್ತು
 ಸತ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ (ಎಂದರೆ) ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನನ್ನು ಯಾರು ಉಪಾ
 ಸಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅಂಥವರು;

ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಕಾಶಾಭಿವಾಸಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಶಂಕ
 ರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

प्राक् प्रस्तुतस्य संसरतो जीवस्य स्व
रूपं तदित्यनेन परामृश्यते । तत्प्रत्यगात्मस्व
रूपं येदत्थं उक्तप्रकारेण व्युपार्जन्यपृथिवीपु
रुषयोषित्सु श्रद्धासोमवृष्ट्यन्नरेतःशरीरकत
या देहादिलक्षणप्रकृतिविविक्ततया च ये
विदुरित्यर्थः । अत्र ब्रह्मात्मकतया चेत्यपि
योजनीयं । × । अरण्येस्थित्वा श्रद्धां पुरस्कृ
त्यतपः शब्दितं ब्रह्मोपासत इत्यर्थः । × ।
यद्वा श्रद्धातपः शब्दयोः प्रसिद्धएवार्थः । × ।
ततश्च ब्रह्मविद्यानिष्ठइत्यर्थः । × । तेऽर्चिर्देव
ता मातिवाहिकतया प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ रं ॥

ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಸಾರಿಗಳಾದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮೇಲೆ (IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ದ್ವ್ಯಪರ್ಜನ್ಯ ಪೃಥ್ವಿ ಪುರುಷ ಸ್ತ್ರೀಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಶ್ರದ್ಧಾ, ಚಂದ್ರ, ಮಳೆ, ಅನ್ನ, ರೇತಸ, ಸಂಬಂಧವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣಉಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಇರುವೆನೆಂದು ಕೂಡಾ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಮತ್ತು—

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧಾಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ತಪಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನು ಯಾರು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೋ; ಅಥವಾ—

ಯಾರು ಶ್ರದ್ಧಾ ತಪಃಪರಾಯಣರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾನಿಷ್ಠರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ;

ಇವರೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಾಶ (ಅಭಿಮಾನಿ) ದೇವತೆಯನ್ನು ಅತಿವಾಹಕ (ಪ್ರೇತಶರೀರ)ಭಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

येऽधिकारिणः इत्थं उक्तप्रकारेण तत्
पञ्चाभिस्वरूपं विदुः । येचामी अरण्ये श्र
द्धातपः इतिशब्दः प्रभृत्यर्थः । श्रद्धापूवकं
तपः प्रभृत्यनुतिष्ठन्ति निवृत्तकर्मानुष्ठानपूर्वं
भगवध्यानादिकं कुर्वन्ति ते ज्ञानिनो अर्चि
षं अर्चिलोकमभिसम्भवन्ति प्राप्नुवन्ति
॥ × ॥ रा ॥ तत्रविरक्ताः पञ्चाभिवियो
क्तरीत्या भगवन्तं विदुः । ये चमनोहरप्रदे
शे श्रद्धातपः प्रभृति निवृत्तकर्मा अनुतिष्ठन्ति
ये ज्ञानप्रधाना इतियावत् ॥ वे ॥
ಛನ್ನ ಮೌನಿಕೋಂಢು ಜ್ಞಾನ ಬಾಹುಳ್ಯ

ಯಾರು ವಿರಕ್ತರು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿ
ಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಈ ಮೊದಲು (IIನೇ
ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ವಿವರಿಸಿದಂತೆ, ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಸ್ವ
ರೂಪ ಎಂದರೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇ
ಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿದಿ
ರುತ್ತಾರೋ; ಮತ್ತು ಯಾರು ಅರಣ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರನಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ
ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಅಥವಾ ಶ್ರದ್ಧಾ, ತಪಸ್
ಮೊದಲಾದ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ
ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಭಗವಂತನ ಧ್ಯಾನಾದಿಗ
ಳುಗಳನ್ನಾಳಿರುತ್ತಾರೋ; ಇಂಥವರು ಪುಕಾ

ಶಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ; ಎಂದು ಮಾಧ್ವರ ವಾಖ್ಯಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ಹಗಲು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗಾಗಿ ಮಿಂಚಿಗೆ ತಲವತ್ತಲೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ದೇವಪಥ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಇದೆ ಎಂ ದು (೩-೪ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ) ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ.

ದೇವಪಥ: ದೇವೀರ್ಚಿರಾದಿಭಿರ್ಮಯಿತ್ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು (ಒಂದು ಸ್ಥಳ-
 ತೇನಾಧಿಕ್ರತೈರಪಲಕ್ಷಿತ: ಪನ್ಥಾ: ದೇವಪಥ ಇತ್ಯು ದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ) ಕಳುಹಿಸಿ
 ಚ್ಯತೆ । ಬ್ರಹ್ಮಗಂತವ್ಯಂ ತೇನ ಚೋಪಲಕ್ಷಿತಃ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ನೇಮಕಪಟ್ಟ ಪ್ರಕಾಶ
 ಬ್ರಹ್ಮಪಥ: । × । ತಾನ್ ಪುರುಷ: ಕಶ್ಚಿದ್ಬ್ರಹ್ಮಲೋ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸೂಚಿ
 ಕಾದಾಗತು ಅಮಾನವ: ಮಾನವ್ಯಾಂಸ್ರೋ ಭವೋ ಮಾ ಸ್ವಪ್ನವಂಥಾ ದಾರಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ,
 ನವ: ನಮಾನವ: ಅಮಾನವ: ಸಪುರುಷ: ಏತಾನ್ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಥ (ಮಾರ್ಗ)ಕ್ಕೆ ದೇವಪಥ
 ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ಯಲೋಕಸ್ಯ ಗಮಯತಿ । × । ಏಷ ದೇವಯಾ ಎಂದು ಹೇಳುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು
 ನ: ಪನ್ಥಾ: । × । ಸತ್ಯಲೋಕಾಭಿಸಾನೋ ನಾಘಾ ಅದು ಹೋಗಿ ಶೇರತಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಹ
 ದ್ವಹಿ: ॥ ಶಂ ॥ ಸೂಚಿಸುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಪಥವಾಗಿರು
 ತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ (ಈ) ಮನುಷ್ಯಪ್ರಪಂಚ
 ದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಲ್ಲದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಬಂದು ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ
 ಬಳಿಗೆ ಕರದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೇವಯಾನ ಮಾರ್ಗವು ಸತ್ಯಲೋಕ
 ಪರಿಯಂತರ ಮಾತ್ರ ಚಾಚಿಕೊಂಡುಂಟಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ಮೀರಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ
 ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದೇವ: ಆತಿವಾಹಿಕೈರ್ನೀಯಮಾನ: ಪನ್ಥಾ: ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ದೇವಪಥ
 ದೇವಪಥ: । ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪಕ: ಪನ್ಥಾ: ಬ್ರಹ್ಮಪಥ: । × । (ಮಾರ್ಗ), ಎಂದರೆ ಅತಿವಾಹಿಕರೆಂಬ ದೇ
 ತಪುರುಷ: ವೈಶ್ವತ: ಪುರುಷ: ಅಮಾನವ: ಅಸಂಸಾರಿ ವತೆಗಳು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗುವಂಥಾ
 ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಾದಾಗತು ಏನಾನ್ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾದಿವಿಧಿಪಾಂಸ ಮಾರ್ಗ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುವದಾರಿ
 ಕಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪಯತೀತ್ಯರ್ಥ: ॥ ರಂ ॥ ಯಾದ್ದರಿಂದ (ಅದಕ್ಕೆ) ಬ್ರಹ್ಮಪಥ (ಎಂದು
 ಸಂಜ್ಞೆ). ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲದ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯುತ್ ಪುರುಷನು ಬಂದು
 (ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ವಿಧದ ಉಪಾಸಕರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ
 ತಳ್ಳಿ ಸುತ್ತಾನೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿಲೋಕಂ । ತಸ್ಮಾತ್ತಾದಿತ
 ಮಂಡಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ತಂದ್ರಮಂಡಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ತವೈಶ್ವತಂ ವಿ
 ಶ್ವಾಮಕವಾಯುಪನ್ನಿಲೋಕಂ । ತತಃಪುರುಷಃ ತಸ್ಯಾವಿ
 ಶ್ವಾಮವಾನ್ಯಾಭಿಮಾನಿ [ಭಾರತಾಃ ಪತಿಃ] ಮಾನವೋ
 ವಾಯುಃ । × । ಬ್ರಹ್ಮಗಮಯತಿ । × । ಅತ್ರಪ್ರತಿ
 ಕಾಲಮ್ಬವಾನ್ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮ ಚತುರ್ಮುಖಂ ನಯತ ಪ್ರತಿ
 ಕಾಲಮ್ಬವಾನ್ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಯತಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯ
 ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮ ಪರಬ್ರಹ್ಮೋ ಭಯಪರತ್ವಮಧಿಕಾರಿ ಭೇದ
 ನಜ್ಞೇಯಃ । × । ಏಷದೇವಪಥೋ ದೇವೈರಭಿಮನ್ಯಮಾನ
 ಮಾರ್ಗಃ । ಬ್ರಹ್ಮಪಥಃ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಮಾರ್ಗಃ ॥ ರಾ ॥

ತೇಜಾನಿನಃ । + । ಹೃದಯಾಪ್ರಪಂಚಲನಪ್ರಕಾ
 ಶಿತದ್ವಾರೇಣ ಬ್ರಹ್ಮನಾಡ್ಯಾ ದೇಹಾದುತ್ಕಾಂತಾ ಅರ್ಚಿಷಂ
 ಅರ್ಚಿನಾಮಕಮೂರ್ವಲೋಕಂ ಸಂಭವನ್ಯೇವ ಪ್ರಾಪ್ತು
 ವನ್ಯೇವ । + । ತತ್ರಕಂಞ್ಚನಕಾಲಂ ಸ್ಥಿತ್ವಾತೇನ
 ಪೂಜಿತಾಃ ಅರ್ಚಿಷೋರ್ವಿಲೋಕಾದತಿವಾಹಿಕಾಖ್ಯ
 ವಾಯುಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತತೋಽಹರಭಿಮಾನಿದೇವತಾಲೋ
 ಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತುವಂತಿ । × । ಸಂವತ್ಸರಾತ್ತಾತ್ವಿಧಿರೂಪ
 ಜಾಪತಿಪ್ರಾಪ್ತಿವಿಧಿರಾಸ್ಸದಿತಂ ಆದಿತಾತ್ತಂದ್ರಮ
 ಸಂ ಚಂದ್ರಮಸೋ ವೈಶ್ವಾನರೇಂದ್ರಧಿವಾದ್ವಾರಾ ವಿಶ್ವತಂ ವಿ
 ಶ್ವಾಮಾನ್ಯಾ ಭಾರತೀ ಪ್ರಾಪ್ತುವಂತಿ । ತತಃ ತಸ್ಯಾಃ
 ಪುರುಷೋ ಭಿಮಾನೋ ಮಾನವೋ ಮಾನವಾನಮನುರ್ಮಗವಾನ್ ತ
 ಸ್ಯಾಯಂ ಪ್ರಿಯಚತುರ್ಮುಖ್ಯವಾಯುಸ್ತಂ ಗಚ್ಛತಿ । + ।

॥ ೧೬ ॥

ದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ, ಇಂದ್ರ, ಧೃವನ ದ್ವಾರಾ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬುದಾಗಿ
 ಕೆಲವು ವಿಶ್ರಾಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶೇರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು (೩ನೇ ಶ್ರುತಿಯ
 ೨ನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ) ಸಂವತ್ಸರ
 ಎಂದರೆ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿಲೋಕದಿಂದ
 ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ, ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಿಂದ
 ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ
 (ಪ್ರಯಾಣಸ್ಥನು) ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು
 ವಿವರಿಸುವಾಗ್ಯ,

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು, ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋ
 ಗುವ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೆ (ಅವರ ಮರಣಕಾಲ
 ದಲ್ಲಿ) ಹೃದಯದ ಉಪರಿಭಾಗವು ಸುಟ್ಟು
 ಅದರಿಂದಂಟಾ ಗುವ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪ್ರ
 ಕಾಶಿಸಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯಿಂದ ಉತ್
 ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ, ಅವರು ಅರ್ಚಿ (ಪ್ರಕಾಶ)
 ಎಂಬ ಉದ್ವಿಗ (ಮೇಲ್ಗಡೆ ಇರುವ) ಲೋ
 ಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು
 ಕಾಲ ವಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಆ ದೇ
 ವತೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತಿ
 ವಾಹಿಕನೆಂಬ ವಾಯುವಿನ ಲೋಕವನ್ನು
 ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಿ ಆ ಲೋಕದಿಂದ ಅಹರ್ (ಹಗ
 ಳು) ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಲೋಕವನ್ನು
 ಪ್ರಾಪ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ, ತಟಿತು
 ವರುಣ, ಪ್ರಜಾಪತಿ ದ್ವಾರಾ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ,
 ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲ, ಚಂದ್ರಮಂಡಲ

ಇವರ ಮತಪ್ರಕಾರ ವಿದ್ಯುತ್ (ಮಿಂಚು) ವಾಯುವನ್ನಿಡಿದ ಭಾರತಿಯ ಲೋ

ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವಳಿಗೆ ವಾಣೀ ಎಂತಲೂ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಯಾಣ ಸ್ಥಾನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಶೇರಿಸುವವನು ಅವಳ ಗಂಡ ವಾಯು ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಮನು ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ನಾದ ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಸೇವಕನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮಾನವನು (ಎಂದು ಹೇಳುವದಾಗಿ ರುತ್ತದೆ) ಎಂತಲೂ,

ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದರೆ ಆಯಾ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ (ಸಂಗತ್ಯಾನುಸಾರ) ಕಾರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ—ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಈ ೨ ವಿಧದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಯಾಣ ಸ್ಥಳ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೂ, ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೂ (ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ವಾಯುವು) ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವಪಥ ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗ, ಬ್ರಹ್ಮಪಥ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ಎಂತಲೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೪.—(೩ನೇ) ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಗ್ರಾಮನಿವಾಸಿಕರ ಗತಿ.

ಗ್ರಾಮಇತಿಪ್ರದೇಶಾನಾಂ ಅಸಾಧಾರಣಂ
ವಿಶೇಷಂ । ಅರಣ್ಯವಾಸಿಂಶ್ಯಾವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕೆ । × ।
ಇಂ ಪ್ರಾಣಿಹೋತ್ರಾದಿ ವೈದಿಕಂ ಕರ್ಮ । ಪೂರ್ವಾಪಿಕ್ವ
ಪತಟಾಕಾರಾಮಾದಿಕರಣಂ । ದತ್ತಜವಹಿವೇದಿ । ಯ
ಶಾಸ್ತ್ರಾತ್ಯಹೇಂಶ್ಯೋ ದ್ರವ್ಯಸಂವಿಭಾಗಃ ದತ್ತಂ । ಇತಿ
ಏವಂ ವಿಧಂ ಪರಿಚರಣಪರಿತ್ರಿಣಾಣ್ಯುಪಾಸತೇ । × ।
ತೇದರ್ಶನವರ್ಜಿತವಾಚ್ಯಮಾಭಿಮಾನಿನಿ ದೇವತಾಮಾ
ಮಿಮುಕ್ಷುಃ ಪ್ರತಿಪದಂತೇ । ತಯಾತಿವಾಹಿತಾಃ
ಧೂಮ್ರಾನ್ವಿದೇವತಾಃ । × । ಸಂವಚಾರಿಣ್ಯೋಹಿ ಪ
ಷ್ಮಾಸೇದೇವತಾಃ ಇತಿ ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗಃ । × । ದೇವ
ತಾಃ ಇಂದ್ರಾದಯಃ । × । ಅನ್ಯಮಿತ್ಯುಪಕರಣಮಾತ್ರವಿ
ವಕ್ಷಿತವತ್ವಾದ್ । ನ ಹಿತೇಕವತೋತ್ಥೇಷಣ ದೈವೈರಭ್ಯ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು—ಈ ೩ನೇ ತರ
ಹದವರಿಗೆ (೩ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ)
ಗ್ರಾಮನಿವಾಸಿಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ ಗ್ರಹಸ್ಥ
ರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತಿಳಿಯಿಸುವ
ಗೋಸ್ಕರವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಇವರಿಗೆ ಮಾ
ತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಇಷ್ಟು ಎಂದರೆ
ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳು,
ಪೂರ್ತ ಎಂದರೆ ವಾಪಿ (ಕೆರೆ) ಕೂವ (ಬಾ
ವಿ) ತಟಾಕ (ಸರೋವರ) ಆರಾಮ
(ತೋಟ) ಇತ್ಯಾದಿಗಳು, ದತ್ತ ಎಂದರೆ
ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯ ಹೊರಗೆ, ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ

ನೆ. ಕಿಂತಾಹಿ? ಉಪಕರಣಮಾತ್ರಂ ದೇವಾನಾಂ ಭವಂತಿ ತೇ । ಕ್ಷೀಪಶುಭೃತ್ಯಾದಿವತ್ । × । ನ ಚ ತेषಾಂ ಸ್ವಾಧೀನಾಂ ಪುರುಷೋಪಭೋಗ್ಯತ್ವಪ್ಯುಪಭೋಗೋ ನಾಸ್ತಿ । ತಸ್ಮಾತ್ಕರ್ಮಿಣೋ ದೇವಾನಾಂ ಉಪಭೋಗ್ಯಾ ಅಪಿಸಂತಃ ಸುಖಿನೋ ದೇವಃ ಕ್ರೀಡಂತೇ । ಶರೀರ ಽಚತೇಷಾಂ ಸುಖೋಪಭೋಗಯೋಗ್ಯಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲೇ ಆಪ್ಯಮಾರಭ್ಯತೇ । ತದುತ್ತಂ ಪುಸ್ತಾತ್ಕಾಶಾಶ್ಯಾ ಆಪೋಬುಲಾಕಾಮೋ ಹುತಾಃ ಸೋಮಾರಾಜಾಸಂಭವಂತಿ ತಿ । ತಾಃಪಃ ಕರ್ಮಸಮವಾಯಿನ್ಯಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ಗತಾಃ ಬುಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚಂದ್ರತ್ವಮಾಪ್ನಾಃ ಶರೀರಾ ವ್ಯಾರಂಭಿಕಾ ಇಶ್ವಾಪಾಸಕ್ತಾನಾಂ ಭವಂತಿ । ಅನ್ಯಾಯಾಽಚಶರೀರಾಹುತಾವಗ್ರೋ ಹುತಾಯಾಮಗ್ನಿನಾದಹ್ಯಮಾನೇ ಶರೀರೇ ತದ್ವತ್ಯಾಃಪೋ ಭೂಮಿ ಸಹೋರ್ವೇ ಯ ಜಮಾನಮಾವೇಷ್ಯ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಂಪ್ರಾಪ್ಯ ಕುಶಮೃತ್ತಿ ಕಾಸ್ಥಾನೀಯಾಬಾಹ್ಯಶರೀರಾರಂಭಿಕಾ ಭವಂತಿ ॥

॥ ಶಂ ॥

ಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನಶಬ್ದದಿಂದ ಭೋಗಸಾಧನ ಮಾತ್ರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಇವರನ್ನು ಬಾಯೊಳಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಏನು? ಎಂದರೆ (ಅರಸಿಗೆ) ಸ್ತ್ರೀ, ಪಶು, ಸೇವಕರು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆ ಇವರು ದೇವತೆಗಳ ಸುಖಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೊರತು ಪುರುಷಸಾಖ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲರಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ (ಸ್ವಂತ) ಸುಖವಿಲ್ಲ ಎಂತ ಇಲ್ಲ, ಅದಕಾರಣ (ಪುಣ್ಯ) ಕರ್ಮಿಗಳಾದಂಥವರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಭೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವರೊಡನೆ (ತಾವು ಕೂಡಾ) ಸುಖದಿಂದ ಆಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಆ ಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜಲಬಾಹುಳ್ಯ ಉಳ್ಳ ದೇಹವು ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ದ್ಯುಲೋಕ (ಸ್ವರ್ಗ) ರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತಹ ಶ್ರದ್ಧಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಜಲವು ಸೋಮರಾಜವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ (IIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿಕೊಂಡಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಸಂಬಂಧಿಯಾದ

ಯಥಾಶಕ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಹಂಚೋಣ. ಈ ತರಹದ ಗುರು ಮೊದಲಾದವರ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂಥಾ ಕುಟುಂಬೀಕರು ದರ್ಶನ (ನಿಜವಾದ ದೃಷ್ಟಿ) ಎಂದರೆ ಉಪಾಸನಾ ವರ್ಜಿತರಾದ ಕಾರಣ ಸೇವಾಧೂಮಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಶೇರುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವತೆಯಿಂದ ವೈಯುಲ್ಪಟ್ಟ ಧೂಮದಿಂದ ರಾತ್ರಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ದೇವತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ) ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳ ದೇವತೆಗಳು ಒಟ್ಟುಮೇಳವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕುರಿತು ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಇನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ)

॥ ಶಂ ॥ ಇದ) ದೇವತೆಗಳೆಂಬವರು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಆ ಜಲವು ಇತರ ಭೂತ (ವೃಥಿವ್ಯಾಧಿ)ಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ದ್ಯುಲೋಕ (ಸ್ವರ್ಗ) ವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಚಂದ್ರಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದು ಇಷ್ಟಾದ್ಯುಪಾಸಕ (ಈ ಋಣೀ ತರಹದವ) ರಿಗೆ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಶರೀರಾಹುತಿಯುಹುತವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಏಳುವ ಜಲವು ಹೊಗೆ ಯ ಸಮೀತವಾಗಿ ಯಜಮಾನನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಚಂಪ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಏರಿ (ಅಲ್ಲಿ) ದರ್ಭೆ, ಮೃತ್ತಿಕೆಗಳಂತೆ ಉಪಕರಣಭೂತವಾದ ಇವರ ಹೊರಶರೀರ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

इतिशब्दस्तन्नातीयोपवासादि कर्मान्तरामಾನುजಾःशार्यदु, (ಋಣೀ ಶು ರಪರ: । × । तस्याहुते: सोमोराजासंभवती ತಿಯಲ್ಲಿರುವ) ಇತಿ (ಈ ತರಹದ) ಎಂಬ ತಿ न्यायेन स्वर्गभोगयोग्यदिव्यदेहयुक्तो भ शಬ್ದವು ಅವುಗಳ (ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಿಗಳ) ಹಾ वतीत्यर्थः । अन्नवत्सदेवानां उपकरणभूतो ಗೆ ಉಪವಾಸ ವೊದಲಾದ ಇತರ ಕರ್ಮ भवतीत्यर्थः । तं इष्टादिकारिणं देवभावमुप ಪರವಾದದ್ದು (IIನೇಪಾಠದಲ್ಲಿ) 'ಆ ಆಹು गतं आजानसिद्धदेवाः भक्षयन्ति स्वकैङ्कर्ये ತಿಯು ದಿಶೆಯಿಂದ ಸೋಮರಾಜನು ಹು ध्रु पञ्चनिवनिगुञ्जत इत्यर्थः ॥ रं ॥ ಟ್ಟುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ (ಚಂ ದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋದವನು) ಸ್ವರ್ಗಸುಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ದಿವ್ಯ (ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ) ದೇಹವನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಇವನು ಅನ್ನದಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಕರಣಭೂತ (ಸಹಾಯಭೂತ)ನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. (ಈ ರೀತಿ) ದೇವಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಂಥಾ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಿ ವೊದಲಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿದವ ನನ್ನು ಆಜಾನಸಿದ್ಧರಾದ ದೇವತೆಗಳು (ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ವರು) ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ (ತಮ್ಮ) ಸ್ವಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳಂತೆ ಚಾಕರರಾಗಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

उपासते । × । प्रवृत्तकर्मतो येतेधूमं माध्वರು, (ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಿ) ಪಿತೃಶ್ರಾ धूमाभिमानिलोकं प्राप्नुवन्तीति सर्वत्रयो ढ್ಧ ವೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತ ಯಾನೆ ಕಾಮ್ಯ ज्यं । × । मासेभ्यः संवत्सरं संवत्सरात्पितृ ಕರ್ಮವನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ लोकमितियोज्यं । आकाशं विनायकलोकं । ಇವರು ಧೂಮಾಭಿಮಾನಿ (ದೇವತೆ) ಯ एषसोमोराजा चन्द्रः देवानां तत्प्रसिद्धममृ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ

ताख्यमन्नं तदन्नं देवाः भक्षन्ति ॥ रा ॥

इमेकाम्यकर्मिणः । × । इतिपितृश्चा
द्वादिकमुपासते आतिष्ठन्ति । + । सोमोरा
जा सोमलताभिमानीतत् देवानामन्नं अतः
तंचन्द्रदेवाः भक्षयन्ति लताभिमानित्वेनेय
मक्तिः ॥ वे ॥

ಪ್ರಕಾರ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲಾದವು (ಶಾಸ್ತ್ರ)
ಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಜಿಸಬೇ
ಕು. (ವಕ್ಷಿಣಾಯನದ ೬) ತಿಂಗಳು
ಗಳಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ, ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ
ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಯೋ
ಜಿಸಬೇಕು. ಆಕಾಶ ಎಂದರೆ ವಿನಾ

ಯಕಲೋಕ. ಈ ಸೋಮಲತಾಭಿಮಾನಿ ಚಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಮೃತವೆಂಬ ಅನ್ನ (ಆಹಾರ)ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಅನ್ನವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಅವನು ಸೋಮ) ಲತೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಇ) ಈ ರೀತಿ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೇತುವಾದ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮವಿಶೇಷವು ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಹೋದ ಹಾಗೆಯೇ ತಿರಿಗಿಬರುತ್ತಾರೆ.

तदाब्धेन [अद्विरारब्धस्य शरीरस्य भोगायतनत्वं दर्शयति आ.] च शरीरेणेष्टा दिफलमुपभुञ्जाना आसते यावत्तद्रूपभोगनिमित्तस्य क्षयः कर्मणः सम्पतन्ति येनेतिसम्पातः कर्मणः क्षयः यावत्संपातं यावत्कर्मणः क्षयइत्यर्थः । ४५ । यथेतं यथागतं निवर्तन्ते । ४६ । नचात्रयथेतमेवेति नियमः अनेवं विधमपि निवर्तन्ते । पुनर्निवर्तन्तइतितुनियमः । अत उपलक्षणार्थमेतत् यथेतमिति । अतो भौति कमाकाशं तावद्व्यतिपद्यन्ते । यास्तेषां चन्द्रमण्डले शरीराम्भका आपआसन् तास्तेषां तत्रोपभोगनिमित्तानां कर्मणां क्षयेविलीयन्ते । घृतसंस्थानमिवाग्निंसंयोगे । ताविलीना अन्त

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿ ದಂತೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಾಕ್ಕೆ ಹೋಗವರು) ಜಲದಿಂದುಂಟಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಇಷ್ಟಾ (ಯಜ್ಞ) ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ಆ ರೂಪದಲ್ಲನುಭವಿಸುವ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮವು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯ (ಖರ್ಚು) ಆಗುತ್ತದೋ ಅಷ್ಟುಕಾಲ ಪರಿಯಂತರ ಆ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು (ಅನಂತರ), ಹೋದ ಹಾಗೆ ಹಿಂದೆ ತಿರಿಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೋದ ದಾರಿಯಿಂದಲೇ ತಿರಿಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿಂದ ಲೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ತಿರಿಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆಂಬ

ಇತರತ್ವಾತ್ । + । ಅತೀತಃಸಿಗಾಕೃತಿರೇವ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ
 ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೫ ॥ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ಏಕವಚನ ಸಹ
 ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಹನಿರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಂಥವರು ಗುಡ್ಡೆತಲೆ, ದುರ್ಗಮ
 ವಾದ ಇತರ ಸ್ಥಳ, ನದಿ, ಸಮುದ್ರ, ಅರಣ್ಯ, ನಿರ್ಜಲಪ್ರದೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾವಿರ ತರ
 ಹದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವ ಕಾರಣ ಅವರು ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ತಪ್ಪುವದು
 ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಭತ್ತ, ಯವ, ಮೊದಲಾದ ಭಾವದಿಂದ
 ತಪ್ಪುವದು ಅತಿ ಪ್ರಯಾಸವಾದದ್ದು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ರಿತಸ್ವೇಚನ ಮಾಡುವವನ (ತಂ
 ದೆಯ) ದೇಹಸಂಬಂಧ ದೊರಕೋಣವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯಾಸವಾದದ್ದು. ಯಾ
 ಕಂದರೆ ಅನ್ನ ತಿನ್ನುವವರು ಅನೇಕರಾದ್ದರಿಂದ ಉರ್ಧ್ವ ರೇತಸರಾದ (ಸನ್ಯಾಸಿ ಮೊ
 ದಲಾದ)ವರು, ಬಾಲಕರು, ಪಂಡರು, ವೃದ್ಧರು ತಿಂದಂಥಾ ಅನ್ನವು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಶ
 ವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ
 ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ತಿಂದರೆ ಆಗ ಅವನ ಭಾವವನ್ನು ಪಡಂಧವರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ
 ವೃತ್ತಿಲಾಭವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೇಗಂದರೆ, ರಿತಸೇಚಕರಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಯಾರು ಜೀವ
 ಸಂಯುಕ್ತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ, ಮತ್ತು ಋತುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾ
 ವನಸ್ಥಳದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ರಿತಸೇಚನ (ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ) ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಈ
 ಜೀವನು) ರಿತೋರೂಪದಿಂದ ಅವನ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ರಿತಸಿಗೆ ಅದನ್ನು
 ಹೊಯ್ಯುವವನ ಅವಯವಗಳ ಆಕಾರವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುವದರಿಂದ ರಿತೋರೂಪ
 ದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ ಜೀವನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಂದೆಯ ಆಕಾರವ
 ನ್ನೇ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇವನು ರಿತಸ್ವೇಚಕನ
 (ತಂದೆಯ) ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ.

ಯಾವಚ್ಛಂದಃ ಸಾಕಲ್ಯಾರ್ಥಃ । ಸಾಕಲ್ಯಞ್ಚ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, (ಚಂದ್ರ
 ಫಲಪ್ರದಾನಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮವಿಶೇಷವಿಷಯಂ । ನತುಸರ್ವಕ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋದವರು) ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ
 ಮವಿಷಯಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ॥ ಅಥಾನಂತರಮೇತಮೇವ ಶೀರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತ ಕರ್ಮ
 ಧ್ವಾನಂ ಭೂಮಾದಿಮಾರ್ಗಂ ಯಥೇತಂ ಯಥಾಗತಂ ಪುನರ್ನಿವ ವಿಶೇಷವು ಮುಗಿಯುವ ತನಕ (ಮಾತ್ರ)
 ತೇಂತತ್ಯರ್ಥಃ ॥ × ॥ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಂ । ಅಮಿ ಅಲ್ಲಿ ನಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು

ಸಂಭವಂತೀತಿಶೇಷಃ ॥ × ॥ ವಾಯುರ್ಮವಂತೀತ್ಯೇವಾ
 ರ್ಥಃ । ಅವರೋಹತಾಚ್ಚಾಕಾಶಾದಿಭವನಂ ನ ತಚ್ಛ
 ರೀರಕತ್ವಂ ಸರ್ಗಾಥಕಾಲಮಾರಭ್ಯಾ ಪ್ರಲಯಮಾಕಾಶಾ
 ದಭಿಮಾನಿದೇವತಾನಾಂ ಅನುಸಾಂಕ್ಷತಾನಾಂ ಸತ್ವೇನ
 ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಮವರೋಹತಾಮಾಕಾಶಾದಭಿಮಾನಿದೇವತಾ
 ತ್ವಾನುಪಪತ್ತೇಃ । ಅತಸ್ತತ್ಸಾದೃಶ್ಯಮೇವಾರ್ಥಃ । ಯಾ
 ಆಪಶ್ಚಂದ್ರಮಂಡಲೇದಿವ್ಯಶರೀರಮಾರಂಭವತ್ಯಃ ತಾ
 ಸಾಂ ಕರ್ಮಕ್ಷಯೇದ್ರವಿಭೂತಾನಾಂ ಭೇದಕಾಕಾರಪ್ರಾಣಾ
 ನಾಕಾಶಸಾದೃಶ್ಯೇ ತದ್ವಿಪಕ್ಷಿಷ್ಠಾಜಿವಾ ಅಪ್ಯಾಕಾ
 ಶಸಮಾಂತರ್ಯಂತೇ । ತಾಶ್ಚಾಪದ್ವಿತಶ್ಚಾಮುತಶ್ಚ ವಾಯು
 ನಾನೀಯಮಾನಾ ವಾಯುಸಮಾನಾಭವಂತಿ । ತತಶ್ಚ ತ
 ಸ್ತಂಕ್ಷಿಣಿಂ ಜೀವೋಪಿ ವಾಯುರ್ಮವಂತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ । एवं
 ಉತ್ತರತ್ರಾಪಿಢ್ವಯಂ ॥ × ॥ ತೇವರ್ಷಸಂಕ್ಷಿಣಿಮೂತ
 ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಷ್ವಕ್ತಾಜಿವಾಃ ಇಹಮೂಪಾತೃತ್ವಾ ಬ್ರಿಹಿ
 ಯವಾದಿರೂಪೇಣ ಜಾಯಂತೇಽದೃಶ್ಯಃ । ಅತ್ರತೇನ ರೂಪೇ
 ಣಜನನಂ ನಾಮನಸ್ಥಾವರಭಾವಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ । ಸ್ಥಾ
 ವರತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ಥಿತುಮೂತಕರ್ಮಣಾಮಿಹಾಕೀರ್ತನಾತ್ ।
 ಕಿಂತುಜಿವಾನ್ತರಾಧಿಷ್ಠಿತೇಷು ಬ್ರಿಹಾದಿಷು ಸಂಕ್ಷೇಪ
 ಮಾತ್ರಂ ॥ × ॥ ಅತಃ ಸ್ಥಾವರಾದಿಭಾವಾತ್ ಅ
 ತಿಚಿರೇಣಾನಿರ್ಗಮನಂ ಭವಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ × ॥ ಭಕ್ಯೇ
 ಷ್ವಪಿಸ್ಥಾವರೇಷು ಜಾತಾನಾಂ ರೇತಃಸಿಗ್ಧೇಹಸಮ್ಬಂಧೋ
 ದುರ್ಲಭಃವ ಬಹುತ್ವಾಸ್ಥಾವರಾಣಾಮಿತ್ಯತೋ ದುರ್ನಿಷ್ಕ
 ಮತ್ವಂ ॥ × ॥ ಅತ್ರಸದೃಶ್ಯಾಹಾರಃ । ಯೋಬ್ರಿಹಾ
 ದಿ ಸಂಕ್ಷಿಣಿಂಽವರೋಹತಿಜಿವಃ ಸಃ ಯೋಽಽನಮತಿ
 ಯೋರೇತಃ ಸಿಂಞಚತಿ ಭೂಯಃ ಪಶ್ಚಾತ್ತದ್ಭವತಿ ರೇತಃ
 ಸಿಗ್ಧಭಾವಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ । ಆಕಾಶಾದಿ ಭಾವವತ್ ।

ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳು (ಮುಗಿಯು
 ವತನಕ) ಅಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಈ ಧೂಮಾದಿ
 ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋದ ಹಾಗೆ ತಿರುಗಿ
 ಇಳಿದುಬರುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶದಿಂದ ನಾ
 ಯುವಿಗೆ ತಲ್ಪುತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ. ಎಂದರೆ
 ನಾಯುವಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂತಲೇ ಅರ್ಥವಾ
 ಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದುಬರುವಂಥವ
 ರು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಾಗೋಣ ಎಂದರೆ ಆ
 ಕಾಶಾದಿಗಳ ಶರೀರಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದುವ
 ದಲ್ಲ, ಯಾಕಂದರೆ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾ
 ದಂದಿನಿಂದ (ಮುಂದೆ) ಪ್ರಳಯ ಆಗುವ
 ಪರಿಯಂತರ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಅಭಿ
 ಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ
 ದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣವೂ ಇಳಿಯುತ್ತಾ
 (ಕೆಳಗೆ ಜಾರುತ್ತಾ) ಇರುವವರಿಗೆ ಆಕಾ
 ಶಾದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾತ್ವಬರಲಿಕ್ಕೆ
 ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇವರು) ಆ
 ಕಾಶಾದಿಗಳ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ
 ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ (ಇ
 ವರಿಗೆ) ದಿವ್ಯಶರೀರ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ
 ವಾದ ಜಲವು (ಅವರ) ಕರ್ಮ ಕ್ಷಯ
 ವಾಗುತ್ತಲೇ ದ್ರವಿಸಿ ವಿಶೇಷಾಕಾರವನ್ನು
 ಬಿಟ್ಟು ಆಕಾಶದ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ
 ಅದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಜೀವಗಳು
 ಕೂಡಾ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪ
 ಡುತ್ತವೆ. ಆ ಜಲವು ನಾಯುವಿನಿಂದ

ರೇತ:ಸಿಗ್ಗಿಭಾವೈಪಚಾರಿಕ: ರೇತ:ಸಿಗ್ಗಿಯೋಗಿ ಈಕಡೆ ಆಕಡೆ ಹಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಾಯು
 ಭವತೀತ್ಯರ್ಥ: || ರೆ || ಎನ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ
 ಅದಕ್ಕುಂಟಿಕೊಂಡ ಜೀವ ಕೂಡಾ ವಾಯುವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.
 ಧೂಮಾದಿಭಾವಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಮಳೆಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾ ಜೀ
 ವಗಳು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಭತ್ತ, ಯಾವಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾವೆ ಎಂದು
 ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಆ (ಭತ್ತ ಯಾವಾದಿ) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವದೆಂದರೆ ಆ ಸ್ಥಾವರಗಳಾ
 ಗೋಣವಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಾವರತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ
 ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಪರಂತು (ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದು) ಇತರ ಜೀವಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ
 ಭತ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರೋಣ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಾವ
 ರಾದಿ ಭಾವದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರೋಣವು ಬಹು ತಾಮಸವೆಂದು ಅರ್ಥ. ತಿನ್ನುವಂ
 ಥವುಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗೆ ಕೂಡಾ ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನ ದೇಹ
 ಸಮ್ಪಂಧ ಆಗೋಣವು ದುರ್ಲಭವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಅನೇಕ
 ಇದ್ದವೆ. ಆದಕಾರಣ ಹೊರಗೆ ಹೊರಡೋಣವು ಪ್ರಯಾಸವೆಂದೆನ್ನುವದು. ಭತ್ತ
 ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಂಥಾ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದಂಥಾ ಜೀವನು ಅನಂ
 ತರ ಯಾರು ಯಾರು ಅನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ ಮತ್ತು ಯಾರು ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡು
 ತುತ್ತಾನೋ, (ತತ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ) ಆಕಾಶಾದಿ ಭಾವಗಳಂತೆಯೇ, ತಂದೆಯ
 ಭಾವವನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭಾವ ಕೂಡಾ ಬರೀ ಔಪಚಾರಿಕವಾದದ್ದು. (ಅಲಂ
 ಕಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೇಳಿದ್ದು) ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ
 ನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

चन्द्रं प्राप्तास्तेकाम्यकर्मिणः । तस्मिन्
 चन्द्रे यावत्संपातं यावत्पतनं उषित्वा । × ।
 यथायेनमार्गेण ब्रूलोकं प्रति इतं गतं एतमे
 वाध्वानमित्यर्थः । × । चन्द्रादाकाशपर्यन्तं
 यथेतं तदनन्तरमन्यथेत्याह । × । आकाशा
 त्पितृलोकादिकं पूर्वप्राप्तं हित्वा वाय्वादिदे

ಮಾಧ್ವರು, ಚಂದ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ಪ್ರಾ
 ಪಿಸಿದಂಥಾ ಆ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಂ
 ದ ಚ್ಯುತಿಯಾಗುವ ತನಕ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿದ್ದು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ದ್ಯು
 ಲೋಕಕ್ಕೆ (ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ) ಹೋ
 ಗೋಣಾಗಿತ್ತೋ ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಿಂದ

ವಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ । × । ವಾಯುರ್ಮೃತ್ವಾ ವಾಯು-
ವತಾಸಾಯುಜ್ಯಾದಿಮಾನ್ ಭೂತ್ವಾ ಭೂಮಿ ಭವತಿ ಭೂಮ-
ದೇವತಾ ಸಾಯುಜ್ಯಾದಿಮಾನ್ ಭವತಿ । ಏವಮಗ್ರೇಪಿ
। × । ಪ್ರವರ್ಷತಿ ವೃಷ್ಟಯಂತರ್ಗತಾ ಭವಂತಿ । × ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿವಾಃ ಜೀವಾಂತರಾಭಿಮನ್ಯಮಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ-
ವಾದಿಷು ಪರಗೃಹೇಪಾನ್ಯಥಾ ಪ್ರವಿಶಾಸ್ತಿಶೃಂತೀತಿ
ತೇಷುಜಾತೇಷು ಜಾಯಂತೇವೈಚ್ಯಂತೇ । × । ತತಃ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿವಾದಿ ಪ್ರವೇಶಾನಂತರಂ ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಪತ್ತಂ ಭವ-
ತಿ । × । ದುಃಪತನಮೇವ ವ್ಯನಕ್ತಿ ಯೋಯಿಹೀತಿ ।
ಯೋಯಜನಃ ಅನ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿರೂಪಮವಮಾನಮಪಿ
ಅತ್ಯುಪಮೇಯಃ ಪುಮಾನ್ ರೇತೋಯೋಷಿತಿ ಸಿಂಚತಿ
ತತ್ಸೂಯೇವ ಅವಮಾನವಸ್ತುದ್ವಾರಾರೇತಃ ರೇತಃಸೇ-
ವ ಕಪುರಂ ಪ್ರವಿಶತದ್ಭುಕ್ತಾನ್ಪರಿಣತಿ ಸಾರಭೂತ-
ರೇತೋಗತಃ ಸಂತಾನಮಯೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ರಾ ॥

ತೇನೈವ ಮಾರ್ಗೇಣಗಮನೇಽನತಿಕ್ಲೇಶೇನ ನ ಸ್ವ-
ಗೇಽಂತಿ ವೈರಾಗ್ಯಂ ಸ್ಯಾದಿತೃತೋ ಮಾರ್ಗಾಂತರಂ ನಿರೂಪ-
ಯತಿ ಆಕಾಶಮಿತಿ । × । ವಾಯುಸ್ಥಃ । × ।
ಭೂಮಸ್ಥಃ । × । ಅಗ್ನಿಸ್ಥಃ । × । ಮೇಘಸ್ಥಃ । + ।
ವರ್ಷಾಂತರ್ಗತೋ ಭವತಿ । ತೇಕಾಮಿಣಃ ಇಹಲೋಕೇ ಕೇ-
ಚಿದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿವಾಃ ಕೇಚಿದಾಪಿಭವನಸ್ಪತಯಃ ಕೇಚಿ-
ತ್ತಿಲಾಮಾಘಾಃ ಇತಿ ಅನ್ಯಾನಪಿರೀತ್ಯಾಜಾಯಂತೇ ।
ಅನ್ಯಾಧಿಷ್ಠಿತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಶರೀರೇ ಪ್ರವಿಶಂತಿ ।
ನತುತದಭಿಮಾನಿನಃ । + । ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಪತ್ತಂ ನ ತ-
ರಾ ದುಃಪತನಂ ಭವತೀವೈ । ತದೇವವಿಶದಯತಿ ಯ-
ತಿ । × । ತತಃಪುನಃ ಏವ ಭವತಿ ತಮೇವಾನುಪ್ರವಿ-
ಶತಿ ॥ ವೈ ॥

ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಆಕಾಶ ಪರಿ-
ಯಂತರ ಹೋದ ಹಾಗೆ, ಅನಂತರ ಬೇರೆ
ದಾರಿಯಿಂದ, ಮೊದಲು ಹೋದ ಪಿತ್ರು-
ಲೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಾಯು ಮೊ-
ದಲಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ
ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅದೇ (ಮೊದಲು ಹೋ-
ದ) ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯಾಸ ಉಂಟಾಗದೆ
ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೈ-
ರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗಲಾರದ ಕಾರಣ “ಆಕಾ-
ಶ” ಎಂತ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದ್ದು
ತ್ತದೆ. ವಾಯುನಾಗಿ ಎಂದರೆ ವಾಯು
ದೇವತಾ ಸಾಯುಜ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು
ಳ್ಳವನಾಗಿ ಧೂಮವಾಗುತ್ತಾನೆ—ಎಂದರೆ
ಧೂಮ ದೇವತಾಸಾಯುಜ್ಯ ಮೊದಲಾ-
ದವುಗಳುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ರೀತಿ
ಮುಂದೆಯೂ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಮಳೆ
ಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡು ಆ ಕರ್ಮಿಗಳು ಈ
(ಭೂ) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭತ್ತ ಯ-
ವಗಳು, ಕೆಲವರು ಗಿಡಮರಗಳು, ಕೆಲ-
ವರು ಎಳ್ಳು ಉದ್ದು, ಇತರ ವಿಧವಾಗಿ
ಕೂಡಾ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ—ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಬೇ-
ರೆ ವಗಳು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಭತ್ತ ಯವ ಮೊ-
ದಲಾದ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಯಾಣಸ್ಥನು
ಪರರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರಾದಕಾರಣ ಆ ಧೂಮಾದಿ
ಗಳು ಹುಟ್ಟುವದರಿಂದ ಇವರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳೋಣ

ಗುತ್ತದೆ. ಭತ್ತ ಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ನಂತರ ಇವರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಯಾವದೆಂದರೆ — ಯಾರ್ಯಾರು ಭತ್ತ^೧ ಯಾವಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ತಿನ್ನುಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ, ಆ ತಿನ್ನುವವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷ ಯಾವನ ಸ್ಥಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆ ತಿನ್ನುವ ವಸ್ತುದ್ವಾರಾ ಗರ್ಭೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆತ ತಿಂದ ಅನ್ನವಿಕಾರದ ಸಾರ ಭೂತವಾದ ರೇತಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡು ಅವನ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

(೬) ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಇಳಿದುಬರುವವರಲ್ಲಿ ಶುಭಕರ್ಮಗಳು ಒಳ್ಳೇ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅಶುಭಕರ್ಮಗಳು ನಿಂದಿತವಾದ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ೭ನೇ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ—

ಅಮ್ಯಾಶೋಹ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ || ಶಂ || ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕ್ಷೈಪ್ರವಾಗಿ ಎಂತಲೂ,
ಅಮ್ಯಾಶಃ ಅಮ್ಯಾಗಂತಾರಃ ಪರಲೋಕಾದಿಹ (ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಪರಲೋಕ
ಲೋಕಂ ಪ್ರಯತರಂತದ್ವಯಃ || ರಂ || ಕದಿಂದ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವಂಥ
ವರು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಕಾಲಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ.)

ಅಮ್ಯಾಶಃ ಶೀಘ್ರಮೇವ ಏಕಸಂವತ್ಸರಕಾಲ ಮಾಧ್ವರು, ಸಮೀಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ,
ಏವ || ಗು || ಕಾಲಸಾಮೀಪ್ಯೇನ || ತೇ || ಬೇಗನೆ (ಎಂದರೆ) ಒಂದು ವರುಷದೊಳಗೆ
ಎಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೪ನೇ ಪಾಪಿಷ್ಠರ ಗತಿ.

(೭) ಈ ಪಾಪಿಷ್ಠರೆಂಬವರು ಪಂಚಮಹಾ ಪಾತಕಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ “ಕುಟ್ಟು, ಸಾಯಿ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು.

“ಜಾಯಸ್ವ ಧ್ವಿಷ್ವೇತಿ” ಇಂದ್ರನಿ ಈಶ್ವರನಿಮಿತ್ತವಾದ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಿತ್ತ ಚೇಷ್ಟೆಯೆ. ಜನನಮರಣೇನೈವ ಕಾಲಯಾಪನಂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ (ಈ ತರಹದ ಪಾ
ಭವತಿ ನತುಕ್ರಿಯಾಸು ಶೋಭನೇಷು ಭೋಗೇಷು ಕಾಲೋ ಪಿಗಳಿಗೆ) ಜನನ ಮರಣದಿಂದಲೇ ಕಾಲ
ಸ್ತೀತಃ || ಶಂ || ಸಲ್ಲುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಶುಭಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ
ಲೀ, ಸುಖಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, ಕಾಲ ಕಳೆಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಶಂಕ
ರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪುನಃ ಪುನರ್ಜಯಂತಿ ಸ್ರಿಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||ರ|| ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮತ್ತು
|| ರಾ || ಪುನರ್ಜಯಂತಿ ಪುನಃಸ್ರಿಯಂತಿ || ವೇ || ಮಾಧ್ವರು ಸಹ (ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ) ಪುನಃ
ಪುನಃ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ ಪುನಹ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ, ಪುನಹ ಸಾಯು
ತ್ತಾರೆಂದು ಅರ್ಥ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

—0—

XIನೇ ಪಾಠ.

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆ.

(೧) ಯ ಆತ್ಮಾಽಪಹತಪಾಪ್ಮಾವಿಜರೋ
ವಿಮೃತ್ಯುವಿಶೋಕ್ತೋಽವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯ
ಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಯಃ ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾ
ಸಿತವ್ಯಃ ಸಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸಾರ್ವಾಃ
ಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿಧಿವಿಜಾನಾತಿ
ತಿಹ ಪ್ರಜಾಪತಿಃಪ್ರವಾಚ || (೮-೨-೧)
ಯಾರು ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗ
ಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು.

(೧) ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲದ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ
ವಿಲ್ಲದ, ಮರಣವಿಲ್ಲದ, ದುಃಖವಿಲ್ಲದ,
ಹಸಿವಿ ಇಲ್ಲದ, ತೃಷ್ಣೆ ಇಲ್ಲದ, ಸತ್ಯಕಾಮ
(ಮತ್ತು) ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದ ಆತ್ಮನು ಯಾ
ರೋ, ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಅವ
ನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸಬೇಕು.
ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗ
ಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು.

(೨) ತಸ್ಮಿಂಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾ ಅನುಬ್ರವ್ಯಧಿರೇ |
ತೇಹೋಚ್ಛೇದಂತತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛಾಮೋಯಮಾತ್ಮಾನ
ಮನ್ವಿಷ್ಯ ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸರ್ವಾಃಶ್ಚ ಕಾ
ಮಾನಿತಿಂದ್ರೋಹೈವ ದೇವಾನಾಮಭಿಪ್ರವಾಜ | ವಿರೋಚ
ನೋಽಸುರಾಣಾಂ | ತೌ ಹಾಸಂವಿದಾನಾವಿವಸಮಿತ್ಯಾಣಿ
ಪ್ರಜಾಪತಿಸಕಾಶಮಾಜಗಮತುಃ || (೮-೨-೨)
ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರು. (ಮತ್ತು) ದೇವತೆಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರ, ಅಸುರರ
ಕಡೆಯಿಂದ ವಿರೋಚನ (ಸಹ) ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ, ಸಮಿತ್ವಾಣಿಗಳಾಗಿ
ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು.

(೨) ಆ ಸಂಗತಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಸು
ರರು ಇವರುಭಯತರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಯಿ
ತು. (ಆಗ) ಅವರು “ಒಳ್ಳೇದು ಯಾವ
ಆತ್ಮನನ್ನು ಹುಡುಕಿದರೆ ಸಕಲ ಲೋಕ
ಗಳೂ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳೂ ದೊರೆಯು
ತ್ತವೋ, ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ನಾವು ಹುಡುಕುವೆ”
ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರು. (ಮತ್ತು) ದೇವತೆಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರ, ಅಸುರರ
ಕಡೆಯಿಂದ ವಿರೋಚನ (ಸಹ) ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ, ಸಮಿತ್ವಾಣಿಗಳಾಗಿ
ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು.

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ

RESEARCH INSTITUTE, KILAPURAM
MADRAS-800 004.

57

ಅವ್ಯಕ್ತ.

ಬ್ರಹ್ಮ

ಪೃಥ್ವಿವಿಲ್ಲದವ.

ಶೋಣವಿಲ್ಲದವ.

ಹಸಿವೆಯಿಲ್ಲದವ.

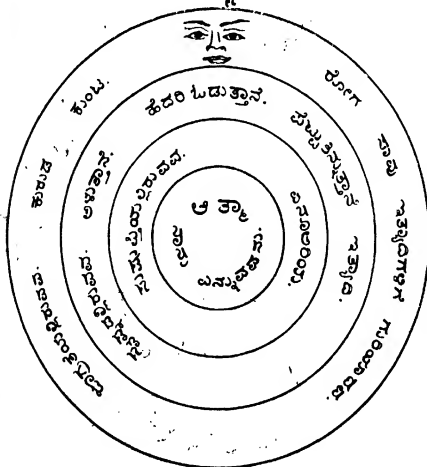
ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದವ.

ಸತ್ಯಕಾಮ.

ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ.



ಸುಷುಪ್ತದೋಷ



ಭಯವಿಲ್ಲದವ.

ಪಾಪವಿಲ್ಲದವ.

ವಾಚ ಕಿಂಪಶ್ಯಥ? ಇತಿ ತೌಹೋಚತು: ಸರ್ವಮೇವೇದ ಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ನನ್ನ ಕೂಡೆ
ಮಾಫಾಂ ಭಗವತ್ ಅತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಾತ್ ಆಲೋಮಯ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು
ಆನಖೇಭ್ಯ: ಪ್ರತಿರೂಪಮಿತಿ || (೮-೮-೧) ಅವರು ನೀರಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು.
“ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು.
ಅವರು “ಸ್ವಾಮಿ! ಈ ಇಡೀ ಆತ್ಮನು ನಮಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ; ರೋಮಂ
ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಉಗುರು ಪರ್ಯಂತರದ ಪ್ರತಿರೂಪ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

(೬) ತೌಹಪ್ರಜಾಪತಿರವಾಚ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ (೬) (ಆಗ) ಪ್ರಜಾಪತಿಯು (ಜಂ
ತೌ ಸುಖಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭೂವೋದಶಾರಾವೇತ್ಯಕ್ಷೇ ದ್ರವಿರೋಚನರಿಗೆ) “ನೀವು ಚನ್ನಾಗಿ
ಯಾಮಿತಿ . ತೌಹಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುಖಸನೌ ಪರಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು
ಷ್ಕೃತೌ ಭೂವೋದಶಾರಾವೇತ್ಯಕ್ಷಾಚಕ್ರಾತೌ ತೌಹ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು,
ಪ್ರಜಾಪತಿರವಾಚ ಕಿಂಪಶ್ಯಥ? ಇತಿ || ಡು, ನೀರಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ”

(೮-೮-೨) ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಅವರು ಚ
ನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡು ನೀರಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. “ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ?”
ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವರ ಕೂಡೆ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು.

(೭) ತೌಹೋ ಚತುರ್ಯೈವೇದಮಾಫಾಂ ಭಗವ: (೭) ಅದಕ್ಕವರು “ಸ್ವಾಮಿ! ನಾ
ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುಖಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌಸ್ವ ಏವಮೇವಮೌ ವು ಹೇಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು
ಭಗವ: ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುಖಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌಸ್ವ ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಿ
ಲೇಖ ಆರ್ಮೇತಿ ಹೌವಾಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ವೇಷ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತೀವೋ
ತಿ || ತೌಹಶಾಂತಹೃದಯೌ ಪ್ರವ್ರಜತು: || ಹಾಗೆಯೇ ಇವರಿಬ್ಬರೂ (ಭಾಯಾತ್ಮರು)

(೮-೮-೩) ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರ
ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಿಷ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ—ಸ್ವಾಮಿ!” ಎಂದು
ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. (ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇವನು ಸಾವಿಲ್ಲ
ದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. (ಅದಕ್ಕ
ವರು) ಉಭಯತರೂ ಶಾಂತಚಿತ್ತರಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

(೮) ತೌಹಾನ್ವೀಕ್ಷ್ಯಪ್ರಜಾಪತಿಋವಾಚಾನು
 ಪಲಭ್ಯಾತ್ಮಾನಮನನುವಿಧವ್ರಜತೋ ಯತರಏತದ್ವುಪ
 ನಿಷದೋ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ, ದೇವಾವಾಸುಗವಾ ತೇ ಪರಾ
 ಭವಿಷ್ಯಂತೀತಿ || ಸಹಶಾಂತಹೃದಯೇವ ವಿಗೇಚ
 ನೋಽಸುರಾಜಗಾಮತೇಭ್ಯೋಹೈ ತಾಮುಪನಿಷದಂ ಪ್ರೋವಾ
 ಚಾತ್ಮೈವೇಹಮಹ್ಯಯ ಆತ್ಮಾಪರಿಚರ್ಯ ಆತ್ಮಾನ
 ಮೇವೇಹಮಹ್ಯಯಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಚರನ್ತುಮೌ ಲೋಕಾವವಾ
 ಪ್ರಾತೀಮಂಚಾಮುಂಚೇತಿ || (೮-೮-೪)

ಶಾಂತಚಿತ್ತ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೇ ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. (ಮತ್ತು) ಅವರಿಗೆ ಈ
 (ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ) ತತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. “ಆತ್ಮ(ದೇಹ)ವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿ
 ಬೇಕು. ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಿದರೆ, (ಮತ್ತು)
 ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಸೇವಿಸಿದರೆ, ಇಹಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕ ಈ ಉಭಯ ಲೋಕಗಳ
 ನನ್ನ ಪಡೆಯುವನು” ಎಂದು,

(೯) ತಸ್ಮಾದಪ್ಯಪೇಹಾದಾನಮಶ್ವಧಾ
 ನಮಯಜಮಾನಮಾಹುರಾಸುರೋಬತೇತಸುರಾಣಾಂ ಹೃಷಿಪ
 ನಿಷತ್ರೆತಸ್ಯ ಶರೀರಂ ಭಿಕ್ಷಯಾವಸನೇನಾಲಂಕಾರೇಣ
 ತಿ ಸಂಸ್ಕುರ್ವಂತ್ಯೇತೇನಹ್ಯಮುಲೋಕಂ ಜಿಘೃಂತಾಮನ್ಯ
 ನ್ತೇ || (೮-೮-೫)

ದನನ) ಶರೀರಕ್ಕೆ (ಶವಕ್ಕೆ) ಅನ್ನಪಾನದಿಂದಲೂ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಅಲಂಕಾ
 ರದಿಂದಲೂ (ಕೆಲವರು) ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಮತ್ತು) ಇದರಿಂದ ಪರಲೋ
 ಕವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಸುರರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೧೦) ಅಥಹೇಂದ್ರೋಽಪ್ರಾಪ್ಯೈವದೇವಾನೇತದ್ಭಯಂ
 ದದರ್ಶ ಯಥೈವ ಖಲ್ವಯಮಸ್ಮಿಂಞ್ಚರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃ
 ತೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುಖಸನೇ ಸುಖಸನಃ ಪ
 ರಿಚ್ಛತೇ ಪರಿಚ್ಛತ ಆವಮೇವಾಯಾಸ್ಮಿನ್ನನ್ಧೇಽನ್ಧಾ
 ಭವತಿ ಸಾಮೇಸಾಮಃ ಪರಿವೃತ್ಯಾ ಪರಿವೃತ್ಯಾಽಸ್ಯೈ

(೮) ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವರಿಬ್ಬರೂ
 ಹೊರಟು ಹೋದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು (ಇವರು
 ಭಯತರೂ) “ಆತ್ಮವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳದೆ
 (ಮತ್ತು) ತಿಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.
 ಇವರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ, ಅಸುರರಾ
 ಗಲೀ, ಯಾರು ಈ ತತ್ವವನ್ನನುಸರಿಸು
 ತ್ತಾರೋ ಅವರು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ”
 ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ವಿರೋಚನನು

ಅದೇನೋ ಇಲ್ಲಿ ದಾನಶೀಲ
 ನಲ್ಲದ, ಶ್ರದ್ಧಾಳುವಲ್ಲದ, ಯಜ್ಞಾದಿಗ
 ಳನ್ನು ಮಾಡದವನು ಕುರಿತು “ಅಯ್ಯೋ
 (ಇವನು) ಅಸುರನು” ಎಂದು ಅದ್ವ್ಯಾಪಿ
 ಜನಗಳು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರೇತನ (ಗತಿಸಿ

ದನನ) ಶರೀರಕ್ಕೆ (ಶವಕ್ಕೆ) ಅನ್ನಪಾನದಿಂದಲೂ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಅಲಂಕಾ
 ರದಿಂದಲೂ (ಕೆಲವರು) ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಮತ್ತು) ಇದರಿಂದ ಪರಲೋ
 ಕವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಸುರರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಒಳಿಗೆ ತಲುವ ನೊದಲೇ “ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ
 ಇವನು (ಈ ಛಾಯಾತ್ಮನು) ಈ ಶರೀ
 ರವು ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಚ
 ನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಳ್ಳೇ

(೧೦) ಅದರೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳ
 ಒಳಿಗೆ ತಲುವ ನೊದಲೇ “ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ
 ಇವನು (ಈ ಛಾಯಾತ್ಮನು) ಈ ಶರೀ
 ರವು ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಚ
 ನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಳ್ಳೇ

वशरीरस्य नाशमन्वेषनश्यति । नाहमत्रभो वस्तुवन्नु धरिसिक्केण्डीद्वरे, बल्ले
ग्यं पश्यामीति ॥ (८-९-१) वस्तुवन्नु धरिसिक्केण्डीरुत्ताने. ಪರಿ
ಷ್ಕರಿಸ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ, ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇವನು ಈ ಶರೀರವು
ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೆ ಕುರುಡ, ರೋಗಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದರೆ ರೋಗಿಷ್ಠ, ಮೋಟು ಆಗಿದ್ದರೆ ಮೋ
ಟನಾಗಿರುವನು. ಈ ಶರೀರವೇ ನಾಶಪಟ್ಟರೆ ಇವನು ನಾಶಪಡುವನು. ಇದರಲ್ಲಿ
ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ತೋರಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಭಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು;

(११) स समित्पाणिः पुनरेयाय ॥ (११) ಅವನು ಸಮಿತ್‌ಪಾಣಿಯಾಗಿ
तः ह प्रजापतिरुवाच मघवन्यच्छान्तहृदयः ಪುನಹ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು.
प्राव्राजीः सार्द्धं विरोचनेन किमिच्छन् पुन ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇಂದ್ರ! ಖಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿ
रागम? इति । सहोवा च यथैव खल्वयं भग ವಿರೋಚನನೊಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದನೀನು ಪುನಃ
वोऽस्मिच्छरीरे साध्वलंकृते साध्वलंकृतो ಏನು ಇಚ್ಛಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿ?” ಎಂದು
भवति सुवसनेसुवसनः परिष्कृते परिष्कृत ಅವನಕೂಡೆ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು. ಅವನು
एषमेवायमस्मिन्नन्धेऽन्धो भवति सामेसा “ಸ್ವಾಮಿ! ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇವನು (ಛಾ
मः परिवृकणे परिवृकणोऽस्यैव शरीरस्य ना ಯಾತ್ಮನು) ಈ ಶರೀರವು ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂ
शमन्वेषनश्यति । नाहमत्रभोग्यं पश्यामीति॥ ಕರಿಸ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪ
(८-९-२) ಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಬಲೆ ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸ್ಪಟ್ಟಿ

ದ್ದರೆ, ಬಲೆ ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ; ಪರಿಷ್ಕರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಪರಿಷ್ಕಾರ
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೆ, ಇವನು ಕುರುಡ;
ರೋಗಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದರೆ ರೋಗಿಷ್ಠ; ಮೋಟು ಆಗಿದ್ದರೆ ಮೋಟನಾಗಿರುವನು; ಈ ಶರೀ
ರವೇ ನಾಶಪಟ್ಟರೆ ಇವನು ನಾಶಪಡುವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ತೋರ
ಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು.

(१२) एषमेषैष मघवन्नितिहोवाचै (१२) ಈತ ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ ಇಂದ್ರ!
तन्वेवते भूयोऽनुव्याख्यास्यामि वसापरा ಇವನನ್ನೇ ಪುನಹ ನನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳು
णिद्वात्रिंशत् वर्षाणीति ॥ सहपराणि द्वा ತ್ರೇನೆ. ಇನ್ನೂ ೩೨ ವರುಷ (ಇಲ್ಲಿ) ವಾ
त्रिंशत् वर्षाण्युवास तस्मैहोवाच ॥ ಸಮಾಡು ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಆ

(८-९-३) ಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಇಂದ್ರನು (ಆ ಮೇರೆಗೆ)
ಮತ್ತೂ ೩೨ವರುಷ ವಾಸಮಾಡಿದನು. ಅವನಿಗೆ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:-

(೧೩) ಯಃಪಸ್ವಃ ಮಹೀಯಮಾನ್ಶರತ್ಯೇಷ
ಆಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ||
ಸಹಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವಾಜಾಃ | ಸಹಾಪ್ರಾಯೈಶ್ಚ ದೇವಾ
ನೇತದ್ಭಯಂ ದದರ್ಶಿತದೃಶ್ಯಪೀಡಂ ಶರೀರಮನ್ವಂ ಭವತ್ಯ
ನನ್ಯಃ ಸ ಭವತಿ ಯದಿಸ್ತಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಶೋಽ
ಸ್ಯದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ ||

ನ ವಧೇನಾಸ್ಯಹನ್ಯತೇ ನಾಸ್ಯಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ತಾ
ಮೋಗ್ನಂತಿತ್ವೇವೈನ್ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವಾ ಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇಶ್ಚ
ಭವತ್ಯಪಿರೋದಿತೀಶ್ಚ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾ
ಮೀತಿ || ೮—೧೦— [೨]

ಗಿದ್ದರಿ, ರೋಗಿಷ್ಠನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಇವಗೆ ಕೊರತೆ ಬರುವದೇ
ಇಲ್ಲ.

ಇದನ್ನು ಕೊಂದರೆ, ಇವನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ. ಇದರ ರೋಗದಿಂದ ಇವನು
ರೋಗಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ; ಆದಾಗ್ಯೂ “ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಂತೆ, ಅಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಂತೆ, ವ್ಯಸನಪಟ್ಟಂತೆ,
ಅಳುವಂತೆ, ಕೂಡಾ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ”
ಎಂದು,

(೧೪) ಸ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಃ ||
ತಂಹಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾಚ ಮಧವನ್ಯಚ್ಛಾಂತಹೃದಯಃ
ಪ್ರಾತ್ರಾಜಿಃ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮಃ? ಇತಿ || ಸ
ಹೋವಾಚ ತದೃಶ್ಯಪೀಡಂ ಭಗವಃ ಶರೀರಮನ್ವಂ ಭವತ್ಯ
ನನ್ಯಃ ಸ ಭವತಿ ಯದಿಸ್ತಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಶೋಽ
ಸ್ಯದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ ||

ನವಧೇನಾಸ್ಯಹನ್ಯತೇ ನಾಸ್ಯಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ತಾಮೋ
ಗ್ನಂತಿತ್ವೇವೈನ್ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವಾ ಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇಶ್ಚ
ಭವತ್ಯಪಿರೋದಿತೀಶ್ಚ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತೇ
ವ ಮೇವೈಶಮಧವಭಿತಿ ಹೋವಾಚೈತನ್ವೇವತೇ ಭೂಯು

(೧೫) “ಯಾರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಹೀ
ಯಮಾನನಾಗಿ (ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ) ಸಂಚರಿ
ಸುತ್ತಾಸೋ ಇವನು ಆತ್ಮನು, ಇವನು ಸಾ
ವಿಲ್ಲದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇವನು
ಬ್ರಹ್ಮ” ಎಂದು. ಇಂದ್ರನು ಶಾಂತಚಿತ್ತ
ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅ
ವನು ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ತಲ್ಲವನು ಮೊ
ದಲೇ ಈ (ಈಗ ಹೇಳುವ) ಭಯವನ್ನು
ಕಂಡುಕೊಂಡನು. (ಅದು ಯಾವದಂ
ದರೆ) ಈ ಶರೀರವು ಕುರುಡು ಆದರೆ, ಇವ
ನು ಕುರುಡನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಷ್ಠನಾ

(೧೬) ಅವನು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ
ಪುನಹ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ) ಬಂದನು.
ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇಂದ್ರ! ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾ
ಗಿ ಹೋದ ನೀನು ಪುನಹ ಏನು ಇಚ್ಛಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಬಂದಿ?” ಎಂದು ಅವನಕೊಡ
ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು. ಅವನು “ಸ್ವಾಮಿ!
ಈ ಶರೀರವು ಕುರುಡು ಆದರೆ ಇವನು
ಕುರುಡನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ರೋಗಿಷ್ಠನಾದರೆ
ರೋಗಿಷ್ಠನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಇದರ ಕೊರತೆ
ಯಿಂದ ಇವಗೆ ಕೊರತೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ,

ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಃ ಶತಂ ವರ್ಷಾ ಇದನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಇವನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ,
 ಣೀತಿ ॥ ಸಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಃ ಶತಂ ವರ್ಷಾಞ್ವಯಾ ಇದರ ರೋಗದಿಂದ ಇವನು ರೋಗಿಯಾಗು
 ಸ ॥ ತಸ್ಮೈಹೋವಾಚ ॥ ೮-೧೦— (೩) ವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಂತೆ, ಅಟ್ಟ
 (೪) ಲ್ಪೆಟ್ಟಂತೆ, ವ್ಯಸನಪಟ್ಟಂತೆ, ಅಳುವಂತೆ
 ಕೂಡಾ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿ
 ದನು. (ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) “ಇಂದ್ರ! ಇವನು ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ. ಇವನನ್ನೇ
 ಪುನಹ ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನೂ ೩೨ ವರುಷ (ಇಲ್ಲಿ) ವಾಸಮಾಡು,”
 ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಅವನು ಮತ್ತೂ ೩೨ ವರುಷ ವಾಸಮಾಡಿದನು. ಅವಗೆ
 ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದೇನಂದರೆ:—

(೧೫) ಸದ್ಯತ್ರೈತತ್ ಸುತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಮ್ರ
 ಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತೀಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾ
 ಚೈತದ್ಮತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ॥ ಸಹಶಾಂತಹೃದ
 ಯಃ ಪ್ರವತ್ಸಾಜ | ಸಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ಭಯಂ ದದ
 ಶ ನಾಹುಖಲ್ವಯಮೇವ ಸಮಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ
 ಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ | ಗೋವೇದಾನಿ ಭೂತಾನಿ | ತ್ರಿ
 ನಾಶಮೇವಾಪಿತಿ ಭವತಿ | ನಾಹಮತ್ರಭಾಗ್ಯಂ ಪಠ್ಯಾ
 ಮೀತಿ ॥ (೮-೧೧-೧)

(೧೫) “ಯಾರು ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆ
 ಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪೂರ್ಣ
 ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನ ವನ್ನನುಭವಿಸುವದಿ
 ಲ್ಲವೋ, ಇವನು ಆತ್ಮನು, ಇವನು ಸಾ
 ವಿಲ್ಲದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇವನು
 ಬ್ರಹ್ಮ” ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಿ
 ದನು. ಅವನು (ಇಂದ್ರನು) ಶಾಂತಚಿತ್ತ
 ನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. (ಆದರೆ)

ಅವನು ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ತಲ್ಪುವ ಮೊದಲೇ ಈ (ಈಗ ಹೇಳುವ) ಭಯವನ್ನು ಕಂ
 ಡುಕೊಂಡನು. (ಯಾವದಂದರೆ:—“ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಈಗ (ಒಬ್ಬನು) ಈ
 “ಆತ್ಮನು ನಾನು” ಎಂತಾಗಲೀ, “ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು” ಎಂತಾಗಲೀ, ತಿಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ.
 “ತೀರಾ ನಾಶಪಟ್ಟೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ”
 ಎಂದು.

(೧೬) ಸ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾ ॥
 ತತ್ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಸ್ವಾಚ ಮಧವನ್ಯಚ್ಛಾಂತಹೃದಯಃ
 ಪ್ರಾಜಾಜಿಃ ಕಿಮೇವೇಚ್ಛನ್ಪುನರಾಗಮಃ? ಇತಿ ಸಹೋ
 ವಾಚ ನಾಹುಖಲ್ವಯಂ ಭಗವತ್ಸ್ಯ ಸಮಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ

(೧೬) ಅವನು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ,
 ಪುನಹ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ) ಬಂದನು.
 ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇಂದ್ರ! ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿ
 ಹೊರಟುಹೋದ ನೀನು ಪುನಹ ಯಾವ

ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ । ನೋವೇಮಾನಿ ಭೂತಾ ವಿಶೇಷ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿಕೊಂಡು
ನಿ । ವಿನಾಶಮೇವಾಪಿಂತೋ ಭವತಿ ॥ ನಾಹಮತ್ರ ಬಂದಿ?" ಎಂದು ಅವನಕ್ಕೂಡೆ ಕೇಳಿದನು.
ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತಿ ॥ (೮-೧೧-೨) ಅದಕ್ಕವನು—“ಸ್ವಾಮಿ ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜ
ವಾಗಿ ಈಗ ಒಬ್ಬನು ಈ “ಅತ್ಮನು ನಾನು” ಎಂತಾಗಲೀ, “ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು” ಎಂತಾ
ಗಲೀ ತಿಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ. ತೀರಾ ನಾಶಪಟ್ಟೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ
ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು.

(೧೩) ಏಕಮೇವೈಷಮಧವಾನಿತಿ ಹೋವಾಚಿ (೧೭) “ಇವನು ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ
ತನ್ವೇಷತೇ ಭೂಯೋನ್ವಾಖ್ಯಾಸ್ಪಾಗಿನೋ ಏವಾನ್ಯ ಇಂದ್ರ! ಇವನನ್ನೇ ಪುನಹ ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ
ತೈತಸ್ಮಾದ್ವಸಾಽಪರಾಣಿ ಪಠ್ವವರ್ಷಾಣೀತಿ ಸಹಾ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇವನ ಹೊರತು ಇನ್ನಾವ
ಪರಾಣಿ ಪಠ್ವವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ । ತಾನ್ಯೇಕಶತಃ ಸ ರನ್ನೂ ಅಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ೫ ವರುಷ
ಽಪೇತುರೇತತ್ತದಾದಾಹುರೇಕಶತಃ ಹೈವೈರ್ಷಾಣಿ ಮಧವಾ (ಇಲ್ಲಿ) ವಾಸವಾಡು” ಎಂದು (ಪ್ರಜಾ
ನಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುವಾಸ ॥ ತಸ್ಮೇಹೋವಾಚ॥ ಪತಿಯು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಇಂದ್ರನು
(೮-೧೧-೩) ಮತ್ತೂ ೫ ವರುಷ (ಅವನಲ್ಲಿ) ವಾಸ
ಮಾಡಿದನು. (ಹೀಗೆ) ಆ ವರುಷಗಳು ಒಟ್ಟು ೧೦೧ ಆದವು. ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಯ (ಗೃಹದ)ಲ್ಲಿ ೧೦೧ ವರುಷ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು
(ಜನರು) ಹೇಳುವದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಇಂದ್ರಗೆ
ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ:—

(೧೮) ಮಧವನ್ಮತ್ಯೇ ವಾಙ್ಮದಃ ಶರೀರಸಾಂ (೧೮) ಇಂದ್ರ! ಈ ಶರೀರವು ಸಾವು
ತಂ ಮೃತ್ಯುನಾತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾ ಶರೀರಸಾತ್ಮನೋಽ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಮೃತ್ಯುಗ್ರಸ್ತವಾಗಿ ಇದೆ.
ಧಿಶಾನಮಾತೋವೈ ಸಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ । ಅದು ಸಾವಿಲ್ಲದಂಥಾ ಶರೀರಹಿತನಾದ
ನಹವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯಸತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿರ ಅತ್ಮನು ವಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿ
ಸ್ಯಶರೀರಂ ವಾಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇಸೃಶತಃ ॥ ರುತ್ತದೆ. ಶರೀರಸಹಿತನಾಗಿದ್ದಾಗ (ಅವ
(೮-೧೨-೧) ನು) ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ಗ್ರಸ್ತನಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಶರೀರಸಹಿತನಾದವನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಇಲ್ಲ.
ಶರೀರಹಿತನಾದವನನ್ನು ಸುಖದುಃಖಗಳು ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ.

(೧೯) ಅಶರೀರಾರೋ ವಾಯುರಂಶಂ ವಿಶ್ರುತ್ವೇತ (೧೯) ವಾಯುವು ಶರೀರವಿಲ್ಲದ್ದು.

ನಯಿತುರಶರೀರಾಣ್ಯೇತಾನಿ । ತದ್ವೈತಾನ್ಯಮುಷ್ಮಾ ಮೇಘ, ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು, ಇವುಗಳು
ದಾಕಾಶಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯಸ್ವೇನ ಶರೀರವಿಲ್ಲದವುಗಳು. ಇವುಗಳು ಆ
ರೂಪಾಭಿನಿಷ್ಪದಂತೇ ॥ (೮-೧೨-೨) ಆಕಾಶದಿಂದ ವಿರಳವಾಗಿ ಎದ್ದು ಪರಂ
ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೋ;

(೨೦) ಏವಮೇವೈಷಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚರೀ (೨೦) ಹಾಗೆಯೇ ನಿಶ್ಚಿಂತನದ (ಈ
ರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದ್ಯಸ್ವೇನ ರೂಪ
ಣಾಭಿನಿಷ್ಪದಂತೇ । ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ । ಸ ತತ್ರ ಪರಿವಸು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು
ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ದಪಕ್ಷದ
ಪರ್ಯಂತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೋಧಮಮಾಣಃ ಕ್ಷಿಮಿರ್ವಾ ಯಾ ಲ್ಲ) ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು
ನೈರ್ವಾಣಾತಿಭಿರ್ವಾನೋಪಜನಃ ಸ್ಮರನ್ನಿದಃ ಶರೀರಃ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಉತ್ತಮ ಪುರು
ಷನು (ನಾನು ಎನ್ನುವವನು). ಅವನು ಅಲ್ಲಿ
ಸ ಯಥಾಪ್ರಯೋಗ್ಯ ಆಚರಣೀಯುಕ್ತಃ ಏವಮೇವಾಯಮ್ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು (ನಾನು ಎನ್ನುವವನು). ಅವನು ಅಲ್ಲಿ
ಸ್ಮಿಂಚ್ಚರೀರೇ ಪ್ರಾಣೀಯುಕ್ತಃ ॥ (೮-೧೨-೩) ಈ ಶರೀರದ ಗೊಡವೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಹೆಂಗಸರ
ಸಂಗಡ ಆಗಲೀ, ವಾಹನಾರೂಢನಾಗಿ ಆಗಲೀ, ಜ್ಞಾತಿಗಳ ಸಂಗಡ ಆಗಲೀ, ನಗು
ತ್ತಾ, ಅಡುತ್ತಾ, ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಗಾಡಿಗೆ
ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನು ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ.

(೨೧) ಅಥಯತ್ರೈತದಾಕಾಶಮನುಷಿಷಣ್ಣಂ (೨೧) ಮತ್ತು ಈ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು
ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಚಾಕ್ಷುಷಃ ಪುರುಷೋ ದರ್ಶನಾಯ ಚಕ್ಷುರಯೋ ಯಾವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ (ಕಣ್ಣಿನ ಕ್ರಿಷ್ಟ
ವೇದೇದ್ ಜಿಗ್ರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ । ಗಂಧಾಯಪ್ರಾಣ ತಾರೆಯಲ್ಲಿ) ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ
ಮಥಯೇವೇದಮಭಿವ್ಯಾಹರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾಽಭಿ ಅಲ್ಲಿರುವವನು ಚಾಕ್ಷುಷ (ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಹಾರಾಯ ವಾಗಥಯೋ ವೇದೇದಃ ಗೃಣ್ವಾನೀತಿ ಸ ರುವ) ಪುರುಷನು. ಅವನು ನೋಡುವ
ಆತ್ಮಾ । ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ॥ (೮-೧೨-೪) ದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ (ಕರಣ)ವಾಗಿರು
ತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇದನ್ನು (ಫಲಾಣಿ ವಸ್ತುವನ್ನು) ಮೂಸುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯು
ತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಆತ್ಮಾ, ಮೂಸುವದಕ್ಕೆ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ, ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಹೇ
ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಆತ್ಮಾ, ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ,
ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಆತ್ಮಾ, ಕೇಳು
ವದಕ್ಕೆ ಶ್ರೋತೇಂದ್ರಿಯ.

(೨೨) ಅಥಯೇವೇದೇದ್ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಸ (೨೨) ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಯೋಚಿಸು

आत्मा । मनोऽस्यैव चक्षुः सवाएषएते न त्रीनेन्दु यारु त्रियुत्तान्ने
 दैवेन चक्षुषाभनसैतान् कामान् पश्यन् रम अवनु अत्तनु, मनಸ್ಸु ಅವನ ದಿವ್ಯ
 ತೇ ॥ यएते ब्रह्मलोके ॥ (८-१२-५) ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವನೇ ಮನೋ
 ರೂಪವಾದ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡು
 ತ್ತಾ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾನೆ.

(२३) तंवाएतं देवा आत्मानमुपा (२३) ಈ ಅತ್ಮನನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳು
 सते तस्मात्तेषां सर्वेचलोका आत्ताः सर्वे ಉಪಾಸಿಸುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ
 चकामाः स सर्वाश्च लोकानप्नोति सर्वाः ಅವರಿಗೆ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳು, ಸಕಲ
 च कामान्यस्तमात्मानमनुविद्यविजानाती ವಿಷಯಗಳು, ದೊರಕಿವೆ. ಯಾರು ಈ
 तिह प्रजापतिरुवाच प्रजापतिरुवाच ಅತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು, ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ
 (८-१२-६) ನೋ ಅವನು ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ
 सकल विषयಗಳನ್ನೂ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು (ಇಂದ್ರಗೆ) ಉಪದೇ
 ಶಿಸಿದನು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

XIನೇ ಪಾಠದ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.



(१) ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿದ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಇದರ ಉಪೋದ್ಘಾತ
 ದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂದು ಯಾರಿಗೆ ಹೇಳೋ
 ಣಾಗುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ, ಈ ವಿದ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.
 ಈಗ ಈ ಪಾಠವು VI, VIIನೇ ಪಾಠಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಪಂಧಪಟ್ಟಿಕೊಂಡುಂಟೆಂಬದು
 ವಾಚಕರಿಗೆ ತೋರದೇ ಇರಲಾರದು. ಈ ಪುರುಷನು ನಿತ್ಯಾ ತನ್ನ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆ
 ಯಲ್ಲಿ, ಸತ್ (ಪರಬ್ರಹ್ಮ)ದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡು, ನಿರುಪದ್ರವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು VI
 ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೃತದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ,
 ಅದು ಹೇಗೆ ಉಂಟೆಂಬದು ಇವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಅಪಹತ ಸಾಷ್ಟ

ತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನು ಎಂಬುದಾಗಿ VIIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸಹ ಹೇಳೋಣಾ ಯಿತು. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು (ನಾನು ಎನ್ನುವವನು) (೨೦) ನಮ್ಮ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅವಗೆ ಕರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ (೨೧-೨೨) ಎಂದು ಹೇಳುವದರಿಂದ, ಹಿಂದೆ Iನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಪ್ರತಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವರೂಪ ದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವವನು ಯಾರೋ ಅವನೇ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು, ಅಪಹತಪಾಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನೂ ಅವನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

अथयएष सम्प्रसादोऽस्माच्छ शंकराಚಾರ್ಯರು, “ಸಂಪ್ರ
 रीरात्समुत्थाय परज्योतिरुपसम्बन्धेन ह सादನಾಗಿ ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು
 पेणाभिनिष्पद्यते एषआत्मेति होवाचितदम् पರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ವ
 तममयमेतद्ब्रह्मेत्युक्तं । तत्रकोसौसम्प्रसा रೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಪಡೆಯು
 दः कथं वातस्याधिगमः यथासौऽस्माच्छरी त्तನೋ ಇವನೇ ಅತ್ಮನು, ಇವನೇ ಸಾ
 रात्समुत्थाय परज्योतिरुपसम्बन्धेन रूपे ವಿಲ್ಲದವನು, ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇದೇ
 णाभि निष्पद्यते येनलक्षणेनाभिनिष्पद्यते स ब्रह्म ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಿ
 किं लक्षण आत्मा सम्प्रसादस्य च देहसंब द”ನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಯಿತು. ಈಗ
 न्धीनिरूपाणि ततोयदन्यत्कथं स्वरूपं इत्ये ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂಬವನ್ನಾರು, ಅವನನ್ನು
 तेऽर्थावक्तव्या इत्युत्तरोग्रन्थ आरभ्यते ॥३॥ ತಿಳಿಯುವದು ಹೇಗೆ, ಅವನು ಹೇಗೆ ಈ
 शरೀरದಿಂದ ಹೊರಟು, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ
 ಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಪಡೆಯುವ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾವ ಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳದ್ದು,
 ಆ ಅತ್ಮನು ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನು. ಸಂಪ್ರಸಾದನ ರೂಪಗಳು ದೇಹಸಮ್ಮಂಥ
 ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪ ಇರುವದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಈ ಸಂಗ
 ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಗೋಸ್ಕರ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆಂದು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

एवं दहरविद्यां समाप्यतदंगभूतां प्रत्य रಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಈ
 गात्मविद्यां प्रस्तौति ॥ ३ ॥ ರೀತಿ ದಹರ (VII) ವಿದ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿ
 ಸಿ, ಅದರ ಅವಯವಭೂತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ
 ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ब्रह्मचर्यादिज्ञानसाधनमुपतिष्ठतां सर्वे माध्वರು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾ ಮೊದಲ
 षां अस्तिज्ञानोदयः इत्यतो योग्यस्यैवना यो ಲಾದ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಲ್ಲ
 ग्यस्येत्येतदाख्यायिकयाह य आत्मेति ॥२॥ ರಿಗೂ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಎಂದರೆ
 ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲದೆ ಅಯೋಗ್ಯರಲ್ಲ ಎಂಬದನ್ನು ಆಖ್ಯಾನ (ಕಥೆ)ರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳೋ
 ಣಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವಿಕ್ತಪಡಿಸಿ
 ಅವನೇ ನೇಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಪಹತಸಾಪ್ತತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊ
 ಡುವದೇ ಈ ಪಾಠದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಾಗಿರುವದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ
 ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದೀತು.

(2) ಈಗ ಈ ಜೀವನು ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ
 ಬಳಪಟ್ಟವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವೃತ್ತತ್ವ, ಅಭಯತ್ವಗಳು ಆ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಮಿಕ್ಕವು
 ಗಳು, ಅದಕಾರಣ ಅವುಗಳನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಗೋಸ್ಕರ ಇವನನ್ನು
 ಜಾಗ್ರದಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವದು ಅಗತ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ಆ
 ಉದ್ದಿಶ್ಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸುವ ರೀತಿಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುವಣಾಗುತ್ತದೆ.

೧ನೇ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ.

(೩) ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪುರುಷನು
 ಸಾಯದೆ ಇರುವವನು, ಮತ್ತು ಭಯವಿಲ್ಲದವನು, ಇವನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪದೇಶಿ
 ಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿರೂಪವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ
 ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಅವುಗಳ
 ಲೈಲ್ಲ ತೋರುವವನಾರು? ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು
 ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವನೂ ಅವನೇ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನೆಂದು ೪ನೇ ಶ್ರುತಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪುರುಷನೆಂಬವನು
 ಅದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿರೂಪವೋ? ಪ್ರತಿರೂಪವಲ್ಲ
 ನಾದರೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತು? ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

यएषोऽक्षिणि पुरुषो निवृत्तच ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋ

ಕ್ಷುರ್ಮಿಮೃದಿತಕಛಯೇದೃಶಯತೇ ಯೋಗಿಮಿರ್ದೃಷ್ಟಾ ಆಘಾತಾ
ಆತ್ಮಾ × × ಆತದಮೃತಂ ಭೂತಾಣ್ಯಂ ಅತಃಪ್ರಾ
ಭಯಂ ಅತಃಪ್ರಾಣವೃದ್ಧತಮಮಿತಿ ॥ ಶಂ ॥ ಪುರುಷಃ
ದೃಶತೇ ಸಮನ್ವಃ ॥ ಆ ॥

ಯಾನೇ ಭೂಮಿ (ಪರಿಪೂರ್ಣ)ನೊಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನು. ಅದಕಾರಣ ಭಯವಿಲ್ಲದ
ವನು. ಅದಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ವೃದ್ಧ (ಮುದಿ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದು)
ಅದಕ್ಕೂ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅತ್ರಯಘೋಷಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋದೃಶಯತೇ ತೇ
ಹಾಕ್ಷಿ ಪುರುಷಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ॥ × ॥ ಅತೋ ಪ್ರಜಾಪ
ತಿ ನಾ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮೈವೋಪದಿಶಯತೇ । ನ ಚೇಹಜೀವ
ಸಾಕ್ಷಿಣಿಸ್ಥಿತೀಕರಣದಿಶಯತೇ । ಅಪಿತೃಕ್ಷಿ ಪ್ರ
ಸಾದವಿಕಾರಾಭ್ಯಾ ಜೀವಸ್ಯಸ್ಥಿತೀಗತೀನಿಶ್ಚಿ
ಯತೇ ಅತೋ ಅಕ್ಷಣೋ ಜೀವಸ್ಥಿತೀಗತೀಸೂಚಕತ್ವಾ
ದಾಕ್ಷಿಣಿದೃಶಯತೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ॥ ರಂ ॥

ರುತು ಕಣ್ಣಿನ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಮತ್ತು ವಿಕಾರಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಇರೋಣ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದೇ
ಇರೋಣವು ನಿಶ್ಚಿಸಲ್ಪಡುವದರಿಂದ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಜೀವನ ಇದ್ದಾನೋ, ಹೊರಟುಹೋ
ದನೋ ಎಂಬದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸ್ವಭಾವ ಇರುವಕಾರಣ (ಪುರುಷನು) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾದದ್ದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯಘೋಷಃ ॥ ದೃಶಯತೇ ದಿವ್ಯದೃಶಯಾ ॥ ರಾ ॥
ಯಘೋ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರೋಷಕ್ಷಿಣಿ ಅಂತಃಪು
ರುಷಃ ಪೂರ್ಣಚಕ್ಷುಷೋ ವಿಶ್ವನಾಮಾದೃಶಯತೇ ದಿವ್ಯದೃ
ಶಯಾ ಸ ಆಘಾತಾ ಸರ್ವಲೋಕಾದಿ ಸಾಧನಜ್ಞಾನ
ವಿಷಯತ್ವೇನ ಮಯೋಕ್ತೋಽಪಹತಪಾಪಮತ್ವಾದಿಗುಣಕ
ಆತ್ಮಾದಿತಿ ಹೌವಾಚೇತಿ ಧೃವೇನಾನ್ವಯಃ ॥ ತೇ ॥
ಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದ ಅಪಹತ
ಪಾಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಅನ್ವಯವೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರುವವನು ವಿಷಯ ವಿಮುಖರಾದಂಥಾ
ನಿಷ್ಕಲ್ಮುಷರಾದ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕಂಡು
ಬರುವ ನೋಡುವ ಪುರುಷನು. ಇವನು
ಅತ್ಮ, ಇವನು ಅವ್ಯಯ (ಸಾಯದವನು)

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, — ಇಲ್ಲಿ
“ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಈ ಪುರುಷನು”
ಎಂಬ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ.
ಅದ್ದರಿಂದ (ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ
ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು
ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು
ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪದೇಶಿಸುವದಲ್ಲ. ಪ
ರುತು ಕಣ್ಣಿನ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಮತ್ತು ವಿಕಾರಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಇರೋಣ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದೇ
ಇರೋಣವು ನಿಶ್ಚಿಸಲ್ಪಡುವದರಿಂದ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಜೀವನ ಇದ್ದಾನೋ, ಹೊರಟುಹೋ
ದನೋ ಎಂಬದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸ್ವಭಾವ ಇರುವಕಾರಣ (ಪುರುಷನು) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾದದ್ದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ
ಪುರುಷನು ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬರು
ವಂಥಾ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕನಾದ ವಿ
ಶ್ವನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಪೂರ್ಣ ಷಡ್ಗುಣ
ಯುಕ್ತನಾದ ಒಳಗಿರುವ ಪುರುಷನಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ. ಈತನೇ ಸಕಲ ಲೋಕ ಮೊದ
ಲಿಷಯನೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದ ಅಪಹತ
ಪಾಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಅನ್ವಯವೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೪) ಆ ಪುರುಷಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರಮಿಸಿದಂಥಾ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜಲಾ ದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋರುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅವರ ಪ್ರತಿರೂಪದ ಕುರಿತು “ಅವನೇ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುವವ”ನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರದ ವಿಷಯವಾಗಿ:—

एषः अबादिस्थित प्रतिबिम्बरूपः कतम इति प्रश्नस्योत्तरं एष अक्षिगतएव सर्वेषु स्थ ळेषु परिख्यायतइति । अन्तेषु स्थलेषु ॥२॥ संमुग्धमेवोत्तरमाह एषइति । एषः जाग्रद वस्था प्रेरकतया प्रकृतोऽक्षिस्थः उएव उ त्कृष्टोहरिरेवेषु पूर्वोक्तेष्वबादिष्वन्तेषु स्थाने षु प्रतिबिम्बादि प्रेरकतया परिख्यायते स मन्तात् ज्ञायते दिव्यदृष्टेत्यभिप्रायिणोवाच प्रजापतिः ॥ २ ॥

ಮಾಧ್ವರು, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾಪ್ರೇರಕ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಕಣ್ಣಿ ನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಹರಿಯೇ ಮೊದ ಲು ಹೇಳಿದ ಈ ಜಲಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೇಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು (ಪುರುಷನು) ಸಕಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರ ಜಾಪತಿಯು ವಂಚಕನಾದ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

शिष्यभ्रान्तिं अनिराकृत्य तद्भ्रान्ति दृढीकरणायेत्यमुत्तरं ददत आचार्यस्यायम भिप्रायः । सुरासुरेन्द्राविन्द्रविरोचनौ स्वात्म न्यध्यारोपितपांडित्यमहत्वातिशयौ । तथै व जगतिप्रसिद्धौ च तद्यदियुवां भ्रान्तावि तिब्रूयां तदाचिन्तावसादात्पुनः प्रश्नग्रहण धारणेषु भंगोत्साहौस्यातां । अतोयथाश्रुत प्रश्नमात्रस्योत्तरमिदानीं वक्तव्यमिति । अ नेन चोत्तरेण पूर्वोक्तप्रतिबिम्बात्मभ्रमो द ढीभवतीतिचेत् दृढीभूतोपि स भ्रमः उदश रावनिरीक्षणनियोजनोपायेनापनेष्यत इति च ॥ २ ॥

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಶಿಷ್ಯರ (ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರ) ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯ ನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದೆ, ಅದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವ ಗೋಸ್ವರ ಈ ರೀತಿ (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ) ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟ ಆಚಾರ್ಯರ (ಪ್ರಜಾಪತಿ ಯ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದು (ಈಗ ಹೇ ಳುವದು) ಅಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ವಿರೋ ಚನರು ದೇವದೈತ್ಯರ ಅರಸುಗಳು, (ಮ ತ್ತು) ತಾವು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಯಗ್ರಹಿ ಕೆ ಉಳ್ಳವರು; ಮತ್ತು ಆ ರೀತಿ ಲೋಕ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು. ಆದಕಾರಣ

“ನೀವು ಭ್ರಾಂತರು” ಎಂತ ಹೇಳಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಪುನಹ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ, ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೂ, ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೂ, ಉತ್ಸಾಹ ಹೀನರಾದಾರು. ಆದಕಾರಣ ಈಗ (ಅವರ) ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತಕ್ಕವಾಗಿಯೇ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ಉತ್ತರದಿಂದ ಈ ಮೊದಲು ಅವರಿಗುಂಟಾಗಿರುವಂಥಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಆತ್ಮನೆಯ ಭ್ರಮೆಯು ದೃಢಪಡುತ್ತದಷ್ಟೆ? ಎಂದರೆ ದೃಢವಾದರೂ ಆ ಭ್ರಮೆಯು ನೀರಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಣೆ ಕೊಡುವ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನನುಕಥಂ ಯುಕ್ತಂ ಶಿಷ್ಯಯೋರ್ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣಮ
ನುಜ್ಞಾತುಂ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ವಿಗತದೋಷಸ್ಯಾಚಾರ್ಯಸ್ಯಸತಃ ?
ಸತ್ಯಮೇವ ನಾನುಜ್ಞಾತುಂ । ತಥಾಪ್ಯಾತ್ಮನನ್ಯಧ್ಯಾರೋಪಿ
ತಪಾಢಿತೃಮಹತ್ವಬೋಧೃತ್ವೋಹೀಂದ್ರವಿರೋಚನೌ । ತ
ಥೈವಚ ಪ್ರತಿಠೌಲೋಕೇ । ತೌಯಾದಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಢಾ
ಮೂಢೌ ಧೃವಾವಿಪರೀತಗ್ರಾಹಿಣಾವಿತ್ಯುಕ್ತೌ ಸ್ಯಾತಾಂ
ತತಸ್ತಯೋಶ್ಚಿತ್ತದುಃಖಃಸ್ಯಾತ್ । ತಜಢಿತಾಚ್ಚ ಚಿ
ತ್ತಾವಸಾಢಾತ್ ಪುಢಃ ಪ್ರಜ್ಞ, ಶ್ರವಣ, ಗ್ರಹಣಾವಧಾ
ರಣಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಸಾಹವಿಧಾತಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತೋರಕ್ಷಣಿ
ಯೌ ಶಿಷ್ಯಾವಿತಿಮನ್ಯತೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ, ಗೃಹಿಣಿ
ತಾವತ್ ತದ್ದದಶರಾವಹೃಶಾಂತೇನಾಪಢೇಷ್ಯಾಮಿತಿ ಚ ।
ನನುನಯುಕ್ತಂ ಏಷಽಏವೈತೃತೃತೃವಕ್ತುಂ ನಚಾಗೃತಮುಕ್ತಂ
ಕಥಂ ? ಆತ್ಮಢನೋಕ್ತೌಽಕ್ಷಿ ಪುರುಷೌ ಮಢಸಿ ಸವಿ
ಹಿತರಃ ಶಿಷ್ಯಗೃಹಿಣಿ ಚ್ಛಾಯಾತ್ಮಢಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ
ಚಾಭ್ಯಢ್ತರಃ । × । ತಮೇವಾವೌಚತ್ ಏಷಽಏವ
ತಿ । ಅತೌ ನಾಗೃತಮುಕ್ತಂ ಪ್ರಜಾಪತಿಢಾ ॥ ಶಂ ॥
ಕೊಳ್ಳೋಣ, ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ವಿಘಾತವಾದೀತು. ಆದಕಾರಣ
ಅವರನ್ನು ಸುದರಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ, ಮತ್ತು (ಹಾಗೆ) ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯ
ದಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅವರ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಸಹ ಪ್ರಜಾ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು
ನಿರ್ದೋಷಿಯಾಗಿರುವೂ, ಆಚಾರ್ಯನಾ
ಗಿರುವೂ ಇರುತ್ತಾ ಶಿಷ್ಯರ ವಿಪರೀತ ಗ್ರಹಿ
ಕೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ ನ್ಯಾಯವಾದ
ದ್ದು? ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡ
ಬಾರದಿತ್ತು ಎಂಬದು ಖರೆ. ಪರಂತು,
ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ತಾವು ಪಂಡಿತರು,
ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡವರು ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆ ಉಳ್ಳ
ವರು. ಹಾಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ
ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವರಿಗೆ
“ನೀವು ಮೂಢರು, ವಿಪರೀತ ಗ್ರಹಿಸು
ವವರು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದ
ರಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ನೊಂದೀತು;
ಮತ್ತು ಆದರಿದುಂಟಾಗುವ ಚಿತ್ತಗ್ಲಾನಿ
ಯಿಂದ, ತಿರಿಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡೋಣ, ಕೇ
ಳೋಣ, ತಿಳಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ನೆನಪಿಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳೋಣ, ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ವಿಘಾತವಾದೀತು. ಆದಕಾರಣ
ಅವರನ್ನು ಸುದರಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ, ಮತ್ತು (ಹಾಗೆ) ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯ
ದಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅವರ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಸಹ ಪ್ರಜಾ

ಪತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. (ನೀರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವವನು ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ) “ಇವನೇ” ಎಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವೋ? ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಲೂ ಇಲ್ಲ; ಅದು ಹೇಗೆ? ಅವನು ಹೇಳಿದ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಶಿಷ್ಯರು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡ ಛಾಯಾತ್ಮನಕಿಂತಲೂ (ಅವನ) ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾಗಿರುವವನು, ಮತ್ತು ಸಕಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಗಿರುವವನು; “ಇವನೇ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅವನನ್ನೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೫) ಅನಂತರ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಅಪ್ಪಣೆ ಪ್ರಕಾರ ನೀರಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ತನ್ನ ನೆರಳೇ ಆತ್ಮನೆಂಬದರ ಕುರಿತು ಸಂಶಯಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರನು, ಆ ಆತ್ಮನು ಈ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕುರುಡ ನಾಗಿರುವನು; ರೋಗಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದರೆ ರೋಗಿಷ್ಠನಾಗಿರುವನು; ಕುಂಟು ಆಗಿದ್ದರೆ ಕುಂಟು ನಾಗಿರುವನು. ಈ ಶರೀರವೇ ನಾಶವಾದರೆ, ಅವನೂ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ” ಎಂದು ವಗೈರಿ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನೆಂದು ೧೦-೧೨ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿತು—

ಸಮ್ಯಕ್‌ತ್ವಯಾವಗತಂ ಸ ಛಾಯಾತ್ಮಯವಾಚ	ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು “ನೀನು ಛಾಯಾ
ಪ್ರಜಾಪತಿಃ । ಯೋಮಯೋಕ್ತಾ ಆತ್ಮಾಪ್ರಕೃತಃ ಏತಮೇ	ತ್ವನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿ”. ಪ್ರ
ವಾತ್ಮಾನಂತ್ರತೇ ಭುಯಃ ಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಿತಿ ಅನುತ್ಯಾ	ಕೃತನಾದ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನು ಯಾ
ಸ್ಯಾಮಿ । × । ಇತಿಹೋವಾಚ ॥ ೨೧ ॥	ರೋ ಇವನನ್ನೇ ಈ ಮೊದಲು ನಾನು
	ಹೇಳಿರುವದಾದರೂ ಪುನಹ ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇ
	ಳಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೇ ಮಥವನ್‌ತ್ವದುಕ್ತಂ ಸತಮೇವ । ಉಕ್ತಾಮಿಮ	ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಇಂದ್ರ!
ಮೇವಾತ್ಮಾನಂ ಪುನರಪಿತ್ವದುಕ್ತದೋಷಶೂನ್ಯತಯಾ ಪ್ರತಿ	ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯವೇ. (ನಾನು)
ಪಾದಯಿಷ್ಯಾಮಿ । + + । ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೨೧ ॥	ಹೇಳಿದ ಈ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೀನು
	ಹೇಳಿದದೋಷದಿಂದ ವಿರಹಿತಪಡಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ (ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನು)
	ಎಂದು ಅರ್ಥ ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೇಮಘವನ್ ಯಶಸ್ವಿನ್ ಇನ್ದ್ರ ! ಏಷಪ್ರತಿವಿ ಮಾಧ್ವರು, ಹೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಇಂ
ಮಃ : ಏವಮೇವತ್ವದ್ವುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ದೋಷವಾನೇವ । ಅ ದ್ರನೇ! ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನು ನೀನು ಹೇಳಿ
ತೋ ನಾಥಂ ಮದಮಿಪ್ರೇತ : ಕಿಂತುಯಸ್ವಯಾವಬುದ್ಧಃ ಸ ದಂತೆ ದೋಷ ಉಳ್ಳವನೇ. ಆದಕಾರಣ
ಏವ । एवं ಜಾಪ್ರದವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇಕತ್ವಾದಿನೋಕ್ತ ನಾನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟವನು ಇವನಲ್ಲ.
ಆತ್ಮಾನಮೇವ ತು ವಿಶೇಷೇಣ ಸ್ವಪ್ರಾಧರ್ಮತಾ ಪ್ರೇಕ ಪರಂತು ನೀನು ಯಾವೆಂದು *ತಿಳಿದಿದ್ದೀ
ತ್ವಾದಿರೂಪೇಣಾನುತ್ವದ್ವಿಗತಾನುಸಾರೇಣ ॥ ೧೬ ॥ ಯೋ ಅವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ
ಜಾಗ್ರತ್ ಮೊದಲಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪ
ಟ್ಟ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನಾದ್ಯವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇರಕಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮೊದರೆ ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ
ನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

೨ನೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ.

(೬) ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುವವನು
ಯಾರೋ ಅವನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ
ಇಂದ್ರನು ಅವನು ಪೆಟ್ಟುತಿದಂತೆ, ಭಯಪಟ್ಟು ಓಡಿದಂತೆ, ದುಃಖ ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ
ಕಾಣುವದಲ್ಲದೆ, (ಕೆಲವು ಸಲ) ಅಳುವಂತೆ ಕೂಡಾ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥವನಿಂದ
ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ, ಅವನನ್ನೇ
ಪುನಹ ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸೇ
ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿತು—

ಸ್ವಾಧಿಭಿಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನಃ ಚರತಿ । ಅನೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮ
ಕವಿಚಾನ್ ಸ್ವಪ್ರಭೋಗಾನುಭವತೀತೀಯಃ ॥ ಹೀಯಮಾನನೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದವ
ತವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ [ತ್ವದಿಪ್ರಾಯೇಣಾ ರಿಂದ ಪೂಜ್ಯಮಾನ (ಎಂದರೆ) ಅನೇಕ
ಪ್ರಿಯವೇತೇವ ಸ್ವಪ್ರದ್ರಶಾ ನತುಮದಿಪ್ರಾಯೇಣೇತಿ ವಿ ವಿಧವಾದ ಸ್ವಪ್ನಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿ
ಶಿನಶಿಃ । ಆ.] ಆತ್ಮನೋಽಮೃತಾ ಭಯಗುಣವತ್ ಸುವವನೆಂತಲೂ, ಸ್ವಪ್ನಕಾಣುವವನು

(೭) *ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ತೋರದಿದ್ದರೂ, ಇಂದ್ರನು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂತಲೇ ಈ
ಮತದವರ ಸಾಧನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಇವರು ಅರ್ಥ ಹೇಳುವದು.

ಸ್ಯಾಮಿ ಪ್ರೇತತ್ವಾತ್ ॥ ೩ ॥

ನಿನ್ನ (ಇಂದ್ರನ) ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಾರ ದುಃಖ ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ನನ್ನ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯ) ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ನಾನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟ ಆತ್ಮನು ಅವ್ಯತ (ಸಾವಿಲ್ಲದ) ಮತ್ತು ಅಭಯ (ಭಯವಿಲ್ಲದ) ಗುಣಗಳುಳ್ಳಂಥವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಉತ್ತರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಃ ಸ್ವಪ್ರೇಷ್ಯಾದಿಭಿಃ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಪೂಜ್ಯ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮಹೀಯಮಾನಃ ಚರತಿ ಏಷ್ವಪ್ರದ್ರಶ್ಟಾ । ನಿರತಿಸಯಸುಖ ಮಾನ ಎಂದರೆ ಯಾರು ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಾಮೃತತ್ವಾದಿಯುಕ್ತ ಆತಮೇಯುಕ್ತವಾನಿ ವರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿ ವಿಹಾರಾರ್ಥಃ । ಏವಮೇವೈಃ ಉಕ್ತಾರ್ಥಃ ॥ ೪ ॥ ಮಾಡುವ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟ(ಕಾಣುವವ)ನೋ ಇವನು ನಿರತಿಯವಾದ ಸುಖ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳಂಥ, ಅವ್ಯತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇವನು ಹಾಗೆಯೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರ್ಥ ಎಂದು ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಃ ಭಗವಾನ್ ಸ್ವಪ್ರೇಕ್ಷಕಂಶೋಕೇ ಸ್ವಪ್ರಾವಸ್ಥಾ ಯಾಂ ಸ್ವಪ್ರಪದಾರ್ಥಪ್ರದರ್ಶಕಃ ಸನ್ಮಹೀಯಮಾನಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನಶ್ಚರತಿ ಏಷ ಆತಮೇಯವಾಚ ॥ ೫ ॥ ಸ್ವಪ್ರೇಕ್ಷಕಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ರಾವಸ್ಥಾ ಯಾಂ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಇಂದ್ರಿಯದೈಃ ಪ್ರಾಣಾದಿಭಿಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನ ಏವ ಚರತಿ ಚಾರಯತ್ಯವಗಮಯತಿ ಸ್ವಪ್ರಜ್ಞಾನ್ ಗಜತುರಗಾದೀನ್ ಜೀವೀನ್ ಸ್ವಯಂಚಾವಗच्छತಿ ಏಷಃ ಏವ ವಿಧಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಃ ಆತ್ಮಾಮದುಕ್ತಃ । ಅತೋಸ್ವಪ್ರೇ ಪ್ರತೀಯಮಾನವಾಸನಾಮಯ ದೇಹಾವಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಯಾ ಪಹತ ಪಾಪಮತ್ವಾದಿ ಗುಣಕಾತ್ಮತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಪ್ರೇತಂ ಕಿಂತು ಸ್ವಾಪ್ರಾನೇಕ ಪದಾರ್ಥನಿರ್ಮಿತುಃ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪೂಜ್ಯಸ್ಯ ತೇಜಸಶ್ಚೇತೇತಿ ನಿಶ್ಚಿತೇಮಮರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನಿವೇಶಿತ ಮುಖೇನಾಪ್ಯಾಪಾತ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥೋ ನ ಮದಮಿಪ್ರೇತಃ ತದೀಕರ್ತು ಸುಪ್ರವಸ್ಥಾ ಪ್ರೇಕ್ಷಕತ್ವರೂಪಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಾ

ಮಾಧ್ವರು, ನಾನು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನು ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಲ್ಲಿ (ಗಂಟಲಿನೊಳಗೆ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡು, ತನ್ನಿಂದ (ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕರು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವಪ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಜೀವನ ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಆತ ಮತ್ತು ತಾನು ಸಹ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ, ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾ ಇರುವ ಭಗವಂತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂಥಾ ವಾಸನಾಮಯ ಶರೀರದಲ್ಲೊಡಗಿರುವವನು ಅಪಹತಪಾ

अतरं श्रोतुं चेन्द्रः पुनरागतइत्याह ॥ ३ ॥ ಪೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಪರಂತು, ಸ್ವಪ್ನಕ್ಕೆ ಸಂಮೃದ್ಧವೆಂಬ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟನೆ ಮಾಡುವಂಥಾ ಪ್ರಾಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ತೈಜಸನೇ (ಆತ್ಮನು) ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ (ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ) ತಿಳಿಸಿ ಅವನ ಮುಖದಿಂದಲೂ (ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಗೆ) ಮೀಲಿಂದ ಮೇಲೆ ತೋರುವ ಅರ್ಥವು ಅವನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟದ್ದಲ್ಲೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಗೋಸ್ಕರ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆ ಹುಟ್ಟಿ ಸುವ ರೂಪವಾದ (ಅವನ) ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವಗೋಸ್ಕರ ಇಂದ್ರನು ಪುನಹ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನೆಂದು (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨ನೇ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆ.

(೭) ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು VIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸೋಣಾಗಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾಗು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನು—

ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ಆಗಲೀ, ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ತೀರಾ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದ ಹಾಗಾಗುತ್ತಾನಾದಕಾರಣ ಅಂಥವನಿಂದ ತನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು—

“ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ. ಅವನನ್ನೇ ಪುನಹ ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಅಲ್ಲ” ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನೆಂಬದಾಗಿ ೧೬-೧೭ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿತು—

पूर्वदेवमेवेत्युक्त्वाह । योमयोक्तस्त्रि	ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು)
भिः पर्यायैः तमेवैतं नोएवान्यत्रै तस्मादा	ಮೊದಲಿನಂತೆ “ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ”
त्मनः अन्यं कंचन । किंतिहँ एतमेव व्या	ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನೇ ಎಂದರೆ “ನಾನು
ख्यास्यामि । + । इति ॥ शं ॥	ಮೂರಾವರ್ತಿ ಯಾರನ್ನೂ ಹೇಳದೆಯೇ
	ಆ ಆತ್ಮನ ಹೊರತು ಇನ್ನಾರನ್ನೂ ಅಲ್ಲ” ಹಾಗಾದರೆ ಯಾರನ್ನು? ಎಂದರೆ ಅವನನ್ನೇ
	ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

एतस्मात्पूर्वोक्तादन्यत्र इतरन्नो ध्याख्या रಂಗರೂಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮೊ
 ಸಾಮಿ किन्तु एतमेव पूर्वोक्तमेव निर्दोषतया ದಲು ಹೇಳಿದವನನ್ನಲ್ಲದೆ, ಇನ್ಯಾರನ್ನೂ
 ध्याख्यास्यामीत्यर्थः ॥ २ ॥ ನಾನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ಮೊದ
 ಲು ಹೇಳಿದವನನ್ನೇ ದೋಷದಿಂದ ವಿರಹಿತಪಡಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿ
 ಯ ಉತ್ತರದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಧ್ವರು ೧೬ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ “ನಾಹ” ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಒಂದು “ಮ” ಕಾರವನ್ನು
 ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಇಂದ್ರನ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ, ಆ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿ
 ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧ನೇ ಇಂದ್ರನ ಅಕ್ಷೇಪದ ಕುರಿತು.

नाहमिति । अहं खलुसुप्तः अयमहम
 स्मीति न जानाति न जानामि [ध्याख्यात्]
 एवं ब्रह्मणोक्तप्रकारेणाधिकरणभूतं आत्मानं
 न जानामि । इमानि भूतानि च नोएव जा
 नन्त्यतो नास्तेवाधारभूत आत्मेति । तर्हि
 अस्तुजीवः परमात्मनिमुप्तावेकीभूतइति? य
 द्यपीतो एकीभूतो भवति तर्हिशंसुखं विनै
 वस्यात् सुप्तौ सुखानुभवहीन एवस्यादिति
 यावत् । न च वाच्यं सुखानुभवहीनः स्या
 दिति । एतावन्तं कालं सुखमहं अस्वाप्स
 मिति सुप्युत्थितस्य परामर्शो न स्यात् ।
 अत्रब्रह्मोक्तैर्ये भोग्यमुपादेयं ॥ २ ॥

ಸಂಪ್ರತಿಸುಪ್ಯವಸ್ಥಾयाಂ ಅಹಂ ಖಲುತಾವತ್
 आत्मानं परमात्मानं “अयं परमात्मा एवं
 सुप्तस्य ममाश्रयः अहंत्वेतदाश्रितः” इति म
 तोऽन्यं न जानाति न जानामि । ननुसुप्तौ
 जीवस्य स्वांश्रयपरमात्मज्ञानाभावेऽपि परमा

[ಇಲ್ಲಿ ಅವನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂತ
 ಇರುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪುರುಷವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ
 ಕೊಂಡು ನಾನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂತ
 ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.] ಈಗ ಸುಪ್ತಿ ಅವ
 ಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದಂತೆ (ಅದಪಕ್ಷ
 ದಲ್ಲಿ) “ಇವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ರೀತಿ
 ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿರುವ ನನಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾ
 ದಂಥವನು, ನಾನು ಇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿರುವವನು” ಎಂದು ಈ ರೀತಿ ನನ್ನ
 ಹೊರತು ಎರಡನೆಯವನಾದ (ನನಗೆ)
 ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದಂಥ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
 ನಾನು ತಿಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಾಣಿ
 ಗಳು ಕೂಡಾ (ಅವನನ್ನು) ತಿಳಿಯುವ
 ದಿಲ್ಲ.

(ಹಾಗೆ ಏಕೆ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು?) ಸು
 ಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ, ತನಗೆ ಆಶ್ರಯ
 ಭೂತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿ

ತ್ಮಾಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ತದಾಶ್ರಯತ್ವೇನ ಪ್ರದರ್ಶಯतीತಿ
 ಕಿಂನಸ್ಯಾದಿತತಾಹ ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ । ಅಯಂ
 ಜೀವಾಶ್ರಯೋಽಹಮಸ್ಮೀತೀತಯಮನ್ಯೋ ಭಗವಾನಪಿ ಆ
 ತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ನಜಾನಾತಿ ನಜಾಪಯತೀತಿ ।
 ನನುಏಕೇನ ಜೀವೇನ ಸ್ವಾಶ್ರಯಸ್ಯ ಭಗವತಃ ಸುತಾ
 ವದೃಶ್ವೇಪಿ ನತದಭಾವಃ ಇತರೇಷಾಂ ತಜ್ಞಾನಸಂಭ
 ವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಯಾಮಾಹ ನೋಽವಿಮಾನೀತಿ । ಇಮಾ
 ನಿಭೂತಾನ್ಯಪಿ ಸುಪ್ತವಸ್ಥಾयां ಸ್ವಾಶ್ರಯಂ ನೋಽವ
 ಜಾನಂತಿ । ಅತೋನುಪಲಂಭಾತ್ ಸ ನಾಸ್ತೀತಿಭಾ
 ವಃ । ನನುತದಾಜೀವಃ ಇತ್ಯೇವ ಇತ್ಯೇವಾಜೀವೇ ಪ್ರವಿ
 ಶ್ವತಿ ನಾಶ್ರಯಾಶ್ರಯಿಭಾವೋಪಲಾಭಿರೀತತಾಹ
 ವಿನಾಶಮೇವೇತಿ । ಯದಿಜೀವಃ ಇತ್ಯೇವಾಜೀವಿತ್ ಪ್ರವಿ
 ಶ್ವಃ ತರ್ಹಿಂಶಂ ತ್ರಿವೈವಭವತಿ ಭವೇತ್ ಸ್ವರೂಪಸುಖಾ
 ನುಸಂಧಾತಾನಸ್ಯಾತ್ । ನಹಿಪರಗೃಹಂ ಗತಸ್ಯ ಸುಖ
 ಭೋಗೋಽಸ್ತಿ । ತಥಾಚ ತಸ್ಯ ಸುಖಮಹಮಸ್ವಾಪ್ಸ
 ಮಿತೃತ್ತರಕಾಲೀನಪರಾಮರ್ಶಾಭಿಗಮಃ । ಯದಿವಾ ಇತ್ಯೇ
 ವಾ ಜೀವೇಪ್ರವಿಶ್ವಃ ತರ್ಹಿಂಶಂ ತ್ರಿವೈವ ಭವೇತ್ ತಥಾ
 ಚತಸ್ಯ ಸದಾಸುಖಭೋಗಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶ್ರುತ್ಯಾ
 ದಿವಿರೋಧಃಪ್ರತೀತಿಃ । ತಥಾಚಜೀವೇಶ್ವರೋ ನಾನ್ಯೋ
 ನ್ಯಸ್ತಿಸ್ತನ್ನಪ್ಯಯವಂತೌ ಭೇದೇನ ಚ ನೋಪಲಭ್ಯೇತೇ । ಸು
 ಖಮಹಮಸ್ವಾಪ್ಸಮಿತೃತ್ತರಕಾಲೀನಪರಾಪರ್ಶಬಲೇನ
 ಚ ಜೀವೇವೋಪಲಭ್ಯೇತೇ । ಅತೋಜೀವಾತಿರೀಕ್ತೇ
 ಶ್ವರೋಽನುಪಲಂಭಾನ್ನಾಸ್ತೀತಿಭಯಂ ಭಯಹೇತುಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ
 ವದರ್ಶ ॥ ೪ ॥

ದ್ವರೂಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನಾಗಿಯೇ ತಾ
 ನು ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವ
 ನೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ಏಕೆ
 ತಿಳಿಯಬಾರದು? ಎಂದರೆ— ಹಾಗೆ ತಿಳಿ
 ಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಜೀವ
 ನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ (ಅಸ್ವದ)ನಾದವನು ನಾನು,
 ಅವನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ, (ಮನುಷ್ಯನು) ಎಂದು
 ಪರಮಾತ್ಮ ಕೂಡಾ ತನ್ನನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕ
 ಮಾಡಿಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. (ಪುನಹ ಅಕ್ಷೇ
 ಪಿಸುತ್ತಾನೆ). ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಜೀ
 ವನಿಗೆ ಸುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ
 ಭಗವಂತನು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ, ಇತರರಿಗೆ
 ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂತ ಇಲ್ಲ. (ಅವರಿಗೆ)
 ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಇರಬಹುದು? ಎಂದರೆ—
 ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೂಡಾ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆ
 ಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾಗಿರುವ
 ದನ್ನು ತಿಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದಕಾ
 ರಣ ಅಧಾರಭೂತನಾದ ಆತ್ಮನು ತಿಳಿದು
 ಬಾರದೆ ಇರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಇಲ್ಲದೇ
 ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. (ಪುನಹ ತರ್ಕಿಸಿಕೊ
 ಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ) ಆ ಕಾಲ
 ದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಜೀವ (ಅಥವಾ) ಜೀವ
 ನಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದರಿಂದ (ಅಂ
 ರೋಳಗಿನ) ಆಶ್ರಯ—ಆಶ್ರಯಭಾವವು

ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಸುಪ್ತ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕೆ
 ಭೂತನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಏಕೈವ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ) ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ. ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ಪಕ್ಷ
 ದಲ್ಲಿ ಸುಖವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದೀತು; ಎಂದರೆ ಸುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಾನುಭವಹೀನನು

ಹೋದಾನು ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪರಂತು ಸುಖಹೀನನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಡದು. (ಅದು ಹೇಗೆ? ಹೇಗೆಂದರೆ):—

(ಈಗ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ನೀವು ಅಷ್ಟಣೆ ಕೊಡುವ ದೋ? ಅಥವಾ ಈಶ್ವರನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅಷ್ಟಣೆ ಕೊಡುವದೋ?)

(೧) ಜೀವನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವನು ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಪರಕೀಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋದ ವಗೆ ಸುಖಭೋಗವಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು “ನಾನು ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದೆ” ಎಂದು ಸುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎದ್ದ ತರುವಾಯ ಆಗುವ ಪರಾಮರ್ಶವು ಅವನಿಗೆ ಆಗಲಾರದು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ:—

(೨) ಈಶ್ವರನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, (ಆಗಲೂ) ಸುಖ ವಿರದು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಖಭೋಗವನ್ನು ಪಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಸಂಭವಿಸೀತು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಈ ರೀತಿ ಜೀವೇಶ್ವರರು ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಾರದೆಯೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ “ನಾನು ಸುಖ ವಾಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದೆ” ಎಂದು ತರುವಾಯ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಾಮರ್ಶಬಲದಿಂದ ಜೀವ ಒಬ್ಬನೇ ತಿಳಿದುಬರುವದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಜೀವನ ಹೊರತಾಗಿ ಇರುವ ಈಶ್ವ ರನು ತಿಳಿದುಬಾರದೇ ಹೋಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಅವನು ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು (ಇಂದ್ರನು) ಕಂಡುಕೊಂಡನು ಎಂತಲೂ;

೨ನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕೊಟ್ಟದಾಗಿ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಉತ್ತರದ ಕುರಿತು—

एषः परमात्मा एवमेव सुप्त्यादौ जीव
विलक्षणतया प्रत्यक्षेण नोपलभ्यतएव । कि
न्तु जीववैलक्षण्यं जीवव्यावृत्तधर्मैरनुमेय
मेव । अतस्ते एतं जीवव्यावृत्तधर्मवन्तं
व्याख्यास्यामि ॥ वे ॥

ಈ ಪರಮಾತ್ಮ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದರೆ ಸು
ಪ್ತಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ ಭಿನ್ನ ಸ್ವಭಾ
ವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡುಬರು
ವದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ಜೀವ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ
ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ (ಅ)ವನನ್ನು (ಆ) ಜೀವ

एतस्मादात्मनोऽन्यत्र अन्यत्र नोएव भिन्नವಾದ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಂದ ಉಂಟೆಬೇ
 ನैवास्त्यುपदेश्यं एतत्वेवते भूयः पुनरनुव्या चाಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ನಿನಗೆ ಜೀವ
 व्यास्यामीति योज्यं ॥ ११ ॥ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳ ಇವ
 (ಈ ಆತ್ಮ)ನನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ಆತ್ಮನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾವದೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡ
 ತಕ್ಕದ್ದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನೇ ಪುನಹ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರು
 ತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(೮) ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮೊದಲು ಈ ವರೇಗೆ
 ನಾವು ಮಾಡಿದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಫಲಿತವಾದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮತ್ತು ಯೋ
 ಜಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಈ ವರೇಗೆ ಹೇಳಿದ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ
 ಯೂ ವಿವರಿಸುವ ಅಪಹತ ಪಾಪ್ಮತ್ವ ಅವೃತತ್ವದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು,

(೧)ನೇ. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ
 ತೋರುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿರೂಪ (ದೇಹ)ವಲ್ಲ.

(೨)ನೇ. ಅವನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ವಿಕಾರವಾಗು
 ವವನಲ್ಲ.

(೩)ನೇ. ಶೂನ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ.

ಎಂದು ಎಷ್ಟುಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದ ಹಾಗಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯ
 ಬೇಕಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು (೧)ನೇ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿಗಳೆಂಬ
 ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ವಿರಹಿತಪಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವದು ಹೇಗೆ?
 ಮತ್ತು (೨)ನೇ ಆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.
 ಈ ಪಾಠದ ೧೮-೧೯-೨೦ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

मघवन् मर्त्यैवैमरणधर्मादिं शरीरं ।+। ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋ
 यदिदं शरीरं वै यत्पश्यसि तदेतन्मर्त्यं विना ರುವ ಈ ಶರೀರವು ನಾಶವಾಗುವಂಥಾ
 शि तच्चात् मृत्युनाप्रस्तं सन्तमेव । कदाचि ದ್ದು. ಅದು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತ
 देव प्रियतइति मर्त्यमित्युक्ते न तथासन्नासो ವಾಗಿಯೇ ಉಂಟು. [ಸದಾಕಾಲ ಮೃ
 भवति यथाप्रस्तमेव सदाव्याप्तमेव मृत्युने ತ್ಯವಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಉಂಟೆಂದು
 त्युक्ते इति वैराग्यार्थं विशेषइत्युच्यते आत् ಹೇಳಿದರೆ ಭಯ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾಗೆ

ಮೃತ್ಯುನೆತಿ । ಕಥಂ ನಾಮದೇಹಾಭಿಮಾನತೋ ವಿರಕ್ತಃ
ಸನ್ನಿವರ್ತತಃಶಿಶಿರೋಮಿತಿ ಅತ್ರಸಹೇಂದ್ರಿಯಮ
ನೋಭಿರುಚ್ಯತೇ । ತಚ್ಚರೀರಂ ಅಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ಯ
ತ್ರಿಸ್ಥಾನತಯಾಗಮ್ಯಮಾನಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯ ಮರಣಾದಿ
ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋಧರ್ಮವಾಜಿತಸ್ಯೇತೇತತ್ । ಅಮೃತಸ್ಯ
ತ್ಯನೇನೈವಾ ಶರೀರತ್ವೇ ಸಿದ್ಧೇ ಪುನಃಶರೀರಸ್ಯೇತಿ ವ
ಚನಂ ವಾತ್ಸರ್ಯಾದಿವತ್ಸಾವಯವತ್ವಮೂರ್ಮಿತವೇ ಮಾಮ್
ತಾಮಿತಿ । ಆತ್ಮನೋ ಭೋಗಾಧಿಶ್ಚಾನಂ । ಆತ್ಮ
ನೋ ವಾಸತ ಇಕ್ಷಿತುಸ್ತೇಜೋಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಕ್ರಮೇಣೋತ್ಪನ್ನಮ
ಧಿಶ್ಚಾನಂ [ಜನಯಿತುಸ್ತಸ್ಯೋಪಲಬ್ಧೇರಾಧಿಕರಣಮಿ
ತಿ ಯಾವತ್ । ಆ] ಜೀವರೂಪೇಣ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸದೇ
ವಾಧಿತಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯಾಸ್ಮಿನ್ನಿತಿವಾಧಿಶ್ಚಾನಂ । ಯಸ್ಯೇದಮಿ
ದೃಶಂ ನಿಯಮೇವ ಮೃತ್ಯುಪ್ರಸ್ತಂ ಧರ್ಮಧರ್ಮಜನಿತತ್ವಾ
ಮಿತ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯವದಧಿಶ್ಚಾನಂ । ತದಧಿಶ್ಚಿತಃ [ಗುರುಃ
ಆ] ತದ್ವಾನ್ ಸಶರೀರೋ ಭವತಿ । ಅಶರೀರಸ್ವ
ಭಾವಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ತದೇವಾಹಂ ಶರೀರಂ ಶರೀರಮೇವ ಚಾ
ಹಮಿತ್ಯವಿವೇಕಾದಾತ್ಮಭಾವಃ ಸಶರೀರತ್ವಂ । ಅತ
ಏವ ಸಶರೀರಃ ಸಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಸ್ತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇತತ್ । ತಸ್ಯ ಚ ನವೈಸಶರೀರಸ್ಯಸತಃ
ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋಃ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಯೋಗವಿವಿಧಯೋರ್ನಿ
ಮಿತ್ತಯೋರ್ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಯೋಗವಿವಿಧಯೋರ್ಮಮೇತಿಮನ್ಯ
ಮಾನಸ್ಯಾಪಹತಿಃ ವಿನಾಶಃ ಉಚ್ಛೇದಃ ಸಂತತಿರೂ
ಪಯೋನಾಸ್ತಿತಿತಿ । ತಂ ಪುನರ್ದೇಹಾಭಿಮಾನಾದಶರೀರ
ಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನೇನ ನಿವರ್ತಿತಾವಿವೇಕಜ್ಞಾನಂ ಅಶ
ರೀರಂ ಸಂತಂ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇನಸ್ಮೃತಃ । + । ಧರ್ಮಾ
ಧರ್ಮಕಾರ್ಯೇ ಹಿತಾಹಿತೇ ಯತೋಽಶರೀರತಾತುಸ್ವರೂಪ

ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಸಾಯುವದರಿಂದ ಸಾವು ಉಳ್ಳದೆಂದು
(ಮಾತ್ರ) ಹೇಳಿದರೆ ಭಯ ಉಂಟಾಗು
ವದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಮೈರಾಗ್ಯ ಉಂ
ಟುಮಾಡುವಗೋಸ್ಕರ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ
ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೆಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇ
ಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಪುನಃ ವಾಗಿರುವ
ದೇಹಾಭಿಮಾನದಿಂದ ವಿರಕ್ತ ಹೇಗೆ ಆಗಾ
ನು? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ] ಈ ಶರೀ
ರವು [ಇಲ್ಲಿ ಶರೀರವೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ
ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ
ಹೇಳುವದು]. (ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸು
ಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ) ೩ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನಳವನಾಗಿ
ತಿಳಿದುಬಂದ, ಮರಣ ಮೊದಲಾದ ದೇ
ಹೇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸ್ವಭಾವರಹಿತ
ನಾದ ಸಾವಿಲ್ಲದಂಥಾ ಸಂಪ್ರಸಾದ ನದ
ಅತ್ಮನು ಭೋಗಪಡುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
[ಸಾವಿಲ್ಲದವನ ಎಂದದರಿಂದಲೇ ಶರೀ
ರ ರಾಹಿತ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ್ಯ
ಪುನಹ ಶರೀರವಿಲ್ಲದವನ ಎಂದು ಹೇಳಿ
ದ್ದು ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆಯೇ
ಅವಯವ ಯುಕ್ತತ್ವ ಮತ್ತು ಶರೀರ
ಯುಕ್ತತ್ವ ಸಹ ಇರಬಾರದೆಂಬದಕ್ಕಾಗಿ
ಅಗಿರುತ್ತದೆ.] ಅಥವಾ (1ನೇ ಪಾಠ
ದಲ್ಲಿ ಎನಿಸಿದಂತೆ) ತೇಜೋಬಲವನ್ನಾಡಿ
ಕ್ರಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವಂಥಾ, ಸೃಷ್ಟಿ

ಮಿತಿ ತತ್ರಧರ್ಮಾರ್ಥಸಂಭವಾತ್ಕಾರ್ಯಭಾವೋ
ದೂತೇವೇತಿ ಅತೋನಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇಸ್ಪೃಶತಃ ॥

ತತ್ರಾಶರೀರಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ಯಾವಿಧಯಾಶರೀ
ರೇಣಾವಿಶೇಷತಾಂ ಸಶರೀರತಾಮೇವ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಶರೀ
ರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯಸ್ವೇನರೂಪೇಣ ಯಥಾಭಿನಿಷ್ಪತ್ತಿಃ ತ
ಥಾವತ್ಕವ್ಯೇತಿ ದೃಶ್ಯಂತಃಪ್ರಚ್ಯತೇ । ಅಶರೀರೋ ವಾ
ಯುಃ । ಅವಿಧಮಾನಂ ಶಿರಃಪಾಣ್ಯಾದಿಮಂಚ್ಛರೀರ
ಮಸ್ಯೇತಶರೀರಃ । ಕಿಂಚಿತ್ತಂ ವಿಶ್ರುತಂ ಸ್ತನಯಿತ್ವು
ರೀತೇತಾನಿ ಚಾಶರೀರಾಣಿ । ತತ್ತತ್ರಏವಂ ಸತಿ
ವರ್ಷಾದಿಪ್ರಯೋಜನಾವಸಾನೇಯಥಾ । × । ಏತಾನಿ ಯ
ಥೋಕ್ತಾನ್ಯಾಕಾಶಸಮಾನರೂಪತಾಮಾಪ್ನಾನಿ ಸ್ವೇನ
ವಾಽವಾದಿರೂಪೇಣಾಗೃಹ್ಯಮಾಣಾನಿ ಆಕಾಶಾಖ್ಯತಾಂ
ಗತಾನಿ । ಯಥಾಸಂಪ್ರಸಾದೋಽವಿಧಾವಸ್ಥಾಪಾಂ ಶ
ರೀರಾತ್ಮಭಾವಮೇವಾಪ್ನಃ । ತಾನಿಚ ತಥಾಭೂತಾ
ನಿ ಅಮುಷ್ಮಾತ್ ದುಲೋಕಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿನಿ ಆಕಾಶಾದಿ
ಶಾತ್ಸಮುತ್ಪತ್ತಿಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ವರ್ಷಾದಿ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಿನಿವೃ
ತ್ತೇ । ಕಯಃ? ಶಿಶಿರಾಪಾಪೇ ಸಾವಿತ್ರಂ ಪರಜ್ಯೋ
ತಿಃ ಪೃಥ್ವಿಂ ತ್ರಿಭುಕ್ತುಮುಪಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾಽವಿತ್ರಮಭಿ
ತಾಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯೇತರ್ಥಃ । ಆದಿತಾಭಿತಾಪೇನ ಪೃಥಗ್ಭಾ
ವಮಾಪಾದಿತಾಃ ಸಂತಃ ಸ್ವೇನಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಪುರೋ
ವಾತಾದಿನಾ ವಾಯುರೂಪೇಣ ಸ್ತಿಮಿತಭಾವಂ ಹಿತಾ ।
ಅತ್ರಮಪಿ ಪರ್ವತಹಸ್ತಾದಿರೂಪೇಣ ವಿಶ್ರುತಪಿಸ್ವೇನ
ಜ್ಯೋತಿರ್ಲತಾದಿ ಚಪಲರೂಪೇಣ । ಸ್ತನಯಿಲ್ಪುರಾಪಿ
ಸ್ವೇನ ಗರ್ಜಿತಾಶನಿರೂಪೇಣೇವಂ ಪ್ರಾಕೃತಗಮೇ ಸ್ವೇ
ನಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿ ನಿಷ್ಪದಂತೇ । ತಥಾಽಯಂ ದೃಶ್ಯ
ಂತಃ ವಾಽವಾದಿನಾಂ ಆಕಾಶಾದಿಸಾಮ್ಯಗಮನವ
ದವಿಧಯಾ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥಾಪಾಂ ಶರೀರಸಾಮ್ಯಮಾಪ

ಕರ್ತೃನಾದ ಆತ್ಮನು ಕಂಡುಬರುವ, ಸ್ಥಳ
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸತ್ (ಬ್ರಹ್ಮವು)
ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವಾಸಿಸಿಕೊಂ
ಡಿರುವಕಾರಣ (ಅದರ) ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸದಾ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ
ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ
ಗಳಿಂದಂಟಾದದ್ದಾದಪ್ರಯುಕ್ತ, ಇದು
(ಈ ಶರೀರವು) ಯಾರ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿ
ಉಂಟೋ (ಆ) ಪುರುಷನು ಅದರಲ್ಲಿ ವಾ
ಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಅವನು)
ಅದರಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರ
ರಹಿತವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನಿಗೆ ನಾ
ನೇ ಶರೀರ ಶರೀರವೇ ನಾನು ಎಂಬ ಅವಿ
ವೇಕ (ಜ್ಞಾನ)ದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆತ್ಮ
ಭಾವವೇ ಶರೀರಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಅದಕಾರಣ, ಶರೀರಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದುಕೊಂ
ಡು ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಠಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು; ಮತ್ತು
ಶರೀರಯುಕ್ತನಾಗಿರುವಾಗ ಹೊರಗಿನ
ವಿಷಯ ಸಂಯೋಗ ವಿಯೋಗಗಳು
ತನಗೆ ಸಂಭವಿಸುವವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯು
ವವಗೆ ಅವುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖ
ದುಃಖಗಳಿಗೆ ನಾಶ, ಅವುಗಳ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ
ವಿಚ್ಛಿತ್ತ (ವಿರಾಮ) ಸಹಉಂಟಾಗುವ
ದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು (ತನ್ನ) ಅಶರೀರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು
ತಿಳಿಯುವದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅವಿವೇಕ

ಛೋಽಹಮುಖ್ಯಪುತ್ರೋ ಜಾತೋಜಿಗೃಣೋ ಮರೀಚ್ಯದೇವಂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಅಶರೀರಿ
 ಪ್ರಕಾರಂ ಪ್ರಜಾಪತಿಃಪ್ರವಚನಾನ್ ಯಥೋಕ್ತೇನ ಕ್ರಮೇ ಯಾದವನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತಗಲುವ
 ಣ ನಾಸಿತ್ವಂ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಧರ್ಮಾತ್ ತತ್ವಮಸೀತಿ ಪ್ರ ದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಠಗಳು
 ಬೋಧಿತಃ ಸನ್ ಸರ್ವಂ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಜೀವೋಽಸ್ಮಾಚ್ಚ ಧರ್ಮಧರ್ಮಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಸ್ವ
 ರೀರಾದಾಕಾಶಾದಿವ ವಾಕ್ಯಾದಯಃ ಸಮುತ್ಥಾಯ ದೇಹಾ ರೂಪವು ಶರೀರರಹಿತವಾದದ್ದು. ಅದ
 ದಿವಿಲಕ್ಷಣಮಾತ್ಮನೋರೂಪಂ ಅವಗಮ್ಯ ದೇಹಾತ್ಮಮಾ ರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಇಂಬಿಲ್ಲ.
 ವನಾಂ ಹಿತೇತೇತತ್ತ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಸದಾತ್ಮನೈವಾಮಿ ಆದಕಾರಣ (ಅವುಗಳ) ಕಾರ್ಯಭಾವವು
 ನಿಷ್ಪತ್ಯತೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಪುಸ್ತಕಾತ್ ॥ (ಅದರಿಂದ) ದೂರವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ
 (VII ೧೦) ॥ ೩ ॥ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತಗಲುವದಿಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶರೀರಯುಕ್ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿದ ಶರೀರವಿಲ್ಲದ ಸಂಪ್ರ
 ಸಾದನು (ಅ) ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೇಗೆ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಠತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ
 ಎಂಬದನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಕೊಡೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯುವಿಗೆ
 ಶರೀರವಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ತಲೆ ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ ಶರೀರವಿಲ್ಲ. ಅದ
 ಲ್ಲದೆ ಮೇಘ, ವಿದ್ಯುತ್, (ವಿಂಚು) ಗುಡುಗು ಇವುಗಳಿಗೂ ಶರೀರಗಳಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿ
 ರಲಾಗಿ ಮಳೆ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸ ಜರುಗುತ್ತಲೇ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ, ಅಜ್ಞಾನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
 ಶರೀರವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಂಥಾ ಸಂಪ್ರಸಾದನಂತೆ, ವಾಯು ಮೊದ
 ಲಾದ ಆಯಾ ರೂಪ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ಆಕಾಶ ಸದೃಶರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾ
 ಪಿಸಿ ಆ ಹೆಸರು ಪಡೆದಂಥಾ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮಳೆ ಸುರಿಸುವದಕ್ಕೆ
 ವ್ಯಕ್ತಿ ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆಕಾಶದಿಂದ ಏಳುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಭಳಿಗಾ
 ಲವು ದಾಟುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಉಷ್ಣಕಾಲದ ಸೂರ್ಯನ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎಂದರೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ
 ಶಿಖೆಯಿಂದ ಬೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮೂಡಣ
 ಘಾಳಿ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ವಾಯುವು ಆ
 ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತಿಮಿತ ಭಾವ, (ಶಾಂತತ್ವ)ವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮೇಘವು ಪರ್ವತ ಅನೆ
 ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ (ವಿಂಚು) ಅದರ ಜ್ಯೋತಿರ್ವ
 ತಾದಿ (ಪ್ರಕಾಶದ ಬಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ) ಚಪಲರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು
 ಗುಡುಗು ಅದರ ಗರ್ಜನೆ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಶಿಡಿಲಿನ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ

(ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು) ಮಳೆಗಾಲ ಬರುತ್ತಿರಲಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತವೋ, ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಹಾಗೆ ಆಗುವ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂಸಾರ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಂಥವನ ಮಗ, ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಮೃದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಸಾಯುವೆನು ಎಂದು ಈ ರೀತಿ ಶರೀರಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಂಥ ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂದರೆ ಜೀವನು, ಪ್ರಜಾಪತಿ ಯಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ “ನೀನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಕರ್ಮ (ಮರಣ) ಉಳ್ಳವನಲ್ಲ, ನೀನು ಅದೇ”ಯಾಗಿರುವಿ ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆಕಾಶದಿಂದ ಹೊರಡುವಂತೆ ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು, ದೇಹಾದಿಗಳ ಹಾಗಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಕೊಂಡು ಎಂದರೆ ದೇಹವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸದ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ಈ ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡೋಣವಾಗಿದೆ. (VII—೧೦) ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

इदं शरीरमेव हि मर्त्यं मरणार्थम् । × ।
मृत्युनाआतं तद्वाप्तञ्च सततं विनाशशी
लमिति यावत् । इदञ्च शरीरे ह्येतवानुस
न्धानार्थमुक्तं । एवं भूतं तदिदं शरीरं कर्म
कृतशरीरराहित्यलक्षणाभूतत्वं स्वरूपस्यात्म
नोभोगाधिष्ठानं । कर्मवशेन जीवेन भोगार्थं
परिगृहीतमित्यर्थः । ततश्चा शरीरत्वमेव स्व
रूपं सैवामृतत्वलक्षणामुक्तिः सशरीरत्वमे
वतदभावः इत्युक्तं भवति । + । कर्मरन्ध्र
शरीरयोगिनः तदनुगुणसुखदुःखयोगस्यावश्यं
भाषित्वात् कर्मणारब्धदेहसंबन्धाभावस्य
पुरुषार्थतया मुक्तिरूपत्वमुपपद्यतइतिभावः ।
व्यतिरेकं दर्शयति अशरीरं वावसन्तं न प्रि
याप्रियेस्पृशतः । वावशब्दः प्रसिद्धौ अवधा
रणेवा ॥

ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಈ ಶರೀರವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸಾವು ಉಳ್ಳದ್ದು, ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು. [ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಶವಾಗುವ ಸ್ವಭಾವಉಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಇಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಶರೀರದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವಬಗ್ಗೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.] ಇಂಥಾ ಶರೀರವು ಕರ್ಮದಿಂದ ದುಂಬಾದ ಶರೀರ ರಹಿತ ಮತ್ತು, ಸಾವಿಲ್ಲದ ಸ್ವಭಾವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನು ಭೋಗಪಡುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಕರ್ಮದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜೀವನು ಭೋಗಪಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. [ಇದರಿಂದ ಶರೀರರಹಿತವಾಗಿರೋಣವೇ (ಜೀವನ) ಸ್ವರೂಪ. ಅದೇ ಮರಣರಾ

अशरीरोवायुः । शिरः पाण्यादि लक्षण
शरीरशून्यो वायुरित्यर्थः । अन्नादीनिचाशरी
राणीत्यर्थः । अन्नं भूत्वा मेघो भवतीत्यादि
वदभ्रस्तनयितोरवस्थाभेदेन भेदोद्वष्टव्यः ।
अशरीराणाञ्च प्रियाप्रियानन्वयोदृष्टइति
भावः । अत्रव्यासायैः वाय्वादीनां आका
शात्समुत्थानं नामस्वकार्यकरणायोर्ध्वदेशे
अभिवृद्धिः । परशब्दो वाय्वादीनां कारणा
वस्थावाची । ज्योतिःशब्दस्तु कारणानां
कार्योत्पादनद्वारेण तदभिव्यञ्जकतया प्रयु
क्तः । वाय्वादीनिच कारणद्रव्यमुपगम्य
कार्यावस्थां हित्वा कारणसदृशेन रूपेण
विशिष्टानि भवन्ति । वायुर्हि आवह प्रव
हादि रूपेण सप्तविधत्वं हित्वा वायुत्वमात्रे
णावतिष्ठते । विद्युत्तु विद्युत्वं हित्वातेजस्त्वे
न । अभ्रस्तनयितूचाभ्रादित्वादि प्रहाणेन
स्वकारणभूतरूपेण । एवं जीवोपि मार्गविशे
षेण देशविशेषविशिष्टं परब्रह्म प्राप्यसंसार्य
वस्था प्रहाणेन परमात्मतुल्यरूपेणाविर्भव
तीत्येवमर्थे सत्येवदृष्टान्तदार्ष्टान्तिक वाक्य
सामंजस्यं भवतीति वर्णितं । × ।

यत्परैरुक्तं शरीरात्समुत्थाय शरीरे आ
त्माभिमानं हित्वा स्वेन रूपेण परमात्मरूपेण
साक्षात्कृत्यपरंज्योतिर्भवति । परमात्मा म
वतीत्यर्थः । न तु शरीरादुत्क्रमणं देशान्तर
गमनं वात्रविश्वक्षितमिति तदसत् । अप

ಹಿತ್ಯಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಮುಕ್ತಿ, ಶರೀರವು
 ಕ್ರಮಗತಿರವದೇ ಅದರ (ಮುಕ್ತಿಯು)
 ಅಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮ
 ದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ದೇಹಸಮೃದ್ಧ ಉಳ್ಳ
 ವಗೆ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಸುಖದುಃಖ
 ಸಮೃದ್ಧವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ
 ಪ್ರಯುಕ್ತ, (ಹಾಗೆ) ಕರ್ಮದಿಂದಂ
 ಟಾದ ದೇಹಸಮೃದ್ಧವಿಲ್ಲದವಗೆ ಪುರು
 ಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿರೂಪ ಉಂ
 ಟಾಗೋಣವು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು
 ಭಾವನಾಗಿರುತ್ತದೆ]. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಶರೀ
 ರರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತಗ
 ಲುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಥವಾ
 ಖಂಡಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನಾಯುವಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ನಾ
ಯುವು ತಲೆ ಕಾಲು ನೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣ
ಉಳ್ಳ, ಶರೀರಶೂನ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥ.
ಆಬ್ರ ನೊದಲಾದವುಗಳೂ ಶರೀರ ಇಲ್ಲ
ದವುಗಳು. ಅಬ್ರವಾಗಿ ಮೇಘವಾಗು
ತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಆಬ್ರ ಮತ್ತು
ಗುಡುಗುಗಳಿಗೆ ಅವಸ್ಥಾಭೇದದಿಂದ ಭೇ
ದವಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರವಿಲ್ಲದವುಗಳಿಗೆ ಸು
ಖದುಃಖಗಳ ಸಮೃದ್ಧ ರಾಹಿತ್ಯವು ಕಂಡು
ಬಂದದೆ ಎಂದು ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ನಾ
ಯು ನೊದಲಾದವು ಆಕಾಶದಿಂದ ಎದ್ದು

ದಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ನ ಹಿ ಶರೀರಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯೇತಸ್ಯ ಶ
ರೀರೇ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನಂ ಹಿತೇತೃಥೋ ಭವತಿ । ಸ್ವ
ರೂಪಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಲಕ್ಷಣ ಸ್ವರೂಪಾಭಿನಿಷ್ಪತ್ಯನಂತ
ರಭಾವಿನಃ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರ್ಭಾವಸ್ಯ ಚ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ
ರೂಪಸಂಪದೇತಿ ಪೂರ್ವಕಾಲತಯಾನಿರ್ದೇಶೋನಯುಕ್ತಃ ।
ನ ಹಿ ಸರ್ಪಾತ್ಸಮುತ್ಥಾಯ ರಜ್ಜುಮುಪಸಂಪದೇತಿ ಚ
ಪ್ರಯೋಗೋ ದೃಶ್ಯಚರಃ । ವಾಘ್ರಾಧಿ ದೃಶ್ಯಾಂತವೈ
ಪ್ಯೌಚ ಸ್ಪೃಶ್ಯಮೇವ । ಕಿಂಚಾನಿವಿಶೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಭಾ
ವೋಽತ್ರ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರೂಪಸಂಪದೇತೇನೇನ ವಿವಕ್ಷಿತಃ
ಚೇದ ಸುಶ್ರುತಿರ್ದಶೋದ್ವಾಟಿತಸ್ಯ ವಿಶೇಷವಿಜ್ಞಾನಾಭಾ
ವಪ್ರಯುಕ್ತನಶ್ಚಪ್ರಾಯತ್ವದೋಪಸ್ಯಾಪರಿಹತತಯಾ ತದ್ವೋ
ಪರಿಹಾರಾಯ ಮುಕ್ತೃವಸ್ಥೋಪದೇಶಾಸಂಗತ್ಯಸ್ಯಾದಿ
ತ್ಯಾಸ್ತಾಂತಾಃ ॥ ರಂ ॥

ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಾಯುಭಾವ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ (ಮಿಂಚು) ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೇಜೋಭಾವದಲ್ಲಿ, ಅಭ್ರ ಮತ್ತು ಗುಡುಗು ಇವೆರಡು ಆ ಭಾವಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮಗೆ ಮೂಲಕವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ (ಹೇಗೆ ಉಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೋ) ಹಾಗೆ, ಜೀವ ಕೂಡಾ ಮಾರ್ಗವಿಶೇಷದಿಂದ ಸ್ಥಳವಿಶೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದು, ಸಂಸಾರಿ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪದ ಹಾಗಿನ ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಬಿದ್ದೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ,

ಶರೀರವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ನಾನೇ ಅದು” ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುವದೆಂದರೆ ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು ಎಂಬದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಪರಕೀಯರು (ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು) ಹೇಳುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ (ಪ್ರಸ್ತುತ) ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಬರುವದೆಂದರೆ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎತ್ತರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಗೋಣ. ಪರಶಬ್ದವು ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಾರಣವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಜೋತಿಃಶಬ್ದವು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರಣದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು, ಕಾರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕಾರಣದ ಹಾಗಿನ ರೂಪದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಯುವು ಆ ವಹ ಪ್ರವಹ ಮೊದಲಾದ ೭ ವಿಧದ

ಹಾಗಲ್ಲ. ಶರೀರದಿಂದ ಎದ್ದು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶರೀರದ ಕುರಿತು (ಅದು) ನಾನು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂತ ಅರ್ಥವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಭಾವವು ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಲಕ್ಷಣವಾದ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಆದತರುವಾಯ ಉಂಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಗಿಯೇ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ಸರ್ಪದಿಂದ ಹೊರಟು ಹಗ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದು ಎಂತ ಈ ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಾಯು, ಅಭ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ವಿಕೃತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ. ಇದು ಹೊರತು ಇಲ್ಲಿ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಿ ದಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಉತ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಶೇಷಾನುಭವಶೂನ್ಯತೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಷ್ಟವಾದಂತೆ ತೋರುವ ದೋಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವಂಥಾದಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದೀತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

इदं जीवशरीरं मृत्युना आतं व्याप्तं
अतोमर्त्यविनाशितच्छरीरको जीवोपि वि
नाशयेत् । तज्जीवशरीरं अशरीरस्य प्राकृत
देहहीनस्यात एवामृतस्याविनाशिन आत्म
नोहरेरधिष्ठानं । × । सशरीरोजीवः प्रिया
प्रियाभ्यां परेण प्राप्यसुखदुःखाभ्यां आतः
आक्रान्तः । प्रसिद्धमेतदित्याहनहवाइति ।
अपहतिर्हानिर्नास्ति । हवैप्रसिद्धं । वावैत्यव
धारणे । अशरीरंसंतं हरिं नैवस्पृशत इति
वैलक्षण्यमित्यर्थः ॥ रा ॥

इदं जीवजातं मर्त्यवात्रमरणशीलमेव ।
उपलक्षणमेतत् । जराप्रस्तञ्च शरीरं शरीर
सम्बन्धितदभिमानीतियावत् । तज्जीवाभि
मतं शरीरं अमृतस्य जरामृत्युरहितनित्यशरी

माद्धರು, ಈ ಜೀವಶರೀರವು ಮೃ
ತ್ಯುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು. ಆದ
ಕಾರಣ ನಾಶವಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು.
ಆ ಶರೀರವುಳ್ಳ ಜೀವ ಸಹ ನಾಶವಡತಕ್ಕ
ವನೇ; ಎಂದರೆ ಈ ಜೀವಸಮೂಹವೂ ಮರ
ಣವಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೇ. ಈ ಸಂಗತಿ
ಉಪಲಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೃ
ದ್ಧಾಪ್ಯದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟು.
ಶರೀರವೆಂದರೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅದ
ರ ಅಭಿಮಾನಿ (ಜೀವ) ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.
ಆ ಜೀವನಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶರೀ
ರವು ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರವಿಲ್ಲದ, ಆದಕಾರಣ
ಮರಣರಹಿತನಾಗಿ ನಾಶವಿಲ್ಲದ, ಎಂದರೆ
ಜರಾಮರಣಶೂನ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯಶರೀರವುಳ್ಳ

ರಸ್ಯ ಅಶರೀರಸ್ಯ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಶून್ಯಸ್ಯ ಅಸ್ಯ
ಪೂರ್ವೋಕ್ತಗುಣಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪರಮಾತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಂ ।
एवं भूतोपि लीलया मर्त्यशरीरमधि तिष्ठती
ತಿಯಾವತ್ । ಜೀವಸ್ತು ನ ತದಧಿತಿಷ್ಠತೀತಿ ವಕ್ಷ್ಯ
ತಿ । × । यः सशरीरो जीवः सः प्रिया प्रिया
भ्यां आत्तः सम्बद्धः । × । अपहतिरपगमो
ನಾಸ್ತಿ ಹವೈ ನಾಸ್ತೇವ ಖಲು । ಮುಕ್ತಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಿಯ
ಸದ್ಭಾವಾದಿತಿಭಾವಃ । अत्र प्रियं नाम परेण्यं
ಪ್ರಾಪ್ತಸುಖಂ ಅಪ್ರಿಯಂತು ಪರೇಣ್ಯಮಭದ್ರಂ । अकार
स्य निषेधार्थत्वेनाभद्रवाचित्वात् प्रियशब्द
स्य च परेण्यत्ववाचित्वात् । तथाच परेण्यं
+अप्रियमिति परनिपात इतिज्ञेयं । × ।
अशरीरं सदाशरीराभिमानशून्यं परमात्मानं
ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ನವಾವ ನೈವ ಸೃಶತಃ । अभद्रं भगव
ति नास्त्येव । सुखमपि नपरप्राप्यमस्तीति
भावः ॥ वे ॥

अशरीरोवायुरिति । वायुर्मुख्यवायुः
अशरीरः । अभ्रं आप्नोति व्याप्नोति जगदि
त्यप्राशब्दितेन हरिणाभ्रियमाणत्वादभ्रं ब्रह्मा ।
विशेषेणद्योततइति विद्युन्नाम्नी भारती । स्त
नयितुः सर्वशब्दमानित्वात् स्तनयितुनाम्नी
सरस्वती । इत्येतानित्रीण्यशरीराणि वायुश्चा
शरीरः । वाय्वादयश्चत्वारो देहवन्तोपि तद
भिमानाभावादशरीराण्येव तादृशान्यपि प्रि
याप्रिये न सृशतः किमुपरेशमितिवाक्यशेषः ।
अत्रयद्यपि ब्रह्मवाच्योः परेण्यं भगवता प्रा
प्यं प्रियमस्ति । भारतीसरस्वत्योस्तु भग

ಮತ್ತು ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ, ಈ ಮೊ
ದಲು ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮ
ನಾದ ಹರಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಇರುವ ಸ್ಥಳ)
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆತ್ಮನು) ಈ ತರಹದವ
ನಾದರೂ ಅಟಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವು ಉಳ್ಳ ದೇಹ
ದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಾ
ತ್ಪರ್ಯ. ಜೀವನು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತ
ನಾಗಿರುವವನಲ್ಲೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳೋ
ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರಯುಕ್ತನಾದ ಜೀ
ವನು ಯಾರೋ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ
ದೊರಕುವ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ; ಎಂದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ
ನಿರ್ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾದದ್ದು. ಇವನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಅವು
ಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾ
ಕಂದರೆ ಮುಕ್ತರಾದವರಿಗೆ ಕೂಡಾ ಸುಖಾ
ನುಭವ ಉಂಟು. [ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯ (ಸುಖ)
ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನಿಂದ ದೊರಕುವ ಸುಖ.
ಅಪ್ರಿಯ (ದುಃಖ) ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನಿಂದ
ದೊರಕುವ ಅಭದ್ರ (ಅಮಂಗಳ) ಎಂದು
ಅರ್ಥ]. ಯಾಕಂದರೆ ಅಕಾರವು ನಿಷೇ
ದಾರ್ಥ ಉಳ್ಳದ್ದಾದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಮಂಗಳ
ವಾಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಪ್ರಿಯ
ಶಬ್ದವು ಭಗವಂತನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾವಂಥಾದ್ದ
ನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಿಯಶಬ್ದವು
ಭಗವಂತನಿಂದ ದೊರಕುವ ಅಮಂಗಳಾ
ರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಕಾರವು ಪರನಿಪಾತ ಉಳ್ಳದ್ದಾ

ವತ್ಪಾಪ್ಯಂ ಸ್ವಸ್ವಭರ್ತೆ ಪ್ರಾಪ್ಯಚ್ಚಾಸ್ತಿಮುಖಂ । ತ
ಶಾಪಿ ತದನ್ಯೇನಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಸುಖಂ ನೇತಿ ಪ್ರಿಯಸ್ಪೃಶಿಷ್ವ
ತುರ್ಣಾ ನೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಮುಕ್ತೋಪಿ ಇಶಪ್ರಸಾದಾದೇವ ಭೋಗಾನ್
ಮುಕ್ತೇ । ಅತೋಪಿ ಜೀವೇಶಯೋರ್ವೈಲಕ್ಷ್ಯಯಾಮಿತ್ಯಾಹ
ತದ್ವೇತಿ । ತನ್ನಿರ್ದರ್ಶನಂ ಯಥಾ । ಏತಾನಿವಾಘ್ರ
ಭವಿಷ್ಯುಸ್ತನಯಿತ್ಯುಶಾಂದಿತಾನಿ ಅಮುಷ್ಮಾದಾಕಾ
ಶಾಪರಮಾತಮನಃ ಸಮುತ್ಥಾಯ ತ್ವಯಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ
ಪರಮಾತ್ಮಾನಮೇವೋಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ನಿಜಾನಂ
ದಾನುಭವರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದಂತೇ ॥ ರಾ ॥

ಏತಾನಿ ಅಪ್ರಾದೇನಿ ಅಶರೀರಾಣಿ । ಜ್ಞಾ
ನವೈಶೇಷ್ಯೇಣ ಶರೀರೇಣಾತ್ಮನಂತಂ ನ ಸಂವತ್ಸರಾಣಿ ।
ಅತಃಪ್ರಾಪ್ಯಪ್ರಿಯವಂತಿ । × । ಸಮುತ್ಥಾಯ
ಶರೀರಾದಿತೀಶಃ । ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ । ತ್ವ
ಸಂಪದ್ಯಸಮೀಪಗತ್ವಾ । ಸ್ವೇನರೂಪೇಣ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾ
ನಂದಾದಿನಾಽಭಿನಿಷ್ಪದಂತೇ । ಸಮ್ಯಕ್ ಸಂಪದ್ಯಾ
ನಿ ಭವಂತಿ ॥ ೧ ॥

ಆ ಹೆಸರಿನ ಭಾರತೀದೇವಿ. ಸರ್ವ ಶಬ್ದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತನಯಿತ್ವ ಎಂದರೆ
ಆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸರಸ್ವತಿ. ಈ ಮೂವರು, ಅಭ್ರಾಹಿಮಗಳು, ಶರೀರವಿಲ್ಲದವರು. ವಾಯು
ವಿಗೂ ಶರೀರವಿಲ್ಲ. (ಈ) ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರು ದೇಹ ಉಳ್ಳವರಾದಾಗ್ಯೂ
(ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ) ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಪ್ರಯುಕ್ತ ಶರೀರರಹಿತರಾದವರೇ, ಎಂದರೆ
ಜ್ಞಾನಬಾಹುಳ್ಯದ ದೇವಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶರೀರನಿರ್ಬಂಧ ಇಲ್ಲದವರು. ಆದಕಾರಣ
ಸುಖದುಃಖಗಳಿಲ್ಲದವರು. ಅಂಥವರಿಗೆ ಕೂಡಾ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತಗಲುವದಿಲ್ಲವಾದ
ಮೇಲೆ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ಈಶನನ್ನು (ಅವು) ಸ್ವರ್ಗ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ
ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ವಾಕ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು ಇವರಿಗೆ
ಭಗವಂತನಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆಬೇಕಾದ ಸುಖವೂ, ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತೀ ಇವರಿಗೆ ಭಗವಂತನಿಂದಲೂ,
ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುಂಡಂದಿಂದಲೂ, ದೊರಕಬೇಕಾದ ಸುಖವೂ ಇದೆ. ಆದರೂ ಬೇರೆ
ಯವರಿಂದ ದೊರಕಬೇಕಾದ ಸುಖವಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೂ ಸುಖ ಸ್ವರ್ಗ

ಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.]
ಶರೀರರಹಿತನಾದ ಎಂದರೆ ಸರ್ವ ಕಾಲದ
ಲ್ಲಿಯೂ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಶೂನ್ಯನಾದಂ
ಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಹರಿಯನ್ನು ಸುಖ
ದುಃಖಗಳು ಮುಟ್ಟುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಮಂ
ಗಲವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.
ಸುಖ ಕೂಡಾ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ ದೊರಕ
ಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಇದೇ (ಅವನಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ತಮ್ಮೊಳ
ಗಿರುವ) ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ(ಭೇದ)ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಯು ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಯು.
ಇವನು ಶರೀರ ಇಲ್ಲದವನು. ಅಭ್ರ ಎಂ
ದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಪ್ (ಜಲ)
ಎಂಬ ಹರಿಯಿಂದ ಪೋಷಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಾ
ರಣ ಬ್ರಹ್ಮ(ನ ಹೆಸರು). ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಕಾರಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದರೆ

ಇಲ್ಲಿಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತನಾದವನು ಕೂಡಾ ಈಶನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೂಡಾ ಜೀವೇಶರೊಳಗೆ ಭೇದ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಯಾವದಂದರೆ:—ಈ ವಾಯು, ಅಭ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಗುಡುಗು ಎಂಬವುಗಳು ಆ ಆಕಾಶ ಎಂದರೆ (ಆ ಹೆಸರಿನ) ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹೊರಟುಕೊಂಡು ಬಂದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಆನಂದಾನುಭವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತವೋ ಎಂದರೆ ಆಯಾ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟು, ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಆನಂದಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಂಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೋ,

(೨) ನೇ ಸಂಗತಿಯ ಕುರಿತು.

एवमेवैषज्ञानीजीवः । सम्प्रसादः स
म्यक्भगवत्प्रसादयुक्तः । अस्माच्छरीरात्स
मुत्थायपरंज्योतिरुपसम्पद्यस्वेन रूपेण निजा
नन्दानुभवरूपेणाभिनिष्पद्यते । उक्तवैलक्ष
ण्यसिद्धमर्थमाह स इति । यं प्राप्यमुक्तो भूत्
स परंज्योतिः शब्दोक्तः उत्तमः पुरुषः ।
स मुक्तो जीवः । तत्रभगवन्नोकेपर्येति परि
तः सञ्चरति । कथं? जक्षन् भक्षयन् क्री
डन्नित्यादि । ज्ञातिभिः सहमुक्तैः । अज्ञाति
भिः पूर्वमुक्तैः । वयसैः सखिभिः । रमणा
तिशयप्रकारमाहनोपजनमिति । उपजनं
परिसरवर्त्तिजनं शरीरं स्वशरीरञ्च । न स्म
रन् रमतइति रमणातिशयोक्तिः । पूर्वं तदे
तच्छरीरमशरीरस्यात्मनोऽधिष्ठानमित्युक्तं ।
तत्रजीवोवा चक्षुरादिर्वास्तुतदधिष्ठायितो
जीवस्या सामर्थ्याच्चक्षुरादेः करणत्वान्नाधि
ष्ठात्वमिति सदृष्टान्तमाह स यथेति । आ
चरणे रथप्रवर्तने सवृद्धिस्थः प्रयोग्यः सार

ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪರಕೀಯ(ಒಬ್ಬ) ಜ್ಞಾನಿ
ಯಾದ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಭಗವಂತನ ಅನು
ಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು, ಈ ಬಾಹ್ಯಶರೀರದಿಂದ
ಹೊರಟು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ
(ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ) ನಿಜ (ಸ್ವಂತ) ಆನಂ
ದಾನುಭವ ಉಳ್ಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು
ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ
ಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು
ಪಡಿಯುತ್ತಾನೋ, ಎಂದರೆ (ಈಗ) ಯಾ
ವದನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ (ಜ್ಞಾನಿಯು) ಮುಕ್ತ
ನಾದನೋ, ಆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ
ನಾದವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. [ಇದ
ರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನಾಗಿರುವ ಕಾರ
ಣದಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ಜೀವವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ
(ಭೇದ)ವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇ
ಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ
ದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದಂಥಾ ಅರ್ಥನಿರ್ದರ್ಶನಕ್ಕಾ
ಗಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಥಿ: ಯಾನೇಯಥಾನಿಯುಕ್ತ: ಏವಮೇವಾಯಂ ಪ್ರಾಣೋ ಮುಖ್ಯ
ವಾಯುರಸ್ಮಿನ್‌ಶರೀರೇ ತತ್ಪ್ರವರ್ತನಾಯುಕ್ತ: । ಸಾರ
ಥಿತ್ವೇನ ನಿಯುಕ್ತ: । ವಿಷ್ಣುಸ್ತುರಾಧಿಕವೇದಹಾಥಿ
ಶಾತೇಯುಕ್ತಮೇವ । ಜೀವಸ್ತು ಅನ್ಯರಥಗವತ್ತಿಶ್ಚ
ತೀತಿತಿಭಾವ: ॥ ರಾ ॥

ಏವಮೇವೈಪರೋಪಿಯುಕ್ತ: । × । ಅಸ್ಮಾಚ್ಚರ
ಮಾಚ್ಚರೀರಾತ್ । × । ಯತ್ಪರಂಜಯೋತಿರಪಸಂಪದ
ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದತೇ ಸ ಉತ್ತಮ: ಪುರುಷ: ।
ಅನೇನೋತ್ತಮಪುರುಷತ್ವೇನಾಪಿ ಜೀವವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ ಉಕ್ತ
ಮಿತಿಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ॥ ಕೇಚಿತ್ತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ
ಪ್ರದರ್ಶನಾಯೇದಮಿತೀದಾಹು: ॥ ಮುಕ್ತಭಾಗಪ್ರದತ್ವೇನಾಪಿ
ಜೀವವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಮಿತೀದಾಶಯೇನಾಹ ಸ ತತ್ರೇತಿ । × ।
ತದನುಪ್ರಗ್ರಹೇನೈವಪರ್ಯೇತಿ ಪರಿತೋ ಗಚ್ಛತಿ ಜಕ್ಷನ್
ಭಕ್ಷಯನ್ ಹಸನ್ವಾ । × । ಉಪಜನ್ ಸ್ವಸಮೀಪವ
ರ್ತಿಜನ್ । × । ಕೇವಲಂ ಹ್ಯನುಸಂಧಾನೇನೈವ ಪರಮ
ಸುಖಭೋಕ್ತೃಣಾಂ ತೇಷಾಮುಪಜನದರ್ಶನಾದಿಕಮಪಿ ನಾ
ಸ್ತೀತಿತಿಭಾವ: । × । ಶರೀರಾಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಂ ಕಥಂ
ಜೀವವ್ಯಾವರ್ತಕಮಿತೀದಾಶಂಕಾಪರಿಹಾರಾಯ ಶರೀರಾ
ಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಂ ವಿಶದಯನ್ ಭಾವನಾರ್ಥಮಿಶ್ವರಸ್ಯ
ರಥಿಕಸಾಮ್ಯಮಾಹ ಸ ಯಥೇತ್ಯಾದಿನಾ । × ।
ಯಾನಪ್ರಯೋಕ್ತೃತ್ವಾತ್ಯಯೋಗ್ಯ: ಸಾರಥಿ: । ಆಚರ
ತೇನೇನೇತ್ಯಾಚರಣೇ ರಥೇ ಆಚರಣೇ ತತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ಯುಕ್ತೋ
ನಿಯುಕ್ತ: ಸ್ವಾಮಿನಾ ಏವಮೇವಾಯಂ ಪ್ರಾಣೋಽಸ್ಮಿನ್
ಶರೀರಾಖ್ಯೇ ರಥೇತದಾಚರಣಾರ್ಥಂ ಯುಕ್ತೋನಿಯುಕ್ತ ಇ
ಶ್ವರೇಣ । ಶರೀರರಥೇ ಪ್ರಾಣ: ಸಾರಥಿಸ್ಥಾನೀಯ
ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ । ಯಥಾರಥಿ ಯಥಾನ್ಯ
ರಥಗ: ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಜ್ಞಾಃ । ತಥಾ ಚ ಯಥಾರಥಿ ಏವ

(ಈಗ) ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸುಖಕೊಡುವದರಿಂದ
ಕೂಡಾ ಆ ಭೇದ ಉಂಟೆಂದು ತೋರಿಸು
ವದಕ್ಕಾಗಿ (ಮುಂದಿನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು)
ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ]. (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
ರುವ) ಅವನು (ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪ
ಡುವವನು) ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವ
ನು, ಭಗವಂತನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನ ಅನು
ಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, ಹೇ
ಗೆಂದರೆ:—ತನ್ನಿಷ್ಟಾ, ಅಥವಾ ನಗುತ್ತಾ
ತನ್ನ ಸಂಗಡ ಮುಕ್ತರಾದವರನ್ನೂ, ತನ
ಗಿಂತ ಮೊದಲು ಮುಕ್ತರಾದವರನ್ನೂ,
ತನ್ನ ಸರಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವರನ್ನೂ, ಸ್ನೇಹಿ
ತರನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಟ ಮೊದಲಾ
ದದ್ದನ್ನಾಡುತ್ತಾ, ಸಮೀಪ ಇರುವವರನ್ನೂ
ದೇಹವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಸ್ಮರಿಸದೇ ಕೇವಲ
ಹರಿ ಜಿಂತನೆಯಿಂದಲೇ ಸುಖಪಡುತ್ತಿರು
ತ್ತಾನೆ. [ಈ ರೀತಿ ಸುಖಪಡುವವರಿಗೆ
ತಮ್ಮ ಸಮೀಪ ಇರುವವರ ದರ್ಶನಾದಿ
ಗಳು ಕೂಡಾ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವವಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ. (ಈಗ) ಈ ಶರೀರವು ಶರೀರ
ರಹಿತನಾದ ಆತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ನಿವಾಸ
ಸ್ಥಳ)ವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಯಿತು. ಅದ
ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವದು ಜೀವನಾ
ಗಲೀ, ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲೀ
ಆಗಿರಬಾರದೋ? ಎಂದರೆ ಜೀವನೇ ಅದ
ಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳು
ಕರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅದರಿಂದ ಇವ್ಯಾ

ಮೆವಾಯಮಸ್ಮಿನ್‌ಶರೀರೇ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಕೃಶ್ಚಾನಂದರೂಪ
ತ್ವಾನ್ ತತ್ರಾಮಾವಿಷ್ಣುಃ ರಥಾಧಿಷ್ಠಾತಾ | ಯಥಾನ್ಯ
ರಥಗಃ ಅನ್ಯಸ್ವಾಮಿಕರಥಗಃ ಕಶ್ಚಿತ್ಪುಮಾನ್‌ಽವ
ಮೆವಾಯಮಸ್ಮಿನ್‌ಶರೀರೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತದ್ವಾನ್ ಜೀವಃ ಇತಿ
ಯೋಜನಾ | ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಹ್ಯಸ್ಯಾನ್ಯಾನೀಯಾನಿಪಿ
ಗ್ರಾಹ್ಯಾ | ಏವಂಚ ಜೀವಸ್ಯಾನ್ಯರಥಗೋಪಮತ್ವಾ
ಶರೀರಾಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಮಿತಿ ತಜ್ಜೀವವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಮ
ವೇವೇತಿಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಃ | ೩ |

ನಂದರೆ ರಥ ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನೇಮಕಪಟ್ಟವನಾದ ಸಾರಥಿ (ಎಂದು ಅರ್ಥ). ರಥ ನಡಿ
ಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ನೇಮಕಪಟ್ಟಂಥಾ, ಬುದ್ಧಿಸ್ಥನಾದ ಸಾರಥಿಯು ಹೇಗೆ
ರಥದಲ್ಲಿ (ಅದನ್ನು ನಡಿಸುವದಕ್ಕೆ) ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಾಣ
ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವು, ಈ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು ನಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರ
ಈಶ್ವರನಿಂದ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ—ಎಂದರೆ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಣನು ಸಾರಥಿಯಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. [ಇದು ಒಂದು ಕುರುಹು ಮಾತ್ರ
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಥಿಕ ಮತ್ತು ರಥದಲ್ಲಿ (ಅವನ ಸಂಗಡ) ಕುಳಿತ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಇವರ
ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದಕಾರಣ] ಒಬ್ಬ ರಥಿಕನು ಹೇಗೋ
ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅನಂದರೂಪ ಉಳ್ಳವನಾದ ಕಾರಣ
ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಷ್ಣುವು ರಥಿಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿಷ್ಣುವು
ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವವನೆಂಬದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಜೀವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ (ಮೂರನೆಯ) ವನಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು
ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಒಬ್ಬನು ಯಜಮಾನನಾಗಿರುವ ರಥದಲ್ಲಿ, ಕುಳಿತ
ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಯುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು
ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕುದುರೆಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಇದ್ದಾವೆಂದು ಕೂಡಾ ತಿಳಿಯ
ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವನಂತೆ ಇರುವದ
ರಿಂದ, ಇವನಿಗೆ ಶರೀರಾಧಿಷ್ಠಾತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ, ಅದು ಜೀವಭೇದವನ್ನು ತೋರಿ
ಸುತ್ತದೆಂತಲೇ ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು (ಮಾಧ್ವರು) ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವದಕ್ಕೂ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಿಲ್ಲೆಂಬದನ್ನು ದೃ
ಷ್ಟಾಂತ ಪುರಃಸರನಾಗಿ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೇ
ಳುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ
ವಾಗಿರೋಣವು, ಜೀವ ವೈರಿಕ್ತವಾದ
ಸ್ವಭಾವವೆಂಬದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯ
ನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ, ಈಶ್ವರಗೆ ರಥಿಕನ (ರಥ
ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಯಜಮಾನನ) ಸಾಮ್ಯವ
ನ್ನು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.] ಪ್ರಯೋಗ್ಯ
ನಂದರೆ ರಥ ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನೇಮಕಪಟ್ಟವನಾದ ಸಾರಥಿ (ಎಂದು ಅರ್ಥ). ರಥ ನಡಿ
ಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ನೇಮಕಪಟ್ಟಂಥಾ, ಬುದ್ಧಿಸ್ಥನಾದ ಸಾರಥಿಯು ಹೇಗೆ
ರಥದಲ್ಲಿ (ಅದನ್ನು ನಡಿಸುವದಕ್ಕೆ) ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಾಣ
ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವು, ಈ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು ನಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರ
ಈಶ್ವರನಿಂದ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ—ಎಂದರೆ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಣನು ಸಾರಥಿಯಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. [ಇದು ಒಂದು ಕುರುಹು ಮಾತ್ರ
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಥಿಕ ಮತ್ತು ರಥದಲ್ಲಿ (ಅವನ ಸಂಗಡ) ಕುಳಿತ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಇವರ
ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದಕಾರಣ] ಒಬ್ಬ ರಥಿಕನು ಹೇಗೋ
ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅನಂದರೂಪ ಉಳ್ಳವನಾದ ಕಾರಣ
ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಷ್ಣುವು ರಥಿಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿಷ್ಣುವು
ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವವನೆಂಬದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಜೀವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ (ಮೂರನೆಯ) ವನಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು
ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಒಬ್ಬನು ಯಜಮಾನನಾಗಿರುವ ರಥದಲ್ಲಿ, ಕುಳಿತ
ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಯುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು
ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕುದುರೆಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಇದ್ದಾವೆಂದು ಕೂಡಾ ತಿಳಿಯ
ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವನಂತೆ ಇರುವದ
ರಿಂದ, ಇವನಿಗೆ ಶರೀರಾಧಿಷ್ಠಾತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ, ಅದು ಜೀವಭೇದವನ್ನು ತೋರಿ
ಸುತ್ತದೆಂತಲೇ ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು (ಮಾಧ್ವರು) ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ: ಉಪಸಂಪದನೀಯ: ಉತ್ತಮಪುರುಷ: ಇತ್ಯರ್ಥ: 1 + 1 ಸ: ಉಪಸತ್ತಾ ತತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮನಿರ್ವೇತಿ ತಂ ಪರಿತೋಽನು ಭವತಿ ಯದ್ವಾನುಸಂಚರತೀತ್ಯರ್ಥ: 1x1 ಯಥೇಶ್ಠಂ ಭೋಗಾನವಾಪ್ರೋತೀತ್ಯರ್ಥ: 1 ಖೊಪುಮಾಂಸಯೋರ್ ನ್ಯಾನ್ಯೋಪಗಮೇನ ಜಾತಮಿತ್ಯುಪಜನತ್ವಂ ಶರೀರಸ್ಯಾ ತೇನಾಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಮುಚ್ಯತೇ 1 ಅಥವಾಉಪಜನಂ ಬಂಧುಜನಾನಾಂ ಸಮೀಪೇ ಶಯಿತಂ ಕುಣಪಮಿತ್ಯರ್ಥ: 1 ಯಥಾಪಿಮುಕ್ತ: ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾತ್ಯಕ್ತಮಪಿ ಶರೀರಮನು ಭವತ್ಯೇವ 1 ತಥಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕತಯಾ ದು:ಖರೂಪ ತ್ವೇನಾನುಭೂತಂ ಶರೀರಂ ನ ಮುಕ್ತಿರದಶಾಯಾಂ ತಥಾನುಭವತೀತ್ಯರ್ಥ: 1 ಆತ್ಮನೋಽಶರೀರಸ್ವಭಾವತ್ವೇ ಪ್ರಾಕ್ ಶರೀರಸಂಬಂಧ: ಕಿನಿಬಾಂಧನಃ ಇತ್ಯತ್ರಾಹ ಯಥಾಪಿ ಚರಣೇ ಶಕೋತ್ಪ್ರಯೋಗ್ಯ: ಯುಗ್ಮ: ಅಶ್ವೋಬಲೀವದೋವಾ ಪಾಶೇನಯುಕ್ತೋ ಭವತಿ ಏವಮೇವಾಯಂ ಪ್ರಾಣ: ಪ್ರಾಣ ಸಹಚರ: ಪ್ರಯಗಾತ್ಮಾಸಂಸಾರದಶಾಯಾಂ ಕರ್ಮಪಾಶ ವಶೇನಯುಕ್ತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥ: 1 ಅನೇನ ಯುಗ್ಮಶಕಟ ವೃಷ್ಟಾಂತೇನ ದೇಹಾತ್ಮನೋರ್ವ್ಯತಿರೇಕೋದೃಢೀಕೃತೋ ಭವತಿ ॥ ರಂ ॥

ಕಾರಣ ಅದನ್ನನುಭವಿಸದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿರುದ್ಧ ಮತ್ತು ದುಃಖರೂಪ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದಂಥಾ (ಆ) ಶರೀರವನ್ನು ಮುಕ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ (ಪೂರ್ವಪ್ರಕಾರ) ಅನುಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. [ಆತ್ಮನು ಶರೀರರಾ ಹಿತ್ಯ ಸ್ವಭಾವಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾ, (ತತ್ಪೂರ್ವ ಮುಕ್ತಿ ಆಗುವದಕ್ಕೆ) ಮೊದಲು ಅವನಿಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಶರೀರನಿರ್ಬಂಧವು ಯಾವ ತರಹದ್ದು ಎಂದರೆ] ಒಂದು ಭಂಡಿಗೆ ಕುದುರೆ ಅಥವಾ ಎತ್ತು, ಪಾಶ (ಲಗಾಮು ಹಗ್ಗ)ದಿಂದ ಹೇಗೆ ಗೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಾಣ, ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೊಡಗೂಡಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು, ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪಾಶದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಗೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಸಂಸಾರದ ಸಲ್ಲಡತಕ್ಕವ (ಪರಮಾತ್ಮ) ನು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಶರೀರಕೊಳ್ಳುವವ (ಉಪಾಸಕ)ನು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಅವನು (ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನು) ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅಥವಾ ಅವನನ್ನು ಸಕಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಕಾರ ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ದುಂಟಾಗುವ ಕಾರಣ, ಉಪಜನ ಎಂದರೆ ಶರೀರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆದಕ್ಕೆ (ಶರೀರಕ್ಕೆ) ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲವಾದರೆ ಉಪಜನ ಎಂದರೆ ಬಂಧುಗಳ ಸಮೀಪ ಮಲಗಿದ ಶವ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮುಕ್ತನಾದವನು ಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ

ಈ ಕುದುರೆ, ಭಂಡಿ, ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ದೇಹ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವರೊಳಗಿನ ಭೇದವು ದೃಢಪಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸ ಯೇನಸ್ವರೂಪೇ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಭಿನಿಷ್ಠಯತೇ
ಪ್ರಾಕೃಪ್ರತಿಬೋಧಾತ್ ತದ್ಭ್ರಾಂತಿನಿಮಿತ್ತಾತ್ ಸರ್ವಂ
ಭವತಿ ಯಥಾರಜ್ಜುಃ ಪಶ್ಚಾತ್ಕೃತಪ್ರಕಾಶಾದ್ರಜ್ವಾತಮ
ನಾಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಠಯತೇಽತಃ ಏವಂಚ ಸ
ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ । ಉತ್ತಮಶ್ವಾಸೌ ಪುರುಷಶ್ಚೇತುಃಪು
ರುಷಃ ಸ ಏವೋತ್ತಮಪುರುಷಃ । ಅಕ್ಷಿಸ್ವಪ್ನಪುರುಷೌ
ವ್ಯಕ್ತೌ ಅವ್ಯಕ್ತಶ್ಚ ಸುಷುಪ್ತಸಮಸ್ತಸಮ್ಪ್ರಸನ್ನೋಽ
ಶರೀರಶ್ಚಸ್ವೇನರೂಪೇಣೇತಿ । ಏಷಾಂವಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾ
ವಸ್ಥಿತಃ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರೌ ವ್ಯಾಕೃತಾವ್ಯಾಕೃತಾವಪೇಕ್ಷಯೋ
ತ್ತಮಪುರುಷಃ । ಸಃ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಸ್ವೇನರೂಪೇಣ
ತತ್ರಸ್ವಾತ್ಮಾನಿವಸ್ಥಿತಯಾ ಸರ್ವಾತ್ಮಮೃತಃ ।
ಪರ್ಯೇತಿಕ್ವಚಿದಿನ್ದ್ರಾಭ್ಯಾತ್ಮನಾ ಜಕ್ಷನ್ ಹಸನ್
ಭಕ್ಷಯನ್ವಾಭಕ್ಷಯಾನ್ಯುಚ್ಚಾವಚಾನೀಪ್ಸಿತಾನ್ । ಕ
ಚಿನ್ಮನೋಮಾತ್ರಃ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಸಮುತ್ಥಿತೈರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಃ
ಕಿಂಕೈರ್ವಾಕ್ರೀಡನ್ ಸ್ತ್ರೀಾದಿಭಿರಮಮಾಣಶ್ಚ ಮನ
ಸೈವ । × । ಕ್ಷೀಪುಂಸಯೋರ್ನ್ಯೋನ್ಯೋಪಗಮೇನ ಜಾಯತ
ಇತ್ಯುಪಜನಂ ಆತ್ಮಭಾವೇನವಾತ್ಮಸಾಮೀಪ್ಯೇನ ಜಾಯ
ತಇತ್ಯುಪಜನಮಿದಂ ಶರೀರಂ ತಂ ನ ಸ್ಮರನ್ । ತತ್ಸಮ
ರಣೇಹಿ ದುಃಖಮೇವಸ್ಯಾತ್ ದುಃಖಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ ।
। × । ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪೋಽಪಹತಪಾಪಮತ್ವಾದಿ ಲ
ಕ್ಷಣಃ ಸನ್ಮುಕ್ತಮೇಷಪುರುಷಃ ಅಕ್ಷಿಣಿದೃಶ್ಯತಇತ್ಯು
ಕ್ತಃ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ತತ್ರಯಥಾಸಾವಕ್ಷಿಣಿ ಸಾಕ್ಷಾ
ದೃಶ್ಯತೇ ತದ್ವತ್ಕವ್ಯಮಿತಿದಮಾರಭ್ಯತೇ ತತ್ರಕೋಹೇ
ತುರಾಕ್ಷಿಣಿದರ್ಶನಇತಿಽಹ ಸಃ ದೃಶ್ಯಾಂತಃ । ಯಥಾ
ಪ್ರಯೋಗ್ಯಃ । ಪ್ರಯೋಗ್ಯಪರೋವಾಸಶಬ್ದಃ । ಪ್ರಯುಜ್ಯತ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, (ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ)
ಅದರ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಭಾವ ಗೊತ್ತಾಗುವ
ಮೊದಲು ಆ (ಸರ್ಪದ) ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ
ಸರ್ಪವಾದ (ಸರ್ಪವೆಂದು ತೋರಿದ) ಒಂ
ದು ಹಗ್ಗವು ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರ ತನ್ನ
ನಿಜವಾದ ಹಗ್ಗದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಹೇಗೆ
ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಹಾಗೆ, ಸಂಪ್ರ
ಸಾದ(ಸ್ವಚ್ಛನಾದವ)ನು ಯಾವ ತನ್ನ
ಸ್ವಂತರೂಪದಿಂದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ(ಸಿದ್ಧಿ)ಯ
ನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು (ಆ ರೂಪ
ಹೊಂದಿದವನು) ಉತ್ತಮಪುರುಷನಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮನು ಮತ್ತು ಪುರುಷನು
ಸಹ ಯಾರೋ ಅವನೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷ
(ನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವ)ನು. ಕಣ್ಣಿ
ನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನಕಾಣು
ವವ ಇವರು ವ್ಯಕ್ತರು (ಸ್ಪಷ್ಟವಾದವರು).
ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ
ನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಪೂರ್ಣ ನಿರುಪದ್ರವನಾಗಿರುವವನು ಅವ್ಯ
ಕ್ತ (ಕಾಣದೆ ಇರುವವ)ನು. ಶರೀರವಿ
ಲ್ಲದವನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾಪಿಸಿ
ದವನು. ಈ ನಾಲ್ಕು ತರಹದವರಲ್ಲಿ
ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವವನು ಕ್ಷರ
(ನಾಶವುಳ್ಳ) ಅಕ್ಷರ (ನಾಶವಿಲ್ಲದ) ವ್ಯಾ
ಕೃತ (ಸಕಲ ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾದ

इतिप्रयोग्यः अश्वबलीवर्धोवा । यथालोके
आचरत्यनेनेत्याचरणः रथः अनोवा तस्मिन्ना
चरणयुक्तः तदाकर्षणाय एवमस्मिन् शरीरे
रथस्थानीये प्राणः पञ्चवृत्तिरिन्द्रियमनोबु
द्धिसंयुक्तः प्रज्ञात्मा विज्ञानक्रियाशक्तिद्वय
सम्पूजितात्मा युक्तः स्वकर्मफलोपभोगनि
मित्तं नियुक्तः । × । ईश्वरेण रात्रेव सर्वाधि
कारी दर्शन श्रवणचेष्टाव्यापारेऽधिकृतः॥३॥
ಭೂತರೂಪ ಕಾರ್ಯಗಳು) ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾ
ಕೃತ (ಅಜ್ಞಾನಮಯವಾದ ಮಾಯಾ
ರೂಪ ಕಾರಣ) ಪುರುಷರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತ
ಮಪುರುಷನು. ಆ ಸಂಪ್ರಸಾದನು (ಜೀ
ವನು) ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ
ತಾನೇ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತ
ನಾಗಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ
ದೇವತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಗುತ್ತಾ ಅಥವಾ
ಇಷ್ಟು ಉಳ್ಳ ವಿವಿಧವಾದ ಭಕ್ತ್ಯುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ, ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾ
ಮಾತ್ರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧಪಟ್ಟ
ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೊದಲಾದವರ ಸಂಗಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ, ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ
ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದಂಟಾಗುವಕಾರಣ, ಅಥವಾ ಆತ್ಮಭಾವದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ
ಸಮೀಪವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವದರಿಂದ ಉಪಜನ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಈ ಶರೀರವನ್ನು
ಸ್ಮರಿಸದೆ ಪರ್ಯಟನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ದುಃಖವೇ ಉಂಟಾದೀತು, ಯಾಕಂದರೆ ಅದು ದುಃಖರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. [(ಈಗ)
ಈ ಪುರುಷನು ಅಶರೀರ ಸ್ವರೂಪ, ಮತ್ತು ಅಪಹತಪಾಪತ್ವಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ
ರುತ್ತಾ, ಇವನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದರೆ,
ಆ ಪುರುಷನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಹೇಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೋ ಆ ರೀತಿಯನ್ನು
ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದ
ರ್ಭದಲ್ಲಿ (ಅವನು) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದೊ
ಡನೆ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.] ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗ್ಯವೆಂದರೆ
ಕುದುರೆ, ಅಥವಾ ಎತ್ತು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಥಕ್ಕಾ
ಗಲೀ, ಗಾಡಿಗಾಗಲೀ, ಅದನ್ನು ಎಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆ ರಥ
ಸ್ಥಾನೀಯವಾದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಂಚವೃತ್ತಿ (ಇ ತರಹದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ)
ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾ ಪ್ರಾಣನೆಂದು
ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮನು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾ ಈ ಎರಡು ವಿಧದ ಶಕ್ತಿಗಳೊಡಗೂಡಿದ
ರೂಪ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನನುಭವಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವಾಮಿ

ಯಾದೃಶಸಿನಿಂದ ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯು ಹೇಗೆ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ರೀತಿ ನೋಡೋಣ, ಕೇಳೋಣ, ಚೇಷ್ಟಾರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಿದ್ಯದ ಉದ್ದಿಶ್ಯವೇನೆಂಬದನ್ನು ಓದುವವರು ತಾನೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದು ಈ ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿಯೆಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಜೀವನಂಬವನು ಯಾರೋ ಅವನೇ ಅಶರೀರಿಯಾದ ಅಪಹತ ಪಾಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

(೯). ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಸ್ವಭಾವತಃ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕವನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ನಾಗಿಂದ್ರಿಯ, ಕಿವಿ, ಮನಸ್ಸು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಆಯಾ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾದ ಸಾಧನಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವನು ಅವನೇ, ಅವುಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಅವನೇ, ಅವನೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸುಖಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ (VII) ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಕಾರ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಸಂತೋಷಪಡುವವನೆಂತಲೂ, (ಆದ್ದರಿಂದ) ಅವನು ಚಾಕ್ಷುಷ ಪುರುಷನು (ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವವನು) ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಅವನ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬದಾಗಿ ಸಹ ೨೧-೨೨ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ—

ತಸ್ಯೈವತುಮಾತ್ರಾಏಕದೇಶಃ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಂ ರೂಪೋಪಲಬ್ಧಿರ್ದ್ವಾರಮ್ಬಂ. | ಅಥವಾ ಕೃಣತಾರೋಪಲಕ್ಷಿತಮಾಕಾಶಂ ದೇಹಚ್ಛಿದ್ರಂ ಅನುವಿಷಣ್ಯ ಅನುಪಕ್ತಂ ಅನುಗತಂ ತತ್ರ ಸಃ ಪ್ರಕೃತೋಽಶರೀರಾತ್ಮಾ ಚಕ್ಷುಃ ಭವತಿತಿ ಚಾಕ್ಷುಃ ತಸ್ಯದರ್ಶನಾಯರೂಪ ಲಾಭಯೇ ಚಕ್ಷುಃ ಕರಣಂ ಯಸ್ಯತೇದೇಹಾದಿಭಿಃ ಸಂಹತ ತ್ವಾಪರಸ್ಯ ದ್ರಶ್ಯಂ ಸೋಽತ್ರ ಚಕ್ಷುಃದರ್ಶನೇನ ಲಿಂಗೀನದ್ರಶ್ಯತೆ ಪರೋಽಶರೀರೋಽಸಂಹತಃ | ಅಕ್ಷಿಣಿವತ್ಯಿತತ್ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತಂ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರೋಪಲ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ದ್ವಾರಭೂತವಾದಂಥಾ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ಆ ಪ್ರಾಣನದೇ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಮ್ಮಿಗೋಳದಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ದೇಹಗತಭಿದ್ರವಾದ ಆಕಾಶವು ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ ಅದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶರೀರರಹಿತನಾದಂಥಾ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮೃದ್ಧ ಚಾಕ್ಷುಷನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ

ಕ್ಷಣಾರ್ಥಃ । ಸರ್ವವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಾಹಿ ಸ ಏವೇತಿ ।
ಸ್ಫುಟೋಪಲಬ್ಧಿಹೇತುತ್ವಾತ್ ಅಕ್ಷಿಣೀತಿ ವಿಶೇಷವ
ಚನಂ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಷು ॥ x ॥ ಅಥ ಅಪಿಯೋಽಸ್ಮಿನ್
ದೇಹೇವೇದ ಕಥಂ? ಇದಂಸುಗಂಧಿಧೂಗಂಧಿವಾಜಿಗ್ರಾಣಿ
ತಿ ಅಸ್ಯಗಂಧಂ ವಿಜಾನೀಯಾಮಿತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ
ತಸ್ಯ ಗಂಧಾಯಗಂಧವಿಜ್ಞಾನಾಯಗ್ರಾಣಂ । ಅಥಯೋ
ವೇದೇದಂ ವಚನಮಭಿವ್ಯಾಹರಣೀತಿ ವದಿಷ್ಯಾಮಿತಿ
ಸ ಆತ್ಮಾ ಅಭಿವ್ಯಾಹರಣಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಯೇ ಕರಣಂ
ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಂ । ಅಥಯೋವೇದೇದಂ ಶೃಣ್ವಾನೀತಿ ಸ ಆ
ತ್ಮಾ ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ॥

ಅಥಯೋವೇದೇದಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಮನನಧ್ಯಾಪಾರ
ಮಿಂದ್ರಿಯಾಸಂಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಕೇವಲಂ ಮನ್ವಾನೀತಿವೇದ ಸ
ಆತ್ಮಾ । ಯೋವೇದ ಸ ಆತ್ಮೇಯೇತ್ಯಂ ಸರ್ವತ್ರಪ್ರಯೋಗಾದ್ವೇದ
ನಂ ಅಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮಿತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ ॥x॥ ದರ್ಶನಾದಿ
ಕ್ರಿಯಾನಿವೃತ್ತಿರ್ಯಾನಿತಿ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಕರಣಾನಿ । ಇದಂ
ಚಾಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದವಗಮ್ಯತೇ । ಆತ್ಮನಃ
ಸತ್ತಾಮಾತ್ರತತ್ವಜ್ಞಾನಕರ್ತೃತ್ವಂ ನ ತುವ್ಯಾಪೃತತಯಾ
ಯಥಾಸವಿತುಃ ಸತ್ತಾಮಾತ್ರತತ್ವಂ ಪ್ರಕಾಶನಕರ್ತೃ
ತ್ವಂ ನ ತುವ್ಯಾಪೃತತಯೇತಿ ತದ್ವತ್ । ಮನೋಽಸ್ಯ
ಆತ್ಮನೋದೈವಂ ಅಪ್ರಾಕೃತಂ ಇತರೇಂದ್ರಿಯೈರಸಾಧಾರಣಂ
ಚಕ್ಷುಃ । ಚಕ್ಷುಃಪ್ರದೇಶತನೇನೇತಿ ಚಕ್ಷುಃ । ವರ್ತಮಾನ
ಕಾಲವಿಷಯಾಣಿ ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಅತೋಽದೈವಾನಿ
ತಾನಿ । ಮನಸ್ತುತ್ರಿಕಾಲವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಿವಿಷಯಂ
ಮೃದಿತದೋಷಾಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯವಹಿತಾದಿ ಸರ್ವೋಪಲಬ್ಧಿ
ವಿಷಯಂ ಚೇತಿದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃಕೃತೇತಿ । ಸವೈಮುಕ್ತಾಃ ಸ್ವ
ರೂಪಾಪನ್ನೋಽವಿಷಯಾಕೃತದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋವಿಷಯಾಃ ಸ
ರ್ವಾತ್ಮಭಾವಮಾಪನ್ನಾಃ ಸನ್ನಾಪ ಧ್ಯೋಮವದ್ವಿಶುದ್ಧಾಃ ಸ

ಆತ್ಮನು ಇರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವ
ನಿಗೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ
ರೂಪ ಅಥವಾ ಇವೆರಡನ್ನೂ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವ
ದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ಕರಣವಾಗಿರು
ತ್ತದೆ. ದೇಹಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿ
ರುವ ಕಾರಣ ಯಾವ ನೋಡುವ ಪರಮಾ
ತ್ಮನಿಗೆ ಅದು (ಚಕ್ಷುಃ) ಇಷ್ಟವಾಗಿ ಇದೆ
ಯೋ ಆ ಉತ್ತಮ, ಶರೀರರಹಿತ, ಮತ್ತು
ಅಸಂಹತನಾದ (ಬಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವ) ವನು
ಈ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನರೂಪ ಚಿನ್ನೆಯಿಂದ
ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ. [ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು
ಬರುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದು
ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯರೂಪವಾದ ದ್ವಾರಗಳ ಉಪ
ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಮತ್ತು ಸಕಲ ವಿಷ
ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಅವನೇ
ಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬದರಿಂದ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.
ಪರಂತು ಸಕಲ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ಎಂದು ವಿಶೇಷ ವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿ
ಸಿದ್ದು ಅದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವ
ದಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆಗಿರು
ತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ] ಫಲಾಣಿ
ಸುಗಂಧ ಅಥವಾ ದುರ್ಗಂಧದ ವಾಸನೆ
ಯನ್ನು ಮೂಸುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿ
ಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ, ಅವನಿಗೆ
ವಾಸನೆ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮೂಗು; ಮತ್ತು
ಫಲಾಣಿ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು
ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ,

ಇಶ್ವರಮನುಷ್ಯಾಧಿಃ ಸನ್ಮತೇನೈವ ಇಶ್ವರೇಣ ಮನ ಮಾತಾಡುವ ಕೆಲಸ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ
ತಾ ಎತಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಸವಿತೃಪ್ರಕಾಶವಸ್ತುಪ್ರತ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಕರಣ; ಮತ್ತು ಫಲಾಣೆ
ತನ ದರ್ಶನೇನ ಪಶ್ಯತ್ರಮತೇ । ಕಾನ್ಕಾಮಾನಿತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿ
ವಿಶಿನತಿ । ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿ ಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ, ಕೇಳುವ
ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಯವಿಷಯಾಸಂಗಾನ್ಮತೇನಾಪಿಹಿತಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಮಾ ದಕ್ಕೆ ಕೆವಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಲಭ್ಯಾಃ ತಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ೩ ॥

ಮತ್ತು ಫಲಾಣೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋ
ಚಿಸುತ್ತೇನೆ [ಯೋಚನೆ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇಂದ್ರಿಯ ಹೊರತಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ
ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ] ಎಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ. [ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ ಎಂದು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು
ಅವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಕರಣಗಳು ನೋಡೋಣ
ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಆತ್ಮನ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.] ಆತ್ಮಗೆ ಜ್ಞಾನಕರ್ತೃತ್ವವು (ಅವನು) ಇರೋಣ
ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದರಿಂದಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಸೂರ್ಯ
ನಿಗೆ (ಉದಯವಾಗಿ) ಇರೋಣಮಾತ್ರದಿಂದ ಬೆಳಕು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಉಂಟಾಗಿ
ದೆಯಲ್ಲದೆ, ಬೆಳಕನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸು ಈ ಆತ್ಮನ ದಿವ್ಯ
ವಾದ ನಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು ಇತರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ
(ದೃಷ್ಟಿಯು) ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವದರಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೋ ಅದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷು
(ಕಣ್ಣು) ಎಂದು ಹೇಳುವದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವರ್ತಮಾನ (ಹಾಲೀ ನಡೆಯುವ)
ಕಾಲದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮಂಥಪಟ್ಟವುಗಳು. ಪರಂತು ಮನಸ್ಸು ತ್ರಿಕಾಲ ವಿಷಯ
ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾದ ಕರಣ (ಸಾಧನ) ಮತ್ತು ದೋಷ
ರಹಿತವಾದದ್ದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲವನ್ನು
ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ದಿವ್ಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
ಈ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾದ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯ
ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನಾಗಿ, ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದು, ಆಕಾಶದಂತೆ
ಸ್ವಚ್ಛನಾಗಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮನೋರೂಪ ಉಪಾಧಿ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠ
ವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ನಿತ್ಯ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೃಷ್ಟಿ
ಯಿಂದ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಷಯಗಳು

ಯಾವನೆಂದರೆ ಹಣವಿನ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಂತೆ, ಬಾಹ್ಯ (ಹೊರಗಿನ) ವಿಷಯ ಸಂಪರ್ಕ ವಿಲ್ಲದ, ಅನ್ಯತದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲವಾದ, ಮತ್ತು ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಕಾಶಂ ಪ್ರಕಾಶಂ ಆಲೋಕಾದಿ । ಅಥವಾ
ಪ್ರಕಾಶ್ಯಮಾನತ್ವಾಕಾಶಂ ರೂಪಂ । ತತಶ್ಚಾಯಮರ್ಥಃ ।
ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್‌ಉಪಕರಣತ್ವೇನಾನುವಿಷಣ್ಣಂ ನಿಷಕ್ಲಂ
ಚಕ್ಷುಃ । ಆಕಾಶಂ ಆಲೋಕಂ ರೂಪವಾ, ಪ್ರಕಾಶ
ಯತೀತಿಶೇಷಃ । ಯದ್ವಾ ಆಕಾಶಂ ರೂಪಾದಿಪ್ರಕಾಶಕ
ಮಿತೀರ್ಥಃ । ಸಃ ಚಾಕ್ಷುಃ ಚಕ್ಷುರೂಪಕರಣಕಃ ಪುರು
ಷಃ ಆತ್ಮೇತೀರ್ಥಃ । ಚಕ್ಷುರೂಪಕರಣಕಮುದ್ರಿಸ್ಯಪುರು
ಷಶ್ಚಂದೇನಾತ್ಮತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ । ಚಕ್ಷುಸ್ತುದರ್ಶನಾಯ
ಕರಣಮಾತ್ರಮಿತೀರ್ಥಃ । ತತಶ್ಚ ಚಕ್ಷುರಾದೀನಾಂ ರೂ
ಪಾದೀನಾಂ ಆತ್ಮನಶ್ಚಕರಣತ್ವಜ್ಞೇಯತ್ವಜ್ಞಾತೃತ್ವ ಪ್ರದ
ರ್ಶನಮುಕ್ತೇನ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯೋ ವ್ಯತಿರೇಕ ಉಪಪ
ದಿತೋ ಭವತಿ । ಗಂಧಗ್ರಹಣಕರಣಂ ಪ್ರಾಣಂ ಜ್ಞಾತಾ
ತ್ವಾತ್ಮೇತೀರ್ಥಃ । ಅನೇನ ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವ್ಯತಿರೇಕ
ಉಕ್ತೋ ಭವತಿ ॥

ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಮನಸಾಧನತ್ವಾನ್ಮನೋ
ದಿವ್ಯಂ ಚಕ್ಷುರುಚ್ಯತೇ । × । ಸ ಆಘಃ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ
ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮಾವಿಲಕ್ಷಣಃ ಆತ್ಮಾವಿಧೂತಕರ್ಮ
ನಿಮಿತ್ತಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಃ ಪುರುಷೋ ಮನಃಶಬ್ದಾದಿ
ಹಿತೇನ ದಿವ್ಯೇನ ಸ್ವಾಮಾವಿಕೇನ ಚಕ್ಷುಷಾಜ್ಞಾನೇನ

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಆಕಾಶ
ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶ, ಬೆಳಕು*ವೊದಲಾದದ್ದು;
ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಾರಣ ಆಕಾ
ಶ ಎಂದರೆ ರೂಪ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾರಲ್ಲಿ
ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ಸಾಧನರೂಪವಾಗಿ
ನಿಬದ್ಧವಾಗಿ ಇದೆಯೋ [ಎಂದರೆ ಪ್ರಭೆ
ಅಥವಾ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತ
ದೋ, ಅಥವಾ ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ
ಮಾಡುತ್ತದೋ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.] ಆ
ಪುರುಷನು ಚಾಕ್ಷುಷ ಎಂದರೆ ಚಕ್ಷು
ರಿಂದ್ರಿಯವು ಸಾಧನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಆತ್ಮ
ನೆಂದು ಅರ್ಥ. [(ಇಲ್ಲಿ) ಚಕ್ಷುರಿಂ
ದ್ರಿಯವು ಉಪಕರಣರೂಪವಾಗಿ ಪಡೆದಿ
ರುವಗೋಸ್ಕರ ಪುರುಷಶಬ್ದದಿಂದ ಆತ್ಮ
ಸ್ವಭಾವವು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.] ಕಣ್ಣು
ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಕರಣ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತ
ದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರಾದೀಂ
ದ್ರಿಯಗಳು, (ರೂಪಾದಿ) ವಿಷಯ, ಆತ್ಮ
ಇವುಗಳಿಗೆ (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಕರಣತ್ವ, ಜ್ಞಾನ

* ಹಗಲು ಕಣ್ಣು ಕಾಣದ ಗೂಗೆ ವೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ಕತ್ತ
ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಈ “ವೊದಲಾದ” ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದಾಗಿ
ತೋರುತ್ತದೆ.

ಗೌತಮಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಶಬ್ದಿತ ದಹರಾಕಾಶನಿಶ್ಚಾನ ಸ ವಿಷಯತ್ವ, ಜ್ಞಾತೃ(ತಿಳಿಯುವ ಕರ್ತೃ)ತ್ವ
ವಾನ್ ಕಾಮಾನುಭವನ್ಮೋದತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ರಂ || ತೋರಿಸಿಕೊಡುವದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ
(ಆತ್ಮಗೆ) ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಾಸನೆ ತಿಳ
ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಧನವು ಮೂಗು, (ಅದನ್ನು) ತಿಳಿಯುವವನು
ಆತ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯತಿರೇಕವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಮನಸ್ಸು ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರು
ವದರಿಂದ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯ
ಸಮೂಹವಿಲ್ಲದಾದ ಈ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಪುರುಷನು ಕರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶರೀ
ರೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಮನಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದೃಷ್ಟಿ
ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಈ ಮೊದಲು (VII) ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂಬ ದಹರಾ (ಅಲ್ಪಾ)
ಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಸಂತೋಷ
ಪಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

एतच्चक्षुर्यत्रयदधीनं सत् रश्मिभिरा
काशमनुविषण्णमभिव्याप्तमस्ति स चाक्षुषः
चक्षुः स्वामीपुरुषः हरिः देहाधिष्ठाताः अधिक
वदितिभावः । दर्शनायचक्षुः कारणमिति
यावत् । ननुदेहाधिष्ठात्रितिभावः । भगवान्
स्वरूपेन्द्रियैः सर्वभोगान् भोक्तुं शक्तोपि ली
लया जीवदेहमधिष्ठाय स्वकीयेन्द्रियमिलि
तैर्जीवदेहगत चक्षुरादीन्द्रियैः पुरुषभोग्यवि
षयान् सर्वान् भुङ्क्ते इतितात्पर्यं ज्ञेयं । × ।
अथयेदेहाधिष्ठाता विष्णुः इदं सुगन्धं जिघ्रा
णीतिवेद स आत्मादेहस्वामी गन्धायतस्य
गन्धज्ञानाय घ्राणमित्यर्थः । एवमग्रेपिज्ञेयं ।
स आत्मेत्यनन्तरं मननायमनइति पूर्णायं
॥ × ॥ दैवमनः दैवं चक्षुः देवाधिष्ठिताभि

ಮಾಧ್ವರು, ಈ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು
ಅದರ ವಿಷಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ರಶ್ಮಿಗಳ
ದ್ವಾರಾ ಯಾರಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿ
ದ್ದು ಕೊಂಡು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ರೂಪ
ಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮಂಧಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾ
ಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ ಆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ
ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುನಾಮಕನಾದ ಹರಿ
ಯು ರಧಿಕನಂತೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ
ನಾಗಿರುವವನು. ಅವನಿಗೆ ನೋಡುವ
ದಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷು
ರಿಂದ್ರಿಯವು ಕರಣವಲ್ಲದೆ, ದೇಹದಲ್ಲಿ
ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವದು ಆ ಇಂದ್ರಿಯ
ನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಚಾಕ್ಷುಷನೆಂ
ಬವನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಫಲಾಣಿ ವಸ್ತುವನ್ನು

ವಾಯತ್ರ ಸ उत्तमपुरुषः । इति प्राणजीवप
तयापि इदं वाक्यज्ञातं योज्यं । तयोरपि
[याक्रमममुख्यतया विषयभोक्तृत्वात् ।
अत्र चक्षुरादि शब्दास्तत्तदभिमानि देवता
रा अपीति द्रष्टव्यं ॥ ननु एवं जीवेन्द्रियैर्भ
वतो विषयभोगे स्वयमिन्द्रियशून्यः इत्या
शं तथाच सहस्राक्षइत्यादि श्रुतिविरोध
इत्यत आह अस्यैवं चक्षुरिति ॥ अस्यभग
वतश्चक्षुरादिकमिन्द्रियं अन्येभ्यो दीप्यमान
त्वादैवं स्वरूपात्मकमस्तीत्यर्थः । × । स एष
परमात्मा एतेन स्वस्वरूपात्मकेन दैवेन दीप्य
मानेन चक्षुषामनसेत्याद्यन्तर्ग्रहेण सर्वेन्द्रियै
रिति सूचितं । जीवेन्द्रियनिविष्टेनेति शेषः ।
तथाच स्वकीयेन्द्रियव्याप्तिः जीवेन्द्रियैरेतान्
कामान् विषयान् पश्यन्तियुपलक्षणं जि
प्रभित्यादि द्रष्टव्यं । रमते स्वेच्छया ॥ ३ ॥
ಗಳು ಕರಣಗಳೋ, ಮತ್ತು ಯಾರು ಆಯಾ ವಿಷಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ
ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅತ್ಯನಾದ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. [ಮತ್ತು ಯಾರು
ಫಲಾಣೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮಾ
ಎಂದು ಆಗುತ್ತಲೇ “ಯೋಚಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು” ಎಂದು ೨೨ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳ
ಲಿಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವದನ್ನು ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.]
(ಅವನ) ಮನಸ್ಸು ದೇವತಾಸಂಬಂಧವಾದದ್ದು. ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ದೇವತಾಸಮ್ಮಂಧ
ವಾದದ್ದು ಎಂದರೆ ಅವನ ಅಧಿಷ್ಠಾನಉಳ್ಳದ್ದು, ಅಥವಾ ಅದರದರ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ
ಅಧಿಷ್ಠಾನಉಳ್ಳದ್ದು. ಇತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಜೀವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಕ್ಕಿಂತಲೂ
ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳವರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ
ಈ ದೇವತಾಸಮ್ಮಂಧವಾದ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಕೂಡಾ ಭಗವಂತನು
ವಿಷಯಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕರಣಗಳೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಘ್ರಾಣಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಯಾವ ಬಗ್ಗೆ
ಎಂದರೆ, ಈ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಮೂಸುತ್ತೇ
ನೆಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಎಂಬ
ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ
ಅವನೇ ಆಯಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಭೋಗಿ
ಸುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಎಂದು
ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡುವಗೋಸ್ಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ;
ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು, ಮತ್ತು
ಇದರ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಹ ಯಾರು ತಿಳಿದಿ
ದ್ದಾನೋ ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. ಈ
ರೀತಿ ಯಾರಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳ ಮೊದಲಾದ
ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಘ್ರಾ
ಣಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿ
ವೆಯೋ, ಯಾರಿಗೆ ಪರಿಮಳ ಮೊದಲಾ
ದವುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಘ್ರಾ
ಣಾದಿ (ಮೂಗು ಮೊದಲಾದ) ಇಂದ್ರಿಯ

ಹೀಗೆ ಯಾವ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜೀವನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆಯೋ) ಯಾವ ಆತ್ಮನ, ಪ್ರಾಣನ ಅಥವಾ ಜೀವನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕರಣಗಳೋ, ಮತ್ತು ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಾಣ ಅಥವಾ ಜೀವನು ಫಲಾಣೋ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ಅನುಸಂಧಾನ ಉಳ್ಳವನೋ, ಆ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಾಣ ಅಥವಾ ಜೀವನು ಯಾರಲ್ಲಿ (ಶೇರುತ್ತಾನೋ) ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಎಂದು ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಜೀವಪರವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ಪ್ರಾಣ, ಜೀವ ಇವರಿಗೆ ಕೂಡಾ ಅವರ ಕ್ರಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷಯಭೋಗ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅದರದರ ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನು ಜೀವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಆದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಸ್ವತಃ ಇಂದ್ರಿಯಶೂನ್ಯನೆಂದು ಘಟಿಸಿತಷ್ಟೆ! ಹಾಗಾದರೆ “ಸಹ ಸ್ರಾಕ್ಷ್ಯ” ಸಾವಿರಾರು ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಸಂಭವಿಸಿತು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ, ಆ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿ ದೇವತಾಸಮ್ಮಂಧವಾದ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಗವಂತನ ಚಕ್ಷು ಎಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇತರರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ (ಹೆಚ್ಚು) ಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾಸಮ್ಮಂಧವಾದವುಗಳು ಎಂದರೆ ಅವನ ಸ್ವರೂಪದಂತೆ ಇರುವವುಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಇದರಿಂದ) ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳಂಥಾ [ಕಣ್ಣು, ಮನಸ್ಸು ಎಂದು ಆದ್ಯಂತ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿರುವದರಿಂದ] ಜೀವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದಂಥಾ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ [ಎಂದರೆ ಇದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯಾದ್ದರಿಂದ] ಮೂಗಿನಿಂದ ಪರಿಮಳ ತಿಳಕೊಳ್ಳೋಣ ಮೊದಲಾದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಕಾರ (ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ) ಸುಖಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂತಲೂ ವಿವರಿಸುವದಲ್ಲದೆ,

ब्रह्मलोके यएतेदेवाः तमेवं आत्मानं ॥ २१॥ ಶ್ರುತಿಗೆ ಕೂಡಿರುವ “ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಮುಪಾಸಿತೇ ತೇಶು ದೇವೇಶು ರಮತಃ ಸತ್ಯಾಃ । ತಸ್ಮಾ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು

ದ್ರೂಪಾಸನವತ್ವಾತ್ಸರ್ವಲೋಕಾ ಆತ್ಮಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ |
 ಽಧಿಕಾರೀತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರತೋ ವಿ
 ಧಾರ್ಯ ವಿಜಾನಾನ್ಯಪರೋಕ್ಷತಃ ಸ ಜ್ಞಾನೀಸರ್ವಾನ್ ಲೋ
 ಕಾನ್ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ಕಾಮಾನಾಪ್ರೋತೌತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತ
 ಽರ್ದಮನ್ಯುಪಸಂಹರತ್ಯುಪನಿಷದಿತಿಹ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ
 ಾಚೇತಿ || ೧೧ ||

ನುಽವಮಶ್ರುಮವಿಷಯಭೋಗೋಪಿಭಗವತಃ
 ಪ್ರಾದೀತ್ಯತಃ ಆಹ ಯತಃ ಇತಿ ಯತಃ ಕಾಮಾಃ ಬ್ರ
 ಹ್ಮಲೋಕಃ | ಶ್ರುಮವಿಷಯೋಪಲಕ್ಷಣಮೇತದ್ | ತೇಶುರಮ
 ಽದೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾಚ ಶ್ರುಮಮಾತ್ರಮೋಕ್ತೇತಿಭಾವಃ |
 ಅಥವಾ ಸ್ವಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯೈರ್ಜೀವೇಂದ್ರಿಯಾನಧಿಷ್ಠಿತೈ
 ವಿಷಯಭೋಗಃ ಕುತ್ರೇತದಪೇಕ್ಷಾಃ ಆಹ ಯತಃ ಇತಿ |
 ಯತಃ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ವೈಕುಂಠಾದೌಕಾಮಾಃ ವಿಷಯಾಃ
 ಸಂತಿತೇಶು ದೇವೇನ ಚಕ್ಷುಷಾಮನಸೇತರೇಂದ್ರಿಯೈಶ್ಚ ಸ್ವ
 ರೂಪಮತೇರೇವ ರಮತೀತ್ಯರ್ಥಃ || ೧೧ || ತಂಽಪಹೃತಪಾ
 ಪ್ಮತ್ವಾದಿನೋಕ್ತಮೇತಂ ಸರ್ವಭೋಗಕೃತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಮಾ
 ತ್ಮಾನಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ದೇವಾಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾ ವಾಚ್ಯವಾಃ
 ಉಪಾಸಂತೇ | ತಸ್ಮಾದ್ಉಪಾಸನಾಸಾಧ್ಯ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾ
 ದಾತ್ಮೇಶಾಂ ವಾಚ್ಯಾದೀನಾಂ ದೇವಾಣಾಂ ಸರ್ವೇಚ ಲೋಕಾಃ
 ಜನಾಃ ಭುವನಾನಿವ ಸರ್ವೇಕಾಮಾಶ್ಚ ಆತ್ಮಾಃ ಅಧೀ
 ನಾಃ | ತಸ್ಮಾದದೃಶತನೋಪಿ ಯಂತಮುಕ್ತಗುಣಂ ಆ
 ತ್ಮಾನಂ ಶ್ರವಣಾದಿನಾನುವಿದ್ಯಾಪರೋಕ್ಷತೋ ವಿಜಾನಾ
 ತಿ ಸೋಪಿಸರ್ವಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾಂಶ್ಚಯೋ
 ಗ್ಯತಾನುಸೇರಿಣಾಪ್ರೋತಿ | ಏವಂ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತ
 ಮಾತ್ಮೋಪದೇಶಂ ಉಪಸಂಹರತಿ ವೇದಪುರುಷಃ ಇತಿತಿ |
 ದ್ವಿರುಕ್ತಿರವಧಾರಣಾರ್ಥಾ || ೧೧ ||
 ತದ್ವದ್ ಎಂತಲೂ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ;

೨೨ ನೇದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ
 ಅವರ (ಮಾಧ್ವರ) ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬರು—

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ದೇವ
 ತೆಗಳು ಆತ್ಮನನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಉಪಾಸನೆ
 ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅವನು ಆ ದೇವತೆಗಳ
 ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅನ್ವಯ
 ವೆಂತಲೂ;

ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹಾಗಾದರೆ (ಮೇಲೆ ಹೇ
 ಳಿದಂತೆ ಜೀವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ
 ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆಂತಾದರೆ)
 ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅಶುಭ ವಿಷಯ (ದುರ್ಗಂಧ
 ಇತ್ಯಾದಿ)ಗಳ ಭೋಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದೀ
 ತೆಂಬದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವದೇನೆಂ
 ದರೆ—ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಶುಭ
 ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು
 ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶುಭವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅ
 ನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಹಾಗಲ್ಲವಾದರೆ ಜೀವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿ ಇಲ್ಲದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪೇಂ
 ದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನು ವಿಷಯಗಳ
 ನ್ನು ಭೋಗಿಸುವದು ಎಲ್ಲಿ? ಎಂದರೆ ಮೈ
 ಕುಂಠಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಷಯ
 ಗಳು ಇದ್ದಾವೋ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
 ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ದೃಷ್ಟಿ, ಮನ
 ಸ್ಸು, ಇತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇವುಗಳಿಂದೆಲ್ಲ
 ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವಾಗಿರು

ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಸ್ತುತ ೩ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ಕುರಿತು ಅಪಹತ ಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುವ ಸ್ವಭಾವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರ ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ವಾಯ್ವಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ಅವರು ಉಪಾಸನಾ ಉಳ್ಳವರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹ ಉಳ್ಳವರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳು ಎಂದರೆ ಜನಗಳು ಜಗತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳು ಸಹಾ ಪ್ರಾಪ್ತ ಎಂದರೆ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿ ಇವೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಯಾವಾತನು ಆ ಉಕ್ತ (ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣಮೂಲಕವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿಕೊಂಡು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅಂಥಾ ಜ್ಞಾನಿ ಕೂಡಾ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿ ಹೇಳಿದ್ದ ನ್ನೆಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ವೇದಪುರುಷನು ಪೂರ್ತಿಮಾ ಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

एतादृशात्मस्वरूपस्य प्रजापतिनामघ
घते उपदिष्टत्वात् देवाः सर्वे मघवतः एतमा
त्मानं उपश्रुत्य तमेवोपासते । अतः तेषां
सर्वलोकसर्वकामावाप्स्युपलक्षितब्रह्मानुभवो
भवति । असुराणान्तु न तथेति भावः । × ।
अद्यत्वेऽपि मनुष्याणामपि तमात्मानं श्रुत्वा
उपासीनानां सर्वलोकसर्वकामावाप्तिर्भवती
त्यर्थः । अत्र किं प्रमाणमित्यत्राह “इति प्रजा
पतिरुवाच प्रजापतिरुवाचेति” । अत्र प्रत्य
गात्मविद्यायाः ब्रह्मविद्याङ्गत्वेन अङ्गीभूत
ब्रह्मविद्याफलमेव तदङ्गीभूतप्रत्यगात्मविद्यायां
स्तुत्यर्थं निर्दिश्यत इति द्रष्टव्यं ॥ २० ॥

ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಈ
ತರಹದ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಜಾಪತಿ
ಯಿಂದ ಇಂದ್ರಗೆ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದದ್ದಾದ
ಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರನಿಂದ
ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವರಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸು
ತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ಅವರಿಗೆ ಸಕಲ
ಲೋಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳು
ಇವುಗಳಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ (ಸೂಚಿಸ
ಲ್ಪಡುವ) ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವವು ದೊರಿಯು
ತ್ತದೆ, ಅಸುರರಿಗೆ ದೊರಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂ
ದು ಭಾವನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದ
ಮನುಷ್ಯರು ಕೂಡಾ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕೇಳಿ
ಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವಕ್ಕದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳು, ಸಕಲ ವಿಷಯ

ಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೇನು ಎಂದರೆ, ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಹೇಳಿದನು—ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುವದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ (ಈ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯದ ಅಂಗ (ಅವಯವ)ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಂಗಿಯಾದ (ಶರೀರಭೂತವಾದ) ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯದಿಂದಂಟಾಗುವ ಫಲವು ಅದರ ಅಂಗ ಭೂತವಾದ (ಈ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸ್ತುತಿ (ಹೊಗಳಿಕೆ)ಗೋಸ್ಕರ (ಮಾತ್ರ)ವೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಸ್ಮಾದೇಷದ್ವಂದ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತಾ ಆತ್ಮಾ
ತತಃ ಶ್ರುತ್ವಾತಮಾತ್ಮಾನಂ ಅಥವೇಪಿ ದೇವಾ ಉಪಾಸ
ತೇ । ತದ್ಉಪಾಸನಾಂಚಿತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಶ ಲೋಕಾ ಆತ್ಮಾಃ
ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸರ್ವೇಶಕಾಮಾಃ । ಯದರ್ಥೇಹಿನ್ದ್ರಃ ಏಕಶತಂ
ವರ್ಷಾಣಿ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುಪಾಸ ತತ್ಕಾಲಂ
ಪ್ರಾಪ್ತಂ ದೇವೈರೀಶ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಃ । ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಮಹಾ
ಭಾಗ್ಯತ್ವಾತ್ । ನ ತ್ವಿದಾನಿ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಅತ್ಯ
ಲ್ಪಜೀವಿತವತ್ಪ್ರಾಣಮಂದರಪ್ರಜ್ಞತ್ವಾಚ್ಚ ಸಂಭವತೀತಿ
ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಇದಮುಚ್ಯತೇ ಸ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಂಪ್ರಾಪ್ತಿ
ಸರ್ವಾಶ್ಚಕಾಮಾನಿದಾನೀಂತನೋಪಿ । ಕೌಽಸೌ ? ಇ
ನ್ದ್ರಾದಿವಶ್ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಂ ಅನುವಿಶ್ಯವಿಜಾನಾತೀ
ತಿ ಹ ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಕಿಲಪ್ರಜಾಪತಿಃಪ್ರವಾಚ । ಅ
ತಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಕಾಲಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ತು ತುಲ್ಯೈವ
ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ದ್ವಿವಿಚನಂ ಪ್ರಕರಣಸಮಾಪ್ಯರ್ಥ ॥
॥ ಶಂ ॥

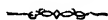
ಕಾಲ ಬದುಕಿರುವ ಮತ್ತು ಮಂದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾದ ಈ ಕಾಲದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ
ಆ ಫಲ ದೊರಕುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿ
ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ:—ಈ ಕಾಲದ ಮನುಷ್ಯನಾರೂ ಕೂಡಾ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ,
ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾತ (ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡಿಯುವ
ವನು)? ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಯಾರು ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೋ ಅವನು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಹೇಳೋ

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಈ ಆತ್ಮನು ಪ್ರ
ಜಾಪತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪ
ಟ್ಟವನಾದಕಾರಣ, ದೇವತೆಗಳು ಇವನ
ನ್ನು ಇಂದ್ರನ ಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಕೊಂಡು
ಅದ್ವೈತ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ
ಉಪಾಸನೆ ದೇವತೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಕಲ
ಲೋಕಗಳು ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತ
ವಾಗಿವೆ. ಯಾವಗೋಸ್ಕರ ಇಂದ್ರನು
೧೦೧ ವರ್ಷ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಆ
ಪ್ರಯೋಜನವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರಕಿ
ತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅದು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು
ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಮಹಾ ಭಾಗ್ಯವಂತ
ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬಹುಸ್ವಲ್ಪ

ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಂಟಾಗುವ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೂಡಾ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ) ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದು ಪ್ರಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

XII ನೇ ಪಾಠ.

ಪ ರಿ ಶೇಷ.



|| ಶಿಷ್ಯ: ||

ಶಿಷ್ಯನು.

- (೧) ಕೇನೇಷಿತಂ ಪತತಿಪ್ರೇಷಿತಂ ಮನಃ । (೧) ಯಾರ ಇಚ್ಛೆ (ಮತ್ತು) ಅಪ್ಪಣೆ
ಕೇನಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರತಿಯುಕ್ತಃ ॥ ಪ್ರಕಾರ ಮನಸ್ಸು (ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕು
ಕೇನೇಷಿತಾಂವಾಚಮಿಮಾಂವದಂತಿ । ರಿತು) ಹೋಗುತ್ತದೆ? ಯಾರಿಂದ ಮೊ
ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಂಕರ್ದೇವೋ ಯುನಕ್ತಿ ॥ (೧-೧) ದಲನೇದಾದ ಪ್ರಾಣ (ಶ್ವಾಸ)ವು ನಿಯೋ
ಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಚಲಿಸುತ್ತದೆ? ಯಾರ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಕಾರ ಜನಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ?
ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ದೇವತೆ (ಆಯಾಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ) ನಿಯೋಜಿ
ಸುತ್ತದೆ?

|| ಗುರು: ||

ಗುರುಗಳು.

- (೨) ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನಸೋಮನೋಯ । (೨) ಅದು ಯಾರು ಕಿವಿಗೆ ಕಿವಿ,
ದ್ವಾಚೋಹವಾಚಂ ಸ ತಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣ ॥ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನಸ್ಸು, ನಾಕಕ್ಕೆ (ಅ ಹೆಸ
ಷ್ವಾಸಪ್ರಾಣರತಿಮುಚ್ಯಧೀರಾಃ । ರಿನ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ) ನಾಕ್, ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ
ಪ್ರೇತಾಸ್ತಾಞ್ಲೋಕಾದಮೃತಾ ಭವಂತಿ ॥ ಪ್ರಾಣ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣು (ಆಗಿರುವನೋ)
(೧-೨) ಅವನೇ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು ಅವುಗಳನ್ನು
ತೊರದು ಮೃತಪಟ್ಟು ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಹೋದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅಮೃತ (ಸಾವಿಲ್ಲದವ)
ರಾಗುವರು.

(೩) ನತತ್ರಚಕ್ಷುರ್ಗಂಚ್ಛತಿ ನ ಬಾಗ್ಗಂಚ್ಛ
ತಿ ನೊಮನೋ । ನವಿಷ್ಠೋ ನ ವಿಜಾನೀಮೋ ಯೇತ
ದನುಶಿಷ್ಯಾತ್ ॥ (೧-೩)
ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬಹುದೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

(೪) ಅನ್ಯದೇವತಾದ್ವಿಧಿತಾದಯೋ ಅವಿಧಿ
ತಾದಯಿ । ಇತಿಶುಶ್ರುಮ ಪೂರ್ವಾ ಯನಸ್ತತ್ತ್ವಾಚ
ಚಕ್ಷಿರೇ ॥ (೧-೪)
ಪೂರ್ವೀಕರು ಹೇಳುವುದು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ.

(೫) ಯದ್ವಾಚಾನಭ್ಯುದಿತಂ ಯನವಾಗಮ್ಯುಯ
ತೇ । ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವಿವಿಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೇ ॥
(೧-೫) ತು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೬) ಯನ್ಮನಸಾನಮನುತೇ ಯನಾಹುರ್ಮನೋಮತಾ
ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವಿವಿಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೇ ॥
(೧-೬) ಯೋಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ,
ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೭) ಯಕ್ಷಕ್ಷಾಣನಪಶ್ಯತಿ ಯನಚಕ್ಷುಃಪಿ
ಪಶ್ಯತಿ । ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವಿವಿಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾ
ಸತೇ ॥ (೧-೭)
ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೮) ಯಚ್ಛ್ರೋತ್ರೇಣ ನ ಶೃಣೋತಿ ಯೇನ ಶ್ರೋತ್ರ
ಮಿದಂ ಶ್ರುತಂ । ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವಿವಿಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮು
ಪಾಸತೇ ॥ (೧-೮)
ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎಂಬುದು) ಅಲ್ಲ.

(೯) ಯತ್ರಾಣೇನ ನ ಪ್ರಾಣಿತಿ ಯೇನಪ್ರಾಣಃ
ಪ್ರಣೀಯತೇ । ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವಿವಿಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮು
ಪಾಸತೇ ॥ (೧-೯)

(೩) ಕಣ್ಣು ಅದರ ಹತ್ತರ ಹೋಗು
ವದಿಲ್ಲ, ವಾಕ್ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ, ಮನ
ಸ್ಸು (ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ). ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ
ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬಹುದೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

(೪) ಅದು ತಿಳಿದುಬಂದದ್ದರಕ್ಕಿಂತ
ಬೇರೆ; ಆದರೆ ತಿಳಿದುಬಾರದೇ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕೆ
ವಿಕ್ಕಿದ್ದೆಂದು ನಮಗೆ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ

(೫) ಮಾತಿನಿಂದ ಯಾವುದು ಪ್ರಕಟ
ಸಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವದರಿಂದ ಮಾ
ತು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೬) ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಯಾವುದು ಯೋ
ಚಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ ಯಾವದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು
ಯೋಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ,
ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೭) ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಯಾವುದು ನೋಡು
ವದಿಲ್ಲವೋ ಯಾವದರಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳು
ನೋಡುತ್ತವೋ, ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು
ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎನ್ನುವುದು) ಅಲ್ಲ.

(೮) ಕಿವಿಯಿಂದ ಯಾವುದು ಕೇಳು
ವದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವದರಿಂದ ಕಿವಿಗಳು
ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತವೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು
ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎಂಬುದು) ಅಲ್ಲ.

(೯) ಯಾವುದು (ಈ) ಶ್ವಾಸದಿಂದ
ಶ್ವಾಸ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವದ
ರಿಂದ ಶ್ವಾಸವು ಚಲಿಸಿಕೊಂಡುಹೋಗಿ,

ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. (ಜನರು) ಉಪಾಸಿಸುವ ಇದು (ಎಂಬದು) ಅಲ್ಲ.

॥ ಗುರು: ॥

ಗುರುಗಳು.

(೧೦) *ಯದಿಮನ್ಯಸೇ ಸುವೇದೇತಿ ದಹರಮೇ (೧೦) ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ರೂಪವನ್ನು “ನಾ
ವಾ | ಪಿನ್ಯುನ ತ್ವೇತ್ಯಬ್ರಹ್ಮಣೋರೂಪಂ ಯದಸ್ಯ ॥ ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆ” ಎಂದು ನೀನು ತಿಳಿ

(೨-೧) ಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾದರೆ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ
ನೀನು (ಅದನ್ನು) ಸ್ವಲ್ಪವೇ ತಿಳಿದಿರುತ್ತೀ.

॥ ಶಿಷ್ಯ: ॥

ಶಿಷ್ಯನು.

(೧೧) ನಾಹಮನ್ಯೇಸುವೇದೇತಿನೋ ನ ವೇದೇ

(೧೧) ನಾನು ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದೇ

* ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಪಾಠಗಳು ವಿವಿಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮತ್ತು ರಾಮಾ
ನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ದಹರ ಶಬ್ದದ ಬದಲಿಗೆ ದಕ್ಷ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ
ದಲ್ಲದೆ ತ್ವಯದಸ್ಯ ದೇವೇತ್ಯನುಮಿಮಾಂಸಮೇವೇತಿ ಮನ್ಯೇವಿದಿತಂ (ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥಾ ನಿನಗೆ
ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಅದರ ರೂಪ ಕೂಡಾ ನೀನು ವಿಚಾರಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು
ನಾನು ಎಣಿಸುತ್ತೇನೆ) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅದರ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇರಿಕೊಂಡುಂಟು. ಮಾಧ್ವರ
ಪಾಠದಲ್ಲಿ ದಹರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದಲ್ಲದೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
ವಾಕ್ಯದಷ್ಟೆ ಮನ್ಯೇವಿದಿತಂ ಎಂಬ ಈಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಮುಂದಿನ ೧೧ನೇ
ಶ್ಲೋಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಿಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೇನೇ ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢಸ್ವರ ಮುಕ್ತ-ಮೂಲರ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ದಹರ ಶಬ್ದವೇ ಹಳೇ
ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರಬೇಕೆಂತಲೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಂದಸ್ (ವೃತ್ತ) ಸರಿಯಾಗಬೇಕಾ
ದರೆ ತ್ವಯದಸ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು ಮಿಮಾಂಸಮೇವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವರೇಗಿನ
ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕೆಂತಲೂ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ, ದೇವತೆಗೆ
೪ಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಸಮ್ಮಂಥ ತೋರಿಸುವ ಇನೇ ಖಂಡವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ
(ಕೇನಕ್ಕು) ಕೂಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೇರಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮಿಕ್ಕ ತೇಮನ್ಯೇವಿದಿತಮ್ ಎಂಬ ಇಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅವರ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ
ವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. (I. X. C. I.) ನಮ್ಮ ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ
ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಮ್ಮಂಥಪಟ್ಟದ್ದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ದಕ್ಷದ ಬದಲಾಗಿ ದಹರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರ
ಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೇ ಇರುವದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ವಾಕ್ಯ
ವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅದರ ಭಂದಸ್ಸು, ಈ
ಪಾಠದ ಇನೇ ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಬೀಳುವದರಿಂದ ಕೂಡಾ ೮
ಪೂರಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ೧೧ನೇ ಶ್ಲೋ
ಕದ ಭಂದಸ್ಸು ೧೨ನೇದರ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದೊರಕಿರುತ್ತದೆ.

ತಿವೇದಃ । ಯೋನಸ್ತದ್ವೇದತದ್ವೇದನೋ ನ ವೇದೇತಿ ವೇದ ನೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ, ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲೆಂ
 ಚ ॥ (೨-೨) ದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವದೂ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ
 ಮೈಕಿ ಯಾರು ಅದನ್ನು “ನಾನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವದೂ ಇಲ್ಲ” ಎಂಬದ(ರ
 ಅರ್ಥವ)ನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಅದನ್ನು (ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

(೧೨) ಯಸ್ಯಾಮತಂ ತಸ್ಯಮತಂ ಮತಂ ಯಸ್ಯ (೧೨) ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗ
 ನ ವೇದಸಃ । ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾನತಾಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ ಲಿಲ್ಲವೋ, ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಇದೆ;
 ವಿಜ್ಞಾನತಾಂ ॥ (೨-೩) ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆಯೋ,
 ಅವನು ಅರಿಯನು. ಬುದ್ಧಿವಂತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಇದೆ.

(೧೩) ಪ್ರತಿವಿಧವಿಧಿತಂ ಮತಮಮೃತತ್ವಂ (೧೩) (ಅದು) ಪ್ರತಿ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿ
 ಹಿ ವಿಂದತೇ । ಆತ್ಮನಾವಿಂದತೇ ವೀರ್ಯ ವಿಧಯಾ ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. (ಅಂ
 ವಿಂದತೇಽಮೃತಂ ॥ (೨-೪) ಧವನು) ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅಮೃತ (ಸಾ
 ಯದ) ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.
 ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಮೃತ (ಸ್ವಭಾವ)ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

(೧೪) ಇಹವೇದವೇದೀದತಸ್ಯಮಸಿತಿ । ನ (೧೪) ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದರೆ ಸಾರ್ಥಕವಿದೆ.
 ವೇದವೇದೀದತೋ ವಿವಿಧಃ ॥ ಭೂತೇಷು ಭೂತೇಷು ವಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಭಾರೀ ನಷ್ಟ. ಬುದ್ಧಿ
 ಚಿಂತಯಿಷೀರಾಃ । ಪ್ರೇತಾಸ್ತಾಽಘೋರಾದಮೃತಾವಂತಿ ವಂತರಾದವರು ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ
 (೨-೫) ಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಂತಿಸಿ, ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಮೃತ
 ರಾಗಿ ಹೋದರೆ ಸಾವಿಲ್ಲದವರಾಗುತ್ತಾರೆ (ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ).

XIIನೇ ಪಾಠದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ.

—o—

(೧). ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ೧ನೇ
 ೨ನೇ ಖಂಡಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಶುದ್ಧಸತ್ವಸ್ಯತು ನಿಷ್ಕಾಮಸ್ಯೈವ ಬಾಹ್ಯಾ
ದನಿತ್ಯಾತ್ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಸಂಬಂಧಾದಿಹೃತಾತ್ಪೂವಕ್ತು
ತಾದ್ವಾ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಶೇಷೋದ್ಭವಾದ್ವಿರಕ್ತಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಗಾ
ತ್ಮಾವಿಷಯಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಪ್ರವರ್ತತೆ । ತದೇತದ್ವಸ್ತು ಪ್ರ
ಶ್ರಮಪ್ರತಿವಚನಲಕ್ಷಣಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಾಪ್ರದರ್ಶಯತೆ ಕೇನೇಷಿತ
ಮಿತೀಯಾ ॥ × ॥ ಶಂ ॥

ಪಕರಣ)ಗಳ ಸಮೃದ್ಧದಿಂದ ವಿರಕ್ತನಾದವಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ವಿಷಯವನ್ನು
ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ವಸ್ತುವನ್ನೇ (ಪ್ರಸ್ತುತ) ಕೇನೋಪ
ನಿಷತನಿಂದ ಪ್ರಶೋತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡೋಣಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಶ್ರಮಪ್ರತಿವಚನರೂಪಪ್ರಕಾ
ರಣ ಪ್ರಕಾಶಯಿತುಂ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ಕೇನೇಷಿತಂ ಪತತಿ
ತಿ ॥ ರಂ ॥

ಮಾತ್ರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಶೋತ್ತರ
ರೂಪ ಉಪಾಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುವಗೋ
ಸ್ವರ “ಯಾರ ಇಚ್ಛೆ ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಣೆಪ್ರಕಾರ (ಮನಸ್ಸು) ಹೋಗುತ್ತದೆ” ಎಂಬದಾಗಿ
(ಶ್ರುತಿಯು) ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಾಪತಿ: । × । ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಪ್ರೇರಕಂ ಪೃಚ್ಛ
ತಿಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಕೇನೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ರಾ ॥

ಮಾಧ್ವರು, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಕನ
ವಿಷಯವಾಗಿ (ಅವನನ್ನು) ತಿಳಿಯುವ
ಗೋಸ್ವರ) “ಯಾರ” ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಕೂಡೆ ಪಾರ್ವತೀ
ಪತಿ ಶಿವನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.*

* ಇಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ವರು ಕೇರಸ
ಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ:—ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೇನೋಪನಿಷತ್ ವೈಜಯಂತ ಎಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಹೆಸರಿನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ (III ನೇ ಪಾಠ) ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ಶಿವಗೆ ವಿಷ್ಣು ತತ್ವವನ್ನು
ತಿಳಿಸುವಗೋಸ್ವರ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೆಂದು ಈ ಮತದವರ
ಭಾವನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ಪ್ರಥಮತಃ ಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪಿಯಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟಿತು; ಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಉಪನಿಷತ್‌ನಿಂದ
ಲೇ ಕೇಶವಾಯಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದಳು ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಆದರೆ ಇಂಥಾ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ್ಯೆ ಅವುಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಉಪನಿಷದ್ವಿದ್ಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟ
ರಮಟ್ಟಿನ ಬಾಧಕ ಉಂಟೆಂಬದನ್ನು ಇವರು ಗ್ರಹಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜನ
ಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಉಂಟಾಗುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಮಹಾನುಭಾವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸು

ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಪಾಠದ ೨ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಇಂದ್ರಿಯಪ್ರೇರಕನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುವದಾದರೂ ಅವನು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದು ಇವರು ಸಾಧಿಸುವ ಹಾಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಹಿಂದೆ ಹೋದ XIನೇ ಪಾಠ ಮತ್ತು ಈ ಪಾಠ ಸಹ ಒಂದೇ ವಿದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮಂಧಪಟ್ಟವುಗಳೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ ಬೇರೆ ಶಾಖೆಯವರದಾದರೂ ಇದನ್ನು ಪರಿಶೇಷವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ XIIನೇ ಪಾಠವಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸೋಣಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಂತು XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಾಂಡಿಗಳು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವಾಗ್ಯೆ, ಅದೇ (ಸಾಮ) ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮಂಧಪಟ್ಟ ತಳವಕಾರ ಶಾಖೆಯವರು ಪುನಹ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಮೊದಲು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು.

(೨) XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ, ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ(೪). ಅವನು ತಿಳಿಯುವ ಕರ್ತೃ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಕರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ— (೨೧) ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಆ ಆತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಇದ್ದಾನೆ, ಮತ್ತು ಆ ಕರಣಗಳೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ ಎಂಬದನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂಬ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯು ಉಂಟಾಗುವದರಿಂದ, (೧ನೇ) ಅವನ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿದೆ, ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ; (೨ನೇ) ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ನಾವು ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದೋ; ಕೂಡದಾದರೆ ಎಂದರೆ ಅವನು ಸರ್ವಾತಿರಿಕ್ತನಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (೩ನೇ) ಅವನು ಇದ್ದಾನೆಂಬದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೇನು ಎಂಬ ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವದೇ ತಳವಕಾರರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಾಗಿರುವದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದೀತು. ಈಗ;

ವದರಿಂದಲ್ಲ, ಅದು ಆ ಗ್ರಂಥದ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡುಂಟು; ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅದು ಉಂಟಾದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಸಹ ಆಡಗಿಹೋಗುವದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಜನಗಳು ಅದರ ನಿಜವಾದ ಕರ್ತೃವಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡದೆ ವಂಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆಂದು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

೧ನೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು.

ಶೃಣೋತ್ಯನೇನೇತಿ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರವಣಂ
 ಪ್ರತಿಕ್ರೇಷಣಂ ಶಬ್ದಾಭಿವ್ಯಂಜಕಂ ಶ್ರೋತ್ರಮಿन्द्रಿಯಂ ।
 ತಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ : 1 . x . ತಸ್ಯಾನ್ಯಥಾವಿಶೇಷಾನವ
 ಗಮಾತ್ । ಯಾಃ ಹಿ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರವ್ಯತಿರೀಕ್ತೆ
 ನ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾರೇಣ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿನಿಯೋಕ್ತಾಽ
 ಷಗಮ್ಯೇತ ದಾತ್ರಾದಿಪ್ರಯೋಕ್ತೃವತ್ ತದಿದಮನುರೂಪಂ
 ಪ್ರತಿವಚನಂ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ತ್ವಿಹ ಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಾಂ ಪ್ರಯೋ
 ಕ್ತಾಸ್ವವ್ಯಾಪಾರವಿಶೇಷೋಲ ವಿಶ್ವಾದಿವದಿಧಿಗಮ್ಯ
 ತೇ । ಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಮಿವ ತು ಸಂಹತಾನಾಂ ವ್ಯಾಪಾರೇಣಾ
 ಲೋಚನಸಂಕಲ್ಪಾಧ್ಯವಸಾಯ ಲಕ್ಷಣೇನ ಫಲಾವ
 ಸಾನ ಲಿಂಗೇನಾವಗಮ್ಯತೇ । ಅಸ್ತಿಹಿ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಮಿ
 ರಸಂಹತಃ ಯತ್ರಯೋಜನ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಕಲಾಪೋ
 ಪ್ರಹಾದಿವದತಿ । ಸಂಹತಾನಾಂ ಪರಾಽತ್ವಾದವಗಮ್ಯ
 ತೇ ಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಾಂ ಪ್ರಯೋಕ್ತಾಃ । ತಸ್ಮಾದನುರೂಪಮೇವೇದಂ
 ಪ್ರತಿವಚನಂ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಮಿತ್ಯಾದಿಕಂ । ಕಃ ಪು
 ನರತ್ರಪದಾರ್ಥಃ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಮಿತ್ಯಾದಿಃ ? ನ ಹ್ಯತ್ರ
 ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಾಂತರೇಣಾರ್ಥಃ ಯಥಾಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಪ್ರ
 ಕಾಶಾಂತರೇಣ । ನೈಷದೋಷಃ । ಅಯಮತ್ರಪದಾರ್ಥಃ
 ಶ್ರೋತ್ರಂ ತಾವತ್ಸ್ವವಿಷಯವ್ಯಂಜನಸಮರ್ಥಂ ದೃಷ್ಟಂ । ತ
 ದ್ವಸ್ವವಿಷಯವ್ಯಂಜನಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಚೈತನ್ಯೇ
 ಹ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಷಿನೀತ್ಯೇಽಸಂಹತೇ ಸರ್ವಾಂತರೇಸತಿ ಭ
 ವತಿ । ನಾಸತೀತಿ । ಅತಃ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಮಿ
 ತ್ಯಾಶ್ಚುಪಪದ್ಯತೇ । x . ಶ್ರೋತ್ರಾಶ್ಚೈವ ಸರ್ವಸ್ಯ ಆತ್ಮ
 ಭೂತಂ ಚೇತನಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ । ತದಿಹ ನಿವರ್ತತೇ ।
 ಅಸ್ತಿಕ್ವಿಮಾಪಿ ವಿವಿಧವಿಧಗಮ್ಯಂ ಸರ್ವಾಂತರತಮಂ

(ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು) ಯಾವದರಿಂದ
 ಕೇಳುತ್ತಾನೋ ಅದು ಕಿವಿ; ಎಂದರೆ ಶಬ್ದ
 ವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ
 ಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕರಣಭೂತವಾದ ಇಂದ್ರಿ
 ಯವಿಶೇಷ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವನು (ಪ್ರೇರ
 ಕನು) ಕಿವಿಯಾಗಿರುವನು. ಯಾಕಂ
 ದರೆ ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ಅವನ ಪ್ರಭೇದವು
 ತಿಳಿದುಬರುವದಿಲ್ಲ. (ವಿಶೇಷಿಸಿ ತಿಳಿಸ
 ಕೂಡದು). ಒಂದು ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ
 ಆಯುಧವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವನಂತೆ
 ಯೇ (ಈ) ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಪ್ರೇರಕನೂ ಆ
 ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವಲ್ಲದೆ (ಪ್ರತ್ಯೇಕ
 ತನ್ನ) ಸ್ವಂತ ವ್ಯಾಪಾರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ತಿಳ
 ದುಬರುವದಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆಗ ಈ
 (ಕಿವಿಗೆ ಕಿವಿ ಎಂಬ) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವು ಅನು
 ಚಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೋ
 ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವವನು ಒಬ್ಬ ಕೊ
 ಯ್ಯುವವನಂತೆ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ
 ತಿಳಿದುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯುತ ಸಮ್ಮಿಳಿತ
 ವಾದಂಥಾ (ಆ) ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾ
 ರದಿಂದಲೇ ಫಲಿಸುವ ಆಲೋಚನ, ಸಂ
 ಕಲ್ಪ, ನಿರ್ಣಯಲಕ್ಷಣವಾದ ಚಿಂತೆಯಿಂದ
 ಊಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ
 ಳಂತೆಯೇ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳ ಸಮೂಹವು
 ಯಾರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಇವೆಯೋ

ಕೂಟಸ್ಥಮಜರಮಮೃತಮಭಯಮಂ ಶ್ರೋತ್ರಾದೀರಪಿ ಶ್ರೋ
ತ್ರಾದಿತತ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರತಿವಚನಂ ಶಬ್ದಾರ್ಥಶ್ಚೋ
ಪಪದ್ಯತೇವ ॥

ತಥಾಮನಸಃ ಅಂತಃಕರಣಸ್ಯ ಮನಃ । ನ
ಹ್ಯಂತಃಕರಣಮಂತರೇಣ ಚೈತನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷಾದಿ
ಪಿತಂ ಸ್ವವಿಷಯಸಂಕಲ್ಪಾಧ್ಯವಸಾಯಾದಿ ಸಮರ್ಥ
ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾನ್ಮನಸೋಪಿಮನ ಇತಿ । ಇಹಬುದ್ಧಿ
ಮನಸಿ ಏಕೀಕೃತ್ಯನಿರ್ದೇಶೋ ಮನಸಃ ಇತಿ ॥

ಯಸ್ಮಾಂಶ್ಚೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಯಸ್ಮಾನ್ಮನಸೋಮನ
ಇತಿ एवं ವಾಚೋಹವಾಚಮ್ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಪ್ರಥಮಾ
ತ್ವೇನ ಪರಿಣಮ್ಯತೇ । × । ವಾಚಮಿತ್ಯಸ್ಯವಾಗ್ವಿತ್ಯೇ
ತಾವದ್ವಕ್ತವ್ಯಂ । × ।

ಸ ಯಸ್ತ್ವಯಾಪೃಷ್ಠಃ ಪ್ರಾಣಾಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯವೃ
ತ್ತಿವಿಶೇಷಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಃ ತತ್ಕೃತಂ ಹಿ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣ
ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ । ನ ಹ್ಯಾತ್ಮನಾಽನಧಿಷ್ಠಿತಸ್ಯ ಪ್ರಾಣ
ನ ಮುಪಪದ್ಯತೇ । × । ಶ್ರೋತ್ರಾದೀಂದ್ರಿಯಪ್ರಸ್ತಾವೇ ಪ್ರಾ
ಣಸ್ಯೇವ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ನ ತು ಯುಕ್ತಂ ಗ್ರಹಣಂ । ಸತ್ಯಮೇವಂ ।
ಪ್ರಾಣಗ್ರಹಣೇನೈವ ತು ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಗ್ರಹಣಂ ಕೃತಮೇವಮನ್ಯ
ತೇ ಶ್ರುತಿಃ । ಸರ್ವಸ್ಯೈವ ಕರಣಕಲಾಪಸ್ಯ ಯದರ್ಥಪ್ರ
ಯುಕ್ತಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥೋ ವಿವ
ಕ್ಷಿತಃ । × ।

ರೂಪಪ್ರಕಾಶಕಸ್ಯ ಚಕ್ಷುಷೋ ಯದ್ವಿಪ್ರಗ್ರಹಣಸಾ
ಮರ್ಥ್ಯಂ ತದಾತ್ಮಮಚೈತನ್ಯಾಧಿಷ್ಠಿತಸ್ಯೈವ ಅತಃ ಚಕ್ಷು
ಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ । × ।

ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಿವಿ
ತ್ವಾಽತಿಮುಖ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಾದಾತ್ಮಮಭಾವಂ ಪರಿಸ್ತುಜಯ ।
ಯೇಶ್ರೋತ್ರಾದಾತ್ಮಮಭಾವಂ ಪರಿಸ್ತುಜಂತಿತೇ ಧೀರಾಃ ಧೀ

ಅವನು ಅವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಈ ರೀತಿ) ಆ
ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಪ್ರಯೋಜನ
ಕ್ಕಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ಪ್ರೇರಕನು
ಅವುಗಳ ದೇಸೆಯಿಂದ ಉಂಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾ
ನೆಂದು ಹೇಳುವುದು. ಆದಕಾರಣ (ಅವ
ನು) “ಕಿವಿಗೆ ಕಿವಿ” ಎಂದು ವಗೈರೆ ಕೊ
ಡೋಣಾದ ಈ ಉತ್ತರವು ಸರಿಯಾದದ್ದೇ
ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ “ಕಿವಿಗೆ ಕಿವಿ”
ಎಂತ ವಗೈರೆ ಹೇಳುವ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥ
ವೇನು? ಯಾಕೆಂದರೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಇನ್ನೊಂ
ದು ಬೆಳಕು (ದೀಪ) ಎಂದಂತೆ ಕಿವಿಗೆ
ಇನ್ನೊಂದು ಕಿವಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವ
ಲ್ಲಷ್ಟೆ? (ಎಂದರೆ) ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ, ಆ ಮಾ
ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಇದು
(ಕೆಳಗೆ ಹೇಳುವುದು) ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾ
ವದೆಂದರೆ—

ಕಿವಿಯು ಅದರ ವಿಷಯ (ಶಬ್ದ)ವನ್ನು
ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾದದ್ದೆಂಬುದು ಕಂ
ಡುಬಂದ ಸಂಗತಿಯಷ್ಟೆ? ಜೈತನ್ಯ ಮತ್ತು
ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿ, (ರೂಪವಾದ) ನಿತ್ಯ,
(ವ) ಅಸಂಹತವಾಗಿ (ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಕೂ
ಡಿಕೊಳ್ಳದೆ)ಯೂ ಸಕಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಡ
ಗಿರುವ ವಸ್ತು (ಆತ್ಮ)ವು ಇರುವ ಪಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿ (ಮಾತ್ರ) ಕಿವಿಗೆ ಆ (ಕೇಳುವ)
ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ
ವಾದರೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಕಿವಿ

ಮಂತ: । न हि विशिष्टधीमत्वमन्तरेण श्रो
त्राद्यात्मभावः शक्यः परित्यक्तुं । प्रेत्यव्या
वृत्य अस्माभ्योऽस्मात् पुत्रमित्रकुलवन्धुषु म
माहं भावसंव्यवहारलक्षणात् त्यक्तसर्वेषणा
भूवेत्यर्थः । अमृताः अमरण धर्माणो भव
न्ति । × । अथवा अतिमुच्येत्यनेनेषणाया
गस्य सिद्धत्वादस्माभ्योऽस्मात् अस्माच्छरी
राद्येत्यमृतेत्यर्थः ॥ शं ॥

ಗೆ ಕಿವಿ ಎಂದು ವಗೈರೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಾ
ಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ, ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವು
ಗಳೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆತ್ಮಭೂತವಾದ ಚೇತನ
ವೆಂಬದಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ
ನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಪಡಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ವಿ
ದ್ವಾಂಸರ ಬುದ್ಧಿಗೆ (ಮಾತ್ರ) ಗೋಚರ
ವಾಗಿಯೂ, ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ಅತ್ಯಂತ
ಒಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ನಡುವೆ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡು

ವಿಚಾರವಾಗದೆಯೂ, ಜರಾಮರಣರಹಿತವಾಗಿಯೂ, ಭಯವಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರುವ ಮತ್ತು ವರ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡದ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿದೆ. ಅದೇ ಕಿವಿ
ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು. ಅದು ಅವುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದು
ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಸರಿಯೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಅಂತರಿದ್ರಿಯ, (ಅವನು) ಇದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು. (ಈ)
ಅಂತರಿದ್ರಿಯವು ಜೈತನ್ಯಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಡದ ವಿನಹ ತನ್ನ ವಿಷಯಗ
ಳಾದ ಸಂಕಲ್ಪ, ನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುವ
ದಿಲ್ಲ. • ಆದಕಾರಣ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೂಡಾ ಮನಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ
ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು ಇವೆರಡನ್ನು ಒಟ್ಟುಕೂಡಿಸಿ ಮನಶ್ಚಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಕಿವಿಗೆ ಕಿವಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಆಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದೇ
ಕಾರಣದಿಂದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ (ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ) ವಾಕ್ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣ ಎಂದರೆ ಆ ಹೆಸರಿನ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣ ಯಾರೆಂದು ನೀನು
ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣನು ಅವನೇ. ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅವನಿಂದಲೇ ಉಂ
ಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅದು) ಆತ್ಮನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರದೇ ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಚಲಿಸಕೂಡದು. ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿನಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ಬದ
ಲಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂಬದು ಸತ್ಯವೇ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು
ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವ(ಮೂಗ)ನ್ನು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು
ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತದೆ. ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮೂಹದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಯಾವದರ

ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ನಡಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೋ, ಆ ವಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರೂಪಪ್ರಕಾಶ ಮಾಡುವ ಕಣ್ಣಿಗಿರುವ ರೂಪ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಆತ್ಮಜೈತನ್ಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ (ಆತ್ಮನು) ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣು (ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ).

ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಲಕಣಯುಕ್ತವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು, (ಅ) ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, (ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಯಾರು ಬಿಡುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನ ವಿನಹ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವದಕ್ಕೆ ಕೂಡುವದಿಲ್ಲ. ಏವಂಚ ಆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಪುತ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಕುಲ, ಬಂಧು, ಇವರಲ್ಲಿ ನನ್ನದು ನಾನು ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಲೋಕದಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತರಾಗಿ (ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ) ಎಂದರೆ ಸಕಲ ಅಭಿಲಾಷಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮರಣಪಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಇಲ್ಲದವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ “ಬಿಟ್ಟು” ಎಂದದರಿಂದಲೇ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದರಿಂದ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಮರಣಪಟ್ಟು) ಹೋದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಮರಣಪಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಇಲ್ಲದವರಾಗುತ್ತಾರೆ.) ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

यच्चक्षुरादीनां प्रकाशकं चक्षुराद्यनधीनं यಾವದು ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿ
प्रकाशकं च अप्राणाधीनप्राणनं च यत् स उ यಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೋ,
स एव इयमेवातिमुच्यज्ञात्वा अस्माद्धोकाद कण्णु ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಧೀನ
चिरादिना मागेण गत्वा मुक्ताभवन्तीत्यर्थः ವಾಗಿ (ವಿಧೇಯವಾಗಿ) ಇಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕಾಶಿ
॥ रं ॥ ಸುತ್ತದೋ, ಮತ್ತು ಯಾವದು ಪ್ರಾಣದ
ಅಧೀನವಾಗಿರದೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೋ ಅದೇ (ಆತ್ಮನು) ಎಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಲೋಕದಿಂದ
अर्चिरादि (IX) ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ
ಎಂದು ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

यत्तयः श्रोत्रस्य श्रोत्रं श्रवणशक्तिप्रदः। यಾರು ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿ ಕೊಡು
मनसोमनः मननशक्तिप्रदः। वाचोवाग्निन्द्रि वವನೋ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿ

ಯಸ್ಯವಾಚಂ ವಾಗುಚಾರಣಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ । ಪ್ರಾಣಸ್ಯ
ಮುಖ್ಯವಾಯೋಃ ಪ್ರಣಃ ಪ್ರಣೇತಾ । ಚಕ್ಷುಃ ಚಕ್ಷುರ್ಧ
ಶನಶಕ್ತಿಪ್ರದಃ । × । ಸತ ಸಽವ ಪ್ರತಿಬ್ಧೋ ವಿ
ಞ್ಞೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಧೀರಾಃ ಧೀಮಂತಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಪ್ರೇರಕತ್ವಂ ವಿ
ಜಾನಂತಃ ಅಸ್ಮಾಞ್ಚೋಕ್ತಾದೌತಿಕದೇಹಾತ್ ಪ್ರೇತನಿರ್ಗ
ತಮೃತವೇತಿಯಾವತ್ ಅತಿಮುಚ್ಯಾಲಿಂಗಬಂಧಂ ಹಿತ್ವಾ
ಅಮೃತಾಮುಕ್ತಾಭವಂತೀತಿ ॥ ರಾ ॥

ದಂಫವರು (ಈ ಸಾಂಚ) ಭೌತಿಕದೇಹದಿಂದ ಸತ್ತು, ಲಿಂಗ (ದೇಹ) ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ
ಬಿಡುಗಡೆಪಟ್ಟು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು (ಅರ್ಥವೆಂದು) ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೨ನೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು.

ಯಸ್ಮಾಂಚ್ಛೋತ್ರಾದೇರಪಿ ಶ್ರೋತ್ರಾಘಾತಮಭೂತಂ
ಬ್ರಹ್ಮ ಅತೋ ನ ತತ್ರತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಚಕ್ಷುರ್ಗಂಚ್ಛ
ತಿ । ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಗಮನಾಸಂಭವಾತ್ । ತಥಾನವಾ
ಗಗಂಚ್ಛತಿ ವಾಚಾಹಿ ಶಬ್ದಃ ಉಚಾರ್ಯಮಾಣೋಽಪಿ
ಧೇಯಂ ಪ್ರಕಾಶಯತೀದೃಶ ತದಾಭಿಧೇಯಂ ಪ್ರತಿವಾಗ್ಗ
ಂಚ್ಛತೀತೀಯುಚ್ಯತೇ । ತಸ್ಯ ಚ ಶಬ್ದಸ್ಯ ತನ್ನಿವ
ಸೈಕಸ್ಯ ಚ ಕರಣಸ್ಯಾತ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮ । ಅತೋನವಾ
ಗಗಂಚ್ಛತಿ । ಯಥಾಽಮಿರ್ದಾಹಕಃ ಪ್ರಕಾಶಶ್ಚಾಪಿ
ಸನ್ನಿಹಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ದಹತಿ ಚ ತದ್ವತ್ ।
ಮನಶ್ಚಾನ್ಯಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಯಿತ್ ಅಧ್ಯವಸಾಯಿತ್ ಚ
ಸಜ್ಜಾತ್ಮಾನಂ ಸಂಕಲ್ಪಯತ್ಯಧ್ಯವಸಯತಿ ಚ ತಸ್ಯಾ
ಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೇತಿ । ಇಂದ್ರಿಯಮನೋಭ್ಯಾಂ ಹಿ ವಸ್ತುನೋ
ವಿಜ್ಞಾನಂ ತದಗೋಚರತ್ವಾನ್ನವಿಜ್ಞತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇದೃಶಮಿ
ತಿ । ಅತೋನವಿಜ್ಞಾನೋ ಯಥಾಧೇನಪ್ರಕಾರೇಣೈತತ್
ಬ್ರಹ್ಮಾನುಶಿಷ್ಯಾತ್ ಉಪಾಧೋಚ್ಛಿಂಧ್ಯಾಯೇತ್ಯಪಿಪ್ರಾಯಃ ।
ಯದ್ವಿಕರಣಗೋಚರಂ ತದನ್ಯಸ್ಮೈ ಉಪದೇಶ್ಯಂ ಶಕ್ಯಂ ಜಾ

ಕೊಡುವವನೋ, ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಮಾ
ತಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಕೊಡುವವನೋ, ಪ್ರಾಣ
ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ನಾಯು, ಅದನ್ನು ಚಲಿ
ಸುವವನೋ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿ
ಕೊಡುವವನೋ ಅವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ
ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.

(ಈ ರೀತಿ) ಕೆವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ
ಪ್ರೇರಿಸುವ (ಅವನ) ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿ
ಸುವವನೋ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿ
ಕೊಡುವವನೋ ಅವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ
ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
ಪ್ರಕಾರ) ಬ್ರಹ್ಮವು ಕೆವಿ ಮೊದಲಾದವು
ಗಳಿಗೆ ಕೂಡಾ ಕೆವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾ
ಗಿರುವದರಿಂದ, ಕಣ್ಣು ಅದರ ಬಳಿಗೆ
ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ (ಒಬ್ಬ
ನು) ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ತಾನು ಹೋಗಕೂಡ
ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಾಗಿಂದ್ರಿ
ಯವು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ
ದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಶಬ್ದವು
ಅದರಿಂದ ಹೇಳುವ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತೋ
ರಿಸಿಕೊಡುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆಗ ಆ ಶಬ್ದವು
ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಂದು
ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಆ ಶಬ್ದ
ಕ್ಕೂ, ಅದನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಕರಣ (ವಾ
ಗಿಂದ್ರಿಯ)ಕ್ಕೂ ಆತ್ಮವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ,
ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಡುವಂಥಾದ್ದಾಗಿಯೂ

ತಿಗುಣಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಿಃ । ನ ತಞ್ಜಾತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇ
ಷಣವದ್ಬ್ರಹ್ಮ । ತಸ್ಮಾದ್ವಿಷಮಂ ಶಿಷ್ಯಾನುಪದೇಶೇನ
ಪ್ರತ್ಯಾಯಿತುಮಿತಿ । उपदेशे तदर्थग्रहणेच
यन्नातिशयकर्त्तव्यतां दर्शयति न विद्यइत्या
दि ॥ ३० ॥

ದನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, (ಮತ್ತು) ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವದಿಲ್ಲ, ನಿರ್ಣಯಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಾ ಬ್ರಹ್ಮವು ಆತ್ಮ. ಇಂದ್ರಿಯ ಪುನಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾದದ್ದಾದ್ದರಿಂದ, ಅದು ಫಲಾಣೇತರಹ ಉಂಟೆಂದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಬಹುದೆಂಬದು ನಮಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ:—(ಬ್ರಹ್ಮ) ಕರಣಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವದಾದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ, ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮವು ಜಾತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣ ಉಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವದು ಪ್ರಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. “ನಾವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವಾಗೈರೆ ಹೇಳುವದರಿಂದ, ಉಪದೇಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರ ಅರ್ಥ ಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನಪಡಬೇಕೆಂದು ತೋರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

तद्विषयप्रपञ्चयति नतत्रेति । तर्हितक
शमुपदेष्टव्यमित्यत्राह नविद्यो न विजानीमइ
ती। किं तदिति पृष्ठ आचार्यः नान्तरिन्द्रियेण न
बाहिरिन्द्रियेण ज्ञेयं तद्विषयतदुपदिशेत्॥१॥

ರಂಗರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಕಿವಿ
ಗೆ ಕಿವಿ ಎಂದು ವಾಗೈರೆ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ
ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ “ಕಣ್ಣು ಅದರ ಬಳಿಗೆ
ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವಾಗೈರೆ ಹೇಳುವ
ಅರ್ಥ ಶೋಕದಿಂದ (ಗುರುಗಳು) ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದನ್ನು (ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾಗಿರುವದನ್ನು) ಹೇಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವದು ಎಂಬದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, (ಉಪಾಯ) ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ; (ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಯನು) “ಅದು ಏನು” ಎಂದು ಅಚಾರ್ಯರ ಕೂಡ ಕೇಳಿದರೆ ಇವರು ಅದನ್ನು ಅಂತರಿದ್ರಿಯದಿಂದ (ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ) ದಾಗಲೀ, ಬಹಿರಿದ್ರಿಯ (ಕಣ್ಣು

ಮೊದಲಾದವು)ಗಳಿಂದಾಗಲೀ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡದೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕು (ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಡುಶಹೇ: ಪ್ರಕೃತ್ವಾದಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಯಜ್ಞಾ-
ನಾದಮೃತತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯ ತೋಽಪರಿಮಿತತ್ವಾತ್ತಮ
ಹಿಮ್ನೋ ನಸಾ ಕಲ್ಯೇನಜ್ಞಾನಂಸಂಭವತಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ
ನತತ್ರೇತಿ । ತತ್ರಹೇರಿಶ್ವಶಾಸನಾದಿಮಾಹಾ-
ತ್ಮ್ಯೇ ಚಕ್ಷುರಾದಿನ್ದ್ರಿಯಂ ನಗಚ್ಛತಿ । × । ಅತೋ-
ಯಥಾಯೇನಪ್ರಕಾರೇಣ ಉಪಪ್ರಾಣಾದಿಜಗದನುಶಿಷ್ಯಾ
ಽಪ್ರೇಯತ್ ತಂಪ್ರಕಾರಂವಯಂ ನವಿಧ್ನ: । + ।
ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರಜ್ಞಾನಮೇವ ನಾಸ್ತಿಕುತೋವಿಶೇಷ-
ಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ ನವಿಜಾನೀಮಹೀತಿ । +
ರಾ. II.

ಯವು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ (ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ). ಅದಕಾರಣ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ
ಈ (ಮುಖ್ಯ) ಪ್ರಾಣಾದಿ ಜಗತ್ತು ಪ್ರೆರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯುವು. ಸಾ
ಮಾನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲ, (ಇನ್ನು) ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲಿಂದ (ಬರುವದು, ಇಲ್ಲ
ವೇ ಇಲ್ಲ.) ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ “ನಾವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇ
ಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩ ನೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು.

ಅತ್ಯಂತಮೇವೋಪದೇಶಪ್ರಕಾರಪ್ರತ್ಯಾರ್ಥ್ಯಾನೇ
ಪ್ರಾಪ್ತೇತದಪವಾದಿ ಯಮುಚ್ಯತೇ । ಸತ್ಯಮೇವಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ
ದಿಭಿಃ ಪ್ರಮಾಣೈರ್ನಪರಃ ಪ್ರತ್ಯಾಯಯಿತುಂಶಕ್ಯಃ । ಆ
ಗಮನತುಶಕ್ಯತವಪ್ರತ್ಯಾಯಯಿತುಂ । ತದ್ವಿಪದೇಶಾರ್ಥ
ಮಾಗಮಮಾಹ । ಅನ್ಯದೇವ ಪೃಥಗೇವತತ್ಯತ್ರಕೃತಂ
ಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಾದೀತ್ಯುಕ್ತಮವಿಷಯಶ್ಚತೇಫಾ
ತಾದ್ವಿಧಿತಾದ ನ್ಯದೇವಹಿ । ವಿಧಿತಂತ್ರಾಮ ಯದ್ವಿಧಿ
ಕ್ರಿಯಯಾಽತಿಶಯೇ ನಾಸ್ತಂತದ್ವಿಧಿಕ್ರಿಯಾಕರ್ಮ ಭೂತ
ಕಾಚಿತ್ಕಾಚಿತ್ಕಸ್ಯಚಿಧಿಧಿತಂ ಸ್ಯಾದಿತೀತಿ

ಮಾಧ್ವರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮರ
ಣರಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವಭಾವವು ದೊರಕುತ್ತ
ದೊ, ಅಪರಿಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ
ಮಹಾತ್ಮೆಯು, ಯಾವ ತರ ಹದ್ದು ಎಂ
ದರೆ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯು, ಅಪರಿಮಿತ
ವಾದದ್ದಾದ್ದರಿಂದ, ಅದರ ಜ್ಞಾನವು ಪೂ
ರಾ ಆಗುವದಿಲ್ಲೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ, (ಶ್ರು
ತಿಯು) ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ:-ಜಗನ್ನಿಯ
ಮನಮೊದಲಾದ ಹರಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯ
ನ್ನು ಕುರಿತು ಕಂಠಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿ

ಯವು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ (ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ). ಅದಕಾರಣ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ
ಈ (ಮುಖ್ಯ) ಪ್ರಾಣಾದಿ ಜಗತ್ತು ಪ್ರೆರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯುವು. ಸಾ
ಮಾನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲ, (ಇನ್ನು) ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲಿಂದ (ಬರುವದು, ಇಲ್ಲ
ವೇ ಇಲ್ಲ.) ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ “ನಾವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇ
ಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(ಈ ರೀತಿ) ಉಪದೇಶವಿಧಾನವನ್ನು ತೀ
ರಾನಿರಾಕರಣಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಂಭವ ಒ
ದಗಿದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಅಪವಾದವನ್ನು
ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು (ಈ
ಗ ಹೇಳಿದ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗ
ಳಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಡಕೂಡದೆಂಬದು ಸತ್ಯ
ವೇ;-ಪರಿತು ಆಗಮ(ಶಾಸ್ತ್ರ)ದಿಂದ ನಿಶ್ಚ
ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಡಬಹುದು. ಆ
ದಕಾರಣ ಅದರ ಉಪದೇಶಾರ್ಥವಾಗಿ

ಸ್ಮಾದಿತಿ ಸರ್ವಮೇವಾ ಕೃತಂತದ್ವಿದಿತಮೇವತತ್ಸ
 ಸ್ಮಾದನ್ಯದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅವಿದಿತಂ ಅಜ್ಞಾತಂತರ್ಹೀತಿ
 ಪ್ರಾತೇ ಆಹ ಅಥಾ ಅಪಿ ಅವಿದಿತಾತ್ ವಿದಿ-
 ತವಿಪರಿತಾತ್ ಅವ್ಯಾಕೃತಾದ್ ವಿಶಾಲಕ್ಷಣಾ
 ದ್ವಿಪಾಕೃತವಿಜಾತ್ । ಅಧೀತ್ಯುಪಯೇ ಲಕ್ಷಣಯಾ
 ಅನ್ಯದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಯದ್ವಿ ಯಸ್ಮಾದಧಿಽಪರಿಭವ
 ತಿತತತ್ಸ್ಮಾದ್ ನ್ಯದಿತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಂ । ಯದ್ವಿದಿತಂ-
 ದಲ್ಯಂ ಅತ್ಯಂತದುಃಖಾತ್ಮಕಂ ತ್ವೇತಿಹೇಯಂ । ತಸ್ಮಾ-
 ದ್ವಿದಿತಾದ್ ನ್ಯದ್ವೇತ್ಯುಕ್ತೇತ್ವೇಹೇಯತ್ವ ಮುಕ್ತಂ ಸ್ಯಾತ್
 ತಥಾ ಅವಿದಿತಾದ್ ಧೀತ್ಯುಕ್ತೇಽನುಪಾದೇ ಯತ್ವಮುಕ್ತಂ
 ಸ್ಯಾತ್ । ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಿಹಿ ಕಾರಣಮನ್ಯದನ್ಯನೋ
 ಪಾದೀಯತೇ । ಅತಃಚ ನವೇದಿತುರನ್ಯಸ್ಮಿ ಪ್ರಯೋಜ-
 ನಾಯಾನ್ಯದುಪಾದೇಯಂ ನಮವತೀತ್ಯೇವಂ ವಿದಿತಾ-
 ವಿದಿತಾಭ್ಯಾಂ ಅನ್ಯದಿತಿಹೇಯೋಪಾದೇಯಪ್ರತಿಪೇ-
 ಧೇನಸ್ವಾತ್ಮನೋಽನನ್ಯತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾ ಜಿಜ್ಞಾ-
 ಸಾಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ನಿರ್ವಿತತಾಸ್ಯಾತ್ ನಹ್ಯನ್ಯಸ್ಯ
 ಸ್ವಾತ್ಮನೋವಿದಿತಾವಿದಿತಾಭ್ಯಾಂ ಅನ್ಯತ್ವಂ ವ-
 ಸ್ತುನಃ ಸಂಭವತೀತ್ಯಾತ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯೇವಾಕಾರ್ಥಃ
 ।+। ಬ್ರಹ್ಮ ಚೈತನ್ಯಂ ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶ ಪರಂಪರಯೇವ
 ಧಿಗಂತವ್ಯಂ ನತರ್ಕತಃ ಪ್ರವಚನಮೆವಾಬಹ್ಯಶ್ರುತ-
 ತಾಯಾಶಾದಿಭ್ಯಶ್ಚೇತ್ಯೇವಂ ಶುಶ್ರೂಮಃ ಶ್ರುತವಂತೋವ
 ಯಂಪೂರ್ವೇಷಾಂ ಆಚಾರ್ಯಾಣಾಂವಚನಂ । ಯೇ ಆಚಾರ್ಯಾಃ
 ಅಸ್ಮಭ್ಯಃ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಾಚೀಕ್ಷೇರ ವ್ಯಾರ್ಥ್ಯಾತವಂತಃ
 ವಿಷ್ಪಶ್ಯಂಕಾಶಿತವಂತಃ ತೇಪಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಇತಿ ।

ಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದುಪದಾರ್ಥವು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಇರುವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
 ಆ ಪದಾರ್ಥವು ಆ ಇನ್ನೊಂದರಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದದ್ದೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ತಿಳಿದು
 ಬಂದದ್ದು ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ ಅದು ಅಲ್ಲವಾದದ್ದು; ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತದುಃಖಸ್ವಭಾವ

(ಆ) ಆಗಮವನ್ನು (ಗುರುಗಳು) ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಿಮಿ ಮೊದಲಾದವುಗ
 ಳಿಗೆ ಕಿಮಿಮೊದಲಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ಅವು
 ಗಳಿಗೆ ಅವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ಇದೆ ಎಂದು
 ಯಾವುದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಅದು ತಿಳಿದು
 ಬಂದದ್ದರಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಬೇರೆ
 ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಿಳಿದು ಬಂದದ್ದೆಂದರೆ
 “ತಿಳಿ” ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ
 ದೊರಕಿ ಆ ಕ್ರಿಯೆಗೆಕರ್ಮ ಭೂತವಾಗಿ
 ರುವಂಥಾದು. ಅದು ಎಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ, ಎ
 ನಾದರೂ, ಯಾರೀಗಾದರೂ, ತಿಳಿದುಬಂ
 ದದ್ದಾಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ತಿಳಿದು
 ಬಂದದ್ದೆಂಬದಿಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳೇ ಆಗಿರುವ
 ದರಿಂದಲೂ(ಬ್ರಹ್ಮವು) ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇ
 ರೆಯಾದದ್ದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಹಾಗಾ
 ದರೆ ಅದು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದದ್ದು ಎಂದು
 ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತೆಂದರೆ—ಕೂಡದು, ಯಾ
 ಕಂದರೆ ತಿಳಿದು ಬಾರದೇ ಇರುವ (ಮತ್ತು)
 ವಿಚಾರವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾದ, ಆಜ್ಞಾನ
 ವೆಂಬ, ವಿಚಾರವಾಗದ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಮೀ
 ರಿ ಎಂದರೆ ಅದರಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ
 ದ್ದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ
 ಎಂದರೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ
 ಆ ಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಾರ್ಥದ

ಉಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಸಬೇಕಾದದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವು ತಿಳಿದು ಬಂದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳೋಣದರಿಂದಬಿಡಬಾರದ ಸ್ವಾಭಾವವು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕದೆಂದು ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಗ್ರಹಣಮಾಡಕೂಡದ ಸ್ವಭಾವವು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಈಗ) ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಆದಕಾರಣ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವವಗೆತನ್ನ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅದು ತಿಳಿದು ಬಂದಂಥಾ ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾಗದೇ ಇದ್ದಂಥಾ ಈ ವಿಧದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವದರ ಮೂಲವಾಗಿ ಬಿಡತಕ್ಕ ಮತ್ತು ಗ್ರಹಿಸಕೂಡತಕ್ಕ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡೋಣಾಗುವದರಿಂದ, (ಮತ್ತು) ಅವನ ಆತ್ಮನೂ ಅದೇ ಆಗಿರುವಕಾರಣ ಶಿಷ್ಯಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ (ಅವನಿಗಿ)ತನ್ನ ಆತ್ಮನ ಹೊರತು, ಗೊತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾಗದಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂತಾ ಬೇರೆಯಾದ ಇನ್ನೊಂದುವಸ್ತು ಇರಕೂಡದು. ಆದಕಾರಣ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ, (ಅಲ್ಲದೆ) ತರ್ಕದಿಂದಾಗಲಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದಾಗಲಿ, ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಹೆಚ್ಚುಕೇಳೋಣದಿಂದಾಗಲಿ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡೋಣದಿಂದಾಗಲಿ, ಅಲ್ಲ ಎಂದು ನಮಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಪೂರ್ವದ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವದನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನನುಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ತಸ್ಯಜ್ಞಾನಾವಿಷಯತ್ವೇತುಚ್ಛ
ತ್ವಸ್ಯಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಯಾ ಗುರೂಪಸದನಾದಿಕಂ
ಚ ನಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ್ರಾಹ ಅನ್ಯದೇವತಾದಿತಿ | ೪೮-
ಸ್ಮಾಕಂ ಪೂರ್ವಗುರವಃ ಬ್ರಹ್ಮತಪಾದಿಶಾಸ್ತ್ರೇಷಾಂ ಸರ್ವಾತ್ಮ
ನಾವಿಧಿತಾಧಿಪಿವಿಲಕ್ಷಣಂ ಸರ್ವತ್ಮನಾ ಅವಿಧಿ-
ತಾಧಿಪಿವಿಲಕ್ಷಣಂ | ಏವಂ ಸಂ ಬ್ರಹ್ಮತೀದೃಶವಾಚಂ-
ಖ್ಯಶ್ರುತವಂತಃಕೀರ್ತಯಃ || ೪ ||

(ಆತ್ಮನು) ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತೀರಾ ಅಗೊಚರ
ವಾದ ಸ್ವಭಾವಉಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಪಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನತ್ವವು ಉಂ
ಟಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಕೊ
ಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ (ಶಿಷ್ಯರು) ಗುರುಗಳ ಉ
ಪಸತ್ತಿ ಮಾಡೋಣ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾ
ರ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದೀತು ಎಂಬದರಿಂದ, ಅ

ದು ಬೇರೆ ಎಂಬದಾಗಿ ವಾಗ್ದಾರೆ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ವನ್ನು ಯಾವ ಗುರುಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೋ ಅವರಿಗೆ ಪೂರಾ ಗೊತ್ತಾದದ್ದ ಕ್ಕೂವಿಲ್ಲ

ಕ್ಷಣ (ವಿಪರೀತ)ವಾದದ್ದು: ಪೂರಾ ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಪರೀತವಾದದ್ದು. ಬ್ರ-
ಹ್ಮವು ಈ ತರಹದರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬದಾಗಿ ಹೇಳುವದನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು
ಅರ್ಥವೆಂದು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

॥ಕುತೋಽಸ್ಯಪರಿपूर्णत्वमित्यतो लोकावि- (ಹರಿಗೆ) ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಯಾವಕಾ
लक्षणवस्तुत्वादितिहेतोरीत्याह अन्यदेवे- ರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ, ಅವನು
ति । तच्चक्षुराद्यगम्यं वस्तुविदितात्प्रमिता- ಲೋಕವಿಕ್ಷಣವಾದ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವ ಹೇ
जगतः अथो अविदितादप्रमिताच्छशङ्गादे- ತುವಿನಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳುವಗೋಸ್ಕರ “ಬೇ
श्चान्यदेव विलक्षणमेवेत्यर्थः । विदिताद- ರೆಯೇ” ಎಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತವಾ
न्यदित्युक्तौनिःस्वरूपाशंकाव्युदासा याथो- ಗಿದೆ. ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚ
विदितादन्यदित्युक्तिः । केचिद्व्यक्ताव्यक्त- ರವಾಗದ ವಸ್ತು, ತಿಳಿದು ಬಂದ ಜಗತ್ತು
जगतो न्यदित्यर्थमाहुः । अधिसर्वोत्तमइ- ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾಗದ ಮೊಲದ ಕೋಡು
त्यर्थः इत्येवं प्रकारेण पूर्वेषांव्यासप्रभृती- (ಮೊಲಕ್ಕೆ ಕೋಡು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.) ಇ
नांशकाशात् शुश्रुम श्रुतवन्तःस्मः । + । ವುಳಿಗಗೆ ವಿಪರೀತವಾದದ್ದೇ ಎಂದು ಅ
नोऽस्मान्प्रति येपूर्वे तद्वद्व्याचक्षिरे- ಥ. ತಿಳಿದು ಬಂದದ್ದರಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆ
व्याख्यातवन्तः तेषांपूर्वेषामित्यन्वयः॥३॥॥ ಯಾದದ್ದು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ವ
ರೂಪವಿಲ್ಲದ್ದೋ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉಂಟಾಗುವದರಿಂದ, ಆ ಆಕ್ಷೇಪನಿವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ
“ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾಗದೇ ಇರುವದರಕಿಂತ ಬೇರೆ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ,
ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋರುವ ಮತ್ತು ಕಾಣದೇ ಇರುವ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು
ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಅಧಿ” ಎಂದರೆ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು ಎಂದು ಅರ್ಥ.
ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಮಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದವರಿಗೆ ಮೊದಲಿನವರಾದ ವ್ಯಾ-
ಸರು? ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ಎಂದು ಅನ್ವಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಾ-
ಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಗಮವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

॥ यत् चैतन्यमात्रसत्ताकं वाचा । + । नाक् ಎಂದು ಆ ಹೆಸರಿನ ಇಂ
पदत्वेनपरिच्छिन्नया करणगुणवत्या अन- ದ್ರಿಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ
भ्युदितं अप्रकाशितं अनभ्युक्तयेन ब्रह्म- ಪದಭಾವದಲ್ಲಿ ನಿತ್ತ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾ
णाविषक्षितेऽर्थेसकरणावागभ्युद्यते चैत- ವ ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುವ ವ

ನ್ಯಜ್ಯೋತಿಷಾಪ್ರಕಾಶತೇ ಪ್ರಯುಜ್ಯತದ್ವಿತೀತತ್ + ।
 ತದೇವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರತಿಶಯಂ ಭೂಮಾವ್ಯಂ
 ಬೃಹತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಿವಿಧವಿಜಾನೀಹಿತಂ । ಯೈರ್ವಾ-
 ಗಾಋಪಾದಿभिಃ ವಾಚೋಹವಾಕ್, ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ
 ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ, ಮನಸೋಮನಃ, ಕರ್ತಾಭೋಕ್ತಾವಿ-
 ಜ್ಞಾತಾನಿಯಂತಾ, ಪ್ರಶಾಸಿತಾ, ವಿಜ್ಞಾನಮಾನಂದಂ
 ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯೇವಮಾದಯಃ ಸಂವ್ಯವಹಾರಾ ಅಸಂವ್ಯವಹಾರೈಃ
 ನಿರ್ವಿಶೇಷಪರೇ ಸೌಮ್ಯೇಬ್ರಹ್ಮಣಿವರ್ತಂತೇ । ತಾನ್,
 ವ್ಯುತ್ಸಯಾತ್ಮಾನಮೇವ ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವೀತ್ಯೇವ-
 ಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ॥ ನೇದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಯದಿದಮಿತ್ಯುಪಾಧಿಭೇದ
 ವಿಶಿಷ್ಟಮನಾತ್ಮೇಶ್ವರಾಗುಪಾಸತೇ ಧ್ಯಾಯಂತಿ ।
 ತದೇವಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂವಿದ್ವೀತ್ಯುಕ್ತೋಪಿ ನೇದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯನಾತ್ಮ
 ನೋಽಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಪುನಃಕುಚ್ಯತೇ ನಿಯಮಾರ್ಥಮನ್ಯಬ್ರಹ್ಮಬು-
 ದ್ಧಿಪರಿಸಂಸಂಧ್ಯಾನಾರ್ಥವಾ ॥ ಮನದ್ವಯಂತಃ ಕರಣಂ-
 ಬುದ್ಧಿ ಮನಸೋರೇಕತ್ವೇನ ಗೃಹ್ಯತೇ । ಮನುತೇಽನೇನೆತಿ
 ಮನಃ । ಸರ್ವಕರಣಸಾಧಾರಣಂ ಸರ್ವವಿಪಯವ್ಯಾ-
 ಪಕಾತ್ವಾತ್ । + । ಕಾಮಾದಿವೃತ್ತಿಮನ್ಮನಃ ತೇನ-
 ಮನಸಾಯತ್ ಚೈತನ್ಯಜ್ಯೋತಿರ್ಮನಸೋಽವಭಾಸಕಂ
 ನಮನುತೇ । ನ ಸಂಕಲ್ಪಯತಿ ನಾಪಿನಿಶ್ಚಿನೋತಿ-
 ಮನಸೋಽವಭಾಸಕತ್ವೇನ ನಿಯಂತ್ರತಾತ್ ಸರ್ವವಿ-
 ಷಯಂಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯಗೇವೇತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಿ ನ ವರ್ತಂತೇಽಂತಃ
 ಕರಣಂ ॥ ಅಂತಸ್ಥೇನಹಿ ಚೈತನ್ಯಜ್ಯೋತಿಷಾವಭಾ-
 ಸಿತಸ್ಯಮನನಸಾಮಾನ್ಯಂ । ತೇನ ಸವೃತ್ತಿಕಂ ಮನೋ-
 ಬ್ರಹ್ಮಣಾಮತಂ ವಿಷಯಾಕೃತಂ ವ್ಯಾಸಮಾಹುಃ ಕಥಯಂತಿ
 ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ತಸ್ಮಾತ್ತದೇವಮನಸ ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್
 ಚೇತಾಯಿತಾರಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವಿಃ । ನೇದಮಿತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವ-
 ವದ್ ॥ ಯಃ ಚಕ್ಷುಷಾನ್ ಪಶ್ಯತಿ ನ ವಿಷಯಾಕಿರೋತಿ,

ಸ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲವೋ (ಅ)
 ಶಬ್ದವು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧಪಟ್ಟು, ಇಂದ್ರಿ-
 ಯ ಸಮೀಕತವಾಗಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮ
 ವೆಂಬ ಚೈತನ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪ್ರ-
 ಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅದೇ ಆತ್ಮಸ್ವ-
 ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ; ಅದಕ್ಕೆ ಮಿ-
 ಗಿಲಾದದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸುಖರೂಪವಾ-
 ದದ್ದು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಾರಣ
 ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀ-
 ನು ತಿಳಿ. (ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ), ಅ-
 ದೇ” ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಣಾ ವಾಚಕದ ಅ-
 ರ್ಥವು ವಾಗ್ವಿಧಿಯ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾ-
 ಧಿಗಳಿಂದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಕ್ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣು
 ಮನಸಿಗೆ ಮನಸು, ಮಾಡುವವ ಅನುಭ-
 ವಿಸುವವ, ತಿಳಿಯುವವ, ಪ್ರೇರಿಸುವವ
 ಆಳುವವ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸುಖರೂಪವಾ-
 ದವ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ವಾಗ್ಮಿರೆ (ಜನಗಳು)
 ಮಾಡುವ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ
 ಶಿಕ್ಕದ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದ, ಉತ್ತಮ
 ವಾದ, ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿ-
 ಷಯವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವವುಗಳಾಗಿರು-
 ತ್ತವೆ; ನೀನು ಆ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನುಪೇ-
 ಕಿಸಿ ಆತ್ಮನೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದ ಬ್ರ-
 ಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ-
 ನಗಳು ಈಶ್ವರ ಎಂದು ವಾಗ್ಮಿರೆ ಧ್ಯಾನಿಸು-
 ವ ಉಪಾಧಿಭೇದಯುಕ್ತವಾದ “ಇದು”
 ಎಂತಹೇಳುವಆತ್ಮನಲ್ಲದ ವಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ

अन्तः करणवृत्तिसंयुक्तेन येन चक्षुषि अ-
न्तः करणवृत्तिभेदभिन्नाश्चक्षुर्वृत्तीः पश्यति,
लोकः, चैतन्यात्मज्योतिषा विषयीकरोति,
ध्याप्रोति ॥ यच्छ्रोत्रेण न शृणोति दिग्देव-
ताधि स्थितेनाकाशकार्येण मनोवृत्तिसंयुक्तेन
न विषयीकरोति लोकः येन श्रोत्रमिंद्रश्रुतं य-
त्प्रसिद्धं चैतन्यात्मज्योतिषा विषयीकृतं त-
देव पूर्ववत् ॥ यत्प्राणेन प्राणेन पार्थिवेन नासि
कापुटान्तरवस्थितेनान्तःकरणप्राणवृत्तिभ्यां
सहितेन यन्मप्राणिनिगन्धवन्नविषयीकरोति
येन चैतन्यात्मज्योतिषाऽवभास्यत्वेन स्व-
विषयं प्रति प्राणः प्रणीयते । तदेवेत्यादि स-
र्वसमानं ॥ शं ॥

ವಲ್ಲ.. (ಮೇಲೆ) “ಅದೇ (ಆತ್ಮನೇ)
ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾ
“ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ” ಎಂಬದಾಗಿ ಆತ್ಮನ
ಲ್ಲದ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತಿರಿಕ್ತವನ್ನು ಪುನಹ
ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಯಮಕ್ಕೊಸ್ಕರ; ಅಥವಾ ಬೇ
ರೇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿ
ಸುವಗೊಸ್ಕರ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೨) ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಅಂತರೀದ್ರಿಯ.
ಆ ಶಬ್ದವು ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು ಇವೆರಡನ್ನೂ
ಒಂದೇಯಾಗಿ ಗ್ರಹಣಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮ
ಮನಸ್ಸೆಂದರೆ ಯಾವದರಿಂದ ತಿಳಿಯು
ತ್ತಾನೋ ಅದರ ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲ ಕರಣ
(ಇಂದ್ರಿಯ)ಗಳಿಗೂ ಅದು ಸಾಧರಣವಾ

ಗಿರುತ್ತದೆ, (ಬೇಕು). ಯಾಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂ
ಡುಂಟು. ಅದು ಇಚ್ಛೆ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಉಳ್ಳದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶ (ಬೆಳಕು
ಉಂಟುಮಾಡಿ) ಕೊಡುವ ಯಾವ ಚೈತನ್ಯಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಇವನು
ಯೋಚಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ, ಎಂದರೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ ನಿರ್ಣಯಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ
ವೋ-ಯಾಕೆಂದರೆ ಅದು(ಬ್ರಹ್ಮ)ಮನಸ್ಸಿಗೆಪ್ರಕಾಶ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುವದರ ಮೂಲ
ವಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಕರ್ತೃ ಆಗಿರುತ್ತದೆ; (ಮತ್ತು) ಅದು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಶೇರಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಅಂತಃ ಕರಣವು ತನ್ನ ಆತ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.
ಅದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಬಳಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಡು
ವದರಿಂದ ಬರುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವೃತ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಮನಸ್ಸುಬ್ರಹ್ಮ
ದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೆಂಬದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ವ
ರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಅಂತಃ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿರುವದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿ. “ಇ
ದಲ್ಲ” ಎಂದು ವಗೈರೆ ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದೇ ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೩) ಯಾವದನ್ನು ಇವನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
ಅಂತಃ ಕರಣದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ(ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ) ಮಿಳಿತವಾದ ಯಾವ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋ

ತಿಯಿಂದ, ಆ ಅಂತಃ ಕರಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ, ಚಕ್ಷುರಿದ್ರಿಯ (ಕಣ್ಣಿನ) ವೃತ್ತಿಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ;

(೪) ಯಾವದನ್ನು ಇವನು ದಿಗ್ಧೇವತಾಅಧಿಸ್ಥಿತವಾದಂಥಾ, ಮನೋವೃತ್ತಿಸಂಯುಕ್ತ (ಮತ್ತು) ಆಕಾಶಕಾರ್ಯವಾದ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವೋ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಜೈನ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಈ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ; “ಅದೇ” ಎಂಬದರ ಅರ್ಥ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ.

(೫) ಯಾವದನ್ನು ಇವನು ಅಂತಃ ಕರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣ (ಮುಖ್ಯವಾಯು) ಇವೆರಡರ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾ, ಮೂಗಿನ ಸೊಳ್ಳೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಪ್ಲಕ್ಷೀಸಂಮಂಥವಾದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಪರಿಮಳದಂತೆ ಮೂಸಿನೋಡುವದಿಲ್ಲವೋ; ಯಾವ ಜೈತನ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣವು ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತದೋ; ಅದೇ, ಎಂದು ವಾಗ್ಯರೆ ಹೇಳುವದರ ಅರ್ಥ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.—

ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

॥ एतदेव प्रपंचयति यद्राचान भृदि (ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಿರಾ ಅಗೋಚರನಲ್ಲೆಂದು ಮೇಲೆ ೪ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಯಿತಷ್ಟೆ.) ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ (ಈಗ) ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

तमिति । वागादिभिर्यदप्रकाशं स्वयंवा- रनಲ್ಲಿಂದು ಮೇಲೆ ೪ನೇ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಯಿತಷ್ಟೆ.) ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ (ಈಗ) ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

गादीन्द्रियप्रकाशकं चयत् तदेव ब्रह्मजा- ख्याನದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಯಿತಷ್ಟೆ.) ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ (ಈಗ) ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

नीहि । यद्वस्तुइदमितिइदंकारगोचरतया सगंತಿಯನ್ನೇ (ಈಗ) ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

हस्तामलकवत् सुविदिततया उपासते- त्तದೆ.

जनाः तद्ब्रह्मेत्यर्थः । एवमुत्तरत्रापि ॥ (೧) ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಯಾವದನ್ನು

पश्यति पश्यन्तीत्यर्थः पूर्वोत्तरानुगुण्यात् ॥ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಡದೋ, ಯಾವದು ತಾ

प्रणीयते प्रणीतमित्यर्थः ॥ १ ॥. ನುವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ

ದೋ, ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ನೀನುತಿಳಿ, ಜನರು ಯಾವವಸ್ತುವನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರುವ

ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗೆ “ಇದು” ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಂತೆ ಉಪಾಸಿಸು

ತ್ತಾರೋಅದು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಕೂಡಾ (ಅರ್ಥ).

(೬) ಕಣ್ಣುಗಳು ನೋಡುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತವೋ ಎಂತ. ೭ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ನೋಡುತ್ತದೋ ಎಂದು ಏಕವಚನಪ್ರಯೋಗ ಇರುವದಿಂದ

ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಅರ್ಥಹಿಂದೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಬೀಳುತ್ತದೆ.

(೫) (೯ ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸವು “ಚಲಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೋ” ಎಂದರೆ) ಬಿಡೋಣಾಗಿದೆಯೋ ಎಂದು ಅರ್ಥ.—

ಎಂದು ರಂಗರಾಮನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನನುಮನೋವಾಗೋಚರಜೀವರೂಪತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಮನಸು ಮತ್ತು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಜೀವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ ಮನಸುಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲೆಂಬ ಅಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ “ಕಣ್ಣು ಅದರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವಗೈರೆ ೨ ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಹೇಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ೫ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಜೀವಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಭೇದಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವದಂದರೆ:—

(೧) ಯಾವದು ಮಾತಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿವರಿಸಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಜನರಿಂದ ಮಾತು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. ಜೀವರೂಪವಾಗಿರುವದು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ; (ಪರಂತ್ವು)ನಿನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಾಮಕಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿರುವದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(೨) ಪುರುಷನು (ಯಾವದನ್ನು) ಮನಸಿನಿಂದ ಯೋಚಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ (ಯಾವದು ಮನಸ್ಸನ್ನು) ತಿಳಿದದೋ);

ಯೋಚಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ “ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ” ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(೩) (ಯಾವದನ್ನು) ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

(ಇ) (ಯಾವದನ್ನು) ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಅಲಗಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ (ಯಾವದು
ಆ ವಾಯುವನ್ನು) ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತದೋ;

(ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ) ಎಂಬದಾಗಿ ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

* * * * *

॥ अविज्ञातं विज्ञानतामित्यवधृतं । य-
दिब्रह्मात्यन्तमेवाविज्ञातं लौकिकानांब्रह्मवि-
दाश्चाविशेषः प्राप्तः । अविज्ञातंविज्ञानता-
मितिचपरस्परविरुद्धं । कथंतुतद्ब्रह्मसम्य-
ग्विदितं भवतीत्येवमर्थमाह । प्रतिबोधवि-
दितं बोधबोधंप्रतिविदितं । बोधशब्देनबौ-
द्धाः प्रत्ययाउच्यन्ते । सर्वेप्रत्ययाः विषयीभ-
वन्तियस्य स आत्मा सर्वबोधान् प्रतिबु-
ध्यते सर्वप्रत्ययदर्शी चिच्छाक्तस्वरूपमात्रः
प्रत्ययैरेव प्रत्ययेष्वविशिष्टतयालक्ष्यते ना-
न्यद्वारान्तरात्मनो विज्ञानाय । अतःप्रत्यय
प्रत्यगात्मतया विदितं ब्रह्मयदातन्मत् तदा
तत्सम्यग्दर्शनामित्यर्थः । सर्वप्रत्ययदर्शित्वे
चोपजननापायवर्जितदृक्स्वरूपतानित्यत्वं
विशुद्धस्वरूपत्व मात्मत्वं निर्विशेषतैकत्वं
चसर्वभूतेषुसिद्धं भवत् । लक्षणभेदाभावात्
व्योम्नइवघटगिरिगुहादिषु । विदितावि-
दिताभ्यामन्यद्ब्रह्मे त्यागमवाक्यार्थ एवं
परिशुद्धएवोपसंहृतो भवति । × । यदापुनर्बो-
धक्रियाकर्तेति बोधक्रियालक्षणेनतत्कर्तारं
विज्ञानातीति बोधलक्षणेनविदितं प्रतिबो-
धविदितमिति ध्यारव्यायते, यथायैवृक्ष-
शास्त्राद्यालयतिसषायुरितितद्वत् । तदाबो-

(ಈಗ) ಬ್ರಹ್ಮವು ಬುದ್ಧಿವಂತರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು (ಮೇಲೆ ೧೨ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ನಿರ್ಣಯಗೊಳಿಸಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮವು ತೀರಾ ತಿಳಿದು ಬಾರದೇ ಇರುವ ಸಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೂ ಸಮತ್ವಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿವಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವದು ಸರಸ್ವರವಿರುದ್ಧವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾದೀತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹುಟ್ಟುವದರಿಂದ ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು (೧೩ ನೇ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ) ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.—(ಬ್ರಹ್ಮವು) ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಬೋಧೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ (ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮಂಧಪಟ್ಟ) ತಿಳಿದುಬರುವಂಥಾದ್ದು. (ಇಲ್ಲಿ) “ಬೋಧೆ” ಶಬ್ದದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಮ್ಮಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಕಲ ಬೋಧೆಗಳೂ ಯಾರಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತವೋ (ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೋ) ಅವನು ಆತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಬೋಧೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳಿಗೂ ಅವನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಧಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಮಾನಾತ್ಮಾದ್ರವ್ಯ ನಬೋಧಸ್ವರೂಪ
 ಉವ । ಬೋಧಸ್ತುಜಾಯತೇ ವಿನಶ್ಯತಿಚ । ಯದಾ
 ಬೋಧೋಜಾಯತೇ ತದಾಬೋಧಕ್ರಿಯಾಸವಿಶೇಷಃ ಯದಾ
 ಬೋಧೋನಶ್ಯತಿ ತದಾನುಶ್ಚಬೋಧೋ ದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರನಿವಿ-
 ಶೇಷಃ । ತತ್ರೈವಸತಿವಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಃ ಸಾವಯವೋ-
 ಽನಿತ್ಯೋಽಶುಭ್ರದ್ವಯಾದಯೋದೋಷಾ ನಪರಿಹರ್ತುಂಶಕ್ಯ-
 ನ್ತೆ । ಯದಪಿಕಾಣಾದಾನಾಂ ಆತ್ಮನಃ ಸಂಯೋಗಜೋ
 ಬೋಧ ಆತ್ಮಾನಿಸಮವೇತಿ ಅತಃಆತ್ಮನಿಬೋಧೃತ್ವಂ
 ನತುವಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಆತ್ಮಾದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರಸ್ತುಭವತಿ
 ಘಟದ್ವಿರಾಗಸಮಗ್ರಾಪಿ । ಅಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇಪ್ಯಚೇತನಂ
 ದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಾನದಂ ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ
 ತ್ಯಾಚಾಃ ಶ್ರುತಯೋಬಾಧಿತಾಸ್ಯುಃ । ಆತ್ಮನೋನಿರವ-
 ಯವತ್ವೇನ ಪ್ರದೇಶಾಭಾವಾನಿತ್ಯಸಂಯುಕ್ತತ್ವಾನ್ಮನ-
 ಸಃ ಸ್ಮೃತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನಿಯಮಾನುಪಪತ್ತಿರಪರಿಹಾರ್ಯಾ-
 ಸ್ಯಾತ್ । ಸಂಸರ್ಗಧರ್ಮಿತ್ವಂಚಾತ್ಮನಃ ಶ್ರುತಿಃಸ್ಮೃತಿ
 ನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧಂಕಲ್ಪಿತಂಸ್ಯಾತ್ । × । ತಸ್ಮಾನ್ನಿತ್ಯಾ
 ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಜ್ಯೋತಿರಾತ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮೇತಯಮರ್ಥಃ
 ಸರ್ವಬೋಧಬೋಧೃತ್ವೇ ಆತ್ಮನಃ ಸಿದ್ಧಿರ್ಯತಿ । ನಾನ್ಯ-
 ತಾ । ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತಿಬೋಧವಿಧಿತಂ ಮತಮಿತಿ ಯ-
 ತಾಧ್ಯಾರ್ಥಾತ್ಯಾತೃಪಾರ್ಥೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ । ಯತ್ಪುನಃ
 ಸ್ವಸಂವೇದತಾಪ್ರತಿಬೋಧವಿಧಿತಮಿತ್ಯಸ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಯಾ
 ರ್ಥೋವರ್ಯತೇ । ತತ್ರಭವತಿಸೋಪಾಧಿಕತ್ವಮಾ-
 ತ್ಮನಃ । ಬುಧ್ಯುರ್ಪಾಧಿತ್ವಸ್ವರೂಪತ್ವೇನಭೇದಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯಾ
 ತ್ಮಾನಂವೇತ್ತೀತಿಸಂವ್ಯವಹಾರಃ । × । ನತುನಿರೂಪಾಧಿ-
 ಕತ್ಯಾತ್ಮನಂಏಕತ್ವೇ ಸ್ವಸಂವೇದತಾಪ್ರತಿಬೋಧತಾ
 ಸಂವೇದನಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್ಸಂವೇದನಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಾಚನಸಂಭ-
 ವತಿ । ಯಥಾಪ್ರಕಾಶಸ್ಯಪ್ರಕಾಶಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಾಪ್ರಾ-
 ಪ್ಯತೇ ।

ನ. ಅವನ ಸ್ವರೂಪವು ಚಿತ್ (ಜ್ಞಾನ) ಶ-
 ಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವಾದದ್ದು. ಗ್ರಹಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ
 ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಹೊರತಾದವನಲ್ಲ
 ದಂತೆ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತರಾತ್ಮನನ್ನು
 ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಆ-
 ದಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮವು ಗ್ರಹಿಕೆಗಳಲ್ಲಿರುವ
 (ಅವುಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ) ಸ್ವಭಾವಉಳ್ಳ
 ದ್ದೆಂದು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯೋಣಾಗುತ್ತ
 ದೋ, ಆಗ ಅದೇ ಅದನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಂ-
 ಡುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
 ಸಕಲ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರು-
 ವ ಸ್ವಭಾವವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಮಾತ್ರ)
 ಗಡಿಗೆ, ಗುಡ್ಡೆ, ಗುಹೆ, ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳ
 ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಂತೆಯೇ ಗುರ್ತುಭೇ-
 ದ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜನನಮು-
 ರಣವಿಲ್ಲದೆ, ಜ್ಞಾನರೂಪಸ್ವಭಾವ, ನಿತ್ಯ-
 ತ್ವ, ಶುಚಿರೂಪತ್ವ, ಅತ್ಯತ್ವ, ಸಕಲಪ್ರಾ-
 ಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದೇ
 ಏಕಪ್ರಕಾರ ಇರೋಣ ಸಹ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪ-
 ಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು ತಿಳಿದು ಬಂದ
 ದ್ದು ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ
 ಬೇರೆಯಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯು
 ಚೋಕ್ತವಾದ ಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಮರದ ಗೆಲ್ಲು
 ಹೆಂಡುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೆಂಡಾಡಿಸುವ
 ದು ಘಾಳಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಪ್ರತಿ
 ಬೋಧೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬಂದ

ನಸಂಭವಃ ತದ್ವತ್ । ಬೌದ್ಧಪಕ್ಷಸ್ವಸಂವೇದತಾಽಂತು
ಕ್ಷಣಮಹ್ನುರತ್ವನಿರಾತ್ಮಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯಸ್ಯಾತ್
। × । ಯತುನಃಪ್ರತಿಬೋಧಶಬ್ದೇನ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತೋ
ಬೋಧಃ ಪ್ರತಿಬೋಧಃ ಯಥಾಸ್ತುತಸ್ಯೇತರ್ಥಃ ಪರಿಕಲ್ಪ
ಯಂತಿ । ಸಕೃದ್ವಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿಬೋಧಇತ್ಯಪರೇ । ನಿ-
ರ್ನಿಮಿತ್ತಃ ಸನಿಮಿತ್ತಃ ಸಕೃದ್ವಾಸಕೃದ್ವಾಪ್ರತಿಬೋ-
ಧಽವಹಿಸಃ ॥ ಅಮೃತತ್ವಂ ಅಮರಣಭಾವಂ ಸ್ವಾ-
ತ್ಮನ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾದ್ವಿನ್ದತೇಲಭತೇ
ಯಥಾಕ್ತಾಪ್ರತಿಬೋಧಾಪ್ರತಿಬೋಧವಿಧಿತಾತ್ಮಕಾ
ತತಸ್ತಾಪ್ರತಿಬೋಧವಿಧಿತಮೇವಮತಾಮಿಯಮಿಪ್ರಾ-
ಯಃ । ಬೋಧಮ್ಯಹಿ ಪ್ರಯಗಾತ್ಮಾವಿಷಯಂ ಮತಮ
ಮೃತತ್ವೇ ಹೇತುಃ । ನಹ್ಯಾತ್ಮನೋಽನಾತ್ಮತ್ವಾದಾತ್ಮನೋ
ಽಮೃತತ್ವಂ । ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತಮೇವ । ಏವಂ ಮರ್ಯತ್ವಂ ಆ-
ತ್ಮನಃ ಯದವಿಷಯಾಽನಾತ್ಮಮಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ । ಕಥಂಪುನ
ಯಥೋಕ್ತಯಾಽತ್ಮವಿಷಯಾಽಮೃತತ್ವಂ ವಿನ್ದತೇಇತಿ
ಅತಃಪ್ರಾಢ್ ಆತ್ಮನಾಸ್ವೇನೇವಸ್ವರೂಪಣಃ । ವಿನ್ದತೇ
ಲಭತೇ । ವೀರ್ಯಬಲಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ । ಧನಸಹಾಯಮಂತ್ರಾ-
ಪಥಿತಪಾಯೋಗಕೃತಂವೀರ್ಯಂ ಮೃತ್ಯುಂಶಕ್ನೋತಾಮಿಭಿ-
ವಿತುಂ । ಅನಿತ್ಯವಸ್ತುಕೃತತ್ವಾತ್ । ಆತ್ಮವಿಷಯಾ
ಕೃತಂತುವೀರ್ಯಮಾತ್ಮನೇವವಿನ್ದತೇ ನಾನ್ಯೇನೇತ್ಯತೋಽನ-
ನ್ಯಸಾಧನತ್ವಾದಾತ್ಮವಿಷಯವೀರ್ಯಸ್ಯ । ತದೇವ ವೀ-
ರ್ಯಮೃತ್ಯುಂಶಕ್ನೋತಾಮಿಭಿವಿತುಂ । ಯತೇವಮಾತ್ಮವಿ-
ಷಯಾಕೃತವೀರ್ಯಂ ಆತ್ಮನೇವವಿನ್ದತೇಽತೋವಿಷಯಾ ಆ-
ತ್ಮವಿಷಯವಿನ್ದತೇಽಮೃತಂ । × । ॥ ಶಂ ॥
ಉಂಟಾಗಿದೆ, ಅವನು ವಿಚಾರವಾಗುವವನಲ್ಲ, ಪರಂತು ಒಂದು ಗಡಿಯು ಹೇಗೆ ವರ್ಣ
ಸಮೇತವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ದ್ರವ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಕೂಡಾ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಚೇತನ ದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿ ಅದು ವಿಶೇಷತರಹದ ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ “ಬೋಧೆಯಿಂದ” ತಿಳಿದು
ಬಂದದ್ದು ಎಂದರೆ (ಆ) ಬೋಧೆಯನ್ನು
ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕೃತ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ
ಅದನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಕೃತ್ಯವನ್ನು ತಿ-
ಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದ ಪ-
ಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆಗ ಬೋಧೆಯನ್ನುಂಟುಮಾ-
ಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯವೇ ಆತ್ಮನಾಗುವ
ದಲ್ಲದೆ, ಬೋಧೆಯುಪ್ಪರೂಪವು ಆತ್ಮವಾ-
ಗುವದಿಲ್ಲ. ಬೋಧೆಗೆ ಹೇಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ
ನಾಶಗಳಿವೆ. ಯಾವಾಗ ಬೋಧೆಯಾಗು-
ತ್ತದೋ ಆಗ (ಆ) ಬೋಧೆಯನ್ನುಂಟು-
ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದು ನಾಶವಾದಾಗ ಅದ-
ನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವನು ಬೋಧೆ ಇಲ್ಲದ
ಬರೀ ದ್ರವ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀ-
ಗಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಆತ್ಮನು ವಿಚಾರವಾಗು-
ವವನು, ಅವಯವವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು, ನಿ-
ತ್ಯನಲ್ಲದವನು, ಅಶುದ್ಧನು ಎಂದು ವ-
ಗೈರೆ ಉಂಟಾಗುವ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪರಿ-
ಹರಿಸಕೂಡದು.

ಕಣಾದ ಮುಷೆಗಳ ಮತಪ್ರಕಾರ ಆ-
ತ್ಮಗೆ (ಮನಸ್) ಸಂಯೋಗದಿಂದಿರುವಾಗು-
ವ ಬೋಧೆಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡುಂ-
ಟು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ
ಸಮೇತವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ದ್ರವ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಕೂಡಾ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಚೇತನ ದ್ರವ್ಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿ ಅದು ವಿಶೇಷತರಹದ ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ

ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಆತ್ಮನು ಅವಯವರಹಿತನಾದವನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವನಿಗೆ ಸ್ಥಳ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಮತ್ತು ಸದಾ ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆನಪು ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದು ನಿಬಂಧನೆಯೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೇ ಹೋಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಗುಣಉಳ್ಳ ಸ್ವಭಾವವೂ, ಅಂಟುವ ಸ್ವಭಾವವೂ, ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾಗದ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಉಳ್ಳ ಜ್ಯೋತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಆತ್ಮನು ಸಕಲ ಬೋಧಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದು (ಸಾಕ್ಷಿ) ಆಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬೋಧಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬರುವವನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವೇ ಸರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ (ಕೆಲವರು) ಪ್ರತಿಬೋಧಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾನೇತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾಧಿ(ಅವಧಿ)ಯುಕ್ತವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಗಳು, ಆತ್ಮನು ಬುದ್ಧಿಯೇ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸ್ವಭಾವದವನು ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು (ಉಪಾಧಿರಹಿತನಾದ) ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುವವನೆಂದು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಉಪಾಧಿರಹಿತನಾದ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುವದೆಂಬದು ಆಗಲೀ, ಒಂದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳಕಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಹೇಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ತಾನೇ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದುನ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ, ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಬೌದ್ಧಮತಪ್ರಕಾರ (ಈ)ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುವ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕ್ಷಣಭಂಗುರವು ನಿರಾತ್ಮಕತ್ವ (ತಿಳಿಯುವವನಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗೋಣ)ವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿಬೋಧಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೆಲವರು ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಬೋಧಿಯಂತೆ ನಿರ್ಮಿತ್ತ (ನಿಷ್ಕಾರಣ) ವಾದ ಬೋಧಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಕಲ್ಪನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು “ಪ್ರತಿಬೋಧಿ” ಎಂದರೆ ಒಂದು ಸಲ ಉಂಟಾದ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಲೀ, ನಿಷ್ಕಾರಣವಾದದ್ದಾಗಲೀ, ಒಮ್ಮೆ ಉಂಟಾದದ್ದಾಗಲೀ, ಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಉಂಟಾದದ್ದಾಗಲೀ, ಅದು ಪ್ರತಿಬೋಧಿಯೇ(ಜ್ಞಾನವೇ).

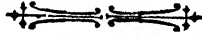
ಅಮೃತತ್ವ ಎಂದರೆ ಸಾಯದೇ ಇರೋಣ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ಶೇರಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ಮೋಕ್ಷ. ಇದನ್ನು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿಬೋಧೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಆತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುವದರಿಂದ, ಪ್ರತಿಬೋಧೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದೇ (ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೋಧೆಯು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಗೆ ಸ್ವವಿಷಯವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುವದೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮೋಕ್ಷವು (ಬಂಧನಿವೃತ್ತಿಯು) ಅವನು ಆತ್ಮನಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಅದು ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಆಗುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಆತ್ಮಗೆ ಸಾಯುವ ಸ್ವಭಾವವು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಂಟಾಗುವಂಥಾ ಅವನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವದರಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆಂಬದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಆತ್ಮವಿಷಯವಾದ ವಿದ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಹಣಸಹಾಯ, ಮಂತ್ರ, ಔಷಧಿ, ತಪಸ್ಸು, ಯೋಗ ಇವುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಜಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಅದು ಅನಿತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಂಟಾದದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವಿದ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ದೊರಕುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಾತರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪಾಧನವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಜಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಆತ್ಮವಿದ್ಯದಿಂದಂಟಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಶಿಕ್ಷುವ ಕಾರಣ ಆತ್ಮನ ವಿಷಯವಾದ ವಿದ್ಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡಿಯುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

॥ ಪ್ರತಿಬೋಧೇತಿ । ಪ್ರತಿನಿಯತೋಬೋಧಃ ಪ್ರತಿ
ಬೋಧಃ । ಸತ್ಯತ್ವಜ್ಞಾನತ್ವಾನಂತತ್ವಾದಿರೂಪಾಸಾಧಾ
ರಣಧರ್ಮಿವಿಶಿಷ್ಟತಾಶಾತಮಮೃತಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ।
ತತ್ಕೃತುನ್ಯಾಯೇನಸ್ವೋಪಾಸಕಸ್ಯಾಪಿ ಅಮೃತತ್ವವಿ
ಂದೇತಲ್ಮಬ್ಧಯತೀತೃತಃ । ಲೆಖನಪ್ರಕಾರಮಾಹ ಆ-
ತ್ಮನಾವಿನ್ದತೇವೀರೈರ್ಮಿತಿ । × । ವಿಶ್ವಾನಿಷ್ಠತಯ
ತುಕ್ಲೇವೀರೈರಪ್ರಸನ್ನೇನಪರಮಾತ್ಮನಾಲಭತೇ । ಪ್ರಸನ್ನ
ಪರಮಾತ್ಮಾಹಿತವೀರೈರ್ಮಿತಿತಯಾ ವಿಶ್ವಯಾಽಮೃತ-

ಪ್ರತಿಬೋಧೆ ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಜ್ಞಾನ. ಮರಣರಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಸತ್ಯತ್ವ, ಜ್ಞಾನತ್ವ, ಅನಂತತ್ವ (ನಿರವಧಿಕ ಸ್ವಭಾವ) ಮೊದಲಾದ ರೂಪವಾದ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದೆಂದು ತಿಳಿಯೋಣಾದದ್ದು. (ಅದು) ತನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವವಗೆ ಕೂಡಾ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಹೇಗೆ ನೀಡುತ್ತ

ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ದೊರಿಯುವದಾದರೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪೂರ್ಣಾನಂದವು ಶಿಕ್ಕುತ್ತದೋ ಎಂದರೆ, ಇಲ್ಲ. ಪರಂತು ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾದ ತರುವಾಯ(ಅವನು)ಮಾಡುವ ಕರ್ಮವೂ(ಅದರೊಂದಿಗೆ) ಶೇರಿ, ಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಿಂದ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. (ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ) ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾದ ತರುವಾಯ ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಮೊ

ದಲಾದ ಪ್ರಯತ್ನಪರವಾದದ್ದು. ತಾನು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಾದಿಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆನಂದಾ
ತಿಶಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಪರಿಹಾರರೂಪವಾ
ದಂಥಾ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಒಟ್ಟು ಕೂಡಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು ಎಂ
ದು ಮಾಧ್ವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.



ಸಂಯೋಜಿತ. (Appendix.)

(೧) ಕಳೆದ XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಸಾವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಭಯವಿಲ್ಲದವನಾದರೂ, ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಆಸ್ವದವಾದ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ; ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ವಿರಹಿತಪಡಿಸದ ವಿನಹ ಅವನ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಭಾವವು ತಿಳಿದುಬರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಯಿತು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಮತ್ತು ತ್ರೈತ್ತೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ, ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ೫ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮಂಥಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿರುವದ

೧ ಅನ್ನರ ಸಮಯ	ರಿಂದಲೂ, ಹಿಂದೆ ಹೋದ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕೋಶಗಳು ಫಲಾ
೨ ಪ್ರಾಣಮಯ	ಣೀಯವುಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದದ್ದೆಲ್ಲ ಹೇಳಿರುವದಾ
೩ ಮನೋಮಯ	ದರೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಾಗ್ರದಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿ
೪ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ	ಹಾಕುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಯಾವ ಕೋಶ, ಅಥ
೫ ಆನಂದಮಯ	ವಾ, ಕೋಶಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಒಬ್ಬನ ಕೂಡೆ ಪ್ರಶ್ನೆ

ಮಾಡಿದರೆ, ಆತನು ಏಕಾಏಕೀ ಉತ್ತರಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಲಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಕೂಡಾ, ಓದುವವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೋಸ್ಕರ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

೧ನೇ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ.

(೨) XIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಠಿನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ; ಈ ಶರೀರವು ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ಒಳ್ಳೇ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೇವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ಪರಿಷ್ಕಾರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಪರಿಷ್ಕಾರವಾಗಿರುವಂತೆ, ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೆಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನೂ ಕುರುಡನಂತೆ, ಇದು ರೋಗಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನೂ ರೋಗಿಷ್ಟನಂತೆ, ಮೋಟಾಗಿದ್ದರೆ ಮೋಟನಂತೆ, ಈ ಶರೀರವೇ ನಾಶಪಟ್ಟರೆ ಅವನೂ ನಾಶಪಟ್ಟಂತೆ ಸಹ ತೋರುವದರಿಂದ, ೧ನೇದಾದ ಅನ್ನರಸಮಯಕೋಶ(ಹೊರಗಿನ ನಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲಶರೀರ)ವನ್ನು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಿಕ್ಕೇನೂ ಅಭ್ಯಂತರ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಪರಂತು ಈ ಅವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ನಿದ್ರೆ(ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ) ಸಹ ಆತ್ಮನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ

ನಿರಹಿತವಾದ ಒಂದು ಶವದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರದೇ ಇರುವದರಿಂದ, ಮರಣತುಲ್ಯವಾದ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡುವ ಮೊದಲು, ಪ್ರಸ್ತುತಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯು ಅನ್ನರಸಮಯಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದಂತಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವಾಗುತ್ತದಂತಾಗಲೀ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮತಃ ಆ (ನಿದ್ರೆಯ) ಪೈಕಿ:—

೨ನೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ.

(೩) ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ (ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ) ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನಾದರೂ (ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ) ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಂತೆ, ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ, ವ್ಯಸನಪಟ್ಟಂತೆ, ಅಳುವಂತೆ ಕೂಡಾ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. (೧೬—೧೭ನೆ ಪುಟಗಳು.) ಈ ಸಂಗತಿ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು; ಮತ್ತು ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು † (ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶ)ಮನಸು ಬುದ್ಧಿ, ಇವುಗಳ ಸಂಸರ್ಗ ವಿನಹ ಆತ್ಮಗೆ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಥರದ ದುಃಖಗಳು ಸಂಭವಿಸಿಕೂಡದು. ಇಲ್ಲಿ(1)ಅಂತಃಕರಣ(ಒಳಗಿನ ಇಂದ್ರಿಯ) (1)ಅತ್ರಾಂತಃಕರಣೇನಮನಸಾಬಹಿಷ್ಕರಣಾನಿವಾ ರೂಪವಾದ ಆ ಮನಃಶಬ್ದದಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಕ್ವಚಿತ್ತರಾದಿನಿದಶಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷ್ಯಂತೆ । ಅತಃ ಸ ವಾಕ್, ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ೧೦ ವೈಷಾಂಶಾನೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಶ್ಚ ಮನೋಮಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ರವ್ಯೇಕೋಶಂತರ್ಮಾಬೋದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ । × । ಏತೇಷಾಂ ದ್ದರಿಂದ ೩ನೇದಾದ ಮನೋಮಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಮನಸುಸಹಿತವಾಗಿ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಪೈಕಿ ಮನಸು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಮನೋಮಯ ಕೋಶದ ಶಕ್ತಿ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವದು.

† ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಉದಾನ ಈ ವಾಯುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಕಾಶ ಪೃಥ್ವಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವು ನಾಭಿಯ ಸಮೀಪ ದೇಶವಿಶೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾನವಾಯುವನ್ನು ಲಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೆಂತಲೂ, ಪ್ರೃಥ್ವಿಶಬ್ದವು ಅವಸಿ ಪ್ಪ ಉದಾನವಾಯುವನ್ನು ಲಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡುಂಟೆಂತಲೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ತೈ ಆ ೩—೫೯೩). ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ವಾಯುವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಹೇಳುವದರಿಂದ ಆಕಾಶ(ಅಂತರಿಕ್ಷ) ಪೃಥ್ವಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯದೇಹ ಮತ್ತು ಆಧಾರವೆಂದು ಸಹ ಹೇಳುವದಾಗಿರಬೇಕು.

मःपादः । स्वप्नस्थानोऽन्तःप्रज्ञः सप्ताङ्ग ए-
कोनविंशतिमुखः प्रविविक्तमुक्तैजसोद्धि
तीयः पादः ॥

$$\text{मा० त०} - \left\{ \begin{array}{l} २ \\ ३ \\ ४ \end{array} \right\}$$

ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಂದರೆ ಹೊರಗಿನ ಸ್ಥೂಲ ವಿಷಯ
ಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆಂತಲೂ, ೨ನೇ
ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೈಜಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿ
ನಿಂದ ಅಂತಃ ಪ್ರಜ್ಞನೆಂದರೆ ಒಳಗಿನ ಸೂ
ಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸು
ತ್ತಾನೆಂತಲೂ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ, ಈ ೨ ಛ

ರದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ೭ ಅಂಗಗಳನ್ನು ೧೯ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆಂ
ದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅಂಗಗಳು(೨)ಈ ಪುಸ್ತಕದ IVನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ (೧)
ದ್ಯುಲೋಕ (ಶಿರಸ್ಸು)(೨)ಅದಿತ್ಯ (ಚಂದ್ರಕೂಡಾ) ಕಣ್ಣುಗಳು,(೩)ವಾಯು(ಪ್ರಾಣ),
(೪) ಆಕಾಶ (ಮಧ್ಯದೇಹ),(೫) ಜಲ(ವಸ್ತ್ರಿಯಾನೆ ಮೂತ್ರಾಶಯ),(೬) ಪ್ರಥಿ(ಪಾ
ದಗಳು), (೭) ಅಹವನೀಯವೆಂಬ ಅಗ್ನಿ(ಬಾಯಿ),ಇವುಗಳೆಂತಲೂ, ಮುಖಗಳು ೫ಕ

(5)तथासप्ताङ्गान्यस्यतस्यहवैतस्यात्मनोवै
श्वानरस्यमूर्ध्वसुतेजाश्चक्षुर्विश्वरूपः प्राणः
पृथग्बर्मात्मा सन्देहोबहुलोवास्तिरेवरयिः
पृथिव्यवपादौ । अग्निहोत्रकल्पनाशेषत्वेना
ग्निमुखत्वेनाहवनीयउक्तः । इत्येवंसप्ताङ्गानि
यस्यसप्तसङ्गाः । तैथैकोनविंशतिमुखान्यस्य
बुद्धीन्द्रियाणिकर्मेन्द्रियाणिचदशवायवश्च
प्राणादयः पञ्चमनोबुद्धिरहंकाराश्चित्तमिति
मुखानीवमुखानि । तान्युपलब्धिद्वाराणीत्य
र्थः ॥३॥ एकसैवान्तः करणतत्त्वसमनो
बुद्ध्यहंकाराश्चित्ताध्याश्चत्वारोवृत्तिभेदाः ॥
तै० आ० २—६०६ ॥

ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ೫ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗ
ಳು, ೫ ಪ್ರಾಣ(ವಾಯು)ಗಳು, ಮನಸು,
ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ ಇವುಗಳೇ ೧೯
ಎಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
ಇಲ್ಲಿ ಮನಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ
ಎಂಬವುಗಳೆಲ್ಲ ಅಂತರಿದ್ರಿಯದ ವೃತ್ತಿ
ವಿಶೇಷಗಳು. ಇದರಿಂದ ಜಾಗ್ರತ್ ಮತ್ತು
ಸ್ವಪ್ನ ಈ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನಮ
ಯಕೋಶದಲ್ಲುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂತಲೂ,
ಅವುಗಳೊಳಗಿರುವ ಭೇದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ
ಅನುಭವವಾಗುವ ವಿಷಯದ ಪರಿಮಾಣ
ದ ಮೇಲೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡುಂಟೆಂತ ಸಹ

ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಸ್ಥೂಲ
ವಾದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳು ಹೊರಗಿನ ಶಬ್ದಾದಿಗಳೇ.(6)ಸ್ವ
ಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಷಯಗಳೆಂಬವು ವಾಸನಾರೂಪ
ದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ನಮ್ಮ ಮನಸಿನಲ್ಲಿರುವಂಥವು (ಗ್ರಹಿಕೆ)ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು

(6) जागृत्प्रज्ञाऽनेकसाधना बहिर्विषयेवाव
भासमानामनः स्पन्दनमात्रासतीतथाभूतंसं
स्कारं मनस्याधत्ते । तन्मनस्तथासंस्कृतं
चित्रितइवपटो बाह्यसाधनानपेक्षं अविद्या
कामकर्मभिः प्रेर्यमाणं जाग्रदवभासते । × ।
इन्द्रियापेक्षयान्तस्थत्वात् मनसस्तद्वासना
रूपाचस्वप्ने प्रज्ञायस्येत्यन्तः प्रज्ञः । विषय
शून्यायां प्रज्ञायां केवलप्रकाशस्वरूपायां विष
यित्वेन भवतीति तैजसः । विश्वस्य सविषय
त्वेन प्रज्ञायाः स्थूलाय भोज्यत्वं । इह पुनः
केवावासनामात्राप्रज्ञाभोज्येति प्रविधि-
क्तो भोग इति ॥ × ॥ शं ॥ यथागार्ग्यम
रीचयोऽर्कस्यास्तंगच्छतः सर्वा एतस्मिन्ते
जोमण्डलेऽकी भवन्ति । ताः पुनः पुनरुदय-
तः प्रचरन्त्येवं ह वै तत्सर्वपरदेवमनस्येकी भ
वति ॥ तेन तद्येष पुरुषो न शृणोति न पश्यति
न जिघ्रति न रसयते न स्पृशते नाभिवदते ना
दत्ते नानन्दयते न विद्वज्जेते नैषायेते स्वपिती
त्याचक्षते ॥ ॥ प्र० उ० ४—२. ॥

ಆತ್ಮನು ೫ ನೇದಾದ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸುವ ಆನಂದಮಯಕೋಶ ವಿರಹಿತನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶದ ಸಂಗಡ ಅದನ್ನು ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಜಾಗ್ರತ್ ಸ್ವಪ್ನ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಪುಂಟಾಗುವದಾದರೂ ಮೊದಲನೇದು ಎಲ್ಲಾ ಕೋಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವಾಗ್ಯೆ, ಸ್ವಪ್ನವು ಪ್ರಾಣಮಯವೆಂಬ ೨ ನೇ ಕೋಶವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವದಿಲ್ಲೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದದರಿಂದಲೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ನರಸಮಯವೆಂಬ ಹೊರಗಿನ ಕೋಶವು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡು ಇರುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸು ಚಲನೆಯಾಗಿ ಆ
ತ್ಮನ ಅವಿದ್ಯಾ, ಕಾಮ, ಕರ್ಮಗಳ
ದೇಸೆಯಿಂದ, ವಸ್ತುಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಕಸೂತಿ
ಯಂತೆ, ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು
ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತ
ಮಿಸುವ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳೆಲ್ಲ ಆತೇ
ಜೋಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಐಕ್ಯವಾಗು
ತ್ತವೋ, ಹಾಗೆ ಸಕಲ (ವಿಷಯೇಂದ್ರಿ
ಯಾದಿಗಳ ಸಮೂಹ)ವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಿಣ
ಕುವ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವದರಿಂದ
ಈ ಪುರುಷನು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ, ನೋಡುವ
ಲ್ಲ, ಮೂಸುವದಿಲ್ಲ ರುಚಿನೋಡುವದಿಲ್ಲ
ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ, ಮಾತಾಡುವದಿಲ್ಲ, ತ
ಕ್ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ, ಸಂತೋಷಪಡುವದಿಲ್ಲ,
ವಿಸರ್ಜನೆಮಾಡುವದಿಲ್ಲ, ತಿರಿಗ್ಯಾಡುವದಿ
ಲ್ಲ, ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಜನರು ಹೇ
ಳುವರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇ
ಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಂತು ಮೇಲೆ ಹೇ
ಳಿದ ರೀತಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನುಭವಿಸುವಾಗ

ಮನಾಸಂಪರಿಷ್ಕೃತಾನಾಂ ಕಿಂಚಿದನಂತರಂ ತ ಮಾಡ್ಯಾನ್ನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶಯನ ಮಾ
 ದ್ವಾ ಅಸ್ಯೈತದಾಸಕಾಮಾತ್ಮಕಾಮಕಾಮಾನ್ ರೂ ದುತ್ತಾನೆ. ಇದು(9)(ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಕಲ
 ಪಂಚಿಕಾಂತರಮ್ | ೪೦ ೩೦ ೪—೩—೨೧. || ಪೂ ನಾನೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದು—ಎಂದ
 ಸಯಥಾಸೈನ್ಯವಧನೋನಂತರೋಽಬಾಹ್ಯ: ಕೃತ್ಸನಾ ರೆ ಕತ್ಯಕರ್ಮ, ನೋಡುವವ ತೋರುವ
 ಸಧನಾವೈವಂವಾ ಅರೇಸ್ಯಮಾತ್ಮಾನಂತರೋಽಬಾಹ್ಯ: ವಸ್ತು, ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಏಕಾಕಿಯಾ
 ಕೃತ್ಸನ: ಪ್ರಜ್ಞಾನವನೇವ | × × | ಗಿರುವದು) ಈ ಪುರುಷನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ರಹಿತ

೪೦ ೩೦ | ೪—೪—೧೩. ||.

ವಾದ, ಪಾಪ ಲೇಪವಿಲ್ಲದ ನಿರ್ಭಯವಾ
 ದರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ಪ್ರಿಯಳಾದ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಆ ಲಿಂಗಿತನಾದ ಒಬ್ಬ ಪು
 ರುಷಗೆ ಹೊರಗೆ ಒಳಗೆ ಎಂಬದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪುರುಷನು
 ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ (ಸರ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿದ) ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಲಿಂಗನೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು(ಅವನನ್ನು ಕೂ
 ಡಿಕೊಂಡು) ಇರುತ್ತಾನಾದ ಕಾರಣ, ಹೊರಗೆ ಒಳಗೆ ಇರುವ ಯಾವದೊಂದನ್ನು ಅರಿ
 ಯನು. ಇದೇ ಅವನ ಸಕಲ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ತಿಯಾದ, ತನ್ನನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ, (ಇತ
 ರ) ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ ಮತ್ತು ದುಃಖವಿಲ್ಲದ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಪ್ಪಿನ
 ಹೆಂಟಿಯು, ಹೊರಗೆ ಒಳಗೆ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಗೆ ರುಚಿಪುಂಜ
 ವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಆತ್ಮನು ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ಣ
 ವಾಗ್ವಿಜ್ಞಾನಪುಂಜನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸುಷು
 ಪ್ತಿಸ್ಥಾನವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳೆಂದು VIನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿರುವ
 ಪುರೀತತಿಸ ಸೂಚನೆಯಗೋಸ್ಕರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದೇ (ಈ ಪುರೀ
 ತತ್ ಎಂಬ ಅಂತ್ರವೇ) ಆನಂದಮಯಕೋಶವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತ
 ದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅರ
 ಮನೆಯು ಅದೇಯಾಗುವದರಿಂದ, (VII ನೇ ಪಾಠ) ಅಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು, ಛಾಂ
 ದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ, ಸತ್ ಸಂಪನ್ನನಾಗಲಿಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ
 ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಲಿಂಗಿತನಾಗಿ ಆನಂದಿಯಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆ ಆಸ್ವದ
 ವಿರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದತೇಜಸ್ಸೆಂಬದಾಗಲೀ, XI ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳು
 ವ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಮತ್ತು VII ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಆಕಾಶ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರೆ
 ಯಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತುವಾಗಲೀ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಜ್ಞಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪ
 ಡುವ (ಸತ್) ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೋಶದ ಲ್ಲಾಗುವ ಆನಂದ

ವು ಹೃದಯಗತವಾದ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಾಗಿರಕೂಡದಾದ ಕಾರಣ, ಅದು ಯಾವ ತರಹದ್ದೆಂಬದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಮೊದಲು, ಈ ಆನಂದಮಯಕೋಶವು ಫಲಾಣೇದೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ.

(10) ಕೇನಾನಂದರಾತಿ ಪ್ರಜಾತಿಮಿತ್ಯುಪಸ್ಥೇನೆತಿ। (೫) ಈಗ ಉಪಸ್ಥದಿಂದ (10) ಆಗುವ ಸುಖ ಕೌಂ ೩೦ ೧-೨ ॥ ಕ್ಯೂ ಆನಂದವೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆನಂದವು ಈ ತರಹದ್ದಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯವೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇವನು ಆಗ ಸುಳು, ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಹೊರಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು VII ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವವಾಗುವ ಆನಂದವು (11) ಈ

(11) ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾಧಿಪತೀ ಸ್ವಯಮೇವಭಾಸಮಾನಸಃ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಪರಿಮಿ ಜೀವಾತ್ಮನಃ ಸ್ವರೂಪಭೂತೋ ಯ ಆನಂದಃ ಸೌಖ್ಯಮ ತಿಯುಳ್ಳ ಆನಂದವಲ್ಲದೆ, ನಾರದಸನತ್ಕು ಷಷ್ಟಿಃ ಅತಿಶಯೇನಪ್ರೀತಿವಿಭಯತ್ವಾತ್ । ತೈಂ ಮಾರರ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ (12) ಆಂ ೨-೬೧೪. ಭೂಮಾ ಎಂಬ ಅಪರಿಮಿತ ಮತ್ತು ಅಮೃತ ಎಂದರೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸುಖವಲ್ಲ.

(12) ಯೋವೈಭೂತಾತ್ಮನಃ ನಾಲ್ಪೇಸುಖಮಾಸಿತಿ । ೧೫ ಈ ಆನಂದದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನೇ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅನುಭವಿಸುವಂಥಾದ್ದು

ಕೌಂ ೩೦ ೨-೩
೨೪

ಎಂದು (13) ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಜನಕರಾ ಯಗತಿಳಿಸಿದ ಆನಂದವು ಈ ಸುಷುಪ್ತ

(13) ಆತಸ್ಯೈವಾನಂದಸ್ಯಾನ್ಯಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಮಾತ್ರಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಅಲ್ಪಾನಂದವೇ ಆಗಿ ಸ್ತುತಿಗೀತೆ. ೩೦ ಆಂ ೩೦ ॥ ೪-೩-೩೨ ॥ ರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಸ್ತುತ ಆನಂದ ಮಯಕೋಶವು—

(೧) ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರ ಕೂಡದು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಆ ನಾಡಿಗಳ ಪರಿಮುಖವಾಗಿ ಪುರಿತನಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡು ಶಯನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು

(೨) ಆಪುರೀತತ್ ಸಹ ಅಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ಅದು ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂಬ ಆಕಾಶ ನಾಮಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಯಾನೆ ಪುರಂಜ್ಯೋತಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಶ ಯನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಗೂ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಗೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವ ದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಾಶಿಸದು; ಮತ್ತು ಅದು (ಆ ಸ್ವರೂ ಪವು) ಇವನ ಅವಿದ್ಯಾ (ಅಜ್ಞಾನ) ಕಾಮಕರ್ಮರೂಪವಾದ ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದರೆ ನಾಶಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳೋಣಾಗಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವದು? ಯಾವದೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಜಾಗ್ರತೆ, ಸ್ವಪ್ನ ಈ ೨ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಶರೀರದ ಪೃಕಿ ೪ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಬಾಕಿ ಉಳಿದಿರುವಂಥಾ ಜೀವಗೂ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಡುವೆ ಏನು ಇದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಯಾವದು ಪರಿಹಾರವಾದರೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ--ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ--ಸ್ಥಿತಿಲಾಭವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ ಆನಂದಮಯಕೋ ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉಪಾಧಿಯೇ. ಇದೇ (14.) ಈ ಆತ್ಮಗೆ ಜೀ (14) ಕಾರಣ ಕಾರಣಶರೀರಭೂತಾಯಾಮವಿಧಾयां ವನೆಂದು ಹೆಸರು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯನ್ಮಲಿನಸತ್ವಮಸ್ತಿ ತನ್ಮೋದಾದಿವೃತ್ತಿभिः ಪ್ರಿ ಮಲಿನ ಸತ್ವ ಗುಣ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಯೋದ್ರಮೋದಾರಣ್ಯಃ ಇಶ್ವರಶೀಲಾಭಿಮೋಗಜನ್ಯಃ ಪ್ರಕೃತಿಯಾನೆ ಪ್ರೀತಿ, ಹರ್ಷ ಸಂತೋ ಖಲವಿಶೇಷಃ ಸಹಿತಮಾನಂದಮಯಃ ಆನಂದಮ ಪ ಇವುಗಳೇ ಅವಯವಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಯಾರಣ್ಯಃ ಕೌಶಃ ಸಾತ್ || ೪೦ ೧೨— ಕಾರಣಶರೀರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ದೆ ೩೬. || ಸೆಯಿಂದಲೇ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀ

ವಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗದೇ ಇರುವದು. ಇಂಥಾ ದೇಹಸಮೃದ್ಧಿಇಲ್ಲದವಗೇನೆ ಸಾಮೇವೇದಿಗಳು ಉತ್ತಮಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಮತ್ತು ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಕಾ ರ ಇವನೇ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದಾಟಿ (ಜೀವಸ್ವಭಾವದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಹೊಂದಿ) ದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಥವೇವೇದಿಗಳು ಆತ್ಮನ ೪ನೇ ಪಾದವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ರೂಪವು ಇದೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವರು (15.) ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ, ಕೈಗೆ ಶಿಕ್ಕದ, ಗ್ರಹಿ (15) ಅದೃಶಮವ್ಯವಹಾರ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಲಕ್ಷಣಮಾಚಿ ಸಕೂಡದ, ಜಿನ್ನೆ ಇಲ್ಲದ, ಯೋಚಿಸಕೂಡ ನ್ಯಮವ್ಯಪದೇಶ್ಯಮೈಕಾರ್ಮ್ಯಪ್ರಸ್ರಯಸಾರಂ ಪ್ರಪಂಚೋಪಶ ದ, ಹೀಳಕೂಡದ, ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆ ಮೇಲೆ ಮಂಶಾಂತ ಶಿವಮದ್ವೇತಂ ಚತುರ್ಥಮನ್ಯಂತೆ ಸಾತ್ಮಾ ಯೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾ, ಪ್ರಪಂ ಸವಿಶೇಷಃ || ಮಾಂ ೩೦ ೭ || ಚಕ್ಕೆ ಉಪಶಮ (ವಿರಾಮ)ರೂಪವಾದ

ಶಾಂತವಾಗಿರುವ, ಸುಖರೂಪವಾದ, ಎರಡನೇದಿಲ್ಲದವನೇ ೪ನೇ ಶಾದವೆಂದು ಜನರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನೇ ಆತ್ಮನು, ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳು (16) यदाहोविष एतस्मिन्नङ्गೇनात्म्येऽनि ತ್ತಾರೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ (16) ಭಯ ರಕ್ತೇನಿಲಯನೇಽಮಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂವಿन्दತೇ ಅಯಸೋ ದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರ ಽಮಯಗತೋಮವತಿ ನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಜುರ್ವೇದಿ

॥ ತೈಂ ೩ಂ ೨-೭. ॥.

ಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೊ ಅವನೂ ಈ ಕಣ್ಣಿಗೆ

ಕಾಣದ ಆತ್ಮನೇಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಾರೂ ಆಗಿರಕೂಡದು.

(೫) ಈಗ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಆ ವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹಂಚಿಹಾಕುವದೆಂಬದನ್ನು ಒಂದು ವವರು ಶಾವೇ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

೧ ನೇ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅನ್ನರಸಮಯಕೋಶವೆಂಬ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ;

೨ ನೇ ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ--ಅದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಮಯ, ಮನೋಮಯ, ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶಗಳೆಂಬ ಲಿಂಗ ಶರೀರ;

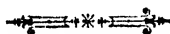
೩ ನೇ ತುರೀಯ (೪ನೇ) ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅವೆರಡೂ, ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯಕೋಶವೆಂಬ ಕಾರಣಶರೀರ;

ಸಹ ಆತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, XI ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅವಸ್ಥಾಪ ಲೇಪ ರಹಿತತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಯಜುರ್ವೇದಿಗಳು ಹೇಳುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾ ಣದ (ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ) ವನಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥನಮಾಡಲ್ಪಡು (17) सयश्चायंपुरुषे यथासावादिषे सएकः ತ್ತದೆ. ಇವನೇ (17) ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ತೈಂ ೩ಂ (೨-೮.) ವನು.

ಈ ರೀತಿ ಸುಖದುಖಗಳಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಶರೀರವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಬಿ ಡುವದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉಪಾಯವೆಂದು XI ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸೋಣಾಗಿದೆ.

(18) श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ॥ ತೈಂ ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ (18) ಶ್ರೋತಿಯನಾ ೩ಂ ೨-೮. ॥. ಗಿಯೂ ಕಾಮ (ಅಭಿಲಾಶೆಗಳಿಂದ) ಪೀಡಿ

ತನಲ್ಲದೇಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳೋಣಾಗುತ್ತದೆ.



THE KUPPUSWAMY SASI IN
RESEARCH INSTITUTE,
MYLAPORE, MADRAS-4

